חייו של מֻחַמַּד[עתה"ש]

מאת

חַצְ׳רַת מִרְזַא בַּשִׁיר אל-דִּין מַחְמוּד אַחְמַד

2014

העדה האסלאמית האחמדית

חייו של מֻחַמַּד[עתה"ש]

LIFE OF MUḤAMMAD[SA] **| 2005**

Hebrew Translation | First Edition | 2014

Written by: **Ḥaḍrat Mirzā Bashīruddīn Maḥmūd Aḥmad**[ra]

Translated from English by: Revital Cohen - Yarden

First Published in UK in 2014

Published by: Islam International Publications Ltd.

Islamabad, Sheephatch Lane | Tilford, Surrey, GU10 2AQ

United Kingdom

Printed in Haifa

תרגום מאנגלית : **רויטל כהן – ירדן**

הפקה והוצאה לאור : **העדה האסלאמית האחמדית**

עריכה, הגהה והבאה לדפוס : **אסעד מוסא עוֹדה**

עיצוב ועטיפה : **ענאן מסעוּד עוֹדה, חֻ'לוּד מנאע עוֹדה**

מהדורה ראשונה | הדפסה ראשונה : 500 עותקים | הודפס בחיפה

ISBN:978-1-84880-827-0

תוכן העניינים

אודות המחבר

הבן המובטח[יח״ב] של המשיח המובטח והמהדי[ע״ה]; הסימן הברור של אללה, הכל-יכול; דבר האלוהים שהגעתו נובאה על ידי הנביא הקדוש מֻחַמַּד[עתה״ש] והמשיח המובטח[ע״ה] וכן על ידי נביאי העבר; כוכב בשמיים הרוחניים שעל העולם לחכות במשך מאות שנים להופעת מישהו כדוגמתו; איש האלוהים, המכותר בהילה רוחנית מתוכה מופצות קרניים כה נוצצות של אור, כאילו היה מטפטף חיים רוחניים לתוך חסידיו וכובש ומלהיב את מחוסרי המזל לנהור אחריו; דרשן בעל איכות כה יוצאת מגדר הרגיל, עד כי דרשותיו היו גורמות לקהל שלו להינטע במקום במשך שעות רצופות, בין אם בגשם ובין אם בשמש, עד לשעות המאוחרות ביותר של הערב, תוך שמילים זורמות מלשונו כדבש הניגר לאוזניהם ומגיע עד לעמקי נשמתם כדי למלאם בידע ולחזק את אמונתם; אוקיינוס של ידע שמימי וידע חולין; מבטא קולה של התקופה; ללא ספק הגאון הגדול ביותר של המאה ה-20; אדם הניחן באינטליגנציה ובזיכרון פנומנאליים; תמצית איכויות ההנהגה; אדם שהוורסטיליות שלו בלתי נתפשת – חַצְ׳רַת מִרְזַא בַּשִׁיר אל-דִין מַחְמוּד אַחְמַד[יח״ב] (1889-1965), מֻצְלִח מַוְעוּד (הרפורמטור המובטח), היה הבן הבכור והיורש השני (ח׳ליף) של המשיח המובטח[ע״ה]. הנהיג את העדה האחמדית כבר בהיותו בן 24, כאשר העדה עוד היתה בחיתוליה, וטיפח אותה עד לבשלותה במשך למעלה מ-50 שנה באמצעות ההדרכה הרוחנית שלו, תפילותיו, ודם, יזע ודמעות. לא זו בלבד שחיזק את יסודות הקהילה שהניח המשיח המובטח[ע״ה], אלא אף

הרחיב את מבנה העדה באמצעות ייזום תוכניות וארגונים שו־נים, תוך שהוא שואב השראתו מהמשיח המובטח[ע״ה] ומן ההד־רכה האלוהית. הנושא שעמד בראש מעייניו ולמענו הקדיש את כל חייו, היה מילוי שליחותו של המשיח המובטח[ע״ה] – המשימה המרתיעה של הפצת מסר האסלאם האמיתי על טוהרו הזך לכל קצוות תבל. לצורך כך יזם את נוהל אל-תַחְרִיכּ-אל-גַ׳דִיד דרכו הופצה ומוסיפה להיות מופצת העבודה המיסיונרית בכל רחבי העולם. האינטליגנציה החדה שלו, תבונתו החריפה, ידענותו הע־מוקה והנרחבת, ומעל לכל הידע שניתן לו על ידי אלוהים, אפשרו לו לייצר קורפוס עצום של כתבים, נאומים וכו׳. יריעת יצירתו כה רחבה עד כי יחלפו שנים רבות עד שתוצא לאור.

כאשר המשיח המובטח[ע״ה] התפלל באדיקות לאלוהים שייתן לו סימן לתמיכה באסלאם, אללה נתן לו את הבשורה הטובה אודות בנו זה באומרו :

״הוא יהיה אינטליגנטי ביותר...ועתיר ידע בענייני קודש וחול... בן, משוש הלב, רם-דרג, אציל; ביטוי של הראשון והאחרון, של האמת והנשגבות; כאילו אללה ירד מגן העדן. ייראה כאורו של כוכב שביט. אנו ניצוק רוחנו לתוכו...״ [ההתגלות מיום 20 בפב־רואר 1886][1]

1 תרגום מ-Urdo מאת מר מֻחַמַּד זַפְר אללה ח׳אן, בתרגום הספר *תַדְ׳כִּרַה* לאנגלית, ספר המכיל חלומות, חזיונות והתגלויות בעל פה שנמסרו למשיח המובטח[ע״ה] [המו־ציא לאור]

פתח-דבר

חייו של מֻחַמַּד[עתה״ש] הינו חלק מהמבוא לחקר הקוראן הקדוש מאת חַצְ׳רַת מִרְזַא בַּשִׁיר אל-דִין מַחְמוּד אַחְמַד[יח״ב]. המבוא תורגם לאנגלית על ידי הקאדי מֻחַמַּד אַסְלַם ויצא לאור לראשונה בשנת 1949 בלונדון. מאז ראה הספר אור במספר מהדורות. חייו של מֻחַמַּד[עתה״ש] יצא אף הוא לאור במספר מהדורות, ואנו מוציאים אותו לאור שוב בתרגום מאנגלית לעברית, לאחר שערכנו אותו מחדש כדי להפכו למושך יותר.

לאחר שמו של מֻחַמַּד[עתה״ש], הנביא הקדוש של האסלאם, מופיע הסימן [עתה״ש], שהוא קיצור הברכה ׳עליו תפילת אלוהים ושלומו.׳ לאחר שמותיהם של נביאים ושליחים אחרים מופיע הסימן [ע״ה], קיצור ל ׳עליו השלום.׳ הברכות הממשיות אינן מוצ־גות בדרך כלל במלואן, אולם יש להתייחס אליהן כאל חוזרות במלואן בכל פעם. הסימן [יח״ב] נילווה לשמות חסידיו של הנביא הקדוש[עתה״ש] ולשמות חסידיו של המשיח המובטח [ע״ה] ומייצג את הברכה ׳ישא/ תשא/ ישאו חסד מאת הבורא.׳

בתעתוק מילים ערביות, המילים מובאות על פי רוב בניקוד מלא, על פי השיטה הבאה המבוססת חלקית על כללי התעתיק של האקדמיה ללשון עברית (פרסום אחרון – ספטמבר 2011):

ا	נכתבת בהתאם לתנועה
ث	ת׳. מבוטאת כמו th באנגלית

ح ח. גרונית

خ ח׳. לא גרונית

ذ ד׳. מבוטאת כמו המילה האנגלית ׳THAT׳.

ص צ. כמו צ המבוטאת בחוזקה

ض צ׳. מבוטאת בדומה למילה THIS באנגלית

ط ט. כמו ט המבוטאת בחוזקה

ظ ט׳. כמו האות ז המבוטאת בחוזקה

ع ע. גרונית

غ ע׳. מבוטאת כ-ר רפה (לא ״מתגלגלת״).

ق ק. גרונית

תנועות קצרות מיוצגות על ידי:

אַ

אִ

אֻ

תנועות ארוכות מיוצגות על ידי הוספת אמות קריאה, כדלקמן:

אָא

אִי

אוּ

דיפתונגים נכתבים באופן הבא:

אַיְ[2]

אַוְ

תווית היידוע (ال-אל) מופרדת מהשם במקף. לפני אותיות שמש לא נכתבת האות 'ל' של תווית היידוע, וה-'א' מופרדת מהשם במקף.
לשאר העיצורים שלא נכללו ברשימה שלעיל ערך פונטי זהה לשפה העברית.
שמות שישנו נוהג כתיבה מושרש לגביהם בשפה העברית, ייכתבו כפי שנהוג לכתבם. למשל, אסלאם, מהדי, קוראן, ח'ליף, היג'רה וכד'.
לציון דגש (אות כפולה) נקטנו בסימן ّ (שדّה) מעל האות הדגושה.

המוציא לאור והמתרגם לשפה העברית

2 במילים ערביות כדוגמת شيخ (שַיְח') קיים אלמנט של דיפתונג החסר כאשר המילה מבוטאת ב-Urdo.

בשם אללה הרחמן והרחום

חייו של מֻחַמַּד[עתה״ש]

חצי האי ערב בעת לידתו של הנביא[עתה״ש]

הנביא[עתה״ש] נולד במֶכַּה באוגוסט, שנת 570 לספירה. ניתן לו השם מחמّד[עתה״ש] אשר משמעו, המהולל. כדי להבין את חייו ואופיו עלינו להתוודע לתנאים ששררו בחצי האי ערב בעת לידתו.

בעת בה נולד הנביא[עתה״ש] כמעט כל תושבי חצי האי האמינו בדת שצורתה פוליתיאיסטית. הערבים ייחסו את מוצאם לאברהם[ע״ה]. הם ידעו שאברהם[ע״ה] היה מורה מונותיאיסט, אולם על אף זאת החזיקו באמונות פוליתיאיסטיות ובמנהגים פוליתיאיסטיים. כהצדקה למעשיהם טענו כי ישנם בני אדם שהקשר שלהם עם אלוהים יוצא מגדר הרגיל, ותפילתם למען אחרים מתקבלת על ידי אלוהים. לבני אדם רגילים קשה להגיע אליו, והם חייבים שאחרים יתפללו וישתדלו למענם כדי שיוכלו לזכות בחסדו של אלוהים ובעזרתו. כך עלה בידם לשלב את הערצתם לאברהם[ע״ה] יחד עם אמונותיהם הפוליתיאיסטיות. אברהם[ע״ה], אמרו, היה אדם קדוש. היה ביכולתו להגיע לאלוהים ללא תיווך, בעוד שאנשי מֶכַּה הרגילים לא היו מסוגלים לעשות זאת. לכן אנשי מֶכַּה יצרו פסלים של אנשים קדושים וצדיקים, סגדו להם והעלו להם קורבנות כדי לרצות את אלוהים דרכם. גישה זו היתה פרימיטיבית, חסרת היגיון ועתירת פגמים, אולם אנשי מֶכַּה לא הוטרדו מכך. לא היה להם מורה מונותיאיסט מזה זמן רב, והפוליתיאיזם, ברגע

שהוא מכה שורש, הוא מתפשט ללא גבול. מספרם של האלילים מתחיל להתרבות. אומרים כי בעת לידתו של הנביא[עתה״ש], בכעבה לבדה, שהיא המסגד הקדוש לכל האסלאם ובית התפילה שנבנה על ידי אברהם[ע״ה] ובנו ישמעאל, היו 360 פסלים. נראה כי עבור כל יום בשנה הירחית היה לאנשי מֶכַּה פסל. במרכזים גדולים אח־רים היו פסלים אחרים, כך שניתן לומר שכל חלק בחצי האי ערב היה רווי באמונה פוליתיאיסטית. הערבים היו מסורים לתרבות הדיבור. הם התעניינו מאוד בשפתם המדוברת והיו להוטים לקי־דומה. אולם שאיפותיהם האינטלקטואליות היו זעומות. הם לא ידעו דבר על היסטוריה, גיאוגרפיה, מתמטיקה וכו׳. אולם משום שהיו אנשי מדבר הנאלצים למצוא את דרכם בו, ללא סיוע של ציוני דרך, פיתחו עניין נלהב באסטרונומיה. בכל חצי האי ערב לא היה ולו בית ספר אחד. אומרים כי במֶכַּה היו אנשים מעטים בלבד שידעו קרוא וכתוב.

מנקודת מבט מוסרית, הערבים היו עַם בעל סתירות. מצד אחד, עם זה סבל מכמה פגמים מוסריים קיצוניים, ומאידך גיסא, החז־יק במקביל במספר תכונות ראויות להערצה. הערבים הפריזו בש־תייה לשוכרה. השתכרות והתפרעות תחת השפעת הטיפה המרה נחשבה בעיניהם כמעלה, ולא כמידה מגונה. בעיניהם, על אדם הנ־חשב ג׳ינטלמן לארח את חבריו ושכניו לתחרויות שתייה. כל אדם עשיר נהג לערוך מסיבות שתייה לפחות חמש פעמים ביום. הימו־רים היו עבורם הספורט הלאומי, אולם הם הפכו את ההימורים לאומנות יפה. הם לא הימרו במטרה להפוך לעשירים. הציפייה מן

המנצחים היתה לארח את חבריהם. בעתות מלחמה נאספו כס־פים דרך ההימורים. אף בימינו קיים THE INSTITUTION OF PRIZE-BONDS האוסף כסף למלחמה. אנשי אירופה ואמריקה הם אשר השיבו מוסד זה לתחייה בזמננו, אולם עליהם לזכור כי בכך הם רק מחקים את הערבים. כאשר הגיעה עת מלחמה, הש־בטים הערביים נהגו לערוך מסיבת הימורים, והזוכה נאלץ לשאת בחלק הארי של הוצאות המלחמה.

על גינוני החיים המתורבתים לא ידעו הערבים דבר. העיסוק העי־קרי שלהם היה מסחר ולתכלית זו שלחו את שיירותיהם למקומות מרוחקים, כדוגמת אביסיניה (חבש), סוריה, פלשתינה ואף הודו. העשירים שביניהם היו מעריצים נלהבים של חרבות הודיות. צרכי הלבוש שלהם סופקו בעיקר מתימן ומסוריה. מרכזי המסחר היו הערים. בשאר חצי האי ערב, פרט לתימן ולכמה חלקים צפוניים, היו הבדואים. לא היו יישובים או מקומות מגורים קבועים. הש־בטים חילקו ביניהם את הארץ כך שהמשתייכים לשבט מסוים הסתובבו בחופשיות בחבל הארץ השייך להם. כאשר נגמרה אס־פקת המים באזור כלשהו, נהגו השבטים להמשיך הלאה לאזור אחר ולהתיישב בו. הונם הורכב מכבשים, עזים וגמלים. מהצ־מר טוו בד, מהעורות יצרו אוהלים ואת השאריות שנותרו מכרו בשוק. זהב וכסף לא היו זרים להם, אולם בהחלט נחשבו לרכוש נדיר. העניים והעם הפשוט יצרו קישוטים מחלזונות ים ומחומ־רים בעלי ריח מתוק. גרעיני מֶלון נוקו, יובשו ונתלו יחדיו ליצירת שרשראות. פשע ומעשים בלתי מוסריים מסוגים שונים השתוללו

ללא רסן. גניבה היתה נדירה אולם מעשי שוד על ידי כנופיות פשע רווחו. תקיפה ונישול אדם את רעהו, נחשבו כזכות אבות, אולם, יחד עם זאת, הערבים ייחסו כבוד למילתם יותר מאשר כל עם אחר. כאשר אדם היה פונה למנהיג חזק או לשבט חזק ומבקש הגנה, אותו מנהיג או שבט היה מחויב להגן עליו כדי להגן על כבודם שלהם. שכן אם לא כך היה נעשה, מעמדו החברתי של השבט היה מתערער בכל חצי האי ערב. המשוררים זכו ליוקרה ולכבוד רבים ונחשבו למנהיגים לאומיים. הצפייה מן המנהיגים היתה שיהיו בעלי כוחות דיבור עוצמתיים ושיהיו אף מסוגלים לחבר פיוטים. נושא האירוח התפתח לדרגת מעלה לאומית. מטייל אומלל שהיה מגיע למטה שבט כלשהו היה זוכה ליחס של אורח נכבד; החיות הטובות ביותר היו נשחטות למענו ושיא ההתחשבות הופגנה כלפיו. זהותו של אותו מבקר לא היתה חשובה בעיניהם כלל, היה די בעובדה שמבקר הגיע. הביקור נחשב כעלייה במעמד וביוקרה עבור אותו שבט, ולפיכך עניין מתן הכבוד לאורח הפך לחובתו של השבט. כאשר שבט חלק כבוד לאורח הוא למעשה, חלק כבוד לעצמו. הנשים בחברה ערבית זו היו משוללות כל מעמד או זכויות. בקרב חברה זו המתה של תינוקות ממין נקבה נחשבה כמעשה הראוי לכבוד ולהערצה. אולם טעות לחשוב שהמתת תינוקות רווחה בקנה מידה כלל-ארצי. מנהג מסוכן כזה לא יכול היה לשגשג באף ארץ באופן גורף, שכן משמעו של הדבר היה הכחדה של הגזע. לאמיתו של דבר, בחצי האי ערב, או לצורך העניין, בהודו או בכל ארץ אחרת בה התקיימה אי פעם המתת תינוקות,

הדבר התרחש במשפחות מסוימות בלבד. המשפחות הערביות אשר נקטו במנהג זה ייחסו חשיבות מופרזת למעמדם החברתי או אולצו לבצע מעשה זה בדרכים אחרות. ייתכן שלא היה ביכולתן של המשפחות הללו למצוא גברים צעירים המתאימים לשאת את בנותיהם לנשים; וביודען זאת, הרגו את תינוקותיהם ממין נקבה. הרע שבמנהג זה נובע מן האכזריות שבו, ולא מהתוצאות שלו ביחס לאוכלוסייתו של לאום מסוים. המתת תינוקות ממין נקבה התבצעה בשיטות שונות, ביניהן קבירת תינוקות בחיים וחניקה.

בחברה הערבית רק האם הביולוגית נחשבה לאם. אמהות חורגות לא נחשבו כאמהות, ולא חל איסור על בן לשאת את אמו החורגת עם מותו של אביו. נישואים פוליגאמיים היו שכיחים מאוד, ולא היתה הגבלה ביחס למספר הנשים שגבר רשאי לשאת. כמו כן גבר רשאי היה לשאת יותר מאחות אחת יחד ובמקביל.

ההתנהגות החמורה ביותר באה לידי ביטוי על ידי לוחמים יריבים במלחמה. במצב רווי שנאה זה, לא היססו הצדדים הלוחמים לבתר את גופות הפצועים, לחלוץ מהן חלקים ולאכלם באופן קניבאלי. כמו כן לא היססו להשחית את גופות אויביהם; חיתוך אף או אוזניים, או תלישת עיניים היו צורת אכזריות שכיחה בה נהגו. העבדות רווחה. שבטים חלשים אולצו להפוך לעבדים. לעבדים לא היה כל מעמד מקובל; כל אדון עשה בעבדיו ככל העולה על רוחו, ולא ניתן היה לנקוט בשום פעולה כנגד אדון שהתעלל בעבדו. אדון יכול היה לרצוח את עבדו מבלי שיאלץ לתת על כך את הדין. אף כאשר אדון רצח עבד השייך לאחר, העונש על כך לא היה מוות;

כל שנדרש ממנו היה לפצות את האדון שקופח בהתאם. שְׁפָחות שימשו לסיפוק תאוות מיניות. הילדים שנולדו כתוצאה מיחסים מיניים אלה זכו אף הם ליחס של עבדים. שפחות שהפכו לאמהות נותרו שפחות. מבחינת תרבות וקדמה חברתית היו הערבים עם נחשל מאוד. אדיבות והתחשבות לא נודעו בהם. נשים זכו למעמד הגרוע ביותר. אף על פי כן הערבים החזיקו בכמה מעלות. גבורה אישית, למשל, הגיעה לעיתים לדרגה גבוהה מאוד.

זו היתה החברה לתוכה נולד הנביא הקדוש עתה״ש של האסלאם. אביו, עַבְּד-אללה, נפטר טרם לידתו ולכן הוא ואמו אַאמִנַה נאלצו לעבור להשגחת הסב, עַבְּד אל-מֻטַּלִב. בת כפר, שהתגוררה בקרבת העיר טַאאִף, הניקה את הילד מֻחַמַּד עתה״ש. באותם ימים היה זה נוהג בחצי האי ערב למסור את הילדים לנשים בכפר, שחובתן היתה לגדלם, לתרגל עמם את הדיבור ולהעניק להם בסיס טוב מבחינת בריאות גופנית. כשהיה הנביא עתה״ש בן שש שנים נפטרה אמו בעת נסיעה ממֶדִינַה למֶכַּה ונאלצו לקברה בדרך. הילד הובא למֶכַּה על ידי שפחה ונמסר לסבא. כשהיה בן שמונה שנים, סבו נפטר אף הוא, ובעקבות זאת הפך אַבּוּ טַאלִב, דודו, לאפוטרופוס שלו, זאת על פי משאלתו של הסב בצוואתו. הזדמן לנביא עתה״ש לנסוע אל מחוץ לחצי האי ערב פעמיים או שלוש. אחת ההזדמנויות ארעה כאשר בגיל שתים עשרה שנים נסע לסוריה בחברתו של אַבּוּ טַאלִב. נראה כי במסע זה הגיע רק עד לערים הדרום מזרחיות של סוריה, משום שבהתייחסויות ההיסטוריות למסע זה, אין שום אזכור למקומות כדוגמת ירושלים. מכאן ואילך נותר

הנביא[עתה״ש] במֶכַּה עד שגדל והפך לגבר צעיר. משחר ילדותו היה נתון למחשבות ולמדיטציה. הוא לא לקח שום חלק בסכסוכים ובירִיבויות של אחרים, פרט למחשבה לשים להם סוף. אומרים כי השבטים שחיו במֶכַּה ובאזורים סביבה, ואשר קצה נפשם בש־פיכות הדמים האינסופיות, החליטו לייסד ארגון שמטרתו היתה לסייע לקורבנות ההתנהגות התוקפנית ונעדרת ההגינות. כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] שמע על כך, הצטרף בשמחה. החברים בארגון זה נטלו על עצמם את ההתחייבות שלהלן:

הם יפעלו לסייע למדוכאים וישיבו להם את זכויותיהם, כל עוד הם חיים, עד טיפת דמם האחרונה. ואם לא יעשו כן, יהא עליהם לפצות את הקורבנות מנכסיהם האישיים (סִירַת אִבְּן הִשַׁאם מאת אִמַאם סֻהַיְלִי).

נראה כי אף חבר אחר בארגון זה מעולם לא נזקק להוכיח את ההתחייבות, שחברי ארגון זה לקחו על עצמם, באופן רציני. אולם ההזדמנות נקרתה בפניו של הנביא הקדוש[עתה״ש] כאשר הכריז על שליחותו. האויב המר ביותר שלו היה אַבּוּ גַ'הְל, אחד ממנהיגיה של מֶכַּה, אשר הטיף לחרם חברתי על הנביא[עתה״ש] ולהשפלה כללית שלו. בסביבות אותה עת הגיע אדם זר למֶכַּה. אַבּוּ גַ'הְל היה חייב לו כסף אולם סרב לשלם. הזר ציין זאת בפני אנשים במֶכַּה, וכמה גברים צעירים חמדו לצון והציעו לו לפנות לנביא[עתה״ש]. הם סברו שהנביא[עתה״ש] יסרב לעשות דבר כלשהו בשל חששו מההתנגדות הכללית לה זכה ובפרט בשל חששו מהתנגדותו של אַבּוּ גַ'הְל. מצד אחד, אם יסרב לסייע לאדם זה יאמרו עליו שהפר את התחייבותו

לארגון, ומאידך גיסא, אם לא יסרב ויבחר לפנות לאַבּוּ גַ׳הְל לשם השבת אותה הלוואה, אין ספק שאַבּוּ גַ׳הְל יגרשו בבוז. ואכן, אדם זה הלך לנביא[עתה״ש] והתלונן בפניו על אַבּוּ גַ׳הְל. הנביא[עתה״ש], לא היסס לרגע, נעמד, הלך עם אותו אדם ודפק על דלתו של אַבּוּ גַ׳הְל. אַבּוּ גַ׳הְל יצא החוצה וראה את הנושה שלו עומד בחברת הנביא[עתה״ש]. הנביא[עתה״ש] ציין את עניין ההלוואה והציע לאַבּוּ גַ׳הְל לפרוע אותה. אַבּוּ גַ׳הְל שהיה המום, שילם מיד ללא אומר ודברים. כאשר המנהיגים האחרים של מַכָּה שמעו על כך גערו באַבּוּ גַ׳הְל ואמרו לו כי התגלה כאדם חלש בעל סתירות פנימיות. מצד אחד, הטיף לחרם חברתי על הנביא[עתה״ש], אולם הוא עצמו הסכים לקבל הוראה מן הנביא[עתה״ש] ושילם את ההלוואה בהתאם להצעתו. אַבּוּ גַ׳הְל טען להגנתו, כי כל אדם אחר היה נוהג באופן זה. הוא אמר להם שבעת שראה את הנביא[עתה״ש] עומד ליד דלתו, ראה אף שני גמלי פרא העומדים משני צידיו של הנביא[עתה״ש] כשהם מוכנים לתקוף. אין ביכולתנו לומר מה ארע שם; האם היתה זו הופעה על-טבעית שנועדה להטיל מורא על אַבּוּ גַ׳הְל, או שהיתה זו נוכחותו מעוררת יראת הכבוד של הנביא[עתה״ש] שיצרה הזיה זו? אדם שנוא ומדוכא על ידי עיר שלמה אזר אומץ ללכת לבד למנהיג אותה עיר ולדרוש השבה של הלוואה. ייתכן שמחזה מאוד לא צפוי זה הטיל מורא על אַבּוּ גַ׳הְל, גרם לו לשכוח לרגע את שנשבע לעשות כנגד הנביא[עתה״ש] ואילץ אותו לנהוג על פי הצעתו של הנביא[עתה״ש].

נישואיו של הנביא הקדוש[עתה״ש] לח׳דיג׳ה[יח״ב]

כאשר מלאו לנביא[עתה״ש] כעשרים וחמש שנה, יצא שמו בכל העיר כמוסרי וכאוהב-אדם. אנשים הצביעו עליו בהערצה ואמרו, זהו אדם שניתן לבטוח בו. שמו הטוב הגיע לאוזניה של אלמנה עשירה, אשר פנתה אל דודו של הנביא[עתה״ש], אַבּוּ טַאלִבּ, כדי שיאפשר לאחיינו להוביל שיירת מסחר שלה לסוריה. אַבּוּ טַאלִבּ מסר זאת לנביא[עתה״ש] והנביא[עתה״ש] הסכים. המסע הוכתר בהצלחה רבה והניב רווחים בלתי צפויים. האלמנה העשירה, ח׳דיג׳ה[יח״ב], היתה משוכנעת כי ההצלחה של השיירה נבעה לא רק מתנאי השוק בסוריה, אלא אף מן היושרה והיעילות של מובילה. היא תחקרה את העבד שלה, מַיסַרַה, בעניין זה, ודבריו של מַיסַרַה סיפקו תמיכה להשקפתה. הוא אמר לה כי היושר והסימפטיה באמצעותם מוביל שיירה צעיר זה ניהל את ענייניה אינם מצויים ברשות רבים. ח׳דיג׳ה[יח״ב] מאוד התרשמה מתיאור זה. היא היתה בת ארבעים וכבר הספיקה להתאלמן פעמיים. היא שלחה חברה שלה לנביא[עתה״ש] כדי לברר האם ניתן יהיה לשכנעו להינשא לה. אותה אישה הלכה לנביא[עתה״ש] ושאלה אותו מדוע לא התחתן. הנביא[עתה״ש] השיב שאינו עשיר מספיק כדי להינשא. האורחת שאלה האם יסכים להתחתן אם תימצֵא עבורו אישה עשירה ומכובדת אותה יוכל לשאת לאישה. הנביא[עתה״ש] שאל מי יכולה להיות אישה זו, והאורחת השיבה שמדובר בח׳דיג׳ה[יח״ב]. הנביא[עתה״ש] התנצל ואמר שמעמדה של ח׳דיג׳ה[יח״ב] רם מדי עבורו. האורחת התחייבה לטפל בכל הקשיים. אם כך, אמר הנביא[עתה״ש] לא נותר לו אלא להסכים. לאחר

מכן ח׳דיג׳ה יח״ב שלחה מסר לדודו של הנביא עתה״ש, והנישואין בין הנביא עתה״ש לבין ח׳דיג׳ה יח״ב נקבעו ונערכו. אדם עני שהתייתם בילדותו התוודע לראשונה לחיי השפע. הוא הפך לעשיר, אולם השימוש שעשה בעושרו מהווה דוגמה מאלפת לכלל האנושות. לאחר הנישואין, חשה ח׳דיג׳ה יח״ב כי היא עשירה והוא עני ושחוסר שוויון זה אינו מבשר אושר. לכן הציעה להעביר את רכושה ועבדיה לרשותו של הנביא עתה״ש. הנביא עתה״ש שרצה לבחון את רצינותה של ח׳דיג׳ה יח״ב, הצהיר כי ברגע שיועבר לרשותו מי מעבדיה של ח׳דיג׳ה יח״ב, ישחררם לחופשי. והוא אכן עשה זאת. יתרה מזאת, את חלק הארי מהרכוש אותו קבל מח׳דיג׳ה יח״ב חילק בין העניים. בין העבדים ששוחררו לחופשי באופן זה היה אדם בשם זַיְד יח״ב. נראה כי היה יותר אינטליגנטי ופיקח מהאחרים. הוא השתייך למשפחה מכובדת, נחטף בילדותו ונמכר ממקום למקום עד שהגיע למֶכַּה.

זַיְד יח״ב הצעיר, ששוחרר זה עתה, הבין מיד שמוטב לו להקריב את החופש לטובת עבדות בשירות הנביא עתה״ש. כאשר הנביא עתה״ש שילח את העבדים לחופשי, זַיְד יח״ב סרב להשתחרר וביקש שיניחו לו להמשיך ולחיות עם הנביא עתה״ש. הוא אכן עשה זאת, וככל שהזמן חלף כך הלך והתחזק הקשר שלו לנביא עתה״ש. אולם בינתיים אביו של זַיְד יח״ב ודודו ניסו לאתרו ובסופו של דבר שמעו שהוא במֶכַּה. במֶכַּה מצאוהו בביתו של הנביא עתה״ש. הם באו לנביא עתה״ש וביקשו שישחרר את זַיְד יח״ב לחופשי והציעו לשלם כופר ככל שידרוש הנביא עתה״ש. הנביא עתה״ש אמר כי זַיְד יח״ב כבר חופשי וכי הוא רשאי

ללכת עמם אם ברצונו לעשות כן. הוא זימן את זַיְד[יח״ב] והציג בפניו את אביו ודודו. לאחר שהצדדים נפגשו וייבשו דמעותיהם, אמר אביו של זַיְד[יח״ב] לבנו כי אדונו האדיב שחרר אותו ומוטב שיחזור הביתה, מכיוון שאמו מתייסרת מאוד עקב הפרידה ממנו. זַיְד[יח״ב] השיב, "אבא! מי לא אוהב את הוריו? ליבי מלא אהבה כלפיך וכלפי אמא, אבל אני כל כך אוהב את האדם הזה מֻחַמַּד[עתה״ש] שאינני יכול לחשוב על חיים במקום אחר מאשר איתו. פגשתי אותך ואני שמח על כך, אולם לא אוכל לשאת פרידה ממֻחַמַּד[עתה״ש]." אביו של זַיְד[יח״ב] ודודו עשו כל שביכולתם כדי לנסות ולשכנעו לשוב עמם הביתה, אולם זַיְד[יח״ב] לא הסכים. בעקבות זאת אמר הנביא הקדוש[עתה״ש], "זַיְד[יח״ב] היה כבר עבד משוחרר, אולם מהיום הוא יהיה בני." בראותם חיבה זו בין זַיְד[יח״ב] לבין הנביא[עתה״ש], שבו אביו של זַיְד[יח״ב] ודודו, וזַיְד[יח״ב] נשאר עם הנביא[עתה״ש] (*אִבְּן הִשַׁאם*).

הנביא[עתה״ש] זוכה להתגלות הראשונה שלו

כאשר גילו של הנביא[עתה״ש] היה מעל 30 שנה, אהבת אלוהים והסגידה לו החלו להשתלט עליו יותר ויותר. בשל שאט נפש שחש לנוכח מעשיהם הנפשעים ומידותיהם הרעות של אנשי מֶכַּה, בחר לו הנביא[עתה״ש] מקום המרוחק ממֶכַּה בשני מיילים או שלושה, לצורך המדיטציות שלו. מקום זה היה בראשו של הר, במעין מערה שעוצבה מאבן. אשתו חִ'דיג'ה[יח״ב] נהגה להכין מזון המספיק למספר ימים, ומצויד במזון זה מצא לו הנביא[עתה״ש] מפלט במערה חִרַה. במערה סגד לאלוהים יומם וליל. כשהיה בן ארבעים היה לו חזון.

היה זה באותה מערה ממש. בחזון ראה מישהו המצווה עליו לדקלם.

הנביא[עתה"ש] השיב שאינו יודע מה לדקלם וכיצד לעשות זאת. הדמות עמדה על כך ולבסוף גרמה לנביא[עתה"ש] לדקלם את הפסוקים שלהלן:

קרא בשם ריבונך אשר ברא, ברא את האדם מטיפת דם מעובה. קרא, הן ריבונך הוא רב חסד, אשר לימד בקולמוס, לימד את האדם את אשר לא ידע.[3] (96: 4-2)

הפסוקים הללו, הראשונים שהתגלו בפני הנביא[עתה"ש] מעולם, הפכו לחלק מהקוראן, כמו פסוקים אחרים שהתגלו מאוחר יותר, ויש להם משמעות עצומה. הם מצווים על הנביא[עתה"ש] לעמוד ולהיות ערוך להכריז על שמו של האלוהים האחד, הבורא האחד – של הנביא[עתה"ש] ושל כל האחרים – אשר יצר את האדם וזרע בטבעו את זרע אהבת האלוהים ואהבת האדם. הנביא[עתה"ש] צוּוָּה להכריז מסר אלוהי זה, והובטחו לו סיוע והגנה מאת אלוהים בהכרזתו של מסר זה. הפסוקים ניבאו תקופה בה העולם ילמד את כל צורות הידע באמצעות העט, וכן דברים שלא נשמע אודותיהם קודם לכן. הפסוקים הללו מהווים תמצית של הקוראן. כל מה שהנביא[עתה"ש] עתיד היה ללמוד בהתגלויות מאוחרות יותר מגולם בפסוקים הראשוניים הללו. הונחו בהם היסודות לקדמה עצומה שלא נודעה קודם לכן בהתפתחותו הרוחנית של האדם. המשמ־

3 מתוך תרגומו של אורי רובין לקוראן (מערבית), קוראן, אוניברסיטת ת"א, 2005.

עות של הפסוקים הללו וההסבר להם יימצאו במקומם בפרשנות זו. אנו מתייחסים אליהם כאן משום שהתגלותם מהווה אירוע רב חשיבות בחייו של הנביא[עתה"ש]. כאשר הנביא[עתה"ש] קבל התגלות זו, הוא נמלא פחד מן האחריות שאלוהים החליט להשית על כתפיו. כל אדם אחר במקומו היה מתמלא בגאווה, והיה מרגיש חשוב. הנביא[עתה"ש] היה שונה. הוא יכול היה להשיג דברים גדולים אולם לא מסוגל היה להתגאות בהישגיו. לאחר חוויה עצומה זו הגיע הנביא[עתה"ש] לביתו כשהוא מוטרד לאין שיעור, והדבר ניכר בפניו. כאשר ח׳דיג׳ה[רח"ב] ביקשה לדעת מה קרה, סיפר לה את כל החוויה וסכם את פחדיו באומרו, "אני אדם חלש, כיצד אוכל לשאת באח־ריות שאלוהים מציע להשית על כתפיי." ח׳דיג׳ה[רח"ב] השיבה מייד: **אלוהים עדי, הוא לא שלח לך ציווי זה כדי שתכשל ותתגלה כבלתי ראוי ואז יאמר נואש ממך. כיצד אלוהים יכול לעשות דבר בשעה שאתה כה טוב ומתחשב בקרוביך, מסייע לעניים והאומללים ונושא את הנטל שלהם עליך? אתה משיב את המידות הטובות שנעלמו מארצנו, מתייחס לאורחים בכבוד ועוזר לאלה הנתונים במצוקה. האם אלוהים יכול להעמידך בניסיון? (בֻּחַ׳ארִי).**

לאחר שאמרה זאת, לקחה ח׳דיג׳ה[רח"ב] את הנביא לבן דודה, וַרַקַה בִּן נַוְפַל, שהיה נוצרי. כאשר וַרַקַה שמע את התיאור אמר:

"אני בטוח כי המלאך אשר ירד אל משה[רח"ב], ירד אליך" (בֻּחַ׳ארִי).

המומרים הראשונים

אין ספק שוַרַקָה התייחס לנבואה המופיעה בספר דברים, יח׳: 18. כאשר החדשות הגיעו לזַיְד[יח"ב], עבדו המשוחרר של הנביא[עתה"ש], שהיה כעת כבן שלושים שנה, ולאוזני בן דודו של הנביא[עתה"ש], עַלִי[יח"ב], שהיה כבן אחת עשרה שנים, שניהם קבלו עליהם את דת האסלאם. אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב], חבר ילדות שלו שהה מחוץ לעיר. כאשר חזר החל לשמוע על חוויה חדשה זו שחווה הנביא[עתה"ש]. נאמר לו שחברו השתגע והחל לספר שמלאכים הביאו לו מסרים מאלוהים. אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] בטח בנביא לחלוטין; לרגע לא הטיל ספק בכך שהצ־דק חייב להיות עם הנביא[עתה"ש], שכן הכירו וידע כי הוא שפוי וישר כאחד. הוא דפק על דלתו של הנביא[עתה"ש] וכשנכנס והיו יחד שאל אותו מה ארע. מתוך חשש שמא אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] יבין שלא כהלכה, פתח הנביא[עתה"ש] בהסבר ארוך. אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] עצר את הנביא[עתה"ש] מלעשות כן, ועמד על כך שכל מה שברצונו לדעת הוא האם מלאך באמת ירד אליו מאלוהים ומסר לו מסר. הנביא[עתה"ש] רצה להסביר שוב, אולם אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] אמר שהוא לא רוצה לשמוע שום הסבר, אלא תשובה בלבד לשאלה האם הנביא[עתה"ש] קבל מסר מאלוהים. הנביא[עתה"ש] אמר: "כן" ואַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] התאסלם (אמר את השהאדה) מיד. לאחר שהתאסלם אמר כי הסבר היה גורע מערך אמונתו. הוא הכיר את הנביא[עתה"ש] זמן רב ובאופן אינטימי, ומשום כך לא יכול היה להטיל בו ספק ולא רצה שום הסבר כדי להיות משוכנע בכך שדבריו הם אמת. אם כן, עדת מאמינים קטנה זו של היוותה את המאמינים הראשונים בדת האסלאם: אישה מבוגרת, ילד בן

אחת עשרה, עבד משוחרר החי בין זרים, חבר צעיר והנביא[עתה״ש] עצמו. זו היתה החבורה שקבלה על עצמה את ההחלטה הנחושה והשקטה להפיץ את אורו של אלוהים בכל רחבי תבל. כאשר העם ומנהיגיו שמעו על כך, צחקו והכריזו שהגברים הללו איבדו את שפיותם, ואין כל מקום לחשש או לדאגה בקשר לכך. אולם ככל שחלף הזמן, האמת החלה להתברר וכפי שאמר הנביא[עתה״ש] ישעיהו[ע״ה] (כח׳: 13) לפני זמן רב, מצווה אחר מצווה, מצווה אחר מצווה; שורה אחר שורה, שורה אחר שורה; כאן מעט ושם מעט; החלו להתגלות לנביא[עתה״ש].

המאמינים נרדפים

אלוהים החל לדבר למֻחַמַּד[עתה״ש] ב״לשון אחרת״. נערי האזור החלו לתהות. אלה שחיפשו אמת הפכו נלהבים. מתוך בוז ולעג החלו לצמוח דעה חיובית והערצה. עבדים, גברים צעירים ונשים אומללות החלו להתקבץ סביב הנביא[עתה״ש]. במסריו ובהדרכה שלו היתה תקווה עבור בעלי המעמד הנחות, המדוכאים והצעירים. נשים האמינו שזמן השבת זכויותיהן קרוב. עבדים האמינו שיום שחרורם הגיע וגברים צעירים חשבו שהדרכים לקדמה עומדות להיפתח לרווחה לקראתם. כאשר הלעג החל להשתנות לדעה חיובית והאדישות לחיבור רגשי, מנהיגי מֶכָּה ונושאי התפקידים הבכירים החלו לחשוש. הם התכנסו ונועצו, והחליטו שלעג לחלוטין אינו הדרך להתמודד עם איום זה. יש צורך לנקוט באמצעי חמור יותר ולדכא את ההשפעה החדשה בכוח. התקבלה החל־

טה כי יש להתחיל ברדיפה ובצורה מסוימת של חרם. עד מהרה נִנקטו צעדים מעשיים, ומֶכָּה פתחה בעימות רציני כנגד האסלאם. הנביא[עתה״ש] ועדת מאמיניו הקטנה כבר לא נחשבו למשוגעים אלא כהשפעה הצוברת תאוצה, אשר אם יונח לה לגדול באין מפריע, תתגלה כסכנה לדת, ליוקרה, למנהגים ולמסורות של מֶכָּה. האס־לאם איים להרוס ולבנות מחדש את המבנה הישן של החברה במֶכָּה, ליצור גן עדן חדש ועולם גשמי חדש, דבר שמשמעותו בה־כרח היעלמותם של גן העדן הישן של חצי האי הערב וליבו הישן. אנשי מֶכָּה כבר לא היו יכולים ללגלג על האסלאם. כעת היתה זו שאלה של חיים ומוות עבורם. האסלאם היווה אתגר ומֶכָּה היתה מוכנה להתמודד מולו, כפי שאויביהם של נביאים תמיד היו מוכנים להתמודד מול נביאיהם. במקום לענות לטיעוני האס־לאם, טיעון אחר טיעון, הם החליטו להכריז מלחמה ולדכא את ההדרכה המסוכנת בכוח; לא להתאים עצמם לדוגמה הטובה של הנביא[עתה״ש] וחסידיו, ולא להשיב למילים נעימות בנועם, אלא לה־תאכזר לחפים מפשע ולהתעלל באלה המדברים בנועם. שוב החל בעולם עימות בין אמונה לכפירה; כוחות השטן הכריזו מלחמה על המלאכים. למאמינים, שהיו עדיין מעטים, לא היה שום כוח להתנגד להתקפות ולאלימות של הכופרים. החלה מערכה אכזרית ביותר. נשים נרצחו ללא בושה. גברים נשחטו. העבדים שהתאסל־מו ונשבעו אמונים לנביא[עתה״ש] נגררו על פני חולות ואבנים בוערים, והעור לגופם התקשה כעורן של חיות. זמן רב לאחר מכן, כאשר האסלאם כבר התבסס בכל מקום, גופו של אחד המומרים המו־

קדמים הללו, ששמו חַ'בַּאב בִּן אל-אַרַט[יח״ב] נחשף. חבריו ראו את עורו הקשיח כעור חיה ושאלו לפשר הדבר. חַ'בַּאב [יח״ב] צחק ואמר שזה שום דבר; רק זיכרון מאותם ימים מוקדמים בהם עבדים שהמירו דתם לאסלאם נגררו לאורך רחובות מֶכַּה על פני חולות ואבנים קשים וחמים (*מֻסְנַד*, כרך 5, עמ' 110).

העבדים שהאמינו באסלאם הגיעו מכל הקהילות. בִּלַאל[יח״ב] היה שחור-עור, צֻהַיְבּ[יח״ב] יווני. הם השתייכו לדתות שונות. גַ'בְּר[יח״ב] וצֻהַיְבּ[יח״ב] היו נוצרים, בִּלַאל[יח״ב] ועַמַּאר[יח״ב] היו עובדי אלילים. בִּלַאל[יח״ב] אולץ לשכב על חול חם, מלא באבנים, בזמן שילדים הוכרחו לרקוד על חזהו.האדון שלו, אֻמַיַּה בִּן חַ'לַף, עינה אותו במצב זה, ולאחר מכן דרש ממנו לוותר על אללה והנביא[עתה״ש] ולשיר שירי הלל לאלילי מֶכַּה, לַאת ועֻזַּה. בִּלַאל[יח״ב] רק אמר, אַחַד, אַחַד...(אלוהים הוא אחד).

אֻמַיַּה כעס ומסר את בִּלַאל[יח״ב] לידיהם של נערי רחוב, וביקש מהם לקשור חבל סביב צווארו ולגרור אותו לאורך העיר על פני אבנים חדות. גופו של בִּלַאל[יח״ב] דימם, אולם הוא המשיך למלמל, אַחַד, אַחַד... מאוחר יותר, כאשר המוסלמים התיישבו במֶדִינַה והיו מסוגלים לחיות ולהתפלל בשקט יחסי, הנביא הקדוש[עתה״ש] מינה את בִּלַאל[יח״ב] למואזין, הגורם הרשמי הקורא למתפללים לתפילות. בִּלַאל[יח״ב] שהיה אפריקני, נהג להשמיט את הצליל (יה', H) בתפילה 'אַשְׁהַדֻ' (אני מעיד). המאמינים ממֶדִינַה צחקו על ההגייה הלקויה שלו, אולם הנביא[עתה״ש] גער בהם וסיפר להם עד

כמה בִּלַאל[יח״ב] יקר לאלוהים עקב האמונה החזקה שהפגין תחת עינוייהם של אנשי מֵכַּה. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] שילם כופר עבור בִּלאל[יח״ב] ועבור עבדים רבים אחרים ואבטח את שחרורם. אחד העבדים היה צֻהַיְבּ[יח״ב], סוחר מצליח אשר אנשי קֻרַיְש המשיכו ללעוג לו אף לאחר שחרורו. כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] עזב את מֵכַּה כדי להתיישב במֶדִינַה, צֻהַיְבּ[יח״ב] רצה ללכת עמו, אולם אנשי מֵכַּה מנעו זאת בעדו באומרם כי אינו יכול לקחת ממֵכַּה את העושר שהרוויח במֵכַּה. צֻהַיְבּ[יח״ב] הציע לוותר על כל רכושו ורווחיו ושאל אם אז יניחו לו ללכת. אנשי מֵכַּה הסכימו להסדר. צֻהַיְבּ[יח״ב] הגיע למֶדִינַה בידיים ריקות וראה את הנביא[עתה״ש] אשר שמע אותו וברך אותו באומרו, ״עשית את עסקת חייך.״

רוב העבדים המומרים הללו היו איתנים באמונתם, חיצונית ופנימית כאחד. אולם כמה מהם היו חלשים. פעם מצא הנביא הקדוש[עתה״ש] את עַמַּאר[יח״ב] נאנק מכאבים ומוחה את דמעותיו. כאשר התקרב אליו הנביא[עתה״ש], אמר עַמַּאר[יח״ב] כי הוכה ואולץ להתכחש לאסלאם. שאל אותו הנביא[עתה״ש]: ״אולם האם האמנת בלבך?״ עַמַּאר[יח״ב] הצהיר שכן, והנביא[עתה״ש] אמר שאלוהים יסלח לחולשתו.

אביו של עַמַּאר[יח״ב], יַאסִר[יח״ב], ואמו, סֻמַיַּה[יח״ב], עונו אף הם על ידי כופרים. הזדמן לנביא[עתה״ש] לעבור בסביבה כאשר התרחש אחד האירועים הללו. כשרגש מציף אותו, אמר, ״משפחתו של יאסִר[יח״ב], החזיקו מעמד בסבלנות משום שאלוהים הכין עבורכם גן עדן.״ עד מהרה התגשמו המילים הנבואיות. יאסִר[יח״ב] נכנע

לייסורים ומת ומעט מאוחר יותר אַבּוּ גַ'הְל רצח את אשתו הזקנה, סֻמַיַּה יח״ב, באמצעות חנית. שפחה בשם זִנַּירַה יח״ב אבדה את עיניה בהתנהגות אכזרית של כופרים.

אַבּוּ פֻכַּיְה יח״ב, עבדו של צַפְוַאן בִּן אֻמַיַּה, הושכב על חול לוהט כשעל חזהו מונחות אבנים כבדות ולוהטות, וסבל כאבים עד כי לשונו נשרה. עבדים אחרים זכו להתאכזרות בדרכים דומות.

לא ניתן היה לשאת במעשי ההתאכזרות הללו. אולם מאמינים מוקדמים נשאו בהם משום שלבבותיהם התחזקו בעקבות הבטחות שהתקבלו מאלוהים באופן יומיומי. הקוראן נמסר לנביא עתה״ש, אולם קולו המרגיע של אלוהים עבר אל כל המאמינים. שכן אם לא כן, לא היו המאמינים מסוגלים לעמוד בפני מעשי ההתאכזרות להם היו נתונים. בהיותם נטולי אנשים קרובים, חברים ומשפחה, לא היה עמם דבר מלבד אלוהים, ולא היה להם אכפת שאין להם אחר מלבדו. בזכות אלוהים, מעשי ההתאכזרות נראו להן כלא כלום, הגידופים נשמעו כתפילות והאבנים נדמו כקטיפה.

האזרחים בני החורין אשר האמינו באסלאם זכו ליחס אכזרי לא פחות. הקשישים והמנהיגים של אנשי מֻכַּה עינו אותם בדרכים שונות. עֻתְ'מַאן יח״ב היה גבר בן ארבעים ומצליח. אולם כאשר אנשי קֻרַיְש החליטו על רדיפה כללית של המוסלמים, דודו, חַכַּם, קשר אותו והכה אותו. זֻבַּיְר בִּן אלעַוַּאם יח״ב, נער צעיר ואמיץ, אשר לימים הפך לגנרל מוסלמי גדול, נעטף במחצלת על ידי דודו, כאשר עשן עולה מתחתיתה ועונה על ידי חנק. אולם לא התכחש לאסלאם. הוא מצא את האמת ולא היה מוכן לוותר עליה.

אַבּוּ דַ'ר[יח"ב] , מהשבט עִ'פַאר, שמע על הנביא[עתה"ש] והלך למֶכַּה לבדוק זאת. אנשי מֶכַּה ניסו להניא אותו מכך באומרם שהם מכירים היטב את מֻחַמַּד[עתה"ש] ושהתנועה שלו היא תוכנית אנוכית בלבד. אבּוּ דַ'ר[יח"ב] לא התרשם מכך ; הוא הלך לנביא[עתה"ש], שמע את מסר האסלאם ישירות ממנו והמיר דתו. אבּוּ דַ'ר[יח"ב] שאל אם יוכל לשמור את דתו בסוד משבטו. הנביא[עתה"ש] השיב כי יוכל לעשות כן למשך ימים ספורים. אולם כאשר עבר אבּוּ דַ'ר[יח"ב] דרך רחובותיה של מֶכַּה שמע קבוצה של מנהיגים ממֶכַּה המגדפים את הנביא הקדוש[עתה"ש] ותוקפים אותו באופן שפל. אז כבר לא יכול היה עוד לשמור בסוד על דתו והכריז מיד : "אני מעיד שאין אלוהים מלבד אללה, ושאין אף אחד כאללה ; ומֻחַמַּד[עתה"ש] הוא משרתו ונביאו[עתה"ש]." קריאה זו שהועלתה בכינוס של כופרים נראתה להם כחוצפה. חמתם בערה בהם והם היכו בו עד שנפל ארצה חסר הכרה. דודו של הנביא[עתה"ש], עַבַּאס[יח"ב] , שעדיין לא המיר דתו, עבר בסביבה והחל להתריס כנגדם בשם הקורבן, "שיירות המזון שלכם עוברות דרך שבטו של אַבּוּ דַ'ר[יח"ב] ," אמר, "בני עמו עלולים לכעוס על ההתנהגות שלכם ולהרעיב אתכם למוות." ביום שלמחרת נשאר אַבּוּ דַ'ר[יח"ב] בביתו, אולם ביום שלאחר מכן הלך שוב לאותו כינוס ומצא אותם מגדפים את הנביא הקדוש[עתה"ש] כקודם. הוא הלך לכעבה ומצא שאנשים מגדפים את הנביא[עתה"ש] גם שם. אז כבר לא יכול היה עוד למשול ברוחו, קם על רגליו ואמר בקול את השהאדה (אין אלוהים מלבד אללה ומֻחַמַּד הוא שליחו). שוב נהגו בו בחומרה. אותו הדבר ארע פעם שלישית,

ואַבּוּ דַ׳ר[יח״ב] חזר לשבטו.

היחס האכזרי שהיה מנת חלקם של המאמינים לא פסח על הנביא[עתה״ש] עצמו. באחד המקרים היה עסוק בתפילה. קבוצה של כופרים הניחה כסות סביב צווארו וגררה אותו; עיניו בלטו החוצה. אַבּוּ בַּכְּר שנקרה למקום והצילו אמר, ״אתם מבקשים להורגו, משום שהוא אומר שאלוהים הוא האדון שלו?״ במקרה אחר, הנביא[עתה״ש] השתטח בזמן תפילה והם הניחו מעיים של גמל על גבו. הנביא[עתה״ש] לא יכול היה לקום עד שהמשקל הוסר. במקרה אחר נוסף עבר הנביא[עתה״ש] ברחוב וקבוצה של ילדי רחוב עקבה אחריו. הם טפחו על צווארו שוב ושוב וסיפרו לאנשים שהוא קורא לעצמו נביא[עתה״ש]. כזו היתה השנאה והעוינות כלפיו, וכזה היה חוסר האונים שלו.

ביתו של הנביא[עתה״ש] נרגם מבתים שמסביב לביתו. פסולת ושא־ריות של בעלי חיים שחוטים הושלכו לתוך מטבחו. במקרים רבים הושלך עליו אבק בעת שהיה מתפלל, כך שנאלץ לפרוש למקום בטוח לצורך תפילותיו בציבור.

אולם המעשים האכזריים הללו, שבוצעו כנגד קבוצה חלשה וחפה מפשע וכנגד מנהיגם[עתה״ש] הישר, בעל הכוונות הטובות אולם חסר האונים, לא היו לשווא. גברים הגונים ראו כל זאת ונמשכו לא־סלאם. פעם אחת כשהנביא[עתה״ש] נח על צַפָּה, הר הקרוב לכעבה. מנהיג מֶכַּה, אַבּוּ גַ׳הְל, אויבו הראשי של הנביא[עתה״ש], עבר בסבי־בה והחל להטיח בו גידופים שפלים. הנביא[עתה״ש] לא השיב דבר והלך לביתו. שפחה של משק ביתו היתה עדה למראה מצער זה.

חַמְזַה[יח״ב], דודו של הנביא[עתה״ש], אדם אמיץ שהטיל מורא על כל תושבי העיר, שב לביתו מִצַיִד ביער ונכנס לבית בגאווה, כשקשתו תלויה על כתפו. השפחה לא שכחה את תקרית הבוקר. היא חשה שאט נפש ממראהו של חַמְזַה[יח״ב] הנכנס כך הביתה. היא התגרתה בו באומרה שהוא סבור שהוא אמיץ ומסתובב חמוש אולם אינו יודע מה עשה אַבּוּ גַ׳הְל לאחיינו החף מפשע בבוקר. חַמְזַה[יח״ב] שמע תיאור של תקרית הבוקר. על אף שלא היה מאמין, היה אציל אופי. ייתכן שהתרשם מהמסר של הנביא[עתה״ש], אולם לא עד כדי הצטרפות גלויה. כאשר שמע על התקפה זדונית זו מצידו של אַבּוּ גַ׳הְל, לא יכול היה לעצור בעד עצמו. הססנותו ביחס למסר החדש נעלמה, והוא החל לחוש שהיה עד כה שאנן מדי ביחס אליו. הוא שם פעמיו ישירות לכעבה בה ראשי מֶכַּה נהגו להיפגש ולהיוועץ. הוא נטל את קשתו והכה את אַבּוּ גַ׳הְל בחוזקה. ״ראה בי מהיום חסיד של מֻחַמַּד[עתה״ש],״ אמר. ״גידפת אותו הבוקר משום שידעת כי לא יגיד דבר. אם אתה כה אמיץ, צא החוצה והילחם עמי.״ אַבּוּ גַ׳הְל הוכה בהלם. חבריו קמו כדי לסייע לו אולם אַבּוּ גַ׳הְל מנע זאת בעדם עקב חששו מחַמְזַה[יח״ב] ומשבטו, שכן סבר שקרב פתוח יגבה מחיר גבוה מדי. הוא הודה בכך שהוא אשם באמת בתקרית הבוקר (*אִבְּן הִשַאם* ו-*טַבַּרִי*).

מסר האסלאם

ההתנגדות המשיכה להסלים. במקביל הנביא[עתה״ש] וחסידיו עשו כל שביכולתם להבהיר לאנשי מֶכַּה את מסר האסלאם. היה זה מסר

רב-פנים ובעל חשיבות עצומה, לא רק עבור הערבים אלא עבור העולם כולו. היה זה מסר מאלוהים שאמר:
בורא העולם הוא אחד. אין אף אחד אחר שראוי לעבדו. הנביאים מאז ומעולם האמינו שהוא אחד, ולימדו את חסידיהם כך. על אנשי מֶכַּה לוותר על כל האלילים והפסלים. האם אינם רואים שהאלילים לא יכולים אף לסלק את הזבובים העטים על המנחות שלרגליהם? אם היו אנשי מֶכַּה מותקפים לא היו האלילים מסוג־לים להדוף את ההתקפה. אם היו מציגים בפניהם שאלה, לא היה ביכולתם לענות. אם היו מבקשים מהם לסייע, לא היו יכולים לעשות דבר. לעומתם, האלוהים האחד סייע לאלה שביקשו את עזרתו, ענה לאלה שפנו אליו בתפילה, שעבד את אויביו ורומם את המשפילים עצמם בפניו. האור שהגיע ממנו, נח על חסידיו. מדוע אם כן אנשי מֶכַּה מזניחים אותו ופונים לפסלים ולאלילים מחוס־רי חיים ומבזבזים את חייהם? האם לא ראו שחוסר אמונתם בא־לוהים האחד האמיתי הפך אותם לחלוטין לבעלי אמונות טפלות ולאנשים חסרי יכולת? לא היה להם מושג מה נקי ומה אינו נקי, מה נכון ומה אינו נכון. הם לא כיבדו את אמהותיהם, נהגו בצו־רה פראית באחיותיהם ובבנותיהם, ושללו מהן את הראוי להן. התנהגו לנשותיהם בצורה לא יפה. עינו אלמנות, ניצלו יתומים, עניים וחלשים, וביקשו לבנות את הצלחתם על הריסותיהם של אחרים. הם לא התביישו לשקר ולרמות, לגנוב ולבזוז. הימורים ושתייה לשוכרה היו עבורם בבחינת הנאה עצומה. לא היה להם אכפת מענייני תרבות וקדמה לאומית. עד מתי התכוונו להתע־

לם מהאלוהים האמיתי האחד, ולהמשיך להפסיד ולהפסיד, לסבול ולסבול? האם לא היה מוטב להם לעשות תיקון? האם לא היה מוטב להם לוותר על כל צורות הניצול ההדדי, להשיב את זכויותיהם של אלה מהם שללו את הזכויות, לבזבז את עושרם על צרכים לאומיים ועל שיפור גורלם של העניים והחלשים, לנהוג ביתומים כקרן נאמנות ולהחשיב את הגנתם כחובה, לתמוך באלמנות ולבסס ולעודד מעשים טובים בכל הקהילה, לטפח לא רק צדק והגינות, אלא אף חמלה וחסד? חיי העולם הזה צריכים לייצר טוב. "השאר מעשים טובים מאחור", המסר ממשיך ואומר, "כדי שיוכלו לצמוח ולשאת פרי לאחר לכתך. המצווה הינה בנתינה לאחרים, לא בקבלה מהם. למד לוותר כדי שתוכל להתקרב יותר לאלוהיך. מנע מעצמך דברים למען קרוביך, כדי שתוכל להרבות את נקודות הזכות שלך אצל אלוהים. נכון, המוסלמים חלשים, אולם אינם נכנעים לחולשתם, האמת תנצח. זהו פסק הדין של גן העדן. באמצעות הנביא עתה״ש תכונן בעולם אמת מידה חדשה לטוב ולרע, לנכון וללא נכון. הצדק והחמלה ימשלו. לא תותר שום מגבלה בנושא הדת, ושום הפרעה. מעשי האכזריות להם היו נתונים נשים ועבדים יימחו מעל פני האדמה. מלכותו של אלוהים תכונן במקומה של מלכות השטן."

כאשר מסר זה נישא בפני אנשי מֶכַּה, ובעלי הכוונות הטובות והאנשים בעלי החשיבה העמוקה שביניהם החלו להתרשם ממנו, החלו זקני מֶכַּה לבחון בכובד ראש את המתרחש. הם הלכו במשלחת לדודו של הנביא עתה״ש, אַבּוּ טַאלִב, ואמרו לו כך:

אתה אחד ממנהיגינו ולמענך חסנו עד כה על חייו של אחיינך, מֻחַמַּד[עתה״ש]. אולם הגיע הזמן שנשים קץ למשבר לאומי זה, לס־כסוך זה בקרבנו. אנו מבקשים ודורשים שהוא יחדל לדבר כנגד האלילים שלנו. הנח לו להכריז שאלוהים הוא אחד, אולם אל תתיר לו לומר דבר כנגד האלילים שלנו. אם יסכים לכך, יבוא הקץ לסכסוך ולמחלוקת שלנו עמו. אנו דוחקים בך לשכנעו, אולם אם לא תוכל לעשות זאת, אחד משני דברים יהיה חייב לקרות. או שתצטרך לוותר על אחיינך, או שאנו, בני עמך, נוותר עליך (*אִבְּן הִשַׁאם*).

אַבּוּ טַאלִבּ ניצב מול דילמה קשה. קשה היה לו לוותר על אחיינו, אולם קשה היה לו באותה מידה שבני עמו יתכחשו לו. לערבים לא היו כספים רבים. היוקרה שלהם נשענה על המנהיגות שלהם. הם חיו למען עמם, ועמם חי למענם. אַבּוּ טַאלִבּ היה מאוד מוט־רד. הוא זימן את הנביא[עתה״ש] והסביר לו את דרישת זקני מֶכַּה. ״אם לא תסכים,״ אמר כשדמעות בעיניו, ״אצטרך לוותר עליך או שעמי יוותר עליי.״ הנביא[עתה״ש] הביע הזדהות ניכרת עם דודו. דמעות עלו בעיניו והוא אמר:

אני מבקש ממך לא לוותר על עמך. אני מבקש שלא תעמוד לצי־די. במקום זאת, אתה יכול לוותר עליי ולעמוד לצד עמך. אולם האלוהים האחד והיחיד הוא עדי, שאף אם היו שמים את השמש מימיני והירח משמאלי, לא הייתי חדל מלהטיף את האמת שא־לוהים הוא אחד. אני חייב להמשיך לעשות זאת עד ליום מותי. אתה יכול לבחור את הטוב ביותר עבורך (*אִבְּן הִשַׁאם* ו-*זֻרְקַאנִי*).

תשובה זו, הנחושה, הישירה והכנה, פקחה את עיניו של אַבּוּ טַאלִבּ. הוא שקע במחשבות עמוקות. על אף שלא היה לו האומץ להאמין באסלאם, הוא סבר שהוא בן מזל שהצליח לראות בחייו הפגנה עצומה זו של אמונה וכבוד למשימה. הוא פנה לנביא[עתה״ש] ואמר:

״לך לדרכך, אחייני. עשה את המוטל עליך. שעמי יוותרו עליי. אני איתך״ (*אִבְּן הִשַאם*).

ההגירה לאביסיניה (חבש)

כאשר הדיכוי הגיע לשיאו, כינס הנביא[עתה״ש] את חסידיו ובהצבי־עו למערב סיפר להם על ארץ מעבר לים בה אנשים אינם נרצ־חים בגלל שהמירו דתם, בה יוכלו לעבוד את אלוהים באין מפ־ריע, ואשר בה שולט מלך הוגן. מוטב שילכו לשם; אולי השינוי יקל על חייהם. קבוצה של גברים, נשים וילדים מוסלמים, פעלה על פי הצעה זו והלכה לחבש. ההגירה היתה בהיקף קטן ועלוב מאוד. הערבים ראו עצמם כשומרי הכעבה, ואכן כאלה היו. היה זה סבל גדול עבורם לעזוב את מֶכַּה. אף ערבי לא היה מסוגל לה־עלות בדעתו לעשות כן אם החיים במֶכַּה לא היו הופכים לבלתי אפשריים לחלוטין. אף אנשי מֶכַּה לא היו מוכנים להשלים עם צעד כזה. הם לא יניחו לקורבנות שלהם להימלט ולקבל ולו את הסיכוי הקטן ביותר לחיות במקום אחר. לכן, הקבוצה היתה צרי־כה לשמור מאוד בסוד את הכנותיה למסע ולעזוב אף מבלי להגיד שלום לחברים ולקרובי משפחה. אולם, דבר עזיבתם נודע לכמה

אנשים, והצליח להרשים אותם. עֻמַר יח״ב, שהפך לימים לח'ליף השני של האסלאם, היה עדיין כופר, אויב מר ורודף מוסלמים. באופן מקרי לחלוטין, פגש כמה חברים בקבוצה זו. אחת מהם היתה אישה, אֻם עַבְּד-אללה יח״ב שמה. כאשר ראה עֻמַר יח״ב חפצי בית ארוזים ומועמסים על בעלי חיים, הבין מיד שמדובר בקבוצה העוזבת את מֶכַּה כדי למצוא מקלט במקום אחר. "אתם עוזבים?" שאל. "כן, אלוהים עֵדנו," השיבה אֻם עַבְּד-אללה יח״ב. "אנו עוזבים לארץ אחרת משום שאתם מתייחסים אלינו בצורה האכזרית ביותר כאן. לא נחזור כעת עד שאללה ימצא לנכון להקל עלינו." עֻמַר יח״ב התרשם ואמר: "מי יתן שאלוהים יהא עמכם." רגש הובע בקולו. אירוע שקט זה הטריד אותו. כאשר הובא הדבר לידיעתם של אנשי מֶכַּה הם שלחו קבוצת אנשים למרדף אחריהם. קבוצה זו הגיעה עד לים אולם מצאה שהמוסלמים כבר יצאו לדרך. משלא עלה בידם להשיגם החליטו לשלוח משלחת לחבש כדי להסית את המלך כנגד הפליטים ולשכנעו להסגירם לידי אנשי מֶכַּה. אחד הנציגים היה עַמְר בִּן אלעַאץ יח״ב, אשר לימים הצטרף לאסלאם וכבש את מצרים. המשלחת הלכה לחבש, נפגשה עם המלך והוקסמה מארמונו. אולם המלך התברר כאדם נחוש מאוד וחרף הלחץ שהופעל עליו מצידה של משלחת אנשי מֶכַּה ומצד אנשי חצרו, סרב להסגיר את הפליטים המוסלמים לרודפיהם. המשלחת שבה על עקבותיה מאוכזבת, אולם במֶכַּה חשבו עד מהרה על תוכנית אחרת שתאלץ את המוסלמים לחזור מחבש. הם הפיצו בין שיירות המסחר שנסעו לחבש את השמועה שכל אנשי מֶכַּה קבלו

את האסלאם. כאשר השמועה הגיעה לחבש, פליטים מוסלמים רבים חזרו בשמחה למֵכַּה, אולם גילו בשובם כי השמועה שהגי־עה לאוזניהם היתה שקרית. חלק מהמוסלמים חזר שוב לחבש, אולם חלק אחר החליט להישאר. בין הנשארים היה עֻתְ׳מַאן בִּן מַטְ׳עוּןיח״ב , בנו של מנהיג מוביל במֵכַּה. עֻתְ׳מַאןיח״ב קבל חסות מחבר של אביו, וַלִיד בִּן מֻעִ׳ירַה, והחל לחיות במֵכַּה בבטחה. אולם הוא ראה שמוסלמים אחרים המשיכו לסבול מרדיפה אכזרית והדבר צער אותו מאוד. לכן הלך לוַלִיד וויתר על חסותו. הוא חש שאסור לו לקבל חסות כזו בזמן שמוסלים אחרים ממשיכים לס־בול. וַלִיד בישר זאת לאנשי מֵכַּה.

יום אחד לַבִּיד, משורר-החצר של חצי האי ערב, ישב בין מנהיגי מֵכַּה, תוך שהוא מדקלם את שירו. הוא קרא שורה שמשמעה היה שעל כל החסדים לבוא אל קצם בסופו של דבר. עֻתְ׳מַאןיח״ב סתר אותו באומץ ואמר, ״חסדי העולם הבא יהיו נצחיים.״ לַבִּיד, שלא היה רגיל לכך שסותרים את דבריו, התרגז ואמר: ״קֻרַיְש, אורחֵיךָ לא זכו לעלבון כזה קודם לכן. מניין החלה אופנה זו? כדי לפייס את לַבִּיד, קם אדם מבין הקהל ואמר: ״המשך ואל תשים לב לטי־פש הזה״. עֻתְ׳מַאןיח״ב עמד על כך שלא אמר שום דבר טיפשי. דבר זה הרגיז את בן שבט קֻרַיְש, אשר זינק על עֻתְ׳מַאןיח״ב ונתן לו מכה כה חדה שחיסלה אחת מעיניו של עֻתְ׳מַאןיח״ב . וַלִיד נכח בזירת האירוע. הוא היה חבר קרוב של אביו של עֻתְ׳מַאןיח״ב ולא יכול היה לשאת יחס זה כלפי בנו של חברו המנוח. אולם עֻתְ׳מַאןיח״ב לא היה עוד תחת חסותו הרשמית ועל פי מנהג הערבים אסור היה

לו לנקוט עמדה כעת. לפיכך לא יכול היה לעשות דבר. חצי כועס, חצי מתייסר, פנה לעת׳מאן[יח"ב] ואמר: "בן של חברי, היית מציל את עינך אם לא היית מוותר על חסותי. עליך להודות לעצמך על כך." השיב לו עֻתְ׳מַאן[יח"ב]:

"השתוקקתי לכך. אינני מצטער על אובדן עין אחת, משום שה־שנייה ממתינה לאותו גורל. זכרו, כל עוד הנביא[עתה"ש] סובל, איננו רוצים שלווה" (*חַלְבִּיָּה*, כרך 1, עמ' 348).

עֻמַר[יח"ב] מקבל את האסלאם

בערך באותו הזמן, התרחש אירוע חשוב מאוד אחר. עֻמַר[יח"ב], שלי־מים הפך לחיליפה השני של האסלאם, היה עדיין אחד מהאויבים החזקים והמאיימים ביותר של האסלאם. עֻמַר[יח"ב] שחש שלא ננקט עדיין שום צעד אפקטיבי כנגד התנועה החדשה, החליט לשים קץ לחייו של הנביא[עתה"ש]. הוא נטל את חרבו והתכונן לצאת לדרך. חברו הופתע מכך שהוא הולך ושאל אותו לאן מועדות פניו ולאיזו תכלית. "להרוג את מֻחַמַּד[עתה"ש]," השיב לו עֻמַר[יח"ב].

"אבל האם תהיה בטוח משבטו לאחר מכן? והאם אתה באמת יודע מה מתרחש? האם אתה יודע שאחותך ובעלה הצטרפו לא־סלאם?"

הדברים הללו ניחתו על עֻמַר[יח"ב] כרעם ביום בהיר והטרידו אותו מאוד. הוא החליט לחסל תחילה את אחותו ובעלה. כאשר הגיע לביתם שמע דקלום מבפנים. הקול היה קולו של חַ׳בַּאב[יח"ב] אשר לימד אותם את הספר הקדוש. עֻמַר[יח"ב] נכנס לבית במהירות.

חַ'בַּאב^יח"ב שנבהל מהצעדים המהירים הספיק להתחבא. אחותו של עֻמַר^יח"ב, פַאטִמַה^יח"ב הסתירה את עמודי הקוראן. תוך שהוא מתעמת עמה ועם בעלה אמר עֻמַר^יח"ב, "שמעתי שויתרת על הדת שלך," ובאומרו זאת הרים ידו להכות את בעלה, שהיה דרך אגב, בן דודו. פַאטִמַה^יח"ב השליכה עצמה בין עֻמַר^יח"ב לבין בעלה; כך שידו של עֻמַר^יח"ב ניחתה על פניה של פַאטִמַה^יח"ב ופגעה באפה, שהחל לדמם בחוזקה. המכה רק חיזקה את פַאטִמַה^יח"ב, והיא אמרה: "כן, אנחנו מוסלמים כעת ונישאר כאלה; עשה מה שאתה רוצה." עֻמַר^יח"ב היה אדם אציל, על אף שהיה קשוח. מראה פניה של אחותו, הצבועים באדום בגללו מילא אותו חרטה. עד מהרה שינה פניו. הוא ביקש לראות את אותם עמודי הקוראן מהם קראו. פַאטִמַה^יח"ב סרבה מחשש שיקרע אותם וישליכם. עֻמַר^יח"ב הבטיח שלא לעשות כן. פַאטִמַה^יח"ב אמרה לו שאינו נקי. עֻמַר^יח"ב הציע שיתרחץ. נקי ורגוע נטל את עמודי הקוראן בידיו. הם כללו חלק מהפרק 'טָה הָא', והוא נתקל בפסוקים שלהלן:

הנה אנוכי אלוהים, אין אלוה מבלעדי, על כן עבוד אותי וקיים את התפילה למען זכר שמי. שעת הדין בוא תבוא, אם כי לא אגלה את מועדה, ואז ישולם לכל נפש כפועלה.[4] (20: 16-15)

הקביעה החזקה בדבר קיומו של אלוהים, ההבטחה הברורה שהאסלאם יכונן בקרוב סגידה אמיתית במקום זו הנהוגה

4 שם. אם כי לפי תפיסתה של העדה האסלאמית האחמדית לפרשנות הקוראן המ־פואר, תרגומם של הפסוקים לעיל אמור להיות כדלקמן: "... הנה שעת הדין קְרֵבָה, והנה אנוכי עומד לחשוף אותה...".

בּמַכַּה – אלה ורעיונות קשורים אחרים רבים רגשו בוודאי את עֻמַר[יח״ב]. הוא לא יכול היה עוד לעצור בעד עצמו. אמונה הת־פשטה בליבו והוא אמר, ״כמה נפלא, כמה מעורר השראה!״ חַ׳בַּאב[יח״ב] יצא ממקום מחבואו ואמר, ״אלוהים עדי, רק את־מול שמעתי את הנביא[עתה״ש] מתפלל לכך שעֻמַר[יח״ב] או עַמְר בִּן הִשַאם ימירו דתם. השינוי שחל בך הוא כתוצאה מתפילה זו.״ עֻמַר[יח״ב] גמר אומר בליבו. הוא שאל היכן הנביא[עתה״ש] והלך ישירות אליו, לִידַאר אל-ארְקַם׳, כשחרבו החשופה עדיין בידו. כאשר דפק בדלת, בני לווייתו של הנביא[עתה״ש] יכלו לראות את עֻמַר[יח״ב] דרך החריצים. הם חששו שמא יש לו כוונה זדונית. אולם הנביא[עתה״ש] אמר, ״הניחו לו להיכנס.״ עֻמַר[יח״ב] נכנס כש־חרב בידו. ״מה מביא אותך?״ שאלו הנביא[עתה״ש]. ״נביא[עתה״ש] האלוהים,״ אמר עֻמַר[יח״ב], ״אני כאן כדי להפוך למוסלמי.״ אללה אכבר, קרא הנביא[עתה״ש]. אללה אכבר, קראו בני הלוויה. הקריאות הדהדו בהרים סביב מַכַּה. הידיעה על המרת הדת התפשטה כאש בשדה קוצים, ומכאן ואילך עֻמַר[יח״ב], שאיים מאוד על האסלאם, הפך בעצמו לנרדף יחד עם מוסלמים אח־רים. אולם עֻמַר[יח״ב] השתנה. הוא היה כעת נלהב לסבול כפי שנלהב בעבר לגרום סבל. הוא הסתובב במַכַּה וזכה להצקות רבות יותר.

הרדיפה מתגברת

הרדיפה הלכה והסלימה ונעשה קשה יותר לשאתה. מוסלמים רבים כבר עזבו את מֶכַּה, ואלה שנותרו מאחור נאלצו לסבול יותר מבעבר. אולם המוסלמים לא סטו ולו במעט מהדרך בה בחרו. לבבותיהם מעולם לא היו חזקים יותר וכך גם אמונתם האיתנה. מסירותם לאלוהים האחד הלכה וגברה וכך גם שנאתם לאלילים הלאומיים של מֶכַּה. הסכסוך נעשה חמור יותר מבעבר. אנשי מֶכַּה כינסו ועידה גדולה נוספת ובה החליטו להטיל חרם כולל על המוסלמים: הם החליטו לנתק את כל הקשרים העסקיים עם המוסלמים. הם לא יקנו מהם ולא ימכרו להם דבר. הנביא[עתה״ש], משפחתו ומספר קרובים, אשר על אף שלא היו מוסלמים, עמדו לצידו בכל זאת, נאלצו להסתתר במקום מבודד, השייך לאַבּוּ טַאלִבּ. ללא כסף, ללא אמצעים וללא מלאי מזון, סבלו משפחתו של הנביא[עתה״ש] וקרוביו מקשיים עצומים תחת מצור זה. במשך שלוש שנים לא נרגע המצב. לבסוף, חמישה אנשים הגונים מכוחות האויב התקוממו כנגד התנאים הללו. הם הלכו למשפחה הנצורה, הציעו לבטל את החרם וביקשו מהמשפחה לצאת החוצה. אַבּוּ טַאלִבּ יצא החוצה והוכיח את עמו. התקוממותם של החמישה נודעה בכל רחבי מֶכַּה, אולם הטוב הוכיח את עצמו שוב, ואנשי מֶכַּה החליטו שעליהם לבטל את החרם האכזרי. החרם תם, אולם לא תוצאותיו. בתוך ימים ספורים אשתו הנאמנה של הנביא[עתה״ש], חַ׳דִיגַ׳ה[רח״ב], הלכה לעולמה, וחודש מאוחר יותר, נפטר גם דודו, אַבּוּ טַאלִבּ.

הנביא הקדוש[עתה״ש] איבד כעת את ידידותה ותמיכתה של חַ׳דִיגַ׳ה[רח״ב]

והוא והמוסלמים אבדו את שירותיו הטובים של אַבּוּ טַאלִבּ. פטירתם הובילה באופן טבעי אף לאובדן של אהדה כללית מסוימת. אַבּוּ לָהַב, דוד אחר של הנביא[עתה״ש], נראה בתחילה מוכן להתייצב לצידו של הנביא[עתה״ש]. הזעזוע ממותו של אחיו והכבוד למשאלתו האחרונה היו עדיין טריים במוחו, אולם עד מהרה הצליחו אנשי מֶכַּה להסית אותו. הם השתמשו בטיעונים הרגילים. הנביא[עתה״ש] לימד שכפירה בהיותו של אלוהים אחד הינה חטא, שניתן להיענש עליו בעולם הבא; הלימוד שלו סתר את כל מה שלמדו מאבותיהם הקדמונים, וכן הלאה. אַבּוּ לָהַב החליט להתייצב כנגד הנביא[עתה״ש] יותר מבעבר. היחסים בין המוסלמים לאנשי מֶכַּה נעשו מתוחים. חרם ומצור של שלוש שנים העמיקו את הפער ביניהם. נראה היה כי כינוסים ודרשות אינם אפשריים. לנביא[עתה״ש] לא היה אכפת מהיחס הרע ומהרדיפות; אלה היו דבר של מה בכך, כל עוד היתה לו האפשרות להיפגש עם אנשים ולפנות אליהם. אולם כעת נראה היה שאפשרות זו אינה קיימת עוד במֶכַּה. פרט לאנטגוניזם הכללי, הנביא[עתה״ש] מצא כעת שבלתי אפשרי להופיע בשום רחוב או מקום ציבורי. אם עשה כן, היו זורקים לעברו אבק ושולחים אותו חזרה לביתו. פעם חזר לביתו כשראשו מכוסה אבק. אחת הבנות בכתה כשהסירה את האבק מראשו. אמר לה הנביא[עתה״ש] שלא לבכות משום שאלוהים איתו. יחס רע לא הטריד את הנביא[עתה״ש], אדרבא, הוא קבל זאת בברכה כעדות לעניין במסר שלו. יום אחד, למשל, אנשי מֶכַּה, כמזימה כללית, לא אמרו לו דבר ולא נהגו בו באופן רע בשום צורה. הנביא[עתה״ש] שב הביתה מאוכזב, עד שקולו המרגיע של אלוהים גרם לו לחזור שוב לעמו.

הנביא[עתה״ש] הולך לטָאאִף

נראה היה כי במֵכַּה כעת אין אף אחד המוכן להקשיב לו ודבר זה העציב אותו. הנביא[עתה״ש] חש כי הוא דורך במקום ולכן החליט לפנות למקום אחר להטפת המסר שלו. הוא בחר בטָאאִף, עיר קטנה המרוחקת כשישים מיילים מדרום-מזרח מֵכַּה, ומפורסמת בפירותיה ובחקלאות שבה. החלטתו של הנביא[עתה״ש] עלתה בקנה אחד עם מסורותיהם של כל הנביאים[ע״ה]. משה[ע״ה] פנה למצרים, לישראל ולְמַדְיַן. ישו[עתה״ש] פנה באופן דומה לגליל, למקומות מסביב לירדן ולירושלים. לכן, כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] לאסלאם הבין שאנשי מֵכַּה ימשיכו להתייחס רע אולם לא יקשיבו, פנה לטָאאִף. בטָאאִף רווח מצב דומה לזה שבמֵכַּה מבחינת מנהגים ואמונות פוליתיאיסטיות. האלילים שנמצאו בכעבה לא היו, לא היחידים, ולא החשובים היחידים בחצי האי ערב. את אחד האלילים החשובים, אל-לַאת, ניתן היה למצוא בטָאאִף; ולכן טָאאִף היוותה אף היא מרכז של עליה לרגל. תושבי טָאאִף היו קשורים לתושבי מֵכַּה בקשרי דם; ושטחים חקלאיים רבים בין טָאאִף למֵכַּה היו בבעלותם של אנשי מֵכַּה. בהגיעו לטָאאִף, זכה הנביא[עתה״ש] לביקורים ממנהיגי העיר, אולם נראה היה כי איש מהם לא רצה לקבל את המסר. פשוטי העם צייתו למנהיגיהם ופטרו את הלימוד בבוז. דבר זה לא היה חריג. אנשים השקועים בענייני חולין תמיד מתייחסים למסר כזה כאל הפרעה ואף כאל עלבון. מכיוון שלמסר אין תמיכה גלויה המתבטאת במספר רב של חסידים או בנשק, הם אף חשים שהם יכולים לפטרו בבוז. הנביא[עתה״ש] לא יצא

מכלל זה. דיווחים אודותיו כבר הגיעו לטָאאִף, וכעת היה כאן, ללא נשק או תמיכה, אדם בודד עם בן לוויה יחיד – זַיְד[יח״ב]. אנשי העיר התייחסו אליו כאל מטרד שיש לשים לו סוף, אף אם רק כדי להשביע את רצון מנהיגיהם. הם שלחו אליו נוודים של העיר ונערי רחוב אשר יידו עליו אבנים וגרשו אותו אל מחוץ לעיר. זַיְד[יח״ב] נפצע והנביא[עתה״ש] החל לדמם בחוזקה. אולם הרדיפה המשיכה עד שחבורה חסרת הגנה זו של שני אנשים, היתה במרחק מספר מיילים מחוץ לטָאאִף. הנביא[עתה״ש] היה עצוב ומדוכדך מאוד. מלאך ירד אליו ושאל אותו אם היה רוצה שרודפיו יחוסלו. ״לא״, השיב הנביא[עתה״ש]. ״אני מקווה שמבין המענים הללו ייוולדו אלה שיתפללו לאלוהים האמיתי האחד.״ (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ בַּדְא אל-חַק.)

מותש ומדוכא, עצר בכרם השייך לשני אנשים ממֶכַּה, שבמקרה נכחו במקום. השניים הללו היו בין רודפיו במֶכַּה, אולם באותו מעמד גילו אהדה כלפיו. האם היה זה משום שאחד מאנשי מֶכַּה זכה ליחס רע מצד אנשי טָאאִף, או האם משום שניצוץ של אדיבות אנושית זרח לרגע בלבבותיהם? הם שלחו לנביא[עתה״ש] מגש מלא ענבים יחד עם עבד נוצרי, עַדַּס[יח״ב] שמו, מנינווה. עַדַּס[יח״ב] הגיש את המגש לנביא[עתה״ש] ולבן הלוויה שלו. הוא התבונן אליהם בערגה, ונעשה סקרן עוד יותר כאשר שמע את הנביא[עתה״ש] אומר: ״בשם אללה, רב החסד, הרחום.״ הרקע הנוצרי שלו התעורר לחיים והוא חש שהוא נמצא בנוכחותו של נביא[ע״ה] עברי. הנביא[עתה״ש] שאל אותו להיכן הוא שייך, ועַדַס[יח״ב] השיב נינווה. על התשובה הזו אמר הנביא[עתה״ש]: ״יונה[ע״ה], בנו של אַמִתַּי, שהשתייך לנינווה,

היה אדם קדוש, נביא כמוני." הנביאעתה״ש אף סיפר לעַדַּסיח״ב על המסר האישי שלו. עַדַּסיח״ב הוקסם והאמין מיד. הוא חיבק את הנביאעתה״ש כשדמעות בעיניו והחל לנשק את ראשו, ידו ורגליו. בתום הפגישה, הנביאעתה״ש פנה שוב לאללה ואמר:

אללה, אני מגיש תלונתי לפניך. אני חלש ומחוסר אמצעים. עמי בז לי. אתה הינך אדון החלשים והעניים ואתה הינך אדוני. למי תפקירני– לזרים הדוחפים אותי החוצה או לאויב המדכא אותי בעירי שלי? אם אינך כועס עליי, אינני דואג מאויבי. חמלתך עִמי. אני מחפש מקלט באור פניך. אתה הוא המסוגל להסיר את החושך מהעולם ולתת שלום לכל, בעולם הזה ובעולם הבא. אל נא יהא חרון אפך עליי. גם כאשר אתה כועס אתה מתרצה זמן קצר לאחר מכן. ואין כוח ואין מקלט מלבד עִמְךָ (*אִבְּן הִשַׁאם ו-טַבַּרי*).

לאחר שנשא תפילה זו, התכונן לחזור למֶכַּה. הוא עצר בדרך בנַחְ'לַה למשך מספר ימים והתכונן שוב לצאת דרך. על פי המסורת המֶכַּאִית הוא כבר לא נחשב לאזרח מֶכַּה. הוא עזב אותה משום שסבר שהיא עוינת, ולא יכול היה לחזור אליה אלא באישור אנשי מֶכַּה. לפיכך, שלח הנביאעתה״ש מסר למֻטְעִם בִּן עַדִי – אחד ממנהיגי מֶכַּה, כדי לשאול אם אנשי מֶכַּה מאשרים לו לחזור. על אף שמֻטְעִם היה אויב מר ככל אויב אחר, היתה בו אצילות לב. הוא אסף את בניו וקרובי משפחתו, וכשהם חמושים הלכו לכעבה. מֻטְעִם נעמד בחצר והכריז שהוא מתיר לנביאעתה״ש לחזור. אז חזר הנביאעתה״ש והקיף את הכעבה, ולאחר זאת מֻטְעִם, בניו וקרו-

ביו, ליוו את הנביאעתה״ש לביתו, כשחרבות שלופות בידיהם. ההג־נה שהוגשה לנביאעתה״ש, לא היתה חסות במובן הערבי המקובל. הנביאעתה״ש המשיך לסבול ומֻטְעִם לא הגן עליו. מעשהו של מֻטְעִם הסתכם בהכרזה על אישור רשמי לנביאעתה״ש לשוב.

מסעו של הנביאעתה״ש לטָאאִף קצר שבחים אף מאויביו של האס־לאם. סר וויליאם מויר (William Muir) כותב בביוגרפיה שלו על הנביאעתה״ש (בדברו על המסע לטָאאִף):

יש משהו נשגב והרואי במסע זה של מֻחַמַּדעתה״ש לטָאאִף; אדם בודד, בזוי ודחוי על ידי עמו שלו, צועד באומץ קדימה בשם אלוהים, כמו יונה לנינווה, וקורא לעיר של עובדי אלילים לחזור בתשובה ולתמוך בשליחותו. דבר זה שופך אור חזק על עוצמת אמונתו במקור האלוהי של קריאתו (*חייו של מֻחַמַּדעתה״ש*, מאת סיר וו. מויר, מהדורת 1923, עמ' 113-112).

מֻכַּה שבה למנהגה העוין כבעבר. עיר מולדתו של הנביאעתה״ש הפכה שוב לגיהינום עבורו. אולם הוא המשיך לספר לאנשים על המסר שלו. הנוסח "אלוהים הוא אחד", החל להישמע פה ושם. באהבה ובכבוד, ועם תחושת אחווה, המשיך הנביאעתה״ש לחשוף את המסר שלו בהתמדה. אנשים התרחקו אולם הוא פנה אליהם שוב ושוב. הוא מסר את הצהרתו, בין אם לאנשים היה אכפת ובין אם, ונ־ראה היה שהנחישות משתלמת. קומץ המוסלמים שחזרו מחבש והחליטו להישאר במֻכַּה, הטיפו בסתר לחבריהם, שכניהם וקרו־ביהם. כמה מתוכם השתכנעו להצהיר על אמונתם באסלאם בפו־מבי ולחלוק עם מוסלמים אחרים את ייסוריהם. אולם רבים, על

אף ששוכנעו בליבם, לא אזרו את האומץ להודות בפומבי; הם חיכו לבואה של מלכות אלוהים לארץ.
בינתיים התגלויות שקבל הנביא[עתה״ש] החלו לרמוז על אפשרות קרובה להגירה ממֶכַּה. הנביא[עתה״ש] אף קבל מושג מסוים ביחס למקום אליו עמדו להגר. היה מדובר בעיר עם מעיינות וחורשות דקלים. הנביא[עתה״ש] סבר שזוהי העיר יַמַאמַה, אולם עד מהרה המחשבה נדחתה. לאחר זאת חיכה תוך שהוא חש בתחושת ביטחון שלא חשוב לאיזה מקום נועדו ללכת, מקום זה יהפוך בוודאי לעריסתו של האסלאם.

האסלאם מתפשט למֶדִינַה

החג׳ השנתי התקרב, ומכל חלקי חצי האי ערב החלו להגיע למֶכַּה עולים לרגל. הנביא[עתה״ש] הלך לכל מקום בו מצא קבוצה של אנשים, הסביר להם את רעיון האלוהים האחד, אמר להם לוותר על עוולות מכל סוג שהוא ולהתכונן למלכותו של אלוהים. היו שהקשיבו והתעניינו. היו שרצו להקשיב אולם סולקו על ידי אנשי מֶכַּה. כמה אנשים שכבר גמלה בליבם ההחלטה, הפסיקו ללעוג. הנביא[עתה״ש] היה בעמק מִנָה כאשר הבחין בקבוצה של ששה או שבעה אנשים. הוא גילה כי הם משתייכים לשבט חַ׳זְרַג׳, אשר יש לו ברית עם היהודים. הוא שאל אותם אם יסכימו להקשיב למה שיש לו להגיד. הם שמעו עליו והתעניינו; לכן הסכימו. הנביא[עתה״ש] הקדיש זמן מה וסיפר להם שמלכותו של אלוהים קרובה, שהאלילים עומדים להיעלם, שרעיון האלוהים האחד עומד לנצח,

ושהאדיקות והטוהר עומדים שוב למשול. האם מסר זה לא יתקבל בברכה במֶדִינַה? הקבוצה התרשמה מאוד. הם קבלו את המסר והבטיחו שכאשר יחזרו למֶדִינַה ייוועצו באחרים וידווחו בשנה הבאה האם מֶדִינַה מעוניינת לקבל פליטים מוסלמים ממֵכַּה. הם שבו למֶדִינַה ונועצו בחבריהם ובקרוביהם. באותה עת היו במֶדִינַה שני שבטים ערביים ושלושה שבטים יהודיים. השבטים הערביים היו אַוְס וחַ׳זְרַג׳, והשבטים היהודיים היו בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה, בָּנוּ נָצִ׳יר ובָּנוּ קַיְנֻקַאע. מלחמה שררה בין השבטים אַוְס וחַ׳זְרַג׳. לשבטים קֻרַיְטַ׳ה ונָצִ׳יר היתה ברית עם שבט אַוְס, ולשבט קַיְנֻקַאע היתה ברית עם שבט חַ׳זְרַג. עייפים ממלחמה אינסופית, השבטים נטו לשלום. בסופו של דבר הם הסכימו להכיר במנהיגו של שבט חַ׳זְרַג׳, עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל, כמלך מֶדִינַה. השבטים אַוְס וחַ׳זְרַג׳ שמעו מהיהודים על נבואות בתנ״ך. הם שמעו סיפורים יהודיים על התהילה האבודה של ישראל ועל ביאתו של נביא[עתה״ש] ״כמו אל משה[ע״ה].״ ביאה זו קרובה, נהגו היהודים לומר. היא נועדה לציין את חזרתה של מלכות ישראל ואת השמדת אויביה. כאשר אנשי מֶדִינַה שמעו על הנביא[עתה״ש] הם התרשמו והחלו לשאול אם נביא[עתה״ש] זה ממֵכַּה אינו הנביא[עתה״ש] עליו שמעו מהיהודים. גברים צעירים רבים האמינו בלהט. בחג׳ הבא שנים עשר גברים ממֶדִינַה הגיעו למֵכַּה כדי להצטרף לנביא[עתה״ש]. עשרה מהם השתייכו לשבט ח׳זרג׳ ושניים לשבט אַוְס. הם פגשו את הנביא[עתה״ש] בעמק מִנָה, ותוך שהם אוחזים בידו של הנביא[עתה״ש], הצהירו חגיגית על אמונתם בכך שאלוהים הוא אחד ועל החלטתם להימנע מכל המעשים

הרעים השכיחים, מהמתת תינוקות ומהטחת האשמות שקריות זה בזה. כמו כן החליטו לציית לנביא[עתה״ש] בכל הדברים הטובים. עם שובם למֶדִינַה, החלו לספר לאחרים על דתם החדשה. הקנאות הדתית התגברה. פסלים הוצאו ממקומותיהם והושלכו ברחובות. אלה שנהגו להשתחוות בפני פסלים החלו לזקוף ראשיהם מעלה. הם גמרו אומר שלא להשתחוות לאף אחד פרט לאלוהים האחד. היהודים השתאו. מאות שנים של ידידות, הסברים ודיונים לא הצ־ליחו לייצר את השינוי שייצר מורה זה ממֶכַּה בתוך ימים ספורים. אנשי מֶדִינַה רצו ללכת למוסלמים המעטים בקרבם כדי לחקור על האסלאם. אולם המוסלמים המעטים לא היו יכולים להתמודד עם מספר רב כל כך של שאלות ואף הידע שברשותם לא הספיק לכך. לכן החליטו לפנות בבקשה לנביא[עתה״ש] שישלח להם מישהו שיל־מד אותם את האסלאם. הנביא[עתה״ש] הסכים לשלוח את מֻצְעַבּ[יח״ב] , אחד המוסלמים שהיו בחבש. מֻצְעַבּ[יח״ב] היה המיסיונר הראשון של האסלאם שיצא ממֶכַּה. בסביבות אותו זמן, הנביא[עתה״ש] קבל הבטחה עצומה מאלוהים. היה לו חזון שבו ראה כי הוא נמצא בירושלים ונביאים הצטרפו מאחוריו לתפילה קהילתית. הפירוש לירושלים בחזון היה רק מֶדִינַה, שעמדה להיהפך למרכז הסגידה לאלוהים האחד. הפירוש לנביאים אחרים המתקהלים מאחורי נביא[עתה״ש] האסלאם, היתה שגברים התומכים בנביאים שונים יצ־טרפו לאסלאם, וכך יהפוך האסלאם לדת אוניברסאלית.

התנאים במֶכַּה הפכו כעת לקריטיים ביותר. הרדיפה באה לידי ביטוי בצורה הגרועה ביותר האפשרית. אנשי מֶכַּה לעגו לחזון זה

ותארו אותו כתקוות מהרהורי לב בלבד. הם לא ידעו שכבר הונ־חו היסודות לירושלים החדשה. עמים במזרח ובמערב גילו הת־להבות. הם רצו לשמוע את המסר החשוב האחרון של אלוהים. באותם ימים ממש הקיסר ומלך (CHOSROES) איראן יצאו למלחמה זה בזה, והמלך ניצח. צבא אירן פלש לסוריה ולפלסטין. ירושלים נחרבה. מצרים ואסיה הקטנה נכבשו. בכניסה לבוספ־רוס, עשרה מיילים בלבד מקונסטנטינופוליס, הגנרלים האירא־ניים הצליחו להקים את אוהליהם. אנשי מֶכַּה שמחו על ניצחונו־תיהם של האיראנים ואמרו כי פסק הדין של אלוהים ניתן – עובדי האלילים של איראן הביסו את עם הספר. באותה עת קיבל הנביא הקדוש[עתה״ש] את ההתגלות הבאה:

הובסו בני ביזנטיון בארץ הסמוכה, ואולם לאחר תבוסתם יג־ברו, בעוד שנים ספורות. דבר של אלוהים הוא אשר קם בטרם כל ולאחר כל. ביום ההוא ישמחו המאמינים בניצחון אלוהים, הוא חש לעזור לאשר יחפוץ, והוא האדיר והרחום. זו הבטחת אלוהים, ואלוהים לא יפר הבטחתו, ואולם מרבית האנשים אינם יודעים.[5] (30: 7-3)

הנבואה התממשה בתוך שנים ספורות. הרומאים הביסו את האיראנים וכבשו מחדש את השטחים שהפסידו להם. החלק בנבואה שאמר, ״באותו היום המאמינים ישמחו בעזרתו של אלוהים״, התממש אף הוא. האסלאם החל להתקדם. אנשי מֶכַּה

5 שם.

סברו כי הם שמו קץ לאסלאם בכך ששכנעו אנשים שלא להקשיב למוסלמים, אלא להפגין במקום זאת עוינות פעילה. בדיוק באותו הזמן הנביא[עתה״ש] קבל בהתגלויות שלו בשורות אודות ניצחונות של המוסלמים, וחורבן והרס עבור אנשי מֶכַּה. הנביא[עתה״ש] הכריז את הפסוקים הבאים:

אמרו, מדוע אין הוא מביא לנו אות מאת ריבונו? האם לא ניתן להם האות הנהיר על אשר נרשם בגווילים הראשונים? אילו היינו מכחידים אותם בעונש עוד בטרם בואו, היו אומרים, ריבוננו, מדוע לא שלחת אלינו שליח למען נלך אחר אותותיך בטרם נושפל ונעטה קלון?[6] (20: 134-136)

אנשי מֶכַּה התלוננו על העדר סימנים. נאמר להם שהנבואות אודות האסלאם והנביא[עתה״ש], אשר תועדו בספרים מוקדמים יותר צריכים להספיק. אם אנשי מֶכַּה היו מושמדים לפני שניתן היה להסביר להם את מסר האסלאם, הם היו מתלוננים על כך שלא ניתנה להם ההזדמנות לבחון את הסימנים. לכן על אנשי מֶכַּה לחכות.

התגלויות המבטיחות ניצחון למאמינים ותבוסה לכופרים התקבלו מדי יום. כאשר אנשי מֶכַּה התבוננו בכוחם והצלחתם לעומת חוסר האונים והעוני של המוסלמים, ולאחר מכן שמעו על ההבטחות בדבר עזרה אלוהית ובדבר ניצחונות המוסלמים בהתגלויות היומיומיות של הנביא[עתה״ש], הם תמהו ותהו. האם הם המשוגעים או שהנביא[עתה״ש] משוגע? הם קיוו כי הרדיפה תאלץ את המוסלמים

6 שם.

לוותר על דתם ולחזור לאנשי מֶכַּה, שהנביא[עתה״ש] עצמו וחסידיו הקרובים ביותר יתחילו להטיל ספק ביחס לטענותיו. אולם במ־קום זאת היה עליהם להקשיב להצהרות מלאות ביטחון כדוגמת שלהלן:

נשבעתי בכל אשר תראו ובכל אשר לא תראו – זהו דברו של שליח נכבד ולא דבר משורר – מה קלושה אמונתכם – ולא דבר מתנבא – מה מעט זוכרים אתם. זהו חזון אשר הורד מעם ריבון העולמים. אילו היה (הנביא) בודה ולו דבר אחד בשמנו, היינו אוחזים בו ביד ימין, וגודעים את עורק לבו. לא יוכל איש מכם למנוע בעדנו מגשת אליו. זהו אות הזכרה ליראים, והוא האמת הוודאית. לכן שבח את שם רי־בונך הנשגב.[7] (69: 53-39)

אנשי מֶכַּה הוזהרו שכל תקוותיהם הלא מציאותיות יתנפצו. הנביא[עתה״ש] אינו משורר, מגיד עתידות או מתחזה. הקוראן הינו הדרכה עבור הצדיקים. נכון, היו לקוראן מכחישים, אולם היו לו גם מעריצים בסתר, אשר היו קנאים להדרכה שבו ולאמיתות שבו. ההבטחות והנבואות הכלולות בו יתממשו כולן. הנביא[עתה״ש] התבקש להתעלם מכל התנגדות ולהמשיך להלל את האלוהים האדיר שלו.

החג׳ השלישי הגיע. בין עולי הרגל ממֶדִינַה היתה קבוצה גדולה של מוסלמים. עקב התנגדותם של אנשי מֶכַּה, המוסלמים הללו ממֶדִינַה ביקשו לראות את הנביא[עתה״ש] ביחידות. מחשבותיו של

---

7 שם.

הנביא[עתה״ש] עצמו החלו לנטות יותר ויותר לעבר מֶדִינַה, כמקום אפשרי להגירה. הוא ציין זאת בפני האנשים המקורבים ביותר אליו, אולם הם ניסו להניאו מכל מחשבה מסוג זה. הם טענו שעל אף שההתנגדות לאסלאם במֵכַּה גדולה, בכל זאת יש להם בה תמיכה מצד מספר קשרים רבי השפעה. הסיכויים במֶדִינַה אינם בטוחים כלל ואם היא תתברר כעוינת כמו מֵכַּה, האם קשריו של הנביא[עתה״ש] במֵכַּה יוכלו לעזור? אולם הנביא[עתה״ש] היה משוכנע שה־גירה למֶדִינַה היא גזירת שמיים, לכן דחה את עצותיהם של קרו־ביו והחליט להגר למֶדִינַה.

ההתחייבות הראשונה בעַקַבַּה

לאחר חצות הליל שוב נפגש הנביא[עתה״ש] עם המוסלמים ממֶדִינַה בעמק עַקַבַּה. דודו, עַבַּאס[יח״ב], היה עמו. המוסלמים ממֶדִינַה מנו שבעים ושלושה אנשים, מתוכם שישים ושניים השתייכו לשבט חַ׳זְרַג׳ ואחד עשר לשבט אַוְס. הקבוצה כללה שתי נשים, אחת מהן היתה אֻם עֻמַארַה[יח״ב], משבט בַּנוּ נַגַ׳אר. מֻצְעַבּ[יח״ב] היה זה אשר לימד אותם את האסלאם והם היו חדורי אמונה ונחישות. הת־ברר שכולם מאמינים אדוקים באסלאם. אֻם עֻמַארַה[יח״ב] מהווה דוגמה לכך. היא החדירה בילדיה נאמנות נצחית לאסלאם. אחד מבניה, חַבִּיבּ[יח״ב], נלקח בשבי על ידי מֻסַיְלִמַה, הטוען לכתר הנ־בואה, במפגש לאחר מותו של הנביא[עתה״ש]. מֻסַיְלִמַה ניסה לערער את אמונתו של חַבִּיבּ[יח״ב]. ״האם אתה מאמין שמֻחַמַּד[עתה״ש] הוא שליח אלוהים?״ שאל. ״כן,״ היתה התשובה. ״האם אתה מאמין

שאני שליח אלוהים?״ שאל מֻסַיְלִמָה. ״לא,״ השיב חַבִּיב[יח״ב]. בת־גובה לכך הורה מֻסַיְלִמָה לחתוך אחת מְגַפָּיו. לאחר שהדבר נעשה, שאל את חַבִּיב[יח״ב] שוב, ״האם אתה מאמין שמֻחַמַּד[עתה״ש] הוא שליח אלוהים?״ ״כן,״ השיב חַבִּיב[יח״ב]. ״האם אתה מאמין שאני שליח אלוהים?״ ״לא.״ מֻסַיְלִמָה הורה לקטוע גף נוספת מגופו של חַבִּיב[יח״ב]. כך נקטעה גף אחר גף וגופו של חַבִּיב[יח״ב] בותר לחתיכות רבות. הוא מת מיתה אכזרית, אולם השאיר מאחור דוגמה בלתי נשכחת לגבורה אישית ולהקרבה למען אמונה דתית (*חַלְבִּיָּה*, כרך 2, עמ׳ 17).

[יח״ב] ליוותה את הנביא[עתה״ש] במספר מלחמות.

בקיצור, קבוצה זו של מוסלמים ממֶדִינַה, הגיעה לדרגת הצטיינות גבוהה מאוד מבחינת נאמנות ואמונה. הם הגיעו למֶכַּה לא למען עושר, אלא למען האמונה; והיתה בהם אמונה בשפע.

כשהוא נרגש בשל הקשר המשפחתי וחש באופן לגיטימי אחראי לשלומו של הנביא[עתה״ש], פנה עַבַּאס[יח״ב] לקבוצה ואמר:

הוי ח׳זרג׳, קרוב המשפחה שלי זה זוכה לכבוד כאן מצד עמו. לא כולם מוסלמים, אולם הם מגנים עליו. אולם הוא בחר כעת לעזוב אותנו וללכת עמכם. הוי ח׳זרג׳, האם אתם יודעים מה יקרה? כל חצי האי ערב יהיה נגדכם. אם אתם מבינים את הסיכונים הגלו־מים בהזמנתכם, קחו אותו מכאן; אם אינכם מבינים זאת, וותרו על כוונתכם והניחו לו להישאר כאן.

מנהיג קבוצה זו, אל-בַּרַאא[יח״ב] השיב בביטחון:

שמענו את דבריך. החלטתנו נחושה. חיינו עומדים לשירותו של נביא עתה"ש האלוהים. אנו נחושים ורק מחכים להחלטתו (*חַלְבִּיַּה*, כרך 2, עמ' 18).

הנביא עתה"ש נתן הבהרה נוספת על האסלאם ועל הוראתו. לאחר שהסביר זאת, אמר לקבוצה שילך למֶדִינַה, אם יוקירו את האסלאם כפי שהם מוקירים את נשותיהם וילדיהם. בטרם סיים לחלוטין את דבריו קראה קבוצה זו של שבעים ושלושה תומכיו פה אחד, 'כן,' 'כן.' מרוב התלהבות, שכחו כי עלולים לשמוע אותם באקראי. עַבַּאס יח"ב התריע בהם לדבר חלש, אולם הקבוצה היתה חדורת אמונה. המוות נראה חסר חשיבות בעיניהם כעת. כאשר עַבַּאס יח"ב הזהיר את הקבוצה, אחד מהם אמר בקול רם, "איננו פוחדים, הוי נביא האלוהים עתה"ש. הנח לנו ונוכל להתמודד עם אנשי מֵכַּה כאן ועכשיו ולנקום בעוולות שעשו לך." אולם הנביא עתה"ש השיב שלא קבל עדיין ציווי ללחום.

אז נשבעה הקבוצה אמונים והפגישה התפזרה.

לאנשי מֵכַּה נודע אודות פגישה זו. הם הלכו למחנה מֶדִינַה כדי להתלונן כנגד המבקרים הללו בפני מנהיגיהם. עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל, ראש המנהיגים, לא ידע דבר על שהתרחש. הוא הבטיח לאנשי מֵכַּה שמדובר בהכרח בשמועה שקרית כלשהי. אנשי מֶדִינַה קבלו אותו כמנהיגם ואין ביכולתם לעשות דבר ללא ידיעתו ורשותו. הוא לא ידע שאנשי מֶדִינַה השליכו את חוק השטן וקבלו את חוק אלוהים תחתיו.

ההיג׳רה

הקבוצה חזרה למֶדִינַה והנביא[עתה״ש] וחסידיו החלו בהכנות להגי־רה. משפחה אחר משפחה החלה להיעלם. המוסלמים, שהיו בטו־חים שמלכותו של אלוהים קרובה, היו חדורי אומץ-לב. לעיתים רחוב שלם היה מתרוקן בתוך לילה אחד. בבוקר אנשי מֶכַּה היו רואים את הדלתות נעולות ומבינים שהדיירים היגרו למֶדִינַה. ההשפעה הגדלה של האסלאם הדהימה אותם.

לבסוף לא נותר במֶכַּה אף מוסלמי מלבד מומרים עבדים מעטים, הנביא[עתה״ש] עצמו, אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ועַלִי[יח״ב]. אנשי מֶכַּה הבינו שטר־פם עומד להימלט. המנהיגים התכנסו שוב והחליטו שעליהם כעת להרוג את הנביא[עתה״ש]. נראה כי בתכנון אלוהי מיוחד, התאריך אותו קבעו להריגת הנביא[עתה״ש] היה התאריך שנקבע לבריחה. כאשר קבוצת האנשים ממֶכַּה נאספה מול ביתו של הנביא[עתה״ש] בכוונה להרגו, היה הנביא[עתה״ש] כבר בדרכו אל מחוץ למֶכַּה בסתר הליל. קרוב לוודאי שאנשי מֶכַּה חששו שהנביא[עתה״ש] יצפה מראש את התוכנית הנתעבת שלהם. הם התקדמו בזהירות וכאשר הנביא[עתה״ש] עצמו חלף על פניהם, סברו שהוא אדם אחר, ונסוגו כדי שלא יבחינו בהם. חברו הקרוב ביותר של הנביא[עתה״ש], אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], יוּדַע לגבי תוכניתו של הנביא[עתה״ש] יום קודם. הוא הצ־טרף בַּזמן ושניהם עזבו יחד את מֶכַּה ומצאו מקלט במערה בשם תַ׳וְר, במרחק של כשלושה או ארבעה מיילים ממֶכַּה, על גבעה. כאשר נודע לאנשי מֶכַּה על בריחתו של הנביא[עתה״ש], אספו ושלחו כוח במרדף אחריו. הכוח שהובל על ידי גשש הגיע לתַ׳וְר. בעומ־

דם בפתח המערה בה ישבו הנביא[עתה״ש] ואַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] כשהם מת־ חבאים, אמר הגשש שמֻחַמַּד[עתה״ש] נמצא במערה או עלה לגן עדן. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] שמע זאת ולבו התכווץ בקרבו. ״האויב קרוב לתפוס אותנו,״ לחש. ״אל תפחד, אלוהים עמנו,״ השיב לו הנביא[עתה״ש]. ״אינני פוחד על עצמי,״ המשיך אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], ״אלא עליך. שכן, אם אמות, אינני אלא בן תמותה רגיל; אבל אם אתה תמות, משמעו של הדבר יהא מוות לאמונה ולרוח״ (*זֻרְקָאנִי*). ״על אף זאת, אל תפחד,״ הרגיע אותו הנביא[עתה״ש], ״איננו שניים במערה. ישנו שלי־ שי – אלוהים״ (*בֻּחַ׳ארִי*).

הדיכוי של מֵכַּה נועד לבוא אל קצו. האסלאם עמד לקבל את ההז־ דמנות לצמוח. הרודפים הולכו שולל. הם לעגו לשיפוטו של הגשש. המערה פתוחה מדי, אמרו, מכדי שמישהו יחפש בה מקלט, שכן עם נחשים ונחשי צפע היא אינה בטוחה כלל. אם היו רק רוכ־ נים מעט, היו מבחינים בשניים. אולם הם לא עשו זאת אלא חזרו למֵכַּה תוך שהם משלחים את הגשש.

הנביא[עתה״ש] ואַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] המתינו במערה במשך יומיים. בלילה השלישי, בהתאם לתוכנית, הובאו למערה שני גמלים מהירים, אחד עבור הנביא[עתה״ש] ומורה הדרך והשני עבור אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ומש־ רתו, עָאמִר בּן פֻהַיְרָה[יח״ב].

סֻרַאקָה[יח״ב] רודף אחר הנביא[עתה״ש]

לפני היציאה לדרך, הנביא[עתה״ש] הסתכל לאחור לעבר מֵכַּה והוצף רגשות. מֵכַּה היתה מקום הולדתו. הוא חי בה כילד וכגבר ובה

קבל את הקריאה האלוהית. היה זה המקום בו גרו ושגשגו אבו־תיו הקדמונים מאז תקופתו של ישמעאל. כשהמחשבות הללו מה־דהדות בראשו, התבונן במבט ארוך אחרון בעיר ולאחר מכן אמר, "מֶכַּה, את יקרה לי יותר מכל מקום אחר בעולם, אולם אנשיך אינם נותנים לי לחיות כאן." השיב לו אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], "המקום גרש את נביאו[עתה״ש]. הוא (המקום) רק חיכה להריסתו שלו." לאחר כש־לון מרדפם הציעו אנשי מֶכַּה פרס על ראשם של שני הפליטים. כל מי שילכוד וישיב לאנשי מֶכַּה את הנביא[עתה״ש] או את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], חיים או מתים, עתיד היה לקבל פרס של מאה גמלים. ההכרזה הופצה בקרב השבטים מסביב למֶכַּה. סֻרַאקַה[יח״ב] בִּן מָאלִכּ, מנהיג בדווי, התפתה מן הפרס ופתח במרדף אחר הקבוצה. לבסוף הב־חין בה בדרך למֶדִינַה. הוא ראה גמלים רכובים, וכאשר חש בטוח שהם נושאים את הנביא[עתה״ש] ואַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] דהר על סוסו. הסוס התרומם ונפל לפני שהספיק להתקדם מספיק וסֻרַאקַה[יח״ב] נפל יחד איתו. ההסבר שנתן סֻרַאקַה[יח״ב] עצמו למה שהתרחש מעניין. הוא אומר:

לאחר שנפלתי מהסוס, נועצתי בגורל שלי על דרך האמונות הט־פלות הנפוצות בקרב הערבים, באמצעות השלכת חיצים. החיצים בישרו על מזל רע. אולם הפיתוי לפרס היה גדול. רכבתי שוב וחי־דשתי את מרדפי, וכמעט שהשגתי את הקבוצה. הנביא[עתה״ש] רכב באצילות ולא התבונן לאחור. אולם אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הסתכל לאחור שוב ושוב (ברור שמתוך פחד לשלומו של הנביא[עתה״ש]). כשהת־קרבתי אליהם, סוסי התרומם שוב ונפלתי. נועצתי שוב בחי־

צים; והם שוב בישרו על מזל רע. הפרסות של סוסי שקעו עמוק בתוך החול. הרכיבה וחידוש המרדף שוב נראו קשים. אז הבנתי שהקבוצה נמצאת תחת הגנה שמימית. קראתי אליהם והפצרתי בהם לעצור. כשהייתי קרוב מספיק סיפרתי להם על כוונתי הרעה ועל השינוי בלבי. אמרתי להם כי אני מוותר על המרדף וחוזר. הנביא[עתה״ש] הניח לי ללכת, אולם אילץ אותי להבטיח שלא לגלות לאף אחד אודות מקום הימצאם. שוכנעתי בכך שמדובר בנביא[עתה״ש] אמת, שנועד להצליח. ביקשתי מהנביא[עתה״ש] לכתוב לי ערבות לשלום, שתשרת אותי כאשר ידרוך כוכבו. הנביא[עתה״ש] ביקש מעָאמר בִּן פֻהַיְרָה[יח״ב] לכתוב לי ערבות לשלום, והוא עשה זאת. כאשר התכוננתי לחזור עם הערבות, הנביא[עתה״ש] קבל התגלות אודות העתיד ואמר, ״סֻרַאקַה[יח״ב], כיצד תרגיש עם צמידי הזהב של מלך איראן על פרקי כפות ידיך?״ המום מהנבואה שאלתי, ״איזה מלך? בִּן הֻרְמִיזְד, שליט איראן? השיב הנביא[עתה״ש], ״כן״ (*אַסַד אל-עַ׳אבַּה*).

שש עשרה או שבע עשרה שנים מאוחר יותר הנבואה התגשמה מילה במילה. סֻרַאקַה[יח״ב] קבל את האסלאם והלך למֶדִינַה. הנביא[עתה״ש] מת, ולאחריו, קודם אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ולאחריו עֻמַר[יח״ב] הפכו לחיליפים של האסלאם. ההשפעה הגדלה של האסלאם עוררה את קנאתם של האיראנים והובילה אותם לתקוף את המוסלמים, אולם במקום לשעבד את המוסלמים, שועבדו הם עצמם על ידם. הונה של איראן נפל לידי המוסלמים אשר שבו את אוצרותיה, לרבות צמידי הזהב שענד מלך איראן (CHOSROES) באירועים חגיגיים

ממלכתיים. לאחר שהמיר דתו, נהג סֻרַאקַה[יח״ב] לתאר את רדיפתו אחר הנביא[עתה״ש] וחבורתו ולספר מה קרה בינו לבין הנביא[עתה״ש]. כאשר שלל המלחמה עם איראן הונח לפני עֻמַר[יח״ב], ראה עֻמַר[יח״ב] את צמידי הזהב וזכר את דברי הנביא[עתה״ש] לסֻרַאקַה[יח״ב]. היתה זו נבואה גדולה שניתנה בעת חוסר אונים מוחלט. עֻמַר[יח״ב] החליט לארגן הגשמה גלויה של הנבואה. לכן, זימן את סֻרַאקַה[יח״ב] והורה לו לענוד את צמידי הזהב. סֻרַאקַה[יח״ב] מחה באומרו כי ענידת זהב על ידי גברים אסורה באסלאם. עֻמַר[יח״ב] אמר שהדבר נכון, אולם אירוע זה יוצא דופן. הנביא[עתה״ש] חזה שצמידי הזהב של מלך איראן יהיו על פרקי כפות ידיו, ולכן חובה עליו לענוד אותם כעת, אף במחיר עונש כואב. התנגדותו של סֻרַאקַה[יח״ב] נבעה מתוך כבוד למה שלימד הנביא[עתה״ש]; שאם לא כן היה להוט כמו כל אחד אחר לספק הוכחה גלויה להתגשמות הנבואה הגדולה. הוא ענד את הצמידים והמוסלמים חזו בהתגשמותה של הנבואה (*אַסַד אל-עַ׳אבַּה*). הנביא[עתה״ש] הנמלט הפך למלך. הוא עצמו כבר אינו בעולם הזה, אולם יורשיו היו יכולים להיות עדים להתגשמות דבריו וחזיונותיו.

הנביא[עתה״ש] מגיע למֶדִינַה

נחזור לסיפורנו על ההיג׳רה. לאחר שהנביא[עתה״ש] שחרר את סֻרַאקַה[יח״ב], המשיך במסעו למֶדִינַה באין כל מפריע. כאשר הגיע למֶדִינַה, מצא הנביא[עתה״ש] את העם ממתין לו בקוצר רוח. לא יכול היה להיות יום מבשר טובות יותר מזה עבורם, שכן השמש שעלתה קודם לכן על מֵכַּה הגיע במקום זאת לזרוח על מֶדִינַה.

החדשות שהנביא^עתה״ש עזב את מֵכַּה הגיעו אליהם ולכן ציפו לבואו. קבוצות מביניהם הרחיקו מספר מיילים ממֶדִינַה כדי לחפש אותו. הם הלכו בבוקר ושבו מאוכזבים בערב. כאשר הנביא^עתה״ש אכן הגיע לבסוף למֶדִינַה, הוא החליט לעצור לזמן מה בקִבַּאא׳, כפר שהיה בקרבת מקום. יהודי ראה את שני הגמלים והחליט שהם נו־שאים את הנביא^עתה״ש ובני לווייתו. הוא טיפס על גבעה רמה וצעק, ״בני קַיְלַה, זה אשר חיכיתם לו הגיע.״ כל מי ששמע קריאה זו במֶדִינַה מיהר לקִבַּאא׳, ואילו אנשי קִבַּאא׳ אשר היו מאושרים בביאתו של הנביא^עתה״ש אליהם שרו שירים לכבודו.

פשטותו המוחלטת של הנביא^עתה״ש מומחשת על ידי תקרית שה־תרחשה באותה עת בקִבַּאא׳. רוב האנשים במֶדִינַה לא ראו את הנביא^עתה״ש מעולם. כאשר ראו את חבורתו יושבת תחת עץ, סברו שאַבּוּ בַּכְּר^יח״ב הוא הנביא^עתה״ש. על אף היותו צעיר יותר, היה אַבּוּ בַּכְּר^יח״ב בעל זקן אפור יותר ולבוש יפה יותר מהנביא^עתה״ש. לכן פנו אליו וישבו לפניו לאחר שקדו בפניו קידה עמוקה כראוי לנביא^עתה״ש. כאשר אַבּוּ בַּכְּר^יח״ב הבין שהם חושבים בטעות כי הוא הנביא^עתה״ש, קם, נטל את גלימתו, תלה אותה אל מול השמש ואמר, ״נביא^עתה״ש האלוהים, אתה בשמש. אני עושה צל זה למענך״ (בֻּחַ׳ארִי). בא־מצעות מחוות נימוס ואדיבות העמיד אַבּוּ בַּכְּר^יח״ב את המבקרים ממֶדִינַה על טעותם. הנביא^עתה״ש עצר בקִבַּאא׳ למשך עשרה ימים, ולאחריהם לקחו אותו האנשים ממֶדִינַה לעירם. כאשר נכנס לעיר מצא שכל העם, גברים, נשים וטף יצאו לקבל את פניו. בין השי־רים ששרו היה השיר הבא:

ירח הלילה הארבעה עשר עלה עלינו מאחורי המכאוב (וְדַאע). כל עוד יש בקרבנו אדם הקורא אותנו לאלוהים, חובה עלינו להגיש את תודותינו לאלוהים. לְךָ אשר נשלחת אלינו מאלוהים אנו מגי־שים את הציות המוחלט שלנו (*חַלְבִּיַּה***).**

הנביא[עתה״ש] לא נכנס למֶדִינַה מהצד המזרחי. כאשר אנשי מֶדִינַה תיארו אותו כ״ירח של הלילה הארבעה עשר״, הם התכוונו לכך שהם חיו בחושך לפני שהנביא[עתה״ש] הגיע לשפוך אורו עליהם. היה זה יום שני כאשר הנביא[עתה״ש] נכנס למֶדִינַה. היה זה יום שני כאשר עזב את המערה תַ׳וְר, והיה זה יום שני, מוזר עד כמה שזה ישמע, היום בו כבש את מֶכַּה כעשר שנים מאוחר יותר.

אבּוּ אַיּוּבּ אל-אַנְצַארִי[יח״ב] כמארחו של הנביא[עתה״ש]

בעת שהנביא[עתה״ש] היה במֶדִינַה, כולם השתוקקו לזכות בכבוד לא־רחו. בזמן שגמלו עבר דרך רחוב צר, נעמדו בשורה משפחות כדי לקבל פניו. פה אחד אמרו, ״הננו כאן לרשותך על ביתנו, רכושנו וחיינו, לקבל פניך ולהציע לך את חסותנו. בוא וחיה עמנו.״ רבים הפגינו להט גדול יותר, צעדו קדימה, אחזו במושכות הגמל ועמדו על כך שהנביא[עתה״ש] ירד לפני דלתותיהם ויכנס לבתיהם. הנביא[עתה״ש] סרב בנימוס באומרו, ״הניחו לנאקתי. היא פועלת תחת מצוותו של אלוהים; היא תעצור היכן שאלוהים ירצה שתעצור.״ לב־סוף עצרה הנאקה במקום שהיה שייך ליתומים משבט בַּנוּ נַגַּ׳אר. הנביא[עתה״ש] ירד מגמלו ואמר, ״נראה כי כאן אלוהים רוצה שנע־צור.״ הוא ביקש לברר אודות המקום. אפוטרופוס של היתומים

התייצב והציע את המקום לשימושו של הנביא[עתה״ש]. הנביא[עתה״ש] השיב שלא יקבל את ההצעה אלא אם יותר לו לשלם. המחיר הוס־דר והנביא[עתה״ש] החליט לבנות במקום מסגד וכמה בתים. משדבר זה הוסדר, שאל הנביא[עתה״ש] מי גר הכי קרוב לאתר. אבּוּ אַיּוּבּ אל-אַנְצַארִי[יח״ב] צעד קדימה ואמר שביתו הוא הקרוב ביותר ושמשר־תיו עומדים לרשותו של הנביא[עתה״ש]. הנביא[עתה״ש] ביקש ממנו להכין חדר בביתו עבורו. ביתו של אבּוּ אָיוּב[יח״ב] היה בן שתי קומות. הוא הציע לנביא[עתה״ש] לקחת את הקומה העליונה, אולם הנביא[עתה״ש] העדיף את הקומה התחתונה לנוחיות מבקריו.

מסירותם של אנשי מֶדִינַה לנביא[עתה״ש] באה לידי ביטוי שוב. אבּוּ אָיוּב[יח״ב] הסכים לתת לנביא[עתה״ש] את הקומה התחתונה, אולם סרב ללכת לישון על רצפה שמתחתיה חי הנביא[עתה״ש]. הוא ואשתו סברו שאין זה מנומס לנהוג כך. קנקן מים נשבר בטעות ומים זרמו על הרצפה. אבּוּ אָיוּב[יח״ב], שחשש שכמות מים מסוימת תחדור לחדר בו שהה הנביא[עתה״ש], נטל את שמיכתו וייבש באמצעותה את המים לפני שכמות כלשהי תצליח לחדור. בבוקר ביקר את הנביא[עתה״ש] וסיפר לו את אירועי הלילה הקודם, דבר שגרם לנביא[עתה״ש] לה־סכים לגור בקומה העליונה. אבּוּ אָיוּב[יח״ב] הכין ארוחות ושלח אותן למעלה. הנביא[עתה״ש] אכל כל מה שרצה ואבּוּ אָיוּב[יח״ב] אכל כל מה שנותר. לאחר מספר ימים דרשו אנשים אחרים לקחת חלק באירוח הנביא[עתה״ש]. עד שהנביא[עתה״ש] התיישב בבית משלו ועשה את סידוריו בעצמו, הוא התארח אצל אנשי מֶדִינַה על פי סבב. לאלמנה אחת היה בן יחיד בשם אַנַס[יח״ב], שהיה כבן שמונה או

תשע שנים. היא הביאה את הילד לנביא[עתה״ש] והציעה אותו לשירו־תו האישי. אַנַס[יח״ב] זה זכה לשם עולם בדברי הימים של האסלאם. הוא הפך לגבר מלומד מאוד ואף עשיר. הוא חי למעלה ממאה שנה ובימי החִ'ליפים זכה להערכה גדולה מצד כולם. אומרים שאַנַס[יח״ב] סיפר שעל אף שנכנס לשירותו של הנביא[עתה״ש] כילד ונותר עמו עד שהלך לעולמו, הנביא[עתה״ש] מעולם לא דבר אליו בצורה לא אדי־בה ומעולם לא נזף בו, או נתן לו מטלה קשה שאינו יכול לבצע. במהלך שהייתו במֶדִינַה, רק אַנַס[יח״ב] היה עמו. לפיכך, עדותו של אַנַס[יח״ב] חושפת את אופיו של הנביא[עתה״ש] בימים בהם כוחו והצל־חתו במֶדִינַה הלכו וגברו.

מאוחר יותר, שלח הנביא[עתה״ש] את עבדו המשוחרר, זַיְד[יח״ב], למֶכַּה כדי להביא את משפחתו וקרוביו. אנשי מֶכַּה היו המומים מהע־זיבה הפתאומית והמתוכננת היטב של הנביא[עתה״ש] וחסידיו. לכן למשך זמן מה לא עשו דבר כדי להציק לו. כאשר משפחתו של הנביא[עתה״ש] ומשפחתו של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] עזבו את מֶכַּה לא הערימו שום קשיים. שתי המשפחות הגיעו למֶדִינַה באין מפריע. בינתיים הנביא[עתה״ש] הניח את היסודות למסגד באתר שקנה למטרה זו. לאחר מכן בנה בתים עבורו ועבור בני לווייתו. כשבעה חודשים ארכה השלמתם.

חיים לא בטוחים במֶדִינַה

בתוך ימים ספורים לאחר הגעתו של הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה, החלו השבטים הפגאניים בה לגלות עניין באסלאם ורובם הצטרפו לא־

סלאם. רבים, שלא השתכנעו מעומק לבם, הצטרפו אף הם. באופן זה הצטרפה לאסלאם קבוצה של אנשים שלא היו מוסלמים מעו־מק לבם. חברי קבוצה זו מילאו תפקיד נפשע מאוד בהיסטוריה שעתידה היתה להתרחש. חלקם הפכו למוסלמים כנים. אחרים נו־תרו לא כנים והמשיכו לזמום כנגד האסלאם והמוסלמים. חלקם סרב כלל להצטרף לאסלאם. אולם הם לא היו יכולים לשאת את ההשפעה הגוברת של הדת החדשה ולכן היגרו ממֶדִינַה למֵכַּה. מֶדִינַה הפכה לעיר מוסלמית וכוננה בה העבודה לאלוהים אחד. בעת ההיא לא היתה אף עיר בעולם שהיתה יכולה לטעון טענה זו. היתה זו שמחה לא מבוטלת עבור הנביא[עתה״ש] וחבריו שבתוך ימים ספורים לאחר הגירתם, הסכימה עיר שלמה לוותר על עבו־דת האלילים ולכונן במקומה את עבודת האלוהים הבלתי נראה האחד. על אף זאת, לא זכו המוסלמים לחיות בשקט ובבטחה. במֶדִינַה עצמה הצטרפה לאסלאם קבוצה של ערבים רק למראית עין. בתוך תוכם היו אלה אויביו המושבעים של הנביא[עתה״ש]. בנוסף היו היהודים, אשר זממו כנגדו ללא הרף. הנביא[עתה״ש] היה מודע לסכנות הללו. הוא נותר ערני ודחק בחבריו ובחסידיו להישמר. לעיתים קרובות נשאר ער כל הלילה (בָּארִי, כרך 6, עמ׳ 60). פעם אחת מכיוון שהיה עייף לאחר שנשאר ער כל הלילה הביע רצון לעזרה. עד מהרה שמע צליל של שריון. ״מה זה?״ שאל. ״זהו סַעְד בִּן וַקַّאצ[רח״ב], הוי הנביא[עתה״ש], אשר בא לשמור עליך״ (בֻּחַ׳ארִי ו-מֻסְלִם). אנשי מֶדִינַה היו מודעים לאחריותם הגדולה. הם הזמי־נו את הנביא[עתה״ש] לבוא ולחיות בקרבם וכעת היתה זו חובתם להגן

עליו. השבטים נועצו ביניהם והחליטו להציב שמירה על ביתו של הנביא[עתה״ש] על פי סבב.

במצב זה של חוסר ביטחון עבורו ובהעדר שקט עבור חסידיו, לא היה כל הבדל בין חייו של הנביא[עתה״ש] במֶכַּה לבין חייו במֶדִינַה. ההבדל היחידי היה שבמֶדִינַה המוסלמים היו יכולים לקיים פו־לחן פומבי במסגד שבנו בשם האלוהים. הם היו יכולים להתכנס למטרה זו חמש פעמים ביום ללא כל מעצור או מכשול.

חלפו חודשיים או שלושה. אנשי מֶכַּה התאוששו ממבוכתם הרבה והחלו לזמום תוכניות כדי להרגיז את המוסלמים. עד מהרה הבינו שאינם משיגים את מטרתם בהטרדה בלבד של המוסלמים במֶכַּה ובסביבתה. יש צורך לתקוף את הנביא[עתה״ש] וחסידיו במֶדִינַה ולג־רש אותם ממקום המפלט החדש שלהם. בהתאם לכך הם שלחו מכתב לעַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל, אחד ממנהיגי מֶדִינַה, אשר, לפני הגעתו של הנביא[עתה״ש], הוסכם על כל הצדדים שיתמנה למלך של מֶדִינַה. במכתב זה אמרו שהם המומים מהגעתו של הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה ושזו טעות מצדם של אנשי מֶדִינַה לאפשר לו מפלט. בסוף המכתב אמרו:

כעת משקיבלתם את אויבנו לביתכם, אנו נשבעים באלוהים ומ־צהירים שאנו, אנשי מֶכַּה, נחבור להתקפה על מֶדִינַה, אלא אם כן, אתם, אנשי מֶדִינַה, תסכימו לגרש אותו ממֶדִינַה או להילחם בו יחד עמנו. כאשר נתקוף את מֶדִינַה, נכה בחרב את כל הגברים הבריאים ונשעבד את כל הנשים (*אַבּוּ דַאוֻד, כִּתַאבּ אל-חַ׳רַאג׳*).

עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל סבר שמכתב זה הוא מתת-שמים. הוא

התייעץ עם מתחסדים אחרים במֶדִינַה ושכנע אותם שאם יניחו לנביא[עתה״ש] לחיות בשלום ביניהם, יזמנו עליהם את עוינותה של מֵכַּה. לכן, מוטב להם לפתוח במלחמה בנביא[עתה״ש], אף אם רק כדי לפייס את אנשי מֵכַּה. לנביא[עתה״ש] נודע על כך. הוא הלך לעַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל וניסה לשכנעו שצעד כזה עתיד להיות הרה אסון. אנשים רבים במֶדִינַה הפכו למוסלמים והיו מוכנים להקריב את חייהם למען האסלאם. אם עַבְּד-אללה יכריז מלחמה על המוסלמים, רוב האנשים במֶדִינַה ילחמו לצד המוסלמים. לכן, מלחמה כזו עלולה לגבות ממנו מחיר יקר ולטמון בחובה את חורבנו שלו. עַבְּד-אללה, שהתרשם מעצה זו, שוכנע לוותר על תוכניותיו.

באותו הזמן, עשה הנביא[עתה״ש] צעד חשוב נוסף. הוא כינס את המוסלמים והציע שכל שני מוסלמים יחברו זה לזה כשני אחים. הרעיון התקבל היטב. אדם ממֶדִינַה החשיב אדם ממֵכַּה כאחיו. במסגרת אחווה חדשה זו המוסלמים של מֶדִינַה הציעו לחלוק את רכושם וחפציהם עם המוסלמים של מֵכַּה. אחד המוסלמים ממֶדִינַה הציע להתגרש מאחת משתי נשותיו כדי שאחיו ממֵכַּה יישא אותה לאישה. המוסלמים ממֵכַּה סרבו לקבל את הצעותיהם של המוסלמים ממֶדִינַה מתוך התחשבות בצרכיהם של האחרונים. אולם המוסלמים ממֶדִינַה המשיכו להתעקש, והיה צורך לפנות לנביא[עתה״ש] להסדרת העניין. המוסלמים ממֶדִינַה טענו שהמוסלמים ממֵכַּה הם אחיהם; לכן, מחובתם לחלוק את רכושם עמם. המוסלמים ממֵכַּה אומנם לא ידעו כיצד לנהל קרקע, אולם היו יכולים לחלוק את תוצרת הקרקע, אם לא את הקרקע עצמה.

המוסלמים ממֶכַּה סרבו בנימוס להצעה כה נדיבה זו והעדיפו להיצמד לעיסוק שלהם - מסחר. מוסלמים רבים ממֶכַּה הפכו שוב עשירים. אולם המוסלמים ממֶדִינַה זכרו תמיד את הצעתם לחלוק את רכושם עם המוסלמים ממֶכַּה. פעמים רבות, כאשר מוסלמי ממֶדִינַה מת, בניו חילקו את ירושתו עם אחיהם ממֶכַּה. נוהג זה נמשך לאורך שנים רבות עד שהקוראן ביטל אותו על ידי הוראתו בדבר חלוקת הירושה (*בֻּחַ׳ארִי ו-מֻסְלִם*).

ברית בין שבטים שונים במֶדִינַה

פרט לכך שאיחד את המוסלמים ממֶכַּה וממֶדִינַה תחת אחווה, הנביא הקדוש[עתה״ש] כונן ברית בין כל תושבי מֶדִינַה. על פי ברית זו, הערבים והיהודים היו מאוחדים עם המוסלמים במסגרת אזרחות משותפת. הנביא[עתה״ש] הסביר לערבים וליהודים שלפני שהמוסלמים הופיעו כקבוצה במֶדִינַה, היו שתי קבוצות בלבד בעירם, אולם יחד עם המוסלמים כעת, ישנן שלוש קבוצות. מן הראוי שהקבוצות יכרתו ביניהן הסכם שיחייב את כולם, ושיבטיח שלכולם אמצעי לחיים בבטחה. לבסוף הושג הסכם, ולהלן לשונו:

בין נביא[עתה״ש] האלוהים והמאמינים מצד אחד, ובין כל אלה אשר בצד השני, המסכימים מרצונם החופשי להיכלל תחת הסכם זה. אם מוסלמי ממֶכַּה ייהרג, האחראים יהיו המוסלמים ממֶכַּה עצמם. האחריות להבטחת שחרורם של אסיריהם תחול אף היא עליהם. השבטים המוסלמים של מֶדִינַה יהיה אחראים באופן דומה לחייהם שלהם ולאסיריהם. כל מי שימרוד או יעודד עוינות

והפרת סדר ייחשב אויב משותף. תהא זו חובתם של כל האחרים ללחום כנגדו, גם אם הוא במקרה בן או קרוב משפחה. אם כופר ייהרג בקרב על ידי מאמין, קרוביו המוסלמים לא יבקשו לנקום את דמו, ולא יסייעו לכופרים כנגד המאמינים. היהודים המצטרפים לברית זו יזכו לסיוע מהמוסלמים. ליהודים לא ייגרמו מצוקה וסבל. אויביהם לא יזכו לסיוע כנגדם. אף כופר לא יְשַׁכֵּן אדם כלשהו ממֶכַּה, ולא ישמש כאפוטרופוס עבור רכוש כלשהו השייך לאדם ממֶכַּה, ובמלחמה בין מוסלמים לבין כופרים לא ייקח שום חלק. אם מאמין זוכה ליחס של התעללות ללא סיבה, למוסלמים תהיה הזכות להילחם כנגד אותם מתעללים. אם אויב משותף תוקף את מֶדִינַה, היהודים יצדדו במוסלמים ויחלקו עמם את הוצאות הקרב. לשבטים יהודים בעלי ברית עם שבטים אחרים במֶדִינַה יהיו זכויות הדומות לאלו של המוסלמים. היהודים ישמרו על דתם והמוסלמים על דתם. הזכויות מהן נהנים היהודים יחולו גם על צאצאיהם. לתושבי מֶדִינַה לא תהא הזכות להכריז מלחמה ללא אישורו של הנביא[עתה״ש]. אולם דבר זה לא יפגע בזכות של כל אדם לנקום בעד עוולה אישית. היהודים יישאו בהוצאות הארגון שלהם, והמוסלמים יישאו בהוצאותיהם שלהם. אולם במקרה של מלחמה, הם יתאחדו לפעולה. העיר מֶדִינַה תחשב כקדושה ולא מחוללת על ידי כל מי שחתם על הברית. זרים שיהיו תחת חסותם של אזרחי מֶדִינַה יזכו ליחס של אזרחים. אולם לאנשי מֶדִינַה לא יותר להעניק לאישה אזרחות בעיר ללא אישור קרוביה. כל חילוקי הדעות יופנו להחלטתו של

אלוהים והנביא[עתה״ש]. לצדדים החברים בברית זו לא תהא הזכות להיכנס להסכם כלשהו עם אנשי מֶכַּה או עם בני בריתם, שכן הצדדים לברית זו מסכימים להתנגד לאויביהם המשותפים. הצדדים יישארו מאוחדים בעיתות שלום ומלחמה. אף צד לא יכרות ברית שלום נפרדת, אולם אף צד לא יחויב לקחת חלק במלחמה. מכל מקום, צד שיבצע מעשים החורגים מהסכם זה יחויב בעונש. אלוהים הוא ללא ספק מגן הצדיקים והמאמינים ומֻחַמַּד[עתה״ש] הוא נביאו[עתה״ש] (*אִבְּן הִשַאם*).

זוהי הברית בקצרה. היא הוכנה מפיסות שנמצאו מאוחר יותר ברשומות ההיסטוריות. ברית זו מדגישה מעבר לכל ספק שהעקרונות המנחים בנושא של יישוב מחלוקות ואי הסכמות בין הצדדים במֶדִינַה, היו יושר, אמת וצדק. אלה שיבצעו מעשים החורגים מהסכם זה יהיו בחזקת אחראים לחריגות הללו. הברית מבהירה שנביא[עתה״ש] האסלאם היה נחוש לנהוג באדיבות ובנועם באזרחים האחרים במֶדִינַה, להחשיב אותם כאחים ולסחור עמם. למחלוקות ולעימותים שעלו מאוחר יותר היו אחראים היהודים. כפי שכבר אמרנו, חודשיים או שלושה חלפו עד שאנשי מֶכַּה חידשו את העוינות המתוכננת שלהם כנגד האסלאם. התקרית שהובילה לכך התרחשה כאשר סַעְד בִּן מֻעַאד[ר״ח״ב], מנהיגו של שבט אַוְס שבמֶדִינַה, הגיע למֶכַּה להקיף את הכעבה. אַבּוּ גַ׳הְל ראה אותו עושה כן ואמר, ״לאחר שנתתם חסות לבוגד הזה, מֻחַמַּד[עתה״ש], האם אתה מצפה שתוכל לבוא למֶכַּה ולהקיף את הכעבה בשלום? האם אתם חושבים שאתם יכולים להגן עליו ולהצילו? אני נשבע באלוהים,

שאם לא אַבּוּ סֻפְיַאן[יח"ב], לא היית יכול לחזור בשלום למשפחתך." השיב לו סַעְד בִּן מֻעַאד'[יח"ב], "שמע זאת ממני, אם אתם אנשי מֻכַּה תמנעו מבעדנו לבקר ולהקיף את הכעבה, לא יהיה לכם שלום בדרכּכם לסוריה." בערך באותו הזמן, וַלִיד בִּן מֻעִ'ירָה, אחד ממנהיגי מֻכַּה, חלה מאוד וחשש שסופו הגיע. מנהיגי מֻכַּה האחרים ישבו מסביבו. וַלִיד לא הצליח לשלוט בעצמו והחל לבכות. מנהיגי מֻכַּה התפלאו על כך ושאלו אותו מדוע הוא בוכה. "האם אתם חושבים שאני פוחד מהמוות? לא, לא מהמוות אני פוחד. אני פוחד שמא דתו של מֻחַמַּד[עתה"ש] תתפשט ואף מֻכַּה תיפול לידיו."
אַבּוּ סֻפְיַאן[יח"ב] הבטיח לוַלִיד שכל עוד הם חיים הם יתנגדו אף במחיר הקרבת חייהם למען מניעת התפשטות דת זו (חַ'מִיס, כרך 1).

אנשי מֻכַּה נערכים לתקוף את מֶדִינַה

מהשתלשלות אירועים זו ברור למדי כי ההפוגה בעוינות מצד מֻכַּה היתה זמנית בלבד. מנהיגי מֻכַּה נערכו להתקפה מחודשת על האסלאם. מנהיגים על ערש דווי חייבו את שאריהם לשבועת עוינות כנגד הנביא[עתה"ש] ועודדו אותם למלחמה כנגדו וכנגד חסידיו. אנשי מֶדִינַה נקראו לאסוף נשק כנגד המוסלמים והוזהרו שאם יסרבו לעשות כן, יתקפו אנשי מֻכַּה והשבטים בני בריתם את מֶדִינַה, יהרגו את הגברים בה וישעבדו את נשותיהם. אם הנביא[עתה"ש] היה עומד בצד ולא עושה דבר להגנת מֶדִינַה, היה נושא באחריות נוראה. לכן כונן הנביא[עתה"ש] מנגנון של איסוף מידע. הוא שלח קבוצות של גברים למקומות המצויים מכל עבריה של מֻכַּה

כדי לדווח על סימנים להיערכות למלחמה. מפעם לפעם התרחשו תקריות, תגרות וריבים, בין הקבוצות הללו לבין אנשי מֶכַּה. מחברים אירופאים אומרים שהנביא[עתה״ש] יזם את התקריות הללו ולכן במלחמות שהתרחשו בעקבותיהן היה הוא הצד התוקפן. אולם לפנינו שלוש עשרה השנים של עריצות מֶכַּה, מזימותיהם של אנשי מֶכַּה להסית את אנשי מֶדִינַה לעוינות כלפי המוסלמים והאיום בהתקפה על מֶדִינַה עצמה. כל אדם הזוכר את כל אלה לא יוכל להטיל על הנביא[עתה״ש] את האחריות לייזום התקריות הללו. כאשר שלח קבוצות מוסלמים למטרת איסוף מידע, היה זה לצורך הגנה עצמית. שלוש עשרה שנים של עריצות הן צידוק מספיק להיערכות המוסלמים להגנה עצמית. האחריות למלחמות בין המוסלמים לבין אויביהם ממֶכַּה אינה רובצת על כתפיהם של המוסלמים. המניעים הקלושים בגינם מכריזות האומות הנוצריות כיום מלחמה זו כנגד זו ידועות היטב. אם מחצית ממה שאנשי מֶכַּה עשו למוסלמים היתה נעשית כיום לאומה אירופאית כלשהי, הם היו חשים שמוצדק לצאת למלחמה. כאשר עמה של ארץ אחת מארגן הרג של עם אחר בקנה מידה נרחב, כאשר עם אחד מאלץ עם אחר לעזוב את ביתו, האין זה נותן לקורבנות את הזכות לצאת למלחמה כנגדו? לאחר שהמוסלמים היגרו למֶדִינַה, הם לא נזקקו לצידוק נוסף כדי להכריז מלחמה על אנשי מֶכַּה. אולם הנביא[עתה״ש] הכריז שאין לצאת למלחמה. הוא גילה סובלנות והגביל את פעילויות ההגנה שלו לאיסוף מידע. אולם אנשי מֶכַּה המשיכו להרגיז את המוסלמים ולהציק להם. הם הסיתו את אנשי מֶדִינַה כנגדם

ומנעו מהם את זכותם לעלות לרגל. הם שינו את מסלולי השיירות הרגילים שלהם והחלו לנסוע דרך אזורי שבטים מסביב למֶדִינַה, כדי להסית את השבטים הללו כנגד המוסלמים. שלומה של מֶדִי־נַה היה בסכנה; כך שהמוסלמים ללא ספק נאלצו לקבל עליהם את אתגר המלחמה שנכפה על ידי אנשי מֶכַּה במשך ארבע עשרה שנים. אף אדם תחת הנסיבות הללו לא יכול היה להטיל ספק בז־כותם של המוסלמים לקבל אתגר זה.

בשעה שהנביא[עתה״ש] היה עסוק בריגול בשטח האויב, הוא לא הז־ניח את צרכיהם השגרתיים והרוחניים של חסידיו במֶדִינַה. חלק הארי של אנשי מֶדִינַה הפך מוסלמי, הן באמצעות הצהרה חיצונית והן באמצעות אמונה פנימית. אולם חלק הצטרפו על ידי הצה־רה חיצונית בלבד. לכן החל הנביא[עתה״ש] לכונן את צורת השלטון האסלאמי בקרב קבוצת חסידיו הקטנה. בימים ההם, הערבים נהגו ליישב את סכסוכיהם באמצעות החרב ובאמצעות אלימות אישית. הנביא[עתה״ש] ייסד הליכים משפטיים. מונו שופטים ליישוב תביעות שהעלו אנשים או קבוצות אלה כנגד אלה. רק אם שופט היה מכריז שתביעה מסוימת הינה צודקת ונכונה, זכתה אותה תביעה להתקבל. בימי קדם, עיסוקים אינטלקטואליים זכו ליחס של בוז. הנביא[עתה״ש] עשה צעדים לקידום ידיעת קרוא וכתוב ואהבת הלמידה. אלה אשר היו מסוגלים לקרוא ולכתוב התבקשו ללמד אחרים לעשות זאת. בא הקץ לאי-הצדק ולאכזריות. כוננו זכויותיהן של נשים. העשירים היו צריכים לשלם עבור צרכיהם של העניים ועבור שיפור הרווחה החברתית של מֶדִינַה. פועלים זכו

להגנה מפני ניצול. ננקטו הסדרים למינוי אפוטרופוסים עבור יור־שים חלשים וחסרי יכולת. החלה החובה להעלות על הכתב עס־קאות בנושא הלוואות. החלה שימת דגש על החשיבות שיש למי־לוי כל המחויבויות. המעשים שלוחי הרסן שבוצעו כנגד עבדים בוטלו. ענייני היגיינה ותברואה ציבורית החלו לזכות בתשומת לב. נערך מפקד אוכלוסין. הוטלה הוראה להרחבת רחובות צרים וכבישים ראשיים, וננקטו צעדים כדי לשמור על ניקיונם. בקי־צור, הונהגו חוקים לקידום משפחה וחיים חברתיים אידיאליים. הערבים הפראיים התוודעו לראשונה בהיסטוריה שלהם לכללי הנימוס ולחיים מתורבתים.

קרב בַּדְר

בזמן שהנביא[עתה״ש] ערך תוכניות לכינון מעשי של חוקים שנועדו לשרת לא רק את דור הערבים שחי בזמנו, אלא את כל האנושות בכל הזמנים העתידים לבוא, אנשי מֶכַּה ערכו תוכניות למלחמה. הנביא[עתה״ש] תכנן חוק שנועד להביא לעמו ולכל העמים האחרים שלום, כבוד וקדמה; אנשי מֶכַּה ערכו תוכניות להרס חוק זה. תו־כניותיהם של אנשי מֶכַּה הובילו בסופו של דבר לקרב בַּדְר. היה זה החודש השמונה עשר לאחר ההיג׳רה. שיירת מסחר נהוגה בידי אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] היתה בדרכה חזרה מסוריה. תחת מסווה של הגנה על שיירה זו, אספו אנשי מֶכַּה צבא גדול והחליטו לקחת את השיירה למֶדִינַה. לנביא[עתה״ש] נודע על ההכנות הללו. אף היו לו הת־גלויות מאת אלוהים בהן נאמר לו כי הגיעה העת להחזיר לאויב

באותו המטבע. הוא יצא מחוץ למֶדִינַה עם מספר תומכים. אף אחד לא ידע בשעתו האם קבוצת מוסלמים זו תאלץ להתעמת עם השיירה שהיתה בדרכה מסוריה או עם הצבא שהיה בדרכו ממֶכַּה. הקבוצה מנתה כשלוש מאות איש. באותם ימים שיירת מסחר הורכבה לא רק מגמלים עמוסים בסחורה, אלא כללה אף גברים חמושים אשר שמרו על השיירה וליוו אותה לאורך מסעה. מכיוון שנוצרה מתיחות בין אנשי מֶכַּה לבין המוסלמים במֶדִינַה, מנהיגי מֶכַּה החלו להקפיד במיוחד על חימוש המִשְׁמַר. בהיסטוריה מתועדות שתי שיירות נוספות שעברו דרך מסלול זה זמן קצר לפני כן. באחת השיירות הללו, סופקו מאתיים גברים חמושים כשומרים וכמלווים, ובשיירה השנייה, שלוש מאות. טעות לטעון, כפי שעושים מחברים נוצריים, שהנביא עתה״ש לקח עמו שלוש מאות תומכים והתכוון לתקוף שיירת מסחר לא מוגנת. טענה זו מזיקה ואינה מבוססת. השיירה שהיתה כעת בדרכה מסוריה היתה גדולה, ובהתחשב בגודלה ובמִשְׁמַר המזוין שסופק לשיירות אחרות, סביר להניח שסופקו לה לבטח ארבע מאות או חמש מאות שומרים חמושים כמִשְׁמַר. מאוד לא הוגן להגיד שהנביא עתה״ש הוביל קבוצת מוסלמים שמנתה שלוש מאות גברים חמושים באופן לקוי כדי לתקוף שיירה חמושה בצורה כל כך טובה וזאת במטרה לבזוז אותה. רק דעה קדומה גסה וכוונת זדון נחושה כנגד האסלאם יכולה להעלות מחשבה שכזו. אם קבוצת מוסלמים זו היתה בדרכה להתעמת רק עם שיירה זו, ניתן היה לתאר את מסעם כמסע של מלחמה, אם כי מלחמה לצורך הגנה עצמית, משום שקבוצת המו־

סלמים ממֶדִינַה היתה קטנה וחמושה באופן לקוי ואילו השיירה ממֵכַּה היתה גדולה וחמושה היטב, וניהלה במשך זמן רב מסע תעמולה של עוינות כלפי המוסלמים במֶדִינַה.
לאמיתו של דבר, התנאים בהם קבוצת מוסלמים קטנה זו ממֶדִינַה יצאה לדרך, היו חמורים הרבה יותר. כפי שאמרנו, הם לא ידעו אם עליהם יהיה להתעמת עם השיירה מסוריה או עם הצבא ממֵכַּה. אי הודאות תחתיה פעלו נרמזת בקוראן. אולם המוסלמים היו מוכנים לשני המקרים. אי הודאות שבה עזבו המוסלמים את מֶדִינַה הוסיפה ערך לדרגת אמונתם ולכנותה העצומה. רק לאחר שהתרחקו מרחק-מה ממֶדִינַה יידע אותם הנביא[עתה״ש] שיהא עליהם להתעמת עם צבאה הגדול של מֵכַּה ולא עם השיירה הסורית הקטנה.
אל המוסלמים הגיעו השערות ביחס לגודלו של צבא מֵכַּה. ההשערות המתונות ביותר מביניהן הצביעו על אלף איש, כולם חיילים מנוסים המיומנים באומנות הלחימה. מספר האנשים שנלוו לנביא[עתה״ש] עמד רק על שלושת מאות ושלוש עשרה איש, ביניהם רבים שאינם מיומנים ואינם מנוסים ורובם חמושים באופן לקוי. רובם המכריע צעד ברגל, או רכוב על גמלים. בכל הקבוצה היו שני סוסים בלבד. קבוצה זו, שהיתה מצוידת באופן לקוי בכלי מלחמה באותה מידה שהיתה חסרת ניסיון, נאלצה להתמודד עם כוח שמספרו גדול פי שלושה משלה ומורכב בעיקר מלוחמים מנוסים. היה זה ללא ספק הדבר המסוכן ביותר שנעשה אי פעם בהיסטוריה. הנביא הקדוש[עתה״ש] היה חכם מספיק כדי לוודא שאיש

לא ישתתף בקרב ללא ידע מתאים וללא שרצונו וליבו מעוניינים בכך לחלוטין. הוא הבהיר לקבוצתו שאין זו עוד השיירה עמה יצטרכו להתעמת אלא צבא מֶכַּה. הוא ביקש להתייעץ עם הקבוצה. בזה אחר זה עמדו תומכיו ממֶכַּה והבטיחו לנביא[עתה״ש] את נאמנותם וקנאותם, ואת נחישותם להילחם בצבא מֶכַּה אשר הגיע לתקוף את המוסלמים של מֶדִינַה בביתם. בכל פעם שהנביא[עתה״ש] שמע מוסלמי ממֶכַּה, הוא ביקש יותר יעוץ ועצות. המוסלמים של מֶדִינַה היו שקטים. התוקפנים היו ממֶכַּה, והיו להם קשרי דם עם רבים מאותם מוסלמים אשר היגרו עם הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה ואשר נמנו כעת על קבוצה קטנה זו. המוסלמים של מֶדִינַה חששו שמא להיטותם להילחם בצבא מֶכַּה יפגע ברגשות אחיהם ממֶכַּה. אולם כאשר הנביא[עתה״ש] התעקש לקבל עוד ועוד עצות, קם על רגליו אחד המוסלמים ממֶדִינַה ואמר, ״נביא[עתה״ש] האלוהים, קבלת כבר את כל העצות והאישורים שרצית, אולם אתה ממשיך לבקש עוד. אולי אתה מתכוון אלינו, המוסלמים של מֶדִינַה. האם זה נכון?״

״כן,״ אמר הנביא[עתה״ש].

״אתה מבקש עצותינו ואישורינו,״ הוא אמר, ״משום שאתה סבור שכאשר הגעת אלינו, הסכמנו להילחם לצידך רק במקרה שאתה וחבריך המהגרים ממֶכַּה תותקפו במֶדִינַה. אולם כעת נראה כי יצאנו ממֶדִינַה, ואתה מרגיש שהסכמתנו אינה מכסה את התנאים בהם אנו נמצאים היום. אולם הוי נביא[עתה״ש] האלוהים, כאשר נכנסנו להסכם ההוא לא הכרנו אותך היטב כפי שאנו מכירים כעת. אנו יודעים כעת באיזו דרגה רוחנית גבוהה אתה ניחן. לא

אכפת לנו מה שהסכמנו לו. כעת אנו עומדים לימינך בכל שת־בקש מאיתנו לעשות. לא ננהג כחסידיו של משה[ע״ה] אשר אמרו, 'לך אתה ואלוהיך ולחמו באויב, אנו נישאר כאן מאחור.' אם עלינו להילחם, נעשה זאת ונלחם לימינך, לשמאלך, לפניך ומא־חוריך. נכון, האויב רוצה להשיגך, אולם אנו מבטיחים לך שהוא לא יצליח לעשות זאת, מבלי לדרוך על גופותינו המתות. נביא[עתה״ש] האלוהים, אתה קורא לנו להילחם. אנו מוכנים ליותר. לא רחוק מכאן נמצא הים. אם תצווה עלינו לקפוץ לתוכו, לא נהסס לעשות זאת." *(בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-מַעַ׳אזִי* ו-*אִבְּן הִשַׁאם).*

זו היתה רוח המסירות וההקרבה שהפגינו המוסלמים המוקד־מים, אשר כדוגמתה לא ניתן למצוא בהיסטוריה של העולם כולו. הדוגמה של חסידיו של משה[ע״ה] צוטטה לעיל. באשר לחסידיו של ישו, אנו יודעים כי הם נטשו אותו בזמן גורלי. אחד מהם מסר אותו בתמורה לסכום קל ערך. אחר קלל אותו ויתר העשרה ברחו. המוסלמים ממֶדִינַה הצטרפו לנביא[עתה״ש] רק שנה וחצי קודם לכן, אולם הגיעו לדרגת כוח אמונה כזו שאם הנביא[עתה״ש] היה רק מצ־ווה, היו משליכים עצמם לים מבלי לחשוב פעמיים. הנביא[עתה״ש] התייעץ, אולם לא היה לו כל ספק ביחס למסירותם של תומכיו. הוא התייעץ כדי לנפות את החלשים ולשלחם. אולם מצא שהמו־סלמים ממֶכַּה וממֶדִינַה התחרו אלה באלה על ביטוי מסירותם. שני הצדדים היו נחושים שלא לסגת, על אף שמספרו של האויב היה גדול פי שלושה והוא היה מצויד, חמוש ומנוסה הרבה יותר. הם העדיפו לשים מבטחם בהבטחותיו של אלוהים, להפגין את

הכבוד שהם רוחשים לאסלאם ולהשליך חייהם מנגד להגנתו. כשהוא בטוח במסירותם של המוסלמים ממֵכַּה וממֶדִינַה גם יחד, התקדם הנביא[עתה״ש]. כאשר הגיע למקום בשם בַּדְר, קבל את עצתו של אחד מתומכיו והורה לאנשיו להתיישב קרוב לפלג של בַּדְר. המוסלמים השתלטו על מקור מים זה, אולם הקרקע עליה החלו להתמקם היתה כולה חולית, ולכן לא מתאימה לתמרונים של לוחמים. חסידיו של הנביא[עתה״ש] גילו דאגה טבעית לנוכח חסרון זה. הנביא[עתה״ש] עצמו היה שותף לדאגה זו של חסידיו ובילה את כל הלילה בתפילה. שוב ושוב חזר ואמר:

אלוהיי, על פני האדמה כולה ישנם זה עתה רק שלוש מאות האנשים הללו המסורים לך והנחושים לעבוד אותך. אלוהיי, אם שלוש מאות האנשים הללו ימותו היום בידי אויביהם בקרב זה, מי יוותר מאחור להלל את שמך? (טַבַּרִי).

אלוהים שמע את תפילת נביאו[עתה״ש]. גשם הופיע בן-לילה. החלק החולי של השטח אותו תפסו המוסלמים נעשה רטוב ויציב. החלק היבש של השטח בו ישב האויב הפך בוצי וחלקלק. ייתכן שהאויב ממֵכַּה בחר חלק זה של השטח והשאיר את החלק האחר למוסלמים משום שעינו המנוסה העדיפה קרקע יבשה כדי להקל את תנועות החיילים וחיל הפרשים שלו. אולם הקערה נהפכה על פיה במעשה אלוהים ובשעה הנכונה. הגשם שהופיע בן-לילה הפך את החלק החולי של השטח בו החזיקו המוסלמים לקשיח ואת השטח הקשיח בו חנו אנשי מֵכַּה לחלקלק. במהלך הלילה קבל הנביא[עתה״ש] הודעה ברורה מאלוהים שחברים חשובים בצבא האויב יפגשו את

מותם. אף נגלו בפניו שמות אישיים. אף המקומות בהם ימצאו את מותם נגלו בפניו. ואכן אותם האנשים ששמותיהם ננקבו מצאו את מותם וזאת היכן שנמסר מראש בהודעה.

בקרב עצמו קבוצה קטנה זו של מוסלמים הפגינה גבורה ומסירות נפלאות. אחת התקריות מוכיחה זאת. אחד מהגנרלים המעטים שמנה הכוח המוסלמי היה עַבְּד אל-רַחְמַאן בִּן עַוְף[יח״ב], אחד ממנהיגי מֶכַּה וחייל מנוסה בפני עצמו. כאשר החל הקרב, הוא התבונן לימינו ולשמאלו כדי לראות איזו תמיכה יש לו. לתדהמתו מצא רק שני נערים ממֶדִינַה, אחד מכל צד. לבו נפל והוא אמר לעצמו "כל גנרל זקוק לתמיכה בצידיו וביום זה יותר מתמיד. אולם לי יש רק שני נערים חסרי ניסיון. מה אוכל לעשות עמם?" עַבְּד אל-רַחְמַאן בִּן עַוְף[יח״ב] מספר שהוא בקושי סיים להגיד זאת לעצמו כאשר אחד הנערים נגע בצידו עם מרפקו. כאשר רכן לשמוע את הנער, אמר לו הנער, "דוד, שמענו על אחד, אַבּוּ גַ׳הְל, שנהג להציק לנביא[עתה״ש] ולענות אותו. דוד, אני רוצה להילחם בו; אמור לי היכן הוא." עַבְּד אל-רַחְמַאן בִּן עַוְף[יח״ב] עוד לא הספיק לענות לשאלתו של צעיר זה, כאשר תשומת ליבו הוסבה באופן דומה על ידי הנער בצידו השני, אשר שאל אותו אותה שאלה. עַבְּד אל-רַחְמַאן[יח״ב] נדהם לא מעט מהאומץ והנחישות של שני הנערים הללו. כחייל מנוסה, לא חשב שאף הוא היה בוחר להתעמת עם מפקד האויב באופן אישי. עַבְּד אל-רַחְמַאן[יח״ב] הרים אצבעו כדי להצביע על אַבּוּ גַ׳הְל, שהיה חמוש עד שיניו ועמד מאחורי השורות מוגן על ידי שני גנרלים בכירים, עם חרבות שלופות. עַבְּד אל-רַחְמַאן[יח״ב] לא

הספיק להוריד את אצבעו ושני הנערים זינקו לתוך שורות האויב במהירות נץ כשפניהם מועדות ישירות ליעדם. ההתקפה היתה פתאומית. החיילים והשומרים היו המומים. הם תקפו את הנע־רים. אחד הנערים איבד זרוע, אולם הדבר לא ערער את אומץ לבם והם נותרו בלתי מנוצחים. הם תקפו את אַבּוּ גַ׳הְל בכזו אלימות, שהמפקד הגדול נפל לארץ כשהוא פצוע אנושות. מנחישותם הנמ־רצת של שני הנערים הללו ניתן ללמוד עד כמה משולהבים היו תו־מכיו של הנביא[עתה״ש], מבוגרים כצעירים, לנוכח הרדיפה האכזרית לה היו נתונים הם והנביא[עתה״ש]. רק מן הקריאה עליהם בהיסטוריה מתעוררים בנו רגשות חזקים. אנשי מֶדִינַה שמעו על מעשי ההתא־כזרות הללו מעדי ראייה. ניתן לדמיין היטב את הרגשות שלבטח חוו. הם שמעו על מעשי ההתאכזרות של אנשי מֶכַּה מצד אחד ועל האיפוק של הנביא[עתה״ש] מאידך גיסא. אין פלא שדרגת נחישותם היתה גבוהה לנקום בעוולות שנעשו כלפי הנביא[עתה״ש] והמוסלמים של מֶכַּה. הם רק חיפשו הזדמנות להגיד למענים ממֶכַּה שאם המו־סלמים אינם נוקמים, אין זה משום שהם חסרי כוח, אלא משום שלא הורשו לעשות כן על ידי אלוהים. על מידת נחישותו של כוח מוסלמי קטן זה למות בקרב ניתן ללמוד מתקרית אחרת. בטרם החל הקרב שלח אַבּוּ גַ׳הְל מנהיג בדואי לצד המוסלמי כדי שידווח על מספרם. מנהיג זה חזר ודיווח שהמוסלמים מונים שלוש מאות איש או יותר. אַבּוּ גַ׳הְל ותומכיו שמחו. הם חשבו שהמוסלמים יהיו טרף קל. ״אולם,״ אמר המנהיג הבדואי, ״עצתי לך הינה - אל תלחם בגברים הללו משום שכל אחד מהם נראה נחוש למות! לא

ראיתי גברים אלא מוות רכוב על גמלים״ (*טָבָּרִי* ו-*אִבְּן הִשַׁאם*). המנהיג הבדואי צדק – אלה המוכנים למות אינם מתים בקלות.

נבואה גדולה מתגשמת

שעת הקרב קרבה. הנביא[עתה״ש] יצא מהבקתה הקטנה שבה התפלל והכריז:

״הצבא יובס בוודאות ויראה את גבו (יימלט).״

אלו היו המילים שהתגלו לנביא[עתה״ש] זמן מה קודם לכן במֵכַּה. אין ספק שהן התייחסו לקרב זה. כאשר האכזריות של אנשי מֵכַּה הגיע לשיאה, והמוסלמים היגרו למקומות בהם יוכלו לחיות בבטחה, התגלו לנביא[עתה״ש] הפסוקים הבאים מאת אלוהים:

בני משפחת פרעה שמעו את האזהרות, ואולם הם הכחישו את כל אותותינו, ואנו הפלאנו בהם את מכותינו. האם הכופרים שביני־כם טובים מאלה, או שמא מצאתם בכתבים אישור לחפותכם? ואולי יאמרו, אנו ציבור בלתי מנוצח? – ציבור זה ינחל תבוסה וייסוג אחור. אך זמנם יבוא בשעת הדין. תהיה זו שעה רעה ומרה פי כמה. החוטאים שרויים בטעות וטירוף. ביום אשר ייגררו על פניהם אל תוך האש (יגידו להם), טעמו את מגע אש התופת.[8] (54: 49-42)

הפסוקים הללו הינם חלק מסורַת אל-קַמַר, ועל פי כל הדיווחים סורָה זו התגלתה במֵכַּה. ברי-סמכא מוסלמים ממקמים את תא־

8 שם.

ריך התגלותה בטווח הזמן שבין השנה החמישית לעשירית לקריאתו של הנביא[עתה״ש], דהיינו, שלוש שנים לפחות לפני ההיג׳רה (דהיינו, שנת ההגירה של הנביא[עתה״ש] ממֱכַּה למֶדִינַה). סביר יותר להניח שסוּרָה זו התגלתה שמונה שנים קודם לכן. ברי סמכא אירופאים מחזיקים באותה דעה. על פי Noldeke התגלה פרק זה על כל חלקיו לאחר השנה החמישית לקריאתו של הנביא[עתה״ש]. Wherry סבור שתאריך זה מעט מוקדם מדי. על פיו, הפרק משתייך לשנים השישית או השביעית לפני ההיג׳רה, או לאחר קריאתו של הנביא[עתה״ש]. בקיצור, ברי-סמכא מוסלמים ולא-מוסלמים כאחד מסכימים שפרק זה התגלה שנים לפני שהנביא[עתה״ש] וחסידיו היגרו ממֱכַּה למֶדִינַה. הערך הנבואי של הפסוקים שהתגלו במֱכַּה אינו נתון בספק. בפסוקים הללו ישנו רמז ברור על הצפוי לאנשי מֱכַּה בשדה הקרב של בַּדְר. הגורל שמחכה להם מנובא מראש בבירור. כאשר הנביא[עתה״ש] יצא מבקתתו, הוא שחזר את התיאור הנבואי שנכלל בפרק העוסק במֱכַּה. אין ספק שהפסוקים הללו הוחדרו למוחו בזמן תפילותיו בבקתה. הוא הזכיר לחסידיו, על ידי ציטוט אחד הפסוקים, שהגיעה השעה שהובטחה בהתגלות במֱכַּה.

והשעה אכן הגיעה. הנביא ישעיהו[ע״ה] (כא׳: 13-17) ניבא שעה זו ממש. הקרב החל, על אף שהמוסלמים לא היו מוכנים לקראתו ועל אף שללא-מוסלמים הוצע שלא לקחת בו חלק. שלוש מאות ושלושה עשר מוסלמים, רובם לא מנוסים ולא רגילים ללוחמה, וכמעט כולם לא מצוידים לקרב, ניצבו כנגד מספר חיילים גדול פי שלושה, כאשר כולם חיילים מנוסים. בתוך שעות ספורות,

מנהיגים בולטים רבים במֶכַּה מצאו את מותם. בדיוק כפי שניבא הנביא ישעיהוע״ה, תהילת קֶדַר נמוגה. צבא מֶכַּה נמלט בחיפזון עלוב, כשהוא מותיר מאחור את מתיו וכן מספר שבויים. בין השבויים היה דודו של הנביאעתה״ש, עַבַּאסיח״ב, אשר על פי רוב עמד לצידו של הנביאעתה״ש במהלך ימי שהותו של הנביאעתה״ש במֶכַּה. עַבַּאסיח״ב אולץ להצטרף לאנשי מֶכַּה ולהילחם בנביאעתה״ש. שבוי נוסף היה אבּו אל-עַאציח״ב, חתנו של הנביאעתה״ש. בין המתים היה אַבּוּ גַ׳הְל, ראש המטה הכללי של צבא מֶכַּה, ועל פי כל התיאורים, אויב בנפש של האסלאם.

הניצחון הגיע אולם יצר רגשות מעורבים אצל הנביאעתה״ש. מצד אחד, שמח על התממשות ההבטחות האלוהיות, שחזרו ונשנו במהלך ארבע עשרה השנים שחלפו, הבטחות שאף תועדו בכמה מהכתבים הדתיים המוקדמים ביותר. אולם, מאידך גיסא, הצטער על צרתם של אנשי מֶכַּה. איזה סוף עלוב עלה בגורלם! אם מישהו אחר במקומו היה זוכה בניצחון זה היה קופץ משמחה, אולם מראה השבויים לפניו, קשורים ואזוקים, העלה דמעות בעיניהם של הנביאעתה״ש ושל חברו הנאמן אַבּוּ בַּכְּריח״ב. עֻמַריח״ב, אשר ירש את אַבּוּ בַּכְּריח״ב כח׳ליף השני של האסלאם, ראה זאת ולא הצליח להבין. מדוע הנביאעתה״ש ואַבּוּ בַּכְּריח״ב בוכים על ניצחון? עֻמַריח״ב היה נבוך, לכן הרהיב עוז ושאל את הנביאעתה״ש, ״נביאעתה״ש האלוהים, אמור לי מדוע אתה בוכה כאשר אלוהים נתן לך ניצחון כה גדול. אם עלינו לבכות, אבכה יחד איתך, או לפחות אעמיד פני בוכה.״ הנביאעתה״ש הצביע על התסבוכת האומללה של השבויים

מִמֶּכָּה. לכך הוביל אי-הציות לאלוהים.
הנביא ישעיהו[ע״ה] דיבר שוב ושוב על הגינותו של נביא[עתה״ש] זה, אשר יצא מנצח מקרב קטלני. ניתן למצוא הוכחה גדולה לכך בתקרית זו. בדרכו חזרה למְדִינַה, נח הנביא[עתה״ש] בלילה תוך כדי הנסיעה בדרך. החסידים המסורים אשר התבוננו בו היו יכולים לראותו מסתובב מצד לצד ולא מצליח להירדם. עד מהרה ניחשו שהיה זה משום ששמע את אנחותיו של דודו, עַבַּאס[יח״ב], אשר שכב בקרבת מקום, אזוק היטב כשבוי מלחמה. הם רופפו את החבל מעַבַּאס[יח״ב]. עַבַּאס[יח״ב] הפסיק להיאנח. הנביא[עתה״ש] שלא הוטרד עוד מאנחותיו, הלך לישון. מעט מאוחר יותר התעורר הנביא[עתה״ש] ותהה מדוע אינו שומע עוד את אנחותיו של עַבַּאס[יח״ב]. עברה במוחו מחשבה שעַבַּאס[יח״ב] איבד את הכרתו. אולם בני הלוויה ששמרו על עַבַּאס[יח״ב] סיפרו לו שהם רופפו את החבל מעַבַּאס[יח״ב] כדי שיוכל לישון באין מפריע. "לא, לא," אמר הנביא[עתה״ש], "אסור שיהיה חוסר צדק. לעַבַּאס[יח״ב] קשר משפחתי אליי, אבל שבויים אחרים קשורים לאחרים. רופפו את החבלים מכולם או הדקו אף את החבל של עַבַּאס[יח״ב]. בני הלוויה שמעו דברי תוכחה אלה והחליטו לרופף את החבלים מכל השבויים, ונשאו בעצמם באחריות לשמירה עליהם. לאלה מבין השבויים אשר ידעו קרוא וכתוב הובטח כי ישוחררו לחופשי אם כל אחד מהם ייקח על עצמו ללמד עשרה ילדים ממֶּכָּה קרוא וכתוב – זה היה הכופר לשחרורם. אלה שלא היה מי שישלם כופר בעדם, זכו בחופש שלהם בתמורה למילוי הבקשה, ואלה שעלה בידם לשלם כופר, שוחררו

לאחר תשלומו. בכך שהנביא[עתה״ש] שחרר לחופשי אסירים בדרך זו, הוא שם קץ למנהג האכזרי של הפיכת שבויי מלחמה לעבדים.

קרב אֻחֻד

כאשר כוחות צבא מֶכַּה נמלטו מבַּדְר הם הכריזו כי יחזרו לתקוף שוב את מֶדִינַה ויתנקמו במוסלמים על הנזקים שנגרמו להם בקרב; ואכן שנה בלבד מאוחר יותר תקפו שוב את מֶדִינַה במלוא הכוח. הם חשו השפלה ובושה כה גדולים עקב תבוסתם עד כי מנהיגי מֶכַּה אסרו על קרובי משפחה ששרדו לבכות על אלה שמתו בקרב. הם אף קבעו כי הרווחים שיתקבלו משיירות המסחר ישמשו כקרן מלחמה. לפיכך, לאחר היערכות מלאה, תקף צבא המונה שלושת אלפים איש תחת פיקודו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], את מֶדִינַה. הנביא[עתה״ש] ערך התייעצות ושאל את חסידיו האם עליהם לפגוש את האויב במֶדִינַה או מחוצה לה. הוא עצמו העדיף לפגוש את האויב במֶדִינַה, להניח למוסלמים להישאר במֶדִינַה ולתת לאויב להגיע ולתקוף אותם בביתם. הוא סבר כי באופן זה האחריות לתוקפנות תונח על כתפי האויב. אולם בוועידה נכחו מוסלמים רבים שלא היתה להם ההזדמנות לקחת חלק בקרב בַּדְר, וכעת השתוקקו ללחום עבור אלוהים. הם התעקשו על ניהול קרב ישיר ופתוח ועל ההזדמנות למות בלחימה. הנביא[עתה״ש] קבל את עצת הרוב (*טַבַּקַאת*).

בעת שנערך דיון סביב הנושא סיפר הנביא[עתה״ש] על חזון שהיה לו. הוא אמר, ״היה לי חזון. ראיתי פרה, ואף ראיתי את חרבי כאשר

חודה שבור. ראיתי את הפרה נשחטת, וכן שהכנסתי את ידי לתוך מעיל שריון. כמו כן ראיתי את עצמי רוכב על אייל.״ בני הלוויה שאלו את הנביא^עתה״ש^ כיצד הוא מפרש את החזון.

״השחיטה של הפרה״, אמר הנביא^עתה״ש^, ״מעידה שכמה מבני הל־וויה שלי ייהרגו בקרב. החוד השבור של החרב שלי מעיד שמי־שהו חשוב מבין קרובי משפחתי ימצא את מותו, או אולי, אני עצמי אסבול מכאב או מפציעה כלשהי. נראה כי משמעות הכנסת היד שלי למעיל שריון הינה שעדיף לנו להישאר במֶדִינַה. העובדה שראיתי את עצמי רוכב על אייל משמעה שנכניע את מפקד הכופ־רים, ושהוא ימות בידינו״ (*בֻּחַ׳ארִי, אִבְּן הִשַׁאם* ו-*טַבַּקַאת*).

חזון זה ופירושו הבהירו למוסלמים שמוטב להם להישאר במֶ־דִינַה. אולם הנביא^עתה״ש^ לא עמד על כך, משום שפרשנות החזון היתה שלו ולא חלק מידע שנמסר לו בהתגלות. הוא קבל את עצת הרוב והחליט לצאת מחוץ למֶדִינַה כדי לפגוש את האויב. בזמן שהתכונן לצאת לדרך, חברי הפלג הקנאי יותר בקרב חסידיו ניגשו אל הנביא^עתה״ש^ בהבינם את טעותם ואמרו, ״נביא^עתה״ש^ האלוהים, הדרך עליה ייעצת נראית טובה יותר. אנו חייבים להישאר במֶדִינַה ולפגוש את האויב ברחובותינו.״

״לא כעת,״ אמר הנביא^עתה״ש^. ״כעת נביא^עתה״ש^ האלוהים שם את השריון שלו. יהיה מה שיהיה, כעת עלינו להתקדם. אם תגלו אית־נות ונחישות, אלוהים יעזור לכם״ (*בֻּחַ׳ארִי* ו-*טַבַּקַאת*). באומרו כך, התקדם עם כוח של אלף איש. במרחק קטן ממֶדִינַה חנו למשך הלילה. היה זה מנהגו של הנביא^עתה״ש^ לתת לכוח הלחימה שלו מנו־

חה לזמן מה לפני המפגש עם האויב. בשעת תפילות הבוקר, הוא עשה סיבוב במחנה ומצא שכמה יהודים הצטרפו אף הם אל המו־סלמים. הם העמידו פנים שיש להם ברית עם השבטים במֶדִינַה. מכיוון שלנביא[עתה״ש] היה ידע קודם אודות מזימות היהודים, הוא שילח את היהודים. ברגע שעשה זאת, עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל, מנהיג המתחסדים, נסוג יחד עם שלוש מאות תומכיו. הוא אמר שהצבא המוסלמי אינו מהווה כעת יריב שקול לאויב, ושלקחת חלק בקרב, זה כעת מוות בטוח. הנביא[עתה״ש] עשה טעות כששילח את בני בריתו שלו. כתוצאה מנטישה זו ברגע האחרון נותרו שבע מאות מוסלמים בלבד תחת פיקודו של הנביא[עתה״ש]. שבע מאות האנשים הללו ניצבו כנגד צבא הגדול יותר במספרו מצבאם ביותר מפי ארבע, ומצויד ממנו פי כמה וכמה. בצבא מֶכַּה היו שבע מאות לוחמי שריון ; בצבא המוסלמים מאה בלבד. לאנשי מֶכַּה היה כוח רכוב שמנה מאתיים סוסים, המוסלמים החזיקו בשני סוסים בלבד. הנביא[עתה״ש] הגיע לאֻחֻד. הוא הציב משמר שמנה חמישים לוחמים מעל מעבר הררי צר במקום. על כוח משמר זה הוטלה המשימה להדוף כל התקפה מצד האויב או כל ניסיון להשתלט על המקום. הנביא[עתה״ש] הבהיר להם בפירוש מהו תפקידם, שהיה לעמוד היכן שהוצבו, ולא לזוז מהאתר עד שיצוו לעשות כן, ללא חשיבות למצב המוסלמים בקרב. הנביא[עתה״ש] יצא לקרב עם שאר שש מאות וחמישים הגברים, כנגד צבא הגדול מצבאו פי כחמי־שה. אולם, בסיוע אלוהים, בתוך זמן קצר שש מאות וחמישים המוסלמים הניסו את שלושת אלפים החיילים המנוסים ממֶכַּה.

המוסלמים יצאו במרדף אחר האויב, כאשר המעבר ההררי עליו הוצבו חמישים מוסלמים היה בעורפם. אמר כוח המשמר למפקד, "האויב מובס. הגיע הזמן שניקח חלק כלשהו בקרב ונזכה בחיי העולם הבא." המפקד עצר בעדם כשהוא מזכיר להם את הפקודות הברורות של הנביא[עתה״ש]. אולם הגברים טענו כי יש להתייחס לפקודתו של הנביא[עתה״ש] מבחינת רוח הדברים ולא לפרשה מילה במילה. אין טעם להמשך השמירה על המעבר בעת שהאויב נס על נפשו.

הניצחון הופך לתבוסה

בנמקו כך, עזב כוח המשמר את המעבר ושקע בתוך הקרב. בין אנשי צבא מֵכַּה הנמלטים היה חַ׳אלִד בִּן אל- וַלִיד[יח״ב], אשר הפך מאוחר יותר לגנרל מוסלמי גדול. מבטו החד צד את המעבר שהיה כעת נטול כוח המשמר. קומץ אנשים בלבד שמר עליו כעת. חַ׳אלִד[יח״ב] צעק לגנרל אחר ממֵכַּה, עַמְר בִּן אלעַאץ[יח״ב], וביקש ממנו להתבונן אל המעבר מאחור. עַמְר[יח״ב] עשה זאת וראה בכך את הזדמנות חייו. שני הגנרלים עצרו את אנשיהם וטיפסו על הגבעה. הם הרגו את מעט המוסלמים שעדיין שמרו על המעבר ופתחו בהתקפה על המוסלמים מהגבעה. כאשר צבא מֵכַּה הנמלט שמע את קריאות הקרב שלהם, אסף עצמו שוב וחזר לשדה הקרב. ההתקפה על המוסלמים היתה פתאומית. במרדפם אחר צבא מֵכַּה נפרסו על פני כל שדה הקרב. לא ניתן היה לרכז את כוח ההתנגדות המוסלמית להתקפה חדשה זו. רק חיילים מוסלמים

בודדים נראו נלחמים באויב. רבים מאלה נפלו בקרב. אחרים נסו־גו. מעטים יצרו טבעת מסביבו של הנביא[עתה״ש], מספרם לא עלה על עשרים איש בסך הכל. צבא מֶכַּה תקף טבעת זו באכזריות. בזה אחר זה, נפלו המוסלמים שבטבעת אל מותם, בדקירות חרבות אנשי החרב של מֶכַּה. מהגבעה ירו הקשתים מטחי חיצים. בזמן ההוא, טַלְחַה[יח״ב], אחד מבני שבט קֻרַיְשׁ ומהמֻהַגִ׳רִין (המוסלמים ממֶכַּה שמצאו מקלט במֶדִינַה), ראה שכל חיצי האויב מכוונים לעבר פניו של הנביא[עתה״ש]. הוא פרש את ידו ואחז אותה מעלה כנגד פניו של הנביא[עתה״ש]. חץ אחר חץ פגע בידו של טַלְחַה[יח״ב], אולם היד לא ירדה מטה, על אף שכל ירייה ניקבה אותה מצד לצד. לבסוף נקטעה לחלוטין. טַלְחַה[יח״ב] איבד את ידו ולמשך שארית חייו הס־תובב עם גדם. בזמנו של הח׳ליף הרביעי של האסלאם, כאשר המ־חלוקות הפנימיות החלו להתעורר, טַלְחַה[יח״ב] תואר בלעג על ידי אחד האויבים כטַלְחַה[יח״ב] מחוסר היד. חבר של טַלְחַה[יח״ב] השיב, ״אכן מחוסר-יד, אולם יודע אתה היכן איבד את ידו? בקרב אֻחֻד, בו הרים ידו כדי להגן על פניו של הנביא[עתה״ש] מחיצי האויב.״

זמן רב לאחר קרב אֻחֻד שאלו את טַלְחַה[יח״ב] חבריו, ״האם ידך לא סבלה מכאב עז כתוצאה מיריות החיצים והאם הכאב לא גרם לך לבכות?״ השיב להם טַלְחַה[יח״ב], ״נגרם לי כאב עז, וכמעט שבכיתי, אולם התנגדתי לשניהם משום שידעתי שאם ידי תזדעזע ולו מעט, פניו של הנביא[עתה״ש] יהיו חשופים למטח חיצי האויב.״ מעט האנ־שים שנותרו עם הנביא[עתה״ש] לא היו יכולים להתמודד עם הצבא שמולם. קבוצה מצבא האויב נעה קדימה ודחקה אותם לאחור.

כתוצאה מכך הנביאעתה״ש ניצב לבדו כמו חומה ועד מהרה פגעה אבן במצחו ויצרה בו חתך עמוק. מכה נוספת גרמה לטבעות של הקסדה שלו לרדת ללחייו. כאשר מטח החיצים הפך אינטנסיבי ומהיר, והנביאעתה״ש היה פצוע הוא התפלל, ״אלוהיי, סלח לאנשיי משום שאינם יודעים מה הם עושים״ (מֻסְלִם). הנביאעתה״ש נפל על המתים, המתים אשר קפחו חייהם למען הגנתו. מוסלמים אחרים התקרבו כדי להגן על הנביאעתה״ש מהתקפות נוספות. גם הם מצאו מותם. הנביאעתה״ש שכב מחוסר הכרה בין הגופות המתות הללו. כאשר כוחות האויב ראו זאת, הם סברו כי הוא מת. הם נסוגו מתוך תחושה של ניצחון ודאי, והמשיכו להסתדר שוב בשורות. בין המוסלמים שהגנו על הנביאעתה״ש ונדחקו לאחור על ידי כוחות האויב, היה עֻמַריח״ב. שדה הקרב התפנה כעת. עֻמַריח״ב אשר ראה זאת, היה בטוח שהנביאעתה״ש מת. עֻמַריח״ב היה איש אמיץ. הוא הוכיח זאת שוב ושוב; יותר מכל כאשר נלחם בו זמנית באימפריות העצומות של רומא ואיראן. מעולם לא נודע כאדם הנרתע מקשיים. עֻמַריח״ב זה ישב על אבן כשמצב רוחו מדוכדך ביותר ובכה כמו ילד. בינתיים הגיע מוסלמי אחר ששמו אַנַס בִּן נַצְ׳ריח״ב תוך הליכה נינוחה מתוך אמונה שהמוסלמים ניצחו. הוא ראה אותם מכניעים את האויב, אולם, מכיוון שלא בא דבר אל פיו מאז הלילה שלפני כן, פרש משדה הקרב עם כמה תמרים בידו. ברגע שראה את עֻמַריח״ב בוכה, נעמד המום ושאל, ״עֻמַריח״ב, מה קרה לך שבמקום לשמוח על ניצחון אדיר של המוסלמים, אתה בוכה?״

השיב לו עֻמַר[יח״ב], ״אַנַס[יח״ב], אינך יודע מה קרה. ראית רק את החלק הראשון של הקרב. אינך יודע שהאויב השתלט על הנקודה האסטרטגית על הגבעה ותקף אותנו בחוזקה. המוסלמים התפזרו בחשבם כי הם זכו. לא היתה כל התנגדות להתקפה זו של האויב. רק הנביא[עתה״ש] עם קובץ שומרים עמד כנגד כל כוחות האויב וכולם נפלו בקרב.״

״אם דבר זה נכון,״ אמר אַנַס[יח״ב], ״מה הטעם לשבת כאן ולבכות? לאן שהלך אדוננו האהוב, חייבים גם אנו ללכת.״

״אַנַס[יח״ב] החזיק בתמר האחרון בכף ידו. הוא תכנן להכניסו לפיו, אולם במקום זאת זרק אותו ואמר, ״הוי ענב, האם יש דבר מלבד, העומד בין אַנַס[יח״ב] לבין גן העדן?״

באומרו זאת שלף את חרבו וזינק לתוך כוחות האויב, אחד כנגד שלושת אלפים. הוא לא יכול היה לעשות הרבה, אולם לרוח חדורת אמונה אחת עליונות על רבים. כשהוא לוחם באומץ, נפל לבסוף אנס[יח״ב] כשהוא פצוע, אולם המשיך להילחם. בתגובה לכך המון האויב הסתער עליו באכזריות. נמסר שכאשר הקרב הסתיים, והמתים זוהו, את גופתו של אנס[יח״ב] לא ניתן היה לזהות. היא בותרה לשבעים חתיכות. לבסוף אחותו של אנס[יח״ב] שהצליחה לזהות את הגופה באמצעות אצבע קטועה, אמרה, ״זוהי גופתו של אחיי״ (*בֻּחַ׳ארִי*).

אותם מוסלמים אשר יצרו טבעת מסביב לנביא[עתה״ש], אולם נדחקו לאחור, רצו שוב קדימה ברגע שראו שהאויב נסוג. הם הרימו את גופו של הנביא[עתה״ש] מבין המתים. אַבּוּ עֻבַּיְדָה בִּן אל-גַ׳רַאח[יח״ב]

תפש בין שיניו את הטבעות ששקעו לתוך לחייו של הנביא[עתה״ש] ומשך אותן החוצה, תוך שהוא מאבד שתי שיניים בניסיון זה. לאחר זמן קצר, חזר הנביא[עתה״ש] להכרה. השומרים אשר הקיפוהו שלחו שליחים כדי לבשר למוסלמים להתכנס שוב. כוח שסוע זה החל להתכנס. הם ליוו את הנביא[עתה״ש] לרגלי ההר. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], מפקד האויב, שראה את שרידי המוסלמים הללו קרא בקול, "הרגנו את מֻחַמַּד[עתה״ש]." הנביא[עתה״ש] שמע את הקריאה הרברבנית אולם אסר על המוסלמים להשיב, שמא האויב ידע את האמת ויתקוף שוב, והמוסלמים המותשים והפצועים קשות יאלצו שוב להילחם בהמון הפראי הזה. משום שלא קבל תגובה מהמוסלמים, היה אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] בטוח שהנביא[עתה״ש] מת. הוא קרא קריאה נוספת, "הרגנו גם את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]." הנביא[עתה״ש] אסר על אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] להשמיע תגובה כלשהי. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] המשיך לקרוא בשלישית, "הרגנו גם את עֻמַר[יח״ב]." הנביא[עתה״ש] אסר גם על עֻמַר[יח״ב] לענות. על כך צעק אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] שהם הרגו את כל השלושה. כעת עֻמַר[יח״ב] כבר לא יכול היה להשתלט על עצמו וקרא, "כולנו חיים וברצון אלוהים, מוכנים להילחם בכם ולשבור את ראשכם." אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] השמיע את הקריאה הלאומית, "השבח וההלל להֻבַּל. השבח וההלל להֻבַּל. משום שהֻבַּל שם קץ לאסלאם." (הֻבַּל היה האל הלאומי של אנשי מַכָּה.) הנביא[עתה״ש] לא יכול היה לסבול את ההתרברבות הזו כנגד האלוהים האחד והיחיד, אללה, למענו היו מוכנים הוא והמוסלמים להקריב את כל שיש להם. הוא סרב קודם לכן לתקן את ההכרזה על מותו. הוא אף סרב קודם לכן לתקן את ההכרזה על מותם

של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ושל עֻמַר[יח״ב] מסיבות אסטרטגיות. מכוחו הקטן נותרו רק שרידים. כוחות האויב היו גדולים וקלילים. אולם כעת האויב פגע באללה. הנביא[עתה״ש] לא יכול היה לשאת עלבון כזה. רוחו בערה בו. הוא התבונן כעת במוסלמים שהקיפוהו ואמר, ״מדוע שנעמוד בשקט ולא נשיב לעלבון זה של אללה, האלוהים היחיד?״ המוסלמים שאלו, ״מה עלינו להגיד, הוי הנביא[עתה״ש]?״ ״אמרו, רק אללה הוא הגדול ורב-העוצמה. רק אללה הוא הגדול ורב-העוצ־מה. רק הוא רם ונעלה. רק הוא רם ונעלה.׳ ״

המוסלמים צעקו זאת בהתאם. קריאה זו בלבלה את כוחות האויב. הם התאכזבו מן המחשבה שהנביא[עתה״ש] לא מת בסופו של דבר. לפניהם עמדו קומץ מוסלמים, פצועים ומותשים. היה קל מאוד לחסלם, אולם הם לא העזו לתקוף שוב. שבעי רצון מסוג הניצחון בו זכו, שבו לדרכם, תוך שהם עושים הצגה גדולה של שמחה.

בקרב אֻחֻד ניצחון המוסלמים הפך לתבוסה. אף על פי כן, הקרב מספק עדות לאמת של הנביא[עתה״ש]. שכן בקרב זה התממשו הנ־בואות שהנביא[עתה״ש] דבר עליהן לפני היציאה לקרב. בתחילה המו־סלמים ניצחו. דודו האהוב של הנביא[עתה״ש], חַמְזָה[יח״ב], מת בקרב. מפקד האויב נהרג בשלב מוקדם של הקרב. הנביא[עתה״ש] עצמו נפצע ומוסלמים רבים נהרגו. כל הדברים הללו התרחשו כפי שנחזו בח־זונו של הנביא[עתה״ש].

מלבד התגשמותם של האירועים שנחזו, סיפק קרב זה הוכחות רבות לכנות אמונתם ולמסירותם של המוסלמים. התנהגותם

היתה כה מופתית עד כי לא ניתן למצוא מקבילה לכך בהיסטוריה. כבר סיפרנו על כמה תקריות המוכיחות זאת. תקרית נוספת ראויה להיות מסופרת. היא מוכיחה את בטחון האמונה ואת המסירות שהפגינו בני לווייתו של הנביא[עתה״ש]. כאשר הנביא[עתה״ש] פרש לרגלי ההר עם קומץ מוסלמים, הוא שלח כמה מבני לווייתו לחפש אחר הפצועים השוכבים בשדה הקרב. לאחר חיפוש ממושך מצא אחד מבני הלוויה מוסלמי פצוע ממֶדִינַה. הוא היה על ערש דווי. בן הלוויה התכופף לעברו ואמר, ״נוח בשלום.״ המוסלמי הפצוע הרים יד רועדת ובאוחזו את ידו של המבקר בשלו אמר, ״חיכיתי שמישהו יבוא.״

״מצבך קריטי,״ אמר המבקר לחייל. ״האם ברצונך למסור משהו לקרוביך?״

״כן, כן,״ אמר המוסלמי הגוסס. ״מסור דרישת שלום למשפחתי ואמור להם שבשעה שאמות כאן, אני משאיר מאחור פיקדון יקר ערך שעליהם לדאוג לו. פיקדון זה הוא נביא האלוהים[עתה״ש]. אני מקווה שקרוביי ישמרו עליו ויקריבו למענו את חייהם ויזכרו כי זוהי משאלתי האחרונה״ (*מֻאִיתַה* ו-*זֻרְקַאני*).

לאנשים על ערש דווי דברים רבים למסור לקרוביהם, אולם המוסלמים המוקדמים הללו, חשבו אף ברגעי חייהם האחרונים, לא על קרוביהם, בניהם, בנותיהם או נשותיהם, ולא על רכושם, אלא רק על הנביא[עתה״ש]. הם הלכו אל מותם תוך ביטחון שהנביא[עתה״ש] הוא גואל העולם. ילדיהם, אם ישרדו, לא ישיגו אלא מעט, אולם אם ימותו תוך שמירה על הנביא[עתה״ש], הרי שהם ישרתו בכך הן

את אלוהים והן את האנושות. הם האמינו שבהקרבת המשפחות שלהם הם משרתים את האנושות ואת אלוהיהם. בביקוש מוות עבורם הם מבטיחים חיי נצח לאנושות כולה.

הנביא[עתה״ש] אסף את הפצועים והמתים. לפצועים הוגשה עזרה ראשונה והמתים נקברו. אז התברר לנביא[עתה״ש] כי האויב התייחס למוסלמים בצורה האכזרית ביותר, גופותיהם של המוסלמים המתים הושחתו, ונחתכו אף פה ואוזן שם. בין הגופות שהושחתו היתה זו של חַמְזָה[יח״ב], דודו של הנביא[עתה״ש]. הנביא[עתה״ש] התרגש ואמר, ״מעשיהם של הכופרים מצדיקים כעת את הטיפול שעד כה חשבנו שאינו מוצדק.״ ברגע שאמר זאת צווה על ידי אלוהים להניח לכופרים לנפשם ולהמשיך לגלות חמלה כלפיהם.

השמועה על מותו של הנביא[עתה״ש] מגיעה למֶדִינַה

השמועה על מותו של הנביא[עתה״ש] והחדשות אודות פיזור הצבא המוסלמי הגיעו למֶדִינַה לפני ששרידי הכוח המוסלמי הספיקו לחזור לעיר. נשים וילדים רצו כמטורפים לעבר אֻחֻד. לרבים מהם נודעה האמת מן החיילים החוזרים והם שבו על עקבותיהם. אישה אחת משבט בָּנוּ דִינַאר המשיכה לרוץ עד שהגיעה לאֻחֻד. אישה זו אבדה את בעלה, אביה ואחיה בקרב. על פי מספר מספרים, היא איבדה אף בן. חייל שהיה בדרכו חזרה פגש בה וספר לה שאביה מת. היא ענתה בתשובה, ״לא אכפת לי מאבי; ספר לי על הנביא[עתה״ש].״ החייל ידע שהנביא[עתה״ש] בחיים, לכן לא ענה לשאלתה מיד, אלא המשיך לספר לה על אחיה ובעלה שמתו אף הם. בכל

אחד מהדיווחים היא נותרה כאילו הדברים אינם נגעו לליבה ושאלה שוב ושוב, ״מה עשה נביא[עתה״ש] האלוהים?״ הביטוי שהשתמשה בו היה מוזר, אולם כאשר אנו זוכרים שהיתה זו אישה שהשתמשה בו, אין זה נראה עוד מוזר. רגשותיה של אישה חזקים. היא לעיתים קרובות מדברת על אדם מת כאילו היה בחיים. אם לאותו אדם היתה קרבה גדולה אליה היא נוטה להתלונן כלפיו ולשאול מדוע הוא נוטש אותה ומשאיר אותה מאחור ללא דאגה והשגחה. זוהי תופעה שכיחה אצל נשים להתאבל על אובדן יקיריהם באופן זה. לכן הביטוי בו השתמשה אישה זו מתאים לאישה המתאבלת על מותו של הנביא[עתה״ש]. אישה זו החשיבה את הנביא[עתה״ש] לאהוב וסירבה להאמין שהוא מת אף לאחר ששמעה שהוא אכן מת. יחד עם זאת, היא לא התכחשה לחדשות אלא המשיכה להגיד בצער נשי אמיתי, ״מה עשה נביא[עתה״ש] האלוהים?״ באומרה כן העמידה פנים שהנביא[עתה״ש] חי והתלוננה על כך שמנהיג נאמן כמותו בחר לגרום להם את כל כאב הפרידה הזה.

כאשר החייל החוזר גילה שלאישה זו לא אכפת ממותם של אביה, אחיה ובעלה, הוא הבין את עומק אהבתה לנביא[עתה״ש] ואמר לה, ״באשר לנביא[עתה״ש], מצבו כפי שקיווית, חי לחלוטין.״ האישה ביקשה מהחייל להראות לה את הנביא[עתה״ש]. הוא הצביע לאחד מאזורי שדה הקרב. האישה מיהרה לאזור זה וכאשר הגיעה לנביא[עתה״ש] אחזה בגלימתו בידיה, נישקה אותה ואמרה, ״אקריב את חיי אבי ואמי למענך, הוי נביא האלוהים, אם אתה חי, לא אכפת לי מי עוד מת״ (*אִבְּן הִשַׁאם*).

מכאן אנו יכולים ללמוד אלו עוז רוח ומסירות הפגינו המוסלמים, גברים ונשים כאחד, בקרב זה. מחברים נוצרים מספרים בגאווה את סיפורם של מריה מגדלנה ובני לווייתה, ומספרים על מסירו־תם וגבורתם. אומרים כי בשעות הקטנות של הבוקר הם גנבו דרך היהודים והביאו לקברו של ישו[ע״ה]. אולם מה זה לעומת מסירותה של אישה מוסלמית זו משבט דינאר?

דוגמה אחת נוספת מתועדת בהיסטוריה. לאחר שהמתים נקב־רו והנביא[עתה״ש] היה בדרכו חזרה למֶדִינַה, הוא ראה נשים וילדים יוצאים ממֶדִינַה לקראתו. החבל של הגמל שלו הוחזק בידי סַעְד בִּן מֻעַאד[יח״ב], מנהיג ממֶדִינַה. סַעְד[יח״ב] הוביל את הגמל בגאווה. נראה היה כי הוא מכריז בפני העולם שהמוסלמים הצליחו ככלות הכל להוביל את הנביא[עתה״ש] חזרה למֶדִינַה בריא ושלם. בעודו מתקדם ראה את אמו הזקנה מתקדמת כדי לפגוש את קבוצת המוסלמים החוזרת. אישה זקנה זו היתה קצרת רואי. סַעְד[יח״ב] זיהה אותה ובהסתובבו לנביא[עתה״ש] אמר, ״ הוי הנביא[עתה״ש], הנה אמי.״

״הנח לה להתקדם,״ השיב הנביא[עתה״ש].

האישה התקדמה ובמבט ריק ניסתה לזהות את פניו של הנביא[עתה״ש]. לבסוף הצליחה לזהותו ושמחה. בראותו אותה אמר הנביא[עתה״ש], ״אישה, אני מצטער על אובדן בנך.״

״אבל,״ השיבה האישה המסורה, ״לאחר שראיתי שאתה חי, בל־עתי את כל אסונותיי.״ הביטוי הערבי בו השתמשה היה ״קלי־תי את האסון שלי ובלעתי אותו״ (*חַלְבִּיָּה*, כרך 2, עמ׳ 210). כמה עמוק הוא הרגש עליו מעיד ביטוי זה. בדרך כלל, הצער מכרסם

באדם, וכאן היתה אישה זקנה שאבדה את בנה, משענתה לגילה המבוגר. אולם היא אמרה שבמקום לתת לצער שלה לאכול אותה, היא אכלה אותו. העובדה שבנה מת למען הנביא[עתה״ש] תעודד אותה במהלך שארית חייה.

הנביא[עתה״ש] הגיע למֶדִינַה. בקרב זה נהרגו מוסלמים רבים ורבים נפצעו. אולם בכל זאת לא ניתן לומר שהקרב הסתיים בתבוסה עבור המוסלמים. האירועים אליהם התייחסנו לעיל מוכיחים את ההפך. הם מוכיחים שקרב אֻחֻד היה ניצחון גדול עבור המוסלמים כמו כל ניצחון אחר. מוסלמים אשר פונים לעמודים העוסקים בהיסטוריה הקדומה שלהם יכולים לשאוב תמיכה והשראה מאֻחֻד.

עם שובו למֶדִינַה חזר הנביא[עתה״ש] לשליחותו. הוא עסק שוב בהדרכה ובלימוד חסידיו. אולם מלאכתו הופרעה, כבעבר. לאחר אֻחֻד, היהודים החלו להיות נועזים יותר והצבועים החלו להרים ראשיהם שוב. הם החלו לחשוב שהם יכולים להשמיד את האסלאם, עליהם רק לבצע מאמץ משותף. לפיכך היהודים החלו לנקוט בשיטות חדשות של הרגזה. הם פרסמו גידופים נתעבים בפיוטים ופגעו באופן זה בנביא[עתה״ש] ובמשפחתו. פעם הנביא[עתה״ש] נקרא כדי לפסוק בויכוח והיה עליו ללכת למעוז יהודי. היהודים תכננו להפיל עליו לוח אבן ובכך לשים קץ לחייו. הנביא[עתה״ש] קבל על כך אזהרה מראש מאלוהים. הוא היה רגיל לקבל אזהרות כאלה בזמן הנכון. הנביא[עתה״ש] עזב את מושבו מבלי להגיד דבר. היהודים הודו מאוחר יותר במזימה הנתעבת שלהם. נשים מוסלמיות זכו לעלבונות בר-

חובות. באחת מן התקריות הללו מוסלמי אחד קפח את חייו. בת־קרית אחרת היהודים רגמו באבנים נערה מוסלמית והיא מתה בייסורים גדולים. התנהגות זו של היהודים הובילה למתיחות בי־חסיהם עם המוסלמים ואלצה את המוסלמים להילחם כנגדם. אולם המוסלמים רק הוציאו אותם ממֶדִינַה. אחד משני השבטים היהודיים היגר לסוריה. מבין השבט השני, כמה הלכו לסוריה וכמה התיישבו בחַ'יְבַּר, מעוז יהודי מבוצר היטב, מצפון למֶדִינַה. בהפוגת השלום בין קרב אֻחֻד לבין הקרב הבא, העולם היה עד לדוגמה בולטת של השפעת האסלאם על חסידיו. אנו מתייחסים לאיסור על שתיית משקאות חריפים. כאשר תארנו את מצבה של החברה הערבית טרום האסלאם, ציינו שהערבים היו שתיינים מושבעים. היה מקובל לשתות חמש פעמים ביום בכל בית ערבי. השתייה לשוכרה עד אובדן חושים היתה מנהג שכיח והערבים אף לא חשו ולו שמץ בושה על כך. אדרבא, הם חשבו זאת למעלה. כאשר היה מגיע אורח, היתה זו חובתה של עקרת הבית להוציא אליהם משקאות. היה זה לא קל לגמול עם כזה מהרגל קטלני זה. אולם בשנה הרביעית לאחר ההיג'רה, הנביא[עתה״ש] קבל צו שה־שתייה אסורה. עם ההכרזה הרשמית על צו זה, נעלמה השתייה מהחברה המוסלמית. מתועד כי לאחר קבלת ההתגלות שהוציאה את השתייה אל מחוץ לחוק, קרא הנביא[עתה״ש] לבן לוויה והורה לו להכריז על הצו החדש ברחובות מֶדִינַה. בביתו של אַנְצָארִי (מוסל־מי ממֶדִינַה) התנהלה מסיבת שתייה. אנשים רבים הוזמנו וגביעי יין הוגשו. כד גדול כבר נשתה וכד שני עמד להיפתח. רבים הגיעו

לאובדן חושים ורבים עוד יותר היו בדרכם לאיבוד חושים. במצב זה הם שמעו מישהו מכריז שהשתייה נאסרה על ידי הנביא[עתה״ש] על פי צו אלוהים. אדם אחד מהחבורה נעמד ואמר, "נראה כי זו הכרזה כנגד שתייה; הבה נברר אם אכן כך." אדם אחר נעמד, הכה בכד החמר המלא יין באמצעות הרומח שלו, ניפץ אותו לר־סיסים ואמר, "קודם לציית, אחר כן לשאול. מספיק ששמענו הכ־רזה כזו. אין זה ראוי שנמשיך לשתות בשעה שאנו מבררים. זוהי חובתנו להניח ליין לזרום ברחוב ולאחר מכן לברר על ההכרזה" (*בֻּחַ'ארִי ו-מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-אַשְׁרִבָּה*). מוסלמי זה צדק. משום שאם השתייה אכן נאסרה הם היו אשמים בעבירה, מצד שני, אם היו ממשיכים לשתות והשתייה לא נאסרה, לא היו מפסידים הרבה אם פעם אחת היו מניחים ליין שבכדיהם לזרום לרחובות. השתייה נעלמה מכלל החברה המוסלמית לאחר הכרזה זו. לא היה צורך במאמץ מיוחד או במסע תעמולה כדי לחולל שינוי מה־פכני זה. מוסלמים אשר שמעו צו זה והיו עדים לנכונות בה הת־קבל חיו עד שבעים או שמונים שנה. לא ידוע על אף מקרה של מוסלמי אשר, לאחר ששמע על איסור זה, גילה חולשה ועבר על חוק זה. אם היה מקרה כזה, היה מדובר לבטח באדם שלא היתה לו הזדמנות להימצא תחת השפעתו הישירה של הנביא[עתה״ש]. השוו זאת עם תנועת האיסור על מכירת משקאות חריפים בארה״ב ועם המאמצים לקדם את ההינזרות ממשקאות חריפים במשך שנים כה רבות באירופה. במקרה האחד היה די בהכרזה פשוטה על ידי הנביא[עתה״ש] כדי לחסל רעה חולה חברתית המושרשת עמוק בחב־

רה הערבית, ובמקרה האחר, האיסור חוקק בחוקים מיוחדים. משטרה וצבא, פקידי מכס ופקחי מס, כולם פעלו יחד כצוות וניסו לחסל את הרעה החולה אולם נכשלו ונאלצו להודות בכישלונם. השתיינים ניצחו והרעה החולה של שתיית המשקאות החריפים לא הוכנעה. אומרים שזמננו הוא עידן של קדמה חברתית. אולם כאשר אנו משווים את תקופתנו עם תקופת האסלאם המוקדם, אנו תוהים איזו תקופה מן השתיים ראויה לכותרת זו - תקופה זו שלנו או התקופה בה האסלאם חולל מהפכה חברתית גדולה זו?

מה שקרה באֻחֻד לא היה עתיד להישכח בקלות. אנשי מֶכַּה סברו שקרב אֻחֻד היה הניצחון הראשון שלהם כנגד האסלאם. הם הפיצו את החדשות בכל רחבי חצי האי ערב והשתמשו בהן כדי להסית את השבטים הערבים כנגד האסלאם וכדי לשכנעם שהמוסלמים אינם בלתי מנוצחים. אם המוסלמים המשיכו לשגשג, לא היה זה בגלל יתרון כלשהו שהיה להם, אלא בגלל חולשתה של האורתודוכסיה הערבית ובגלל חולשתם של עובדי האלילים הערבים. אם עובדי האלילים הערבים יעשו מאמץ מרוכז, לא יקשה עליהם לגבור על המוסלמים. תעמולה זו הובילה לכך שהעוינות כנגד המוסלמים החלה לצבור כוח. ההטרדות מצד השבטים הערבים האחרים החלו לעלות על אלו של אנשי מֶכַּה. חלקם החל לתקוף את המוסלמים בגלוי. חלקם החל לגרום להם לאבידות באמצעות גניבה. בשנה הרביעית שלאחר ההיג׳רה, שני שבטים ערביים, שבט עַצְ׳י ושבט קַארַה, שלחו את נציגיהם אל הנביא הקדוש^עתה״ש כדי להודות שרבים מאנשיהם נוטים אל האסלאם. הם ביקשו

מהנביאעתה״ש לשלוח אליהם מספר מוסלמים הבקיאים בהוראת האסלאם, כדי שיחיו בקרבם וילמדו אותם את הדת החדשה. לאמיתו של דבר היתה זו מזימה שרקמו בַּנוּ לַחְיַאן, אויבים מושבעים של האסלאם. הם שלחו את השליחים הללו אל הנביאעתה״ש תוך הבטחה להעניק להם בתמורה תגמול נכבד. הנביאעתה״ש נעתר לבקשה ללא כל חשד ושלח עשרה מוסלמים שילמדו את השבטים את יסודות האסלאם ועקרונותיו. כאשר הגיעה חבורה זו אל שטחם של בַּנוּ לַחְיַאן, כוחות המשמר שלהם הפיצו את הבשורה לאנשי השבטים וקראו להם לעצור את החבורה או להוציאה להורג. בהתאם להצעה מרושעת זו, מאתים אנשים חמושים מקרב בַּנוּ לַחְיַאן יצאו למרדף אחר החבורה המוסלמית והשיגו אותם לבסוף במקום הנקרא רַגִ׳יע. התקיים מפגש בין עשרה מוסלמים למאתיים אנשי אויב. המוסלמים היו חדורי אמונה. האויב היה משולל כל אמונה. עשרת המוסלמים טיפסו לגבעה גבוהה וקראו תגר על המאתיים. האויב ניסה לגבור על המוסלמים באמצעות תחבולה נתעבת. הם הציעו לחוס על חייהם אם רק ירדו למטה. אבל ראש החבורה השיב שהם שמעו כבר מספיק הבטחות מפיהם של הכופרים. ובאומרו זאת, פנו המוסלמים לאלוהים והתפללו. אלוהים היה מודע היטב למצבם הרע. האין זה מן הראוי שיודיע לנביאעתה״ש שלהם על כך? כאשר גילו הכופרים שהחבורה הקטנה של המוסלמים נחושה ואינה נכנעת, החלו לתקוף אותם. החבורה נלחמה ללא כל מחשבה על תבוסה. שבעה מתוכם נפלו בקרב. עבור שלושת הנותרים הכופרים חידשו את הבטחתם לחוס על

חייהם, בתנאי שיירדו מן הגבעה. שלושת האנשים הללו האמי־נו לכופרים ונכנעו. ברגע שעשו זאת, קשרו אותם הכופרים. אחד מן השלושה אמר, ״זוהי ההפרה הראשונה של התחייבותכם. רק אלוהים יודע מה תעשו בהמשך.״ לאחר שאמר את המילים הללו סרב ללכת עמם. הכופרים החלו ללעוג לקורבן ולגרור אותו לאורך הדרך. אולם התנגדותו ונחישותו של איש בודד זה הטילה עליהם אימה כה גדולה עד כי רצחו אותו בו במקום. את השניים האח־רים לקחו עמם ומכרו אותם כעבדים לשבט קֻרַיְשׁ במֶכַּה. אחד מן השניים הללו היה חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב], השני היה זַיְד[רח״ב]. מי שקנה את חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] רצה לרצוח אותו כדי לנקום את מות אביו שנהרג בבַּדְר. יום אחד, ביקש חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] תער כדי להשלים את הרחצה. חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] אחז בתער כאשר אחד מילדי משק הבית ניגש אליו מתוך סקר־נות. חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] הרים את הילד והושיבו על ברכיו. אמו של הילד ראתה זאת ונחרדה. מוחה היה מלא רגשות אשם. כאן היה אדם, אותו הם עמדו לרצוח תוך מספר ימים, מחזיק בתער בצורה כה מסוכנת סמוך מאוד לילד שלה. היא הייתה משוכנעת שחֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] עומד לרצוח את הילד. חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב] ראה את הבהלה על פניה של האישה ואמר, ״האם את חושבת שאני עומד לרצוח את ילדך? אל תחשבי כך לרגע. אינני יכול לעשות דבר פסול כל כך. מוסלמים אינם מרמים.״

האשה התרשמה מן החזות וההתנהגות הכֵּנות והישירות של חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב]. היא זכרה זאת תמיד לאחר מכן, ונהגה לומר שמעו־לם לא ראתה אסיר כדוגמת חֻ׳בַּיְבּ[רח״ב]. בסופו של דבר אנשי מֶכַּה

הובילו את חֻ׳בַּיְבּיח״ב לשדה פתוח כדי לחגוג את הוצאתו להורג בפומבי. בהגיע הרגע המיועד, ביקש חֻ׳בַּיְבּיח״ב רשות לומר שתי רַכְּ־עַאת של תפילה. אנשי קֻרַיְש הסכימו, וחֻ׳בַּיְבּיח״ב התפלל בפומבי את תפילותיו האחרונות לאלוהים בעולם הזה. כאשר סיים להת־תפלל אמר כי ברצונו להמשיך אולם אינו עושה זאת שמא יחשבו שהוא חושש למות. לאחר מכן הגיש בשקט את צווארו לתליין. בעת שעשה זאת מלמל את הפסוקים שלהלן:

"בעודי מת כמוסלמי, לא אכפת לי האם גופי חסר-הראש ייפול ימינה או שמאלה. וכי מדוע שיהיה לי אכפת? מותי הוא בדרך האלוהים; אם הוא ירצה הוא יכול לברך כל חלק מגופי המבותר (בֻּחַ׳ארִי).

עוד בטרם הספיק חֻ׳בַּיְבּיח״ב לסיים את מלמול הפסוקים הללו, חרבו של התליין הונפה על צווארו וראשו נפל לאחד הצדדים. בין המתכנסים כדי לחגוג רצח פומבי זה היה אדם בשם סַעִיד בִּן עַאמִריח״ב, אשר לימים התאסלם. מספרים שבכל פעם שרצח חֻ׳בַּיְבּיח״ב הוזכר בנוכחותו של סעיד, הדבר גרם לו להתקף (*אִבְּן הִשַׁאם*). האסיר השני, זַיְדיח״ב, נלקח אף הוא להוצאה להורג. בין הצופים היה גם אַבּוּ סֻפְיַאןיח״ב, מנהיג מֻכַּה. אַבּוּ סֻפְיַאןיח״ב פנה אל זַיְדיח״ב ושאלו, "האם לא היית מעדיף שמֻחַמַּדעתה״ש יהיה כאן במ־קומך? האם לא היית מעדיף לשבת בבטחה בביתך ושמֻחַמַּדעתה״ש יהיה בידינו?"

זַיְדיח״ב, השיב בגאווה, "מה, אַבּוּ סֻפְיַאןיח״ב? מה אתה אומר? בשם אלוהים, הייתי מעדיף למות מאשר שהנביאעתה״ש יד־

רוד על קוץ ברחוב במֶדִינַה". אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לא יכול היה שלא להתרשם ממסירות שכזו. הוא התבונן בזַיְד[יח״ב] בתדהמה והכריז ללא היסוס, אך בקול מדוד, "אלוהים עדי, לא הכרתי אנשים שאוהבים זה את זה כמו שבני לווייתו של מֻחַמַּד[עתה״ש] אוהבים את מֻחַמַּד[עתה״ש]" (*אִבְּן הִשַאם*, כרך 2). בערך באותו זמן, כמה אנשים מנַגְ'ד ניגשו אף הם אל הנביא[עתה״ש] כדי לבקש ממנו שישלח אליהם מוסלמים שילמדו אותם את האסלאם. הנביא[עתה״ש] לא בטח בהם. אבל אבּו בַּרַאא', אחד מראשי שבט עַאמִר, היה במקרה במֶדִינַה באותה עת. הוא הציע לשמש כערב לשבט והבטיח לנביא[עתה״ש] שאנשי השבט לא יבצעו כל רע. הנביא[עתה״ש] בחר שבעים מוסלמים שידעו את הקוראן בעל פה. כאשר קבוצה זו הגיעה אל בְּאְר מַעוּנַה, אחד מהם, חַרַאם בּן מַלְחַאן[יח״ב], הלך אל ראש שבט עַאמִר (אחיינו של בַּרַאא') כדי להעביר לו את מסר האסלאם. ככל הנראה חַרַאם[יח״ב] התקבל יפה על ידי אנשי השבט. אבל בזמן שפנה אל ראש השבט, אחד האנשים התגנב מאחור ותקף את חַרַאם[יח״ב] ברומח. חַרַאם[יח״ב] מת בו במקום. כאשר הרומח פילח את צווארו של חַרַאם[יח״ב], שמעו אותו אומר, "אלוהים הוא גדול. אדון הכעבה הוא עדי, השגתי את מטרתי" (*בֻּחַ'ארִי*). לאחר שרצחו את חַרַאם[יח״ב] באופן הנתעב הזה, מנהיגי השבט קראו לאנשי השבט לצאת במתקפה על שאר החברים בקבוצת המורים המוסלמים. "אבל", אמרו אנשי השבט, "מנהיגנו, אַבּוּ בַּרַאא', הציע לשמש כערב; איננו יכולים לתקוף את הקבוצה הזאת." אז ראשי השבט, בעזרתם של שני השבטים

שהלכו אל הנביא^עתה״ש כדי לבקש מורים מוסלמים, ובעזרת מספר שבטים נוספים, תקפו את הקבוצה המוסלמית. התחינה הפשוטה, ״באנו לכאן כדי להטיף וללמד, לא כדי להילחם״, לא הועילה. הם החלו לרצוח את בני הקבוצה. כל השבעים, מלבד שלושה, נרצחו. אחד הניצולים היה צולע והספיק לטפס על גבעה בטרם התרחש המפגש. שניים נוספים הלכו אל היער להאכיל את גמליהם. כאשר שבו מן היער, גילו שישים ושישה מחבריהם מוטלים מתים בשדה. השניים נועצו זה בזה. אמר אחד מהם, ״עלינו ללכת ולדווח על כך לנביא הקדוש^עתה״ש.״

אמר השני, ״אינני יכול לעזוב מקום שבו נרצח ראש הקבוצה שלנו, אותו מינה הנביא^עתה״ש שלנו למנהיגנו.״ ובאומרו זאת הסתער לבדו על הכופרים ומת בקרב. השני נלקח כאסיר אולם שוחרר מאוחר יותר, במסגרת מילוי שבועה אותה נשא ראש השבט. בין הנרצחים היו עָאמִר בּן פֻהַיְרָה^יח״ב, עבד ששוחרר על ידי אַבּוּ בַּכְּר^יח״ב. הרוצח שלו היה אדם בשם גַ׳בַּאר^יח״ב, אשר התאסלם מאוחר יותר. גַ׳בַּאר^יח״ב ייחס את התאסלמותו לטבח המוני זה של מוסלמים.

״כאשר התחלתי להרוג את עָאמִר^יח״ב״, אומר גַ׳בַּאר^יח״ב, ״שמעתי את עָאמִר^יח״ב אומר, ׳בשם אלוהים הגשמתי את מטרתי׳. שאלתי מישהו מדוע מוסלמי אומר דבר מעין זה כאשר הוא ניצב אל מול מותו. אותו אדם הסביר לי שמוסלמים מתייחסים אל מוות בדרכו של אלוהים כאל ברכה וניצחון.״ גַ׳בַּאר^יח״ב התרשם כל כך מתשובה זאת, עד כי החל ללמוד בשיטתיות את האסלאם, ולבסוף

הפך למוסלמי.(*אִבְּן הִשַׁאם* ו-*אַסַד אל-עַ'אבַּה*).
החדשות על שני האירועים העצובים, שבהם קפחו חייהם כש־מונים מוסלמים כתוצאה ממזימה מרושעת, הגיעו אל מֶדִינַה במהירות. הנרצחים לא היו אנשים פשוטים. הם היו נושאי הקו־ראן. הם לא ביצעו כל פשע ולא הזיקו לאיש. הם לא נטלו חלק בשום קרב. הם הופלו בפח ונלכדו בידי האויב באמצעות שקר שנאמר בשם האלוהים ובשם הדת. עובדות אלה הוכיח באופן חד משמעי שהעוינות כלפי האסלאם הייתה עיקשת ועמוקה. אולם מצד שני, קנאותם של המוסלמים לאסלאם הייתה עיקשת ועמו־קה במידה שווה.

המפגש עם בַּנוּ מֻצְטַלִק

לאחר קרב אֻחֻד שרר רעב כבד במַכַּה. בהתעלמו מן העוינות הקשה שהפגינו אנשי מַכַּה כלפיו ומכל התחבולות בהן נקטו אנשי מַכַּה כדי להסית את כל האזור נגדו, גייס הנביא[עתה״ש] תרומות כדי לעזור לענייי מַכַּה הנזקקים. אנשי מַכַּה לא התרשמו אף מהבעת רצון טוב זו, ועוינותם לא פסקה. למעשה, עוינותם אף החמירה. שבטים שעד כה גילו אהדה כלפי מוסלמים הפכו כעת אף הם לעוינים. אחד מן השבטים הללו היה שבט בַּנוּ מֻצְטַלִק. היו לבני שבט זה יחסים טובים עם המוסלמים, אולם כעת הם החלו להיערך לה־תקפה על מֶדִינַה. כאשר הנביא[עתה״ש] שמע אודות היערכותם, הוא שלח אנשים לברר את האמת. האנשים הללו שבו ואישרו את הדיווחים. הנביא[עתה״ש] החליט לצאת ולהתמודד עם ההתקפה הח־

דשה הזאת. לפיכך, הוא גייס כוח והוביל אותו אל אזור בַּנוּ מֻצְ־טַלִק. כאשר הכוח המוסלמי פגש באויב, ניסה הנביא עתה״ש לשכנע את האויב לסגת ללא קרב ונתקל בסירוב. קרב פרץ ותוך שעות ספורות האויב הובס.

משום שהכופרים ממֻכַּה נטו למזימות ולתחבולות, ושבטים ידי־דותיים החלו להפוך לעוינים, המתחסדים בקרב המוסלמים ניצלו אף הם הזדמנות זו לקחת חלק בקרב בצד המוסלמי. הם ככל הנ־ראה חשבו שתהא זו הזדמנות עבורם לבצע תחבולה כלשהי. המ־פגש עם בַּנוּ מֻצְטַלִק הסתיים בתוך שעות ספורות. לכן לא ניתנה למתחסדים הזדמנות לבצע תחבולה כלשהי במהלך הקרב. אולם, הנביא עתה״ש הקדוש החליט להישאר בעירם של בַּנוּ מֻצְטַלִק למשך מספר ימים. במהלך שהייתו שם, התגלע ריב בין אדם ממֻכַּה לבין מוסלמי ממֶדִינַה בעניין שאיבת מים מבאר. האיש ממֻכַּה היה במקרה עבד-לשעבר. הוא היכה את האיש ממֶדִינַה, אשר הקים קול צעקה וקרא לאנשיו ממֶדִינַה – המוכרים בשם אַנְצַאר או ״עוזרים״. האיש ממֻכַּה הקים אף הוא קול צעקה וקרא לעזר־תם של אנשיו ממֻכַּה – המוכרים בשם מֻהַאגִ׳רִין, או ״פליטים״. הרוחות התלהטו. איש לא חקר מה קרה. גברים צעירים משני הצדדים שלפו חרבותיהם. עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל סבר כי זו מתנה משמים, והחליט להוסיף שמן למדורה. ״הרחקתם לכת מדי בותרנותכם לפליטים. היחס הטוב שהענקתם להם סחרר את ראשם, וכעת הם מנסים להשתלט עליכם בכל המובנים.״ הנאום עשוי היה לחולל את התוצאה שרצה עַבְּד-אללה להשיגה. הריב

היה עשוי להתפתח למימדים מסוכנים. אולם דבר זה לא קרה. עַבְּד-אללה שגה בהערכת השפעת נאומו הערמומי. אולם, מכיוון שהאמין שהאנצאר השתכנעו, הרחיק עוד לכת ואמר:

״הבה נשוב למְדִינַה. אז יגרש האזרח המכובד ביותר שלה את האזרח הבזוי ביותר שלה״ (בְּחַ׳ארִי).

בכינוי ׳האזרח המכובד ביותר׳, הוא התכוון לעצמו, ובכינוי ׳האזרח הבזוי ביותר׳ הוא התכוון לנביא[עתה״ש]. ברגע שאמר זאת, המוסלמים המאמינים הצליחו לחשוף את התחבולה מאחורי דבריו. הם הבינו כי אינם מאזינים לנאום תמים, אלא לנאומו של שטן, שמעוניין להוליך אותם שולל ולהסיתם מדרך הישר. אדם צעיר קם ודיווח על כך לנביא[עתה״ש] דרך דודו. הנביא[עתה״ש] זימן את עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל ואת חבריו ושאל אותם מה קרה. עַבְּד-אללה וחבריו הכחישו שלקחו חלק כלשהו במה שנטען כלפיהם. הנביא[עתה״ש] לא אמר דבר. אולם האמת החלה להתפשט. במשך הזמן, בנו של עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל שמע אף הוא על כך. עַבְּד-אללה הצעיר ניגש מיד אל הנביא[עתה״ש] ואמר, ״הוי הנביא[עתה״ש], אבי העליב אותך. מגיע לו עונש מוות. אם תחליט שאכן כך, אעדיף שתצווה עליי להרוג את אבי. אם תצווה על מישהו אחר לעשות זאת, ואבי ימות בידיו של אותו אדם, ייתכן שאצטרך לנקום את מות אבי על ידי כך שאהרוג איש זה, ובכך אני עלול להביא על עצמי את חרון אפו של אלוהים.״

״אולם,״ השיב לו הנביא[עתה״ש], ״אין לי כל כוונה כזאת. אתייחס אל אביך בסלחנות ובהתחשבות.״ כאשר עַבְּד-אללה הצעיר השווה

את חוסר הנאמנות ואת חוסר הנימוס של אביו לסלחנותו ולטוב לבו של הנביא[עתה״ש] הוא יצא למֶדִינַה כשהוא מלא זעם כבוש כנגד אביו. הוא עצר את אביו בדרך ואמר לו כי לא ייתן להמשיך בדרכו למֶדִינַה עד שהאב יחזור בו מן הדברים שאמר כנגד הנביא[עתה״ש]. ״השפתיים שאמרו, ׳הנביא[עתה״ש] בזוי ואתה מכובד,׳ חייבות כעת לומר, ׳הנביא[עתה״ש] מכובד ואתה בזוי.׳ עד שלא תאמר זאת, לא אתך לך ללכת.״ עַבְּד-אללה בִּן אֻבַּי בִּן סָלוּל נדהם ונחרד ואמר, ״אני מסכים, בני, שמֻחַמַּד[עתה״ש] מכובד ואני בזוי.״ אז הניח עַבְּד-אללה[יח״ב] הצעיר לאביו להמשיך בדרכו (*אִבְּן הִשַׁאם*, כרך 2).

הזכרנו קודם לכן שני שבטים יהודיים שהיה מן ההכרח לגרש ממֶדִינַה עקב מזימותיהם המזיקות וקנוניות הרצח שלהם. בני שבט בַּנוּ נַצִ׳יר, שהיה אחד משני השבטים המגורשים הללו, היגרו בחלקם לסוריה ובחלקם לעיר בשם חַ׳יְבַּר, הנמצאת מצפון למֶדִינַה. חַ׳יְבַּר הייתה מרכז יהודי מבוצר-היטב בחצי האי ערב. היהודים שהיגרו לשם החלו להסית את הערבים נגד המוסלמים. אנשי מֶכַּה כבר היו אויבים מושבעים של האסלאם, לכן לא היה צורך בשום פרובוקציה חדשה כדי להסיתם נגד המוסלמים. בדומה להם, אף בני שבט עַ׳טַפַאן מנַגְ׳ד, חשו עוינות כלפי המוסלמים, בעקבות קשרי הידידות שלהם עם אנשי מֶכַּה. היהודים שהתבססו כבר בחַ׳יְבַּר סמכו על בני שבט קֻרַיְש ממֶכַּה ועל בני שבט עַ׳טַפַאן מנַגְ׳ד. פרט לשבטים הללו, הם תכננו אף להסית את שבט בַּנוּ סֻלַיְם ואת שבט בַּנוּ אַסַד כנגד האסלאם. הם שכנעו אף את בַּנוּ סַעְד, שבט שהיה בן ברית של היהודים, לחבור אל אנשי מֶכַּה

בברית כנגד האסלאם. לאחר קשירת קשר ממושכת, התארגנה ברית של שבטים ערבים כדי להילחם במוסלמים. ברית זו כללה את אנשי מֵכַּה, את השבטים שחיו באזורים סביב מֵכַּה, את שבטי אזור נַג׳ד, ואת השבטים שחיו באזורים שמצפון למֶדִינַה.

קרב השוחה

בשנה החמישית להיג׳רה גויס צבא גדול. על פי אומדני היסטוריונים, צבא זה מנה בן עשרה לעשרים וארבע אלף חיילים. אולם צבא המאוגד בברית, ואשר גויס מבין שבטי חצי האי ערב השרנים, לבטח לא מנה עשרת אלפים איש בלבד. נראה שהמספר עשרים וארבע אלף קרוב יותר לאמת. ייתכן מאוד שהיה זה צבא שמנה שמונה עשר או עשרים אלף. העיר מֶדִינַה, אותה ביקש המון זה לתקוף היתה עיר קטנה, אשר לחלוטין, לא הייתה מסוגלת להתנגד להתקפה מתואמת מצד כל חצי האי ערב. אוכלוסייתה של מֶדִינַה באותה עת מנתה מעט יותר משלושת אלפים זכרים (לרבות גברים קשישים, נערים צעירים וילדים). כנגד אוכלוסיה זו, גייס האויב צבא של עשרים עד עשרים וארבעה אלף גברים כשירים, המנוסים בלחימה; ואשר כלל לוחמים שנבחרו בקפידה (זאת משום שהם נאספו מחלקים שונים של האזור). כדי להתמודד מול צבא עצום זה היה צורך לגייס זכרים בכל הגילאים מתוך אוכלוסייתה של מֶדִינַה. ניתן להבין מה היו הסיכויים מולם נאלצה אוכלוסיית מֶדִינַה לעמוד. היה מדובר בקרב בין כוחות לא שווים לחלוטין. צבא האויב מנה עשרים עד עשרים וארבעה

אלף חיילים, ואילו למוסלמים היו בקושי שלושת אלפים חיילים, שהורכבו, כפי שהזכרנו, מכל הזכרים בעיר, זקנים וצעירים. כאשר הנביא[עתה״ש] שמע על ההיערכות של הצבא העצום, הוא ערך ישיבה וביקש עצה. בין האנשים עמם נועץ היה גם סַלְמַאן[יח״ב] הפ־רסי, שהיה המוסלמי המומר הראשון מפרס. הנביא[עתה״ש] שאל את סַלְמַאן[יח״ב] מה כיצד היו נוהגים בפרס לו היה עליהם להגן על עיר כנגד צבא אדיר ממדים. ״אם עיר אינה מבוצרת, והכוח המקומי קטן מאוד״, השיב סַלְמַאן[יח״ב], ״הנוהג בארצנו הוא לחפור שוחה מסביב לעיר ולהתגונן מבפנים.״ הנביא[עתה״ש] קבל את הרעיון. בצד אחד של מֶדִינַה היו גבעות, אשר היוו הגנה טבעית. בצד שני, בו היה ריכוז של רחובות, היתה אוכלוסיה צפופה. מצד זה לא ניתן היה לתקוף את העיר במפתיע. בצד השלישי היו בתים וחורשות דקלים, ובמרחק-מה היו מבצריו של השבט היהודי, בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. בני שבט בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה חתמו על ברית שלום עם המוסלמים. לכן, צד זה נחשב לבטוח אף הוא מפני התקפת אויב. הצד הרביעי היה מישור פתוח, והיה הכי סביר שהאויב יתקוף מצד זה, אשר עורר את החשש הרב ביותר. לפיכך, החליט הנביא[עתה״ש] על חפירת שוחה בצד פתוח זה, כדי למנוע מן האויב לתקוף באופן מפתיע. במשי־מה זו עבדו המוסלמים במשותף – עשרה גברים היו אמורים לחפור עשרה יארדים של השוחה. בסך הכל צריך היה לחפור שוחה באורך מייל אחד, ברוחב ובעומק מספיקים.

בזמן החפירות, נתקלו החופרים בסלע שחיילי ההנדסה המוסל־מים התקשו לסלקו. ידיעה על כך נשלחה אל הנביא[עתה״ש], שהגיע

למקום מיד. הנביא[עתה"ש] לקח לידיו מכוש והכה בסלע בחוזקה. מן הסלע יצאו ניצוצות והנביא[עתה"ש] קרא בקול: "אללה אכבר." הוא שוב הכה בסלע, ושוב יצא ממנו אור ושוב קרא הנביא[עתה"ש] בקול "אללה אכבר". הוא הכה בסלע בפעם השלישית. שוב יצא אור מהאבן, הנביא[עתה"ש] אמר "אללה אכבר" והסלע נשבר לרסי־סים. בני הלוויה חקרו את הנביא[עתה"ש] לגבי כל שהתרחש. מדוע חזר ואמר "אללה אכבר" שוב ושוב?

"הכיתי בסלע שלוש פעמים במכוש זה, ושלוש פעמים נגלו בפניי מראות מהתהילה העתידית של האסלאם. בניצוצות הראשונים ראיתי את הארמונות הסוריים של האימפריה הרומית. מפתחות הארמונות הללו ניתנו לי. בפעם השניה ראיתי את הארמונות המוארים של פרס במַדָאאִן, ומפתחות האימפריה הפרסית ניתנו לי. בפעם השלישית ראיתי את שערי צַנְעַה וקיבלתי את מפתחות ממלכת תימן. אלו הן הבטחות אלוהים ואני בוטח בכם שתאמינו בהן. האויב לא יוכל לגרום לכם כל נזק" (זֻרְקַאנִי, כרך 2).

כוח האדם המצומצם שעמד לרשות המוסלמים לא אפשר להם לחפור שוחה מושלמת מבחינת אסטרטגיה צבאית, אולם נראה היה כי לכל הפחות היא יכולה לספק ביטחון כנגד כניסה פתאומית של האויב לעיר. האירועים שהתרחשו מאוחר יותר במהלך הקרב הוכיחו כי השוחה היתה בלתי-עבירה. לא היה כל צד אחר ממנו יכול היה האויב לתקוף את העיר.

לפיכך, הצבא העצום של בני השבטים הערבים החל להתקרב למֶ־

דִינַה מצד השוחה שנחפרה. ברגע שנודע לנביא[עתה״ש] על כך, יצא להגן על העיר בעזרת אלף ומאתיים גברים, לאחר שהציב גברים נוספים להגנה על חלקים אחרים של העיר.
להיסטוריונים אומדנים והערכות שונות ביחס למספר האנשים שהגנו על השוחה. יש הטוענים שהיו שם שלושת אלפים איש, אחרים מדברים על אלף מאתיים עד אלף שלוש מאות, ואילו אחרים טוענים שהיו שם שבע מאות איש. ההערכות הללו בעייתיות מאוד ונראה כי קשה ליישב ביניהן. עם זאת, לאחר שקלול הראיות השונות, הגענו למסקנה שכל שלושת האומדנים ביחס למספר המוסלמים שעסקו בהגנה על השוחה הינם נכונים, אולם מתייחסים לשלבים שונים של הקרב.

קרב אל מול סיכויים קלושים

הסכמנו כבר על כך שלאחר נסיגתם של המתחסדים בקרב אֻחֻד, מספר המוסלמים שנותרו בשדה הקרב היה שבע מאות. ״קרב השוחה״ התרחש שנתיים בלבד לאחר קרב אֻחֻד. במהלך השנתיים הללו, אין תיעוד היסטורי ביחס להצטרפות במספרים גדולים לאסלאם. לפיכך, עלייה, במהלך תקופה זו, במספר המוסלמים הלוחמים משבע מאות לשלושת אלפים לא היתה צפויה. יחד עם זאת, אין זה הגיוני שבין קרב אֻחֻד לקרב השוחה לא חלה כל עליה במספר המוסלמים הלוחמים. האסלאם המשיך לצרף אנשים לשורותיו ועלינו לצפות לעלייה מסוימת בין קרב אֻחֻד לקרב השוחה. בהתחשב בשני השיקולים הללו, נראה כי ניתן

להסיק שהאומדן על פיו מספר הלוחמים המוסלמים בקרב השו־חה היה כאלף ומאתיים איש הינו נכון. השאלה היחידה הדור־שת מענה היא מדוע חלק מברי הסמכא קובעים כי המספר הוא שלושת אלפים וחלק אחר קובע כי מדובר בשבע מאות איש. התשובה שלנו לשאלה זו היא כי שני המספרים מתייחסים לשני שלבים שונים של הקרב. קרב השוחה התנהל בשלושה שלבים. ישנו השלב הראשון לפני שהאויב התקרב למֶדִינַה, והמוסלמים היו עסוקים בחפירת השוחה. במהלך זמן זה, אנו בהחלט יכולים להניח שילדים, ובמידה מסוימת אף נשים, הגיעו, קרוב לוודאי, לסייע בהרחקת העפר שנחפר. לפיכך, אנו יכולים להניח שבחפי־רת השוחה השתתפו בסך הכל שלושת אלפים אנשים שעבדו בצד המוסלמי. מספר זה כלל ילדים ואף כמה נשים. הילדים היו יכו־לים לעזור בנשיאת העפר, ונשים, שתמיד התחרו בגברים בעזרה בכל המערכות המוסלמיות, סייעו קרוב לוודאי, בביצוע עבודות עזר שונות הקשורות לחפירה. ישנן ראיות התומכות בהנחה זאת. כאשר החלה החפירה, אף ילדים התבקשו לבוא. למעשה, האוכ־לוסיה כולה לקחה חלק בחפירה. אבל ברגע שהאויב הגיע והקרב החל, הנביא[עתה״ש] הורה לבנים מתחת לגיל חמש עשרה להתרחק מזירת הפעולה. נערים שהיו מעל גיל חמש עשרה הורשו לקחת חלק אם רצו בכך (*חַלְבִּיָּה*, כרך 2). לפיכך, נראה כי בעת החפירה מספרם של המוסלמים היה גדול בהרבה ממספרם בעת שהחל הקרב. בשעת הקרב, כל הנערים הצעירים מאוד פרשו. אומדנים הקובעים שמספרם של המוסלמים שהשתתפו בקרב היה שלושת

אלפים מתייחסים אך ורק לחפירה, ואלה הקובעים שהמספר היה אלף ומאתיים מתייחסים לקרב עצמו, שבו נטלו חלק גברים בוג־ רים בלבד. האומדן היחידי שלא סיפקנו לו הסבר הוא זה הקובע כי המספר היה שבע מאות. אף אומדן זה נכון, לדעתנו. אומדן זה הוצע על ידי בר סמכא מהימן שהוא אִבְּן אִסְחַאק, אשר אומדנו זוכה לתמיכתו של, לא פחות מאשר אִבְּן חַזְם. קשה לערער על אומדן זה. למרבה המזל, כשר אנו בוחנים את יתר פרטי הקרב, מתברר כי אף אומדן זה נכון. ישנן ראיות המעידות על כך שכאשר בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה חברו לאויב, חרף התחייבותם, והחליטו לתקוף את מֶדִינַה מאחור, הנביא הקדוש[עתה״ש], אשר דווח לו על כוונתם הז־ דונית, החליט להציב שומרים באותו חלק של העיר שהיה חשוף להתקפה מצד בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. במקור, בחלק זה של מֶדִינַה לא היתה הגנה, משום שלמוסלמים היתה ברית עם בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה, והם הניחו כי בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה לא יאפשרו לאויב לתקוף את העיר מהצד שלהם. ידוע כי כאשר עריקתם של בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה דווחה לנביא[עתה״ש], והתברר שנשים מוסלמיות, שנחשבו למוגנות בחלק הזה של העיר, כבר אינן מוגנות, החליט הנביא[עתה״ש] לשלוח שני כוחות, אחד מנה מא־ תיים איש והשני מנה שלוש מאות איש, להגן על שני חלקים שונים של העיר, שהיו חשופים כעת. הנביא[עתה״ש] הורה לכוחות לקרוא מדי פעם קריאות ״אללה אכבר״, כדי שהכוחות המוסלמים הרא־ שיים יידעו שהנשים המוסלמיות בטוחות. לפיכך, אומדנו של אִבְּן יסחאק, על פיו מספר הלוחמים בקרב השוחה מנה שבע מאות, נכון אף הוא. אם חמש מאות גברים מתוך אלף ומאתיים נשלחו

להגן על החלק האחורי של העיר, הרי שנותרו שבע מאות בלבד. לפיכך, מתברר כי כל שלושת האומדנים ביחס למספרו של הצבא המוסלמי בקרב השוחה הינם נכונים.

אם כן, לצורך הגנת השוחה, עמדו לרשותו של הנביא הקדוש[עתה״ש] שבע מאות גברים בלבד. אמנם, השוחה כבר נחפרה, אולם ההתמודדות עם צבא כה גדול כמו זה שהיה לאויב, והדיפתו, אף בעזרת השוחה, נראו כדבר כמעט בלתי אפשרי. אולם, כרגיל, המוסלמים שמו מבטחם באלוהיהם וסמכו על עזרתו. הכוח הקטן שלהם המתין לאויב, ואילו הנשים והילדים נשלחו לשני חלקים של העיר שנראו בטוחים. כאשר חיילי האויב הגיעו אל השוחה, הם נדהמו, משום שמעולם לא נעשה שימוש באסטרטגיה זו בעבר בשום קרב ערבי. לכן הם החליטו לחנות מן העבר השני של השוחה ולבחון שיטות לתקוף את מֶדִינַה ולחדור אליה. צד אחד היה מוגן על ידי השוחה. בצד שני היו גבעות שהיוו הגנה טבעית. בצד שלישי היו בתי אבן וחורשות עצים. לא עלה בידו של האויב לבצע תקיפה פתאומית דרך אף חלק של העיר. מפקדי האויב נועצו ביניהם והחליטו שמוכרחים לנסות לגרום לבַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה, השבט היהודי, שעדיין חי במֶדִינַה, להפר את בריתם עם המוסלמים ולבקש מהם לחבור אל בעלי הברית הערבים בהסתערות הקריטית הזאת על מֶדִינַה. רק בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה יכולים היו להעניק להם דרך גישה אל העיר. בסופו של דבר, אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] בחר את חֻיַי בִּן אַחְ׳טַב, ראש השבט המגורש, בָּנוּ נָצִ׳יר, שהיה המסית העיקרי של השבטים הערבים נגד מֶדִינַה, ומינה אותו לנהל משא ומתן עם בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה

על האפשרויות לתקוף את העיר מאחור. חֻיַי בִּן אַחְ׳טַב יצא אל המבצר היהודי כדי לפגוש את מנהיג בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. בתחילה הם סרבו להיפגש עמו. אולם כאשר הסביר שזוהי כעת שעת כושר להביס את המוסלמים, הוא הצליח לשכנע את אחד מבני שבט קֻרַיְטַ׳ה, כַּעְב. הוא הסביר שכל שבטי חצי האי ערב חברו יחד כדי לתקוף את המוסלמים ולהשמידם, וכי הצבא העומד בצד השני של השוחה אינו צבא, אלא אוקיינוס של גברים כשירים שהמו־סלמים אינם יכולים לעמוד בפניו. בסופו של דבר הוסכם, שברגע שצבא הכופרים יצליח לפרוץ את השוחה, בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה יתקפו את אותו חלק של מְדִינַה שאליו שלח הנביא הקדוש[עתה״ש] את כל הנ־שים והילדים כדי לשמור על בטחונם. תוכנית זו, כך האמינו, תנ־חית מכת מחץ על ההתנגדות המוסלמים ותתברר כמלכודת-מוות לכל האוכלוסיה שלהם – גברים, נשים וילדים. אף אם התוכנית הזאת תזכה בהצלחה חלקית בלבד, היא עתידה לגבות מחיר יקר מהמוסלמים ולהקשות עליהם מאוד. לא תהיה להם כל דרך מי־לוט ממלכודת מוות זו.

בגידתם של בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה

לשבט בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה, כפי שציינו, היתה ברית עם המוסלמים. אף אם לא הצטרפו לקרב לצד המוסלמים, הציפיה מהם היתה שלכל הפחות יחסמו את דרכו של האויב מן הצד שלהם. לכן, הנביא[עתה״ש] השאיר חלק זה של העיר לא מוגן לחלוטין. בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה ידעו שה־מוסלמים בוטחים בנאמנותם הטובה. לכן, כאשר החליטו להצ־

טרף אל הערבים, הוסכם שהם לא יעשו זאת בגלוי, כדי שהמוס־למים לא יחשדו וינקטו צעדים להגן על אותו חלק עיר שהיה בצד של בַּנוּ קֻרַיְטַ'ה. היתה זו מזימה מסוכנת מאוד.
כאשר הוסכם שהמוסלמים יותקפו משני צדדים, הצבא הערבי החל להסתער על השוחה. אולם, חלפו מספר ימים ודבר לא קרה. לאחר מכן צץ במוחם הרעיון להציב את הקשתים שלהם על גבעה ולהורות להם לתקוף קבוצות של מוסלמים המגנים על השוחה. קשתים אלה עמדו על הקצה, כשמרווחים קטנים מפרידים בי־ניהם. ברגע שההגנה המוסלמית תראה סימני שבירה כלשהם, הכופרים ינסו לחצות את השוחה בעזרת הפרשים המובחרים שלהם. הם האמינו שאם יחזרו על ההתקפות הללו שוב ושוב, הם יצליחו להשיג אחיזה על נקודה מסוימת בצד המוסלמי של השו־חה, בה יוכלו להנחית את כוחותיהם כדי לצאת להתקפה מלאה על העיר. לפיכך בוצעה התקפה אחר התקפה. המגנים המוסלמים נאלצו להילחם ללא הרף. באחד הימים היו המוסלמים כה עסו־קים בהדיפת ההתקפות הללו, עד כי לא עלה בידם להתפלל חלק מן התפילות היומיות במועדן. הנביא[עתה״ש] הצטער על כך ואמר, ״אלוהים יעניש את הכופרים, הם שיבשו את תפילותינו.״ אירוע זה מעיד על אינטנסיביות התקפות האויב. אולם הוא אף מעיד על כך שדאגתו של הנביא[עתה״ש] היתה נתונה בראש ובראשונה לעבודת אלוהים. מֶדִינַה הייתה מכותרת מכל צידיה. לא רק גברים, אלא אף נשים וילדים ניצבו מול מוות ודאי. העיר כולה היתה אחוזת חרדה. אולם הנביא[עתה״ש] עדיין חשב לקיים את התפילות היומיות

בשעותיהן היעודות. מוסלמים אינם מתפללים לאלוהים רק פעם בשבוע, כמו הנוצרים וההינדים. מוסלמים נדרשים להתפלל חמש פעמים ביום. במהלך קרב, קשה לקיים אף תפילה ציבורית אחת, שלא לדבר על חמש תפילות כאלו ביום. אולם הנביאעתה״ש כינס את האנשים לחמש תפילות יומיות אף במהלך הקרב. כאשר אחת מן התפילות הללו שובשה עקב התקפת אויב, הדבר הכאיב לו.

בחזרה אל הקרב – האויב תקף מן החזית, בַּנוּ קֻרַיְטַ'ה תכננו לתקוף מאחור אך לא באופן שיגרום לחשד בקרב האוכלוסיה המוסלמית. הם רצו להיכנס אל העיר מאחור ולהרוג את הנשים והילדים שהיו מוגנים שם. יום אחד שלחו בַּנוּ קֻרַיְטַ'ה מרגל כדי לברר האם הוצבו שומרים להגנת הנשים והילדים, ואם כן, מהו מספרם. היה שם מתחם מיוחד למשפחות, שהאויב החשיבו כמטרה מיוחדת עבורו. המרגל הגיע והחל להסתובב באזור מתחם זה ולהסתכל סביב באופן מעורר חשד. בעת שעשה זאת הבחינה בו צַפִיַּהרח״ב, דודתו של הנביאעתה״ש. רק גבר אחד היה במשמרת באותו זמן, ואף הוא היה חולה. צַפִיַּהרח״ב דיווחה לו מה ראתה, והציעה שיתפוס את המרגל הזה לפני שזה יספיק לדווח לאויב עד כמה הנשים והילדים בחלק זה של העיר אינם מוגנים. המוסלמי החולה סרב לעשות דבר, ולכן צַפִיַּהרח״ב עצמה לקחה מקל והחלה להיאבק באורח בלתי רצוי זה. בעזרת נשים נוספות, היא הצליחה לגבור עליו ולהרגו. מאוחר יותר הוכח שאדם זה היה באמת סוכן של בַּנוּ קֻרַיְטַ'ה. המוסלמים נעשו מתוחים והחלו לחשוש מפני התקפות נוספות מצד זה, שעד כה סברו כי הוא בטוח לחלוטין. אולם

ההתקפה מן החזית הייתה כה עוצמתית עד שכל הכוח המוסלמי נדרש כדי להדפה. אף על פי כן, הנביא[עתה״ש] החליט לוותר על חלק מכוח זה לטובת הגנה על הנשים והילדים. כפי שציינו בדיון שלנו ביחס למספר המוסלמים שהשתתפו בקרב, מתוך אלף ומאתיים גברים, שלח הנביא[עתה״ש] חמש מאות להגנת הנשים בעיר. לפיכך, להגנת השוחה נותרו שבע מאות גברים, שנלחמו בצבא שמנה בין שמונה עשר אלף לעשרים אלף חיילים. מוסלמים רבים חששו מאוד מהסיכוי לנצח לנוכח יחסי הכוחות הללו. הם הלכו אל הנביא[עתה״ש] ואמרו לו עד כמה המצב גורלי, ועד כמה נראה להם בלתי אפשרי להציל את העיר. הם ביקשו מהנביא[עתה״ש] להתפלל. הם אף ביקשו ממנו ללמד אותם תפילה מיוחדת לאירוע זה. אמר להם הנביא[עתה״ש], ״אל תחששו, רק התפללו לאלוהים שיגן עליכם מפני חולשותיכם, יחזק את לבבותיכם וישכך את החרדה שלכם״. הנביא[עתה״ש] התפלל בעצמו בזו הלשון:

״אלוהים, אתה שלחת אליי את הקוראן, אינך מתמהמה לבוא בחשבון עם אף אחד. ההמונים הללו שהגיעו לתקוף אותנו, הבס אותם. אלוהים, אני מפציר בך שוב: הבס אותם, תן לנו לגבור עליהם וסכל את כל כוונותיהם הרעות (בֻּחַ׳ארִי).

ושוב:

אלוהים, אתה השומע את הזועקים אליך מתוך מצוקה ומכאוב. אתה הנותן מענה למוכי החרדה. שחרר אותי מכאבי, מדאגתי ומפחדי. אתה יודע מול אלו סיכויים אני ובני הלוויה שלי עומ־

דים (זֻרְקאני).״

המתחסדים הפכו מתוחים יותר מאחרים בכוח המוסלמי. נעלמה מלבבותיהם כל התחשבות בכבודו של הצד שלהם בקרב, בבטחון עירם, נשותיהם וילדיהם. אולם הם לא רצו לסבול מחרפה בנוכחות הצד שלהם. לכן החלו לנטוש את המוסלמים בזה אחר זה בתירוצים קלושים. הקוראן מתייחס לכך ב-33 : 14.
וחלק מהם אף ביקש מהנביא עתה״ש לעזוב באומרם, ׳בתינו חשופים וחסרי הגנה.׳ ודבר זה לא היה נכון. הם רק חיפשו דרך להתחמק.

מצב הקרב באותו הרגע, והתנאים בהם עמדו המוסלמים באותו זמן מתוארים בקוראן בפסוקים שלהלן :
הם עטו עליכם ממעל לכם ומתחת לכם. אז טחו העיניים מראות והלבבות חנקו את הגרון וחשבתם מחשבות על אלוהים. שם הועמדו המאמינים בניסיון וטולטלו טלטלה עזה. המתחסדים ואלה אשר פשה הנגע בלבם אמרו, ׳אלוהים ושליחו לא הבטיחו לנו דבר זולת תעתוע.׳ בני עדה אחת בהם אמרו, ׳הוי אנשי יַתְ׳רִבּ, לא תוכלו עוד לעמוד כאן. חזרו.׳׳[9] (33 : 14-11)

כאן זוכים המוסלמים לתזכורת כיצד הותקפו מלפנים, מן החזית

9 שם.

על ידי ברית של שבטים ערבים, ומאחור, על ידי היהודים. הם זוכים לתזכורת למידת המצוקה שחוו באותו זמן. עיניהם התכווצו ולבבותיהם הגיעו לפיותיהם. הם אף החלו לחוש ספקות ביחס לאלוהים. המאמינים עמדו אז למבחן. כולם זכו לטלטלה. המתחסדים וחולי הרוח החלו לומר, 'כולנו הולכנו שולל אחר הבטחות שווא שהובטחו לנו על ידי אלוהים ועל ידי נביאו[עתה״ש]!' קבוצה מתוכם אף החלה לערער את בטחונם של החיילים המוסלמים במילים 'אין לחימה כעת. לא ניתן לעשות דבר מלבד לחזור חזרה".

האופן בו נהגו המאמינים האמיתיים במקרה זה מתואר אף הוא בקוראן:

וכאשר המאמינים ראו את בעלי הברית, אמרו, 'זה מה שהבטיחו לנו אללה ושליחו[עתה״ש]; ואללה ושליחו[עתה״ש] דיברו אמת.' ודבר זה רק הגביר את אמונתם ומסירותם. בין המאמינים מצויים גברים שהיו נאמנים לברית שעשו עם אללה. כמה מהם קיימו את שבועתם וכמה מהם עדיין מחכים, ולכל הפחות לא שינו את עמדתם.[10] (33: 24-23)

לאמיתו של דבר, המאמינים האמיתיים היו שונים מן המתחסדים והחלשים. כאשר הם ראו את מספרם העצום של חיילי האויב, הם נזכרו במה שנאמר להם על ידי אלוהים ונביאו[עתה״ש]. התקפה

10 שם.

מרוכזת זו של שבטי חצי האי ערב הייתה רק הוכחה לכך שא־לוהים והנביא[עתה"ש] דברו אמת. אמונתם של המאמינים האמיתיים לא התערערה. אדרבא, צייתנותם ולהט אמונתם גברו. המאמינים האמיתיים שמרו על בריתם עם אלוהים. כמה מהם אף הצליחו להשיג את מטרת חייהם בכך שפגשו את מותם. חלק מהם רק המתין למות בנתיבו של אלוהים ולהשיג את מטרתו.

האויב תקף את השוחה בעוז וללא הרף. לעיתים הצליח לפנות אותה מלוחמים. יום אחד, מפקדים חשובים בצבא האויב הצליחו לחצות את השוחה. אולם הם הותקפו באומץ כה רב על ידי המוס־למים, עד כי נאלצו לסגת. במפגש זה נהרג נַוְפַל, אחד ממנהיגיהם הגדולים של הכופרים. מנהיג זה היה כה חשוב עד כי הכופרים חשבו שלא יוכלו לשאת פגיעה כלשהי בגופתו. לכן הם שלחו מסר לנביא[עתה"ש], שאם ישיב להם את גופתו של מפקד זה, הם ישלמו עשרת אלפים דירהמים. היה זה מחיר גבוה תמורת השבת גופת מת. ההצעה הוצעה מתוך תחושת אשמה. הכופרים השחיתו את גופותיהם של המוסלמים שנהרגו בקרב אֻחֻד וחששו שהמוסלמים ינהגו כעת באותו האופן. אבל תורת האסלאם שונה. האסלאם אסר מפורשות על השחתת גופות. כאשר הנביא[עתה"ש] קיבל את המסר ואת ההצעה, אמר, "איזה שימוש נוכל לעשות בגופה זו? איננו רוצים דבר בתמורה. אם דבר זה משביע את רצונכם, קחו את הגופה" (*זֻרְקַאנִי*, כרך 2, עמ' 114).

קטע מתוך *חייו של מֻחַמַּד*[עתה"ש] (לונדון-1878, עמ' 322) מאת MUIR, מיטיב לתאר את עוצמת ההתקפה על המוסלמים. אין צורך שנתנצל על

כך שאנו מצטטים קטע זה כאן:

למחרת בבוקר מֻחַמַּד מצא את כל כוחות בעלות הברית ערוך נגדו. היה צורך בפעילות עליונה ובדריכות בלתי פוסקת מצידו כדי לסכל את תמרוני האויב. כעת הם עמדו לערוך התקפה כוללת; לאחר מכן התכוונו להתפצל לחטיבות ולתקוף עמדות שונות ברצף מהיר ומבלבל; ולבסוף, בהמתנה להזדמנות מתאימה, הם התכוונו להביא חיילים רבים אל הנקודה הכי פחות מוגנת, ותחת גיבוי של ירי מתמשך וטורדני של חיצים, לנסות לפרוץ את השוחה. שוב ושוב זינקו באומץ להגנת העיר ולהגנת אוהלו של מֻחַמַּד[עתה"ש] מנהיגים ידועים כדוגמת חַ'אלִד[יח"ב] ועַמְר[יח"ב]; והם נהדפו רק על ידי התקפות-נגד מתמידות וירי בלתי פוסק של חיצים. דבר זה נמשך לאורך כל היום; ומאחר שצבאו של מֻחַמַּד[עתה"ש] הספיק רק כדי להגן על הקו הארוך, לא הייתה כל אפשרות לקחת הפוגה. אף בלילה, חַ'אלִד[יח"ב], עם קבוצה חזקה של רוכבי סוסים, שמר על עירנות, ומכיוון שעדיין היה איום על קו ההגנה, צופף את עמדות התצפית על פי הצורך. אולם כל מאמציו של האויב היו לשווא. השוחה לא נחצתה.

הקרב התנהל במשך יומיים. אולם עדיין לא התקיימו קרבות פנים-אל-פנים ולא נהרגו רבים. לאחר עשרים וארבע שעות לחימה, נהרגו שלושה בצד האויב וחמישה בצד המוסלמי. סַעְד בִּן מֻעַאד'[יח"ב], אחד מראשי שבט אַוְס וחסיד של הנביא[עתה"ש], נפצע.

מכל מקום, ההתקפות החוזרות ונשנות על השוחה גרמו לנזק מסוים, דבר שהקל על התקפות נוספות. נראו שם הפגנות מרשימות של גבורה ונאמנות. היה זה לילה קר, אולי הקר ביותר שהיה אי פעם בחצי האי ערב. על פי עדותה של עַאאִשַה[יח"ב], בת-זוגו הקדושה של הנביא[עתה"ש], הנביא[עתה"ש] קם משנתו שוב ושוב כדי להגן על אותו חלק שוחה שניזוק. הוא נעשה מותש. הוא שב למיטתו אולם לאחר שהתחמם מעט, חזר שוב להגן על השוחה. יום אחד היה כה מותש, עד כי נראה היה שאינו מסוגל לזוז. לפיכך אמר שברצונו שיגיע מוסלמי אדוק כלשהו ויקל מעליו את העול הפיזי של הגנת השוחה בלילה הקר. עד מהרה שמע קול. היה זה סַעְד בִּן וַקַّאס[יח"ב]. הנביא[עתה"ש] שאלו מדוע הגיע.

"כדי להגן עליך," השיב סעד[יח"ב].

"אין כל צורך להגן עלי," אמר הנביא[עתה"ש]. "חלק מן השוחה ניזוק. לך והגן עליה, כדי שהמוסלמים יהיו בטוחים." סעד[יח"ב] הלך לעשות כדברו והנביא[עתה"ש] הצליח לישון. (היה שם צירוף מקרים מסוים. משום שכאשר הנביא[עתה"ש] הגיע למֶדִינַה והסכנה לחייו הייתה גדולה מאוד, אף אז היה זה סעד[יח"ב] אשר הציע עצמו כשומרו.) במקרה אחר, במהלך אותם ימים קשים, שמע הנביא[עתה"ש] קולות של כלי נשק. "מי זה?" שאל הנביא[עתה"ש]. "עִבַּאד בִּן בִּשְר[יח"ב]", הייתה התשובה.

"האם יש עמך אדם נוסף?" שאל הנביא[עתה"ש]. "כן", השיב עִבַּאד[יח"ב], "קבוצה של חברים. אנו נגן על אוהלך."

"הניחו לאוהלי. הכופרים מנסים לחצות את השוחה. לכו להילחם

בהס״ (חַלַבִּיָּה, כרך 2).

כפי שציינו קודם לכן, היהודים ניסו להיכנס אל העיר בגניבה. מרגל יהודי מצא את מותו תוך כדי ניסיון לעשות זאת. כאשר היהודים גילו כי מזימתם נחשפה, הם החלו לעזור לבעלי הברית הערבים באופן גלוי יותר. אולם לא ניסו לצאת להתקפה מרוכזת מאחור, משום שהשטח בצד זה היה צר, ובעקבות העובדה שהוצבו שם שומרים מוסלמים, התקפה רחבת היקף הפכה לבלתי אפשרית. אולם מספר ימים מאוחר יותר, היהודים ובעלי בריתם הפגאניים החליטו לצאת בהתקפה בו-זמנית ופתאומית על המוסלמים.

בעלי הברית מתפזרים

אולם, תוכנית מסוכנת זו סוכלה על ידי אלוהים באורח פלאי. הדבר קרה כך. אדם בשם נֻעַיְם[יח״ב], שהשתייך לשבט עַ'טַפַאן, החל לגלות נטיה לכיוון האסלאם. הוא הגיע אמנם עם צבאות הפגאנים, אולם חיפש שעת כושר לעזור למוסלמים. לבדו לא יכול היה לעשות הרבה. אולם כאשר ראה שהיהודים עשו יד אחת עם הערבים ונראה היה שהמוסלמים ניצבים מול מוות וכיליון בטוחים, נֻעַיְם[יח״ב] גמר אומר לעשות כל שביכולתו כדי להציל את המוסלמים. הוא הלך אל בַּנוּ קֻרַיְטַ'ה, ודיבר עם מנהיגיהם. הוא שאל אותם מה יקרה אם צבאות הערבים יברחו. מה הם מצפים שהמוסלמים יעשו? מכיוון שליהודים ברית עם המוסלמים, האם לא יהיו ראויים לעונש מאחר שהפרו את הברית? השאלות הללו הפחידו את המנהיגים היהודים. הם שאלו אותו מה עליהם לעשות.

נֻעֵיְם[יח״ב] יעץ להם לבקש שבעים פגאנים כבני ערובה. אם הפגאנים אכן מתכוונים לערוך התקפה משותפת, הם לא יסרבו לבקשה. הם יאמרו ששבעים האנשים הללו יגנו על הנקודות האסטרטגיות שלהם, בזמן שהם עצמם יתקפו את המוסלמים מאחור. לאחר שיחותיו עם היהודים הלך אל המנהיגים הפגאניים. הוא שאל אותם מה יעשו אם היהודים יחזרו בהם מן ההסכם; אם, כדי לרצות את המוסלמים, יבקשו היהודים מן הפגאנים בני ערובה ולאחר מכן ימסרו אותם לידי המוסלמים. האין זה חשוב להם לבחון את כנותם של היהודים ולדרוש מהם להשתתף בהתקפה המשותפת מייד? המפקדים הפגאניים התרשמו מעצה זו, ולפי־כך שלחו מסר ליהודים שבו שאלו אותם האם יסכימו לתקוף את העיר מאחור כעת כאשר הם (בעלי הברית הפגאניים) מוכ־נים להתקפה המתוכננת. היהודים השיבו שהיום שלמחרת הוא יום השבת שלהם ושאינם יכולים להילחם ביום זה. שנית, הם אמרו כי הם משתייכים למְדִינָה ואילו בעלי הברית הערבים הם כולם אנשים מבחוץ. במקרה שהערבים ימלטו מן הקרב, מה יעשו היהודים? לכן על הערבים למסור לידי היהודים שבעים אנשים כבני ערובה, אז יהיו היהודים מוכנים לבצע את חלקם בהתק־פה. נוצרה אווירת חשדנות הדדית. הערבים סרבו להיענות לב־קשת היהודים. הם טענו שאם היהודים אכן מתכוונים לקיים את בריתם עם הערבים, אין כל טעם בהצעה מן הסוג שהציעו. מכיוון שחשדנות מערערת את אומץ הלב, צבאות הערבים איבדו להט הקרב שלהם, ובבוא הלילה, הלכו לישון כשספקות וקשיים

מכבידים על לבבותיהם. הן קצינים והן אנשיהם שבו לאוהליהם במצב רוח מדוכדך. אז התחולל נס. הגיעה למוסלמים עזרה מש־מים. רוח חזקה החלה לנשוב. קירות האוהלים נסחפו ברוח. סירי בישול נפלו מן האש. כמה מדורות כבו. הפגאנים האמינו שיש להחזיק את האש דולקת כל הלילה. מדורה בוערת היוותה סימן טוב עבורם, ואילו מדורה שכבתה היוותה אות מבשר רעות. כאשר מדורה שהיתה מול אוהל כבתה, יושבי האוהל חשבו שזהו אות מבשר רעות, ושעליהם להימנע מהילחם בעוד יום, ולהצטרף מאוחר יותר. המנהיגים הפגאניים כבר היו אכולי ספקות. כאשר מספר אנשים מהמחנה ארזו את דבריהם והסתלקו, אחרים חשבו שהמוסלמים ערכו תקיפת לילה. רעיון זה התפשט כאש בשדה קר־צים. כולם החלו לארוז ולנטוש את שדה הקרב. מספרים כי אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] ישן באוהלו. החדשות על הנסיגה הפתאומית של חטי־בות הפגאנים הגיעו לאזניו. הוא קם נסער וטיפס בהתרגשות על גמל קשור. הוא האיץ בחיה, אולם החיה סרבה לזוז. חבריו הסבו את תשומת ליבו לכך שהחיה קשורה והתירו את החבל ממנה וכך יכול היה אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לעזוב את השטח עם חבריו.

חלפו שני שלישים מן הלילה. שדה-הקרב כבר התרוקן. צבא של בין עשרים לעשרים וחמישה אלף חיילים ותומכים נעלם, כשהוא מותיר מאחור שממה מוחלטת. בדיוק באותו זמן, הייתה לנביא[עתה״ש] התגלות על כך שהאויב ברח כתוצאה ממעשה שחולל אלוהים. הנביא[עתה״ש] רצה לשלוח את אחד מאנשיו כדי לסרוק את שדה הקרב ולדווח מה קרה. מזג האוויר היה קר כקרח. אין פלא

שהמוסלמים, שלא היו לבושים כראוי, קפאו מקור. חלקם שמע את קולו של הנביא[עתה״ש] כאשר קרא בלילה. הם רצו להשיב, אך לא הצליחו. הקור היה משתק. רק חֻדַ׳יְפַה[יח״ב] הצליח לומר בקל רם, ״כן, נביא[עתה״ש] האלוהים, מה ברצונך שנעשה?״
הנביא[עתה״ש] קרא שוב בקול, ושוב איש לא הצליח לענות בגלל הקור. רק חֻדַ׳יְפַה[יח״ב] ענה שוב. הנביא[עתה״ש] ביקש מחֻדַ׳יְפַה[יח״ב] ללכת ולסרוק את שדה הקרב, משום שאלוהים הודיע לו כי האויב ברח. חֻדַ׳יְפַה[יח״ב] התקרב לשוחה וראה משם שהאויב אכן פינה את השטח. לא היו שם שום חיילים או אנשים. חֻדַ׳יְפַה[יח״ב] שב אל הנביא[עתה״ש], ציטט את ה׳כַּלִמַה׳ והודיע כי האויב ברח. למחרת בבוקר, המוסלמים פירקו אף הם את אוהליהם והחלו לארוז כדי לשוב אל העיר. ניסיון קשה שנמשך כעשרים יום בא אל סופו.

בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה באים על עונשם

המוסלמים הצליחו לנשום שוב לרווחה. אולם היה עליהם עדיין לסגור חשבון עם בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה הפרו את בריתם עם המוסלמים ולא ניתן היה לעבור על כך בשתיקה. הנביא[עתה״ש] כינס את צבאו המותש ואמר להם כי עדיין אינם יכולים לנוח. לפני שקיעת השמש, עליהם לתקוף את בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה בביצוריהם. לאחר מכן שלח את עַלִי[יח״ב] אל בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה כדי לשאול אותם מדוע הפרו את התחייבותם. בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה לא הביעו שום חרטה ושום נטיה לבקשת סליחה. אדרבא, הם העליבו את עַלִי[יח״ב] ואת הנציגים המוסלמים האחרים, והתחילו להשתלח בגידופים נת־

עבים כלפי הנביא עתה"ש וכלפי הנשים במשפחתו. הם אמרו כי לא אכפת להם ממֻחַמַּד עתה"ש וכי מעולם לא היה להם שום סוג של ברית איתו. כאשר עַלִי יח"ב שב כדי לדווח על תשובת היהודים, הוא מצא שהנביא עתה"ש ובני לוויתו מתקדמים לעבר ביצורי היהודים. היהודים העליבו את הנביא עתה"ש, נשותיו ובנותיו. מתוך חשש שמא דבר זה יכאיב לנביא עתה"ש, הציע עלי יח"ב כי אין צורך שהנביא עתה"ש ייקח חלק בקרב, משום שהמוסלמים עצמם יכולים להתמודד עם היהודים. הנביא עתה"ש הבין מדוע עלי יח"ב אומר זאת וענה, "אתה רוצה שלא אשמע את העלבונות, עלי יח"ב?

"בדיוק כך", אמר עלי יח"ב.

"אולם מדוע?" אמר הנביא עתה"ש, "משה ע"ה היה בשר מבשרם, ולמרות זאת הם גרמו לו יותר סבל מאשר לי." הנביא עתה"ש המשיך להתקדם. היהודים הקימו מגננות והחלו להילחם. נשותיהם הצטרפו אף הן אליהם. חלק מן המוסלמים ישב למרגלות קיר. אישה יהודיה, שראתה זאת, הפילה עליהם אבן והרגה אדם בשם חַ'לַּד יח"ב. המצור נמשך מספר ימים. בסוף תקופה זו, היהודים חשו שלא יוכלו להחזיק מעמד עוד זמן רב. אז שלחו מנהיגיהם מסר אל הנביא עתה"ש, בו ביקשו ממנו לשלוח אליהם את אַבּוּ לֻבַּאבַּה יח"ב, מפקד מן האנצאר מבני שבט אַוְס, שבט המיודד עם היהודים. הם רצו להתייעץ איתו לגבי הסדר אפשרי. הנביא עתה"ש שלח את אַבּוּ לֻבַּאבַּה יח"ב אל היהודים, אשר התייעצו עמו אם עליהם להניח את נשקם ולקבל את פסק דינו של הנביא עתה"ש. אַבּוּ לֻבַּאבַּה יח"ב השיב כי עליהם לעשות זאת. אולם במקביל העביר אצבע על פני צווארו

ועשה סימן של מוות. הנביא[עתה״ש] לא אמר דבר בעניין זה לאיש. אולם אַבּוּ לֻבָּאבָּה[יח״ב] , אשר חשש שפשעם של היהודים ראוי רק לעונש מוות, עשה סימן זה בהסח הדעת, דבר שהתברר כהרה גורל עבור היהודים. היהודים דחו את עצתו של אַבּוּ לֻבָּאבָּה[יח״ב] וסרבו לקבל את פסק הדין של הנביא[עתה״ש]. אילו היו מסכימים לקבלו, העונש המירבי שהיו מקבלים היה גירוש ממֶדִינַה. אולם לרוע מזלם, סירבו לקבל את פסק דינו של הנביא[עתה״ש]. במקום פסק דינו של הנביא, אמרו כי יקבלו את פסק דינו של סַעְד בִּן מֻעַאד[יח״ב] , מנהיג בעלי בריתם, שבט האַוְס. הם יסכימו לכל עונש שיציע. חי־לוקי דעות התגלעו אף בין היהודים. חלקם החל לומר כי אנשיהם אכן הפרו את ההסכם שהיה להם עם המוסלמים, ואילו התנהגו־תם של המוסלמים הוכיחה שהם כנים וישרים, ושדתם אף היא אמת. אלה שחשבו כך הצטרפו לאסלאם. עַמְר בִּן מַעְדִי[יח״ב] , אחד המנהיגים היהודים, נזף באנשיו ואמר, ״הפרתם אמונים ונסוגתם מהתחייבותכם. האפשרות היחידה העומדת בפניכם כעת היא להצ־טרף לאסלאם או שנשלם גִ׳זְיַה.״

הם אמרו: ״לא נצטרף אל האסלאם ולא נשלם גִ׳זְיַה, משום שע־דיף לנו למות מאשר לשלם גִ׳זְיַה.״ עַמְר השיב שבמקרה זה, הוא פטור מאשמה, ובאומרו זאת עזב את המבצר. ראה אותו מֻחַמַּד בִּן מַסְלַמַה[יח״ב] , מפקד אחד הגדודים המוסלמים, ושאל אותו מי הוא. כאשר למד על זהותו, אמר לו ללכת לשלום והוא עצמו התפלל בקול רם:

״אלוהים, הענק לי תמיד את הכוח להבחין בשגיאותיהם של היש־

רים.״

הוא התכוון לכך שיהודי זה הפגין חרטה וצער על התנהגות בני עמו. לפיכך, זוהי חובתם המוסרית של המוסלמים לסלוח לאנשים כמותו. הוא עשה מעשה טוב בכך שהניח לו ללכת, והוא התפלל שאלוהים ייתן לו הזדמנות לעשות מעשים טובים כאלה שוב ושוב. כאשר נודע לנביא[עתה״ש] מה עשה מֻחַמַּד בִּן מַסְלַמַה[יח״ב], הוא לא נזף בו על כך שאפשר למנהיג יהודי זה ללכת. אדרבא, הוא הפגין את שביעות רצונו ממה שנעשה.

הנטייה לעשות שלום ולקבל את פסק דינו של הנביא[עתה״ש] הובעה רק על ידי יהודים בודדים. כעַם, הם נותרו עיקשים וסרבו לקבל את פסק דינו של הנביא וביקשו, במקום זאת, את פסק דינו של סַעְד בִּן מֻעַאד[יח״ב] (*בֻּחַ׳ארִי, טַבַּרִי ו-חַ׳מִיס*). הנביא[עתה״ש] הסכים לדרישתם ושלח הודעה לסעד[יח״ב], ששכב פצוע, להגיע ולתת את פסק דינו[עתה״ש] בגין הפרת האמונים של היהודים. ברגע שנודעה החלטת הנביא[עתה״ש], אנשי שבט אַוְס, שהיו בני בריתם של בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה במשך זמן רב מיהרו אל סעד[יח״ב] ודחקו בו לתת פסק דין לטובת בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. הם טענו שבני חַ׳זְרַג׳ ניסו תמיד להציל יהודים שהיו בני בריתם. וכעת, אמרו, הדבר נתון להחלטתו של סעד[יח״ב] ועליו להציל את היהודים שהם בני ברית של שבטו. סעד[יח״ב] יצא ברכיבה אל בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. גברים משבטו רצו יחד איתו, משני עבריו, כשהם דוחקים בו שלא להעניש את בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. כל מה שסעד[יח״ב] אמר בתגובה היה כי אדם שצריך לתת פסק דין מחויב לשמור אמונים. עליו לשמור אמונים ולפסוק ביושר. ״לפיכך אתן את

פסק הדין שלי תוך לקיחה בחשבון של כל הדברים, ללא פחד וללא משוא פנים״, אמר. כאשר הגיע סעד[יח״ב] אל המבצר היהודי, הוא ראה את בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה ניצבים בשורה מול קיר המבצר וממתינים לו. בצד השני היו מוסלמים. כאשר סעד[יח״ב] התקרב אליהם הוא שאל, ״האם תקבלו את פסק הדין שלי?״ והם השיבו, ״כן״.

פסק הדין של סעד[יח״ב] עולה בקנה אחד עם הנאמר בתנ״ך

סעד[יח״ב] פנה אל בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה ושאל את אותה השאלה, ואף הם הביעו הסכמתם. לאחר מכן הצביע בביישנות לעבר הצד בו ישב הנביא[עתה״ש] ושאל אם האנשים שבצד ההוא יסכימו אף הם לציית לפסק דינו. כששמע זאת הנביא[עתה״ש] ענה, ״כן״ (*טַבַּרִי* ו-*אִבְּן הִשַׁאם*). לאחר זאת, מסר סעד[יח״ב] את פסק דינו בהתאם למצוות התנ״ך, כפי שמופיעה להלן:

כִּי תִקְרַב אֶל עִיר, לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם. וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעַנְךָ, וּפָתְחָה לָךְ: וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ, יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ. וְאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ, וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה, וְצַרְתָּ, עָלֶיהָ: וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, בְּיָדֶךָ; וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ, לְפִי חָרֶב. רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר, כָּל-שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ; וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אֹיְבֶיךָ, אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ. כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הֶעָרִים, הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד, אֲשֶׁר לֹא מֵעָרֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה, הֵנָּה. רַק, מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה, כָּל-נְשָׁמָה. כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי, הַחִוִּי, וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ, יְהוָה אֱלֹהֶיךָ. לְמַעַן, אֲשֶׁר לֹא

יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת, כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם, אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם; וַחֲטָא־תֶם, לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם (דברים, כ׳: י׳-י״ח).

על פי התנ״ך, אם היהודים היו מנצחים והנביא[עתה״ש] היה מפסיד, כל המוסלמים – גברים נשים וטף – היו מוצאים להורג. אנו יודעים מן ההיסטוריה, שזו אכן הייתה כוונתם של היהודים. היהודים לכל הפחות היו מוציאים להורג את הגברים, משעבדים את הנשים והילדים ומשמידים את חפציהם של המוסלמים. זהו הנוהג שנקבע בספר דברים ביחס לאומות אויב החיות באזורים מרוחקים של העולם. סעד[יח״ב] הפגין ידידותיות כלפי בַּנוּ קֻרַיְטַ׳ה. השבט שלו היה בעל בריתם. כאשר ראה שהיהודים סרבו לקבל את פסק דינו של הנביא[עתה״ש] ולפיכך סרבו לעונש הקל יותר שנקבע באסלאם בגין עבירה כזאת, הוא החליט לתת ליהודים את העונש שקבע משה[ע״ה]. האחריות לפסק דין זה אינה מוטלת על הנביא[עתה״ש] או על המוסלמים, אלא על משה[עתה״ש] ועל תורתו, ועל היהודים אשר התייחסו אל המוסלמים באכזריות כזו. הוצע להם עונש רחום. אולם במקום לקבל אותו, הם התעקשו על עונש שיפסוק עבורם סעד[יח״ב]. סעד[יח״ב] החליט להעניש את היהודים בהתאם לתורת משה[ע״ה]. למרות זאת, הנוצרים ממשיכים להשמיץ את נביא[עתה״ש] האסלאם עד עצם היום הזה ואומרים שנהג באכזריות כלפי היהודים. אילו הנביא[עתה״ש] היה נוהג באכזריות כלפי היהודים, מדוע לא נהג באכזריות כלפי עמים אחרים או במקרים אחרים? היו מקרים רבים שבהם אויביו של הנביא[עתה״ש] הפקירו עצמם לרחמיו ולא היה זה לשווא, משום שהוא תמיד נעתר

לבקשת מחילה. במקרה שלפנינו, האויב התעקש שאדם אחר, ולא הנביא[עתה״ש], יפסוק את העונש. אדם זה שמינו היהודים, אשר שימש כמתווך ביניהם לבין המוסלמים, שאל את הנביא[עתה״ש] ואת היהודים בפומבי האם יסכימו לקבל את העונש שיפסוק. רק לאחר שהצדדים הסכימו, הכריז על העונש. ומה היה העונש שפסק? לא היה זה אלא יישום החוק שקבע משה[ע״ה] לפגיעה ביהודים. מדוע אם כן הם לא הסכימו לכך? האם לא ראו עצמם כממשיכי דרכו של משה[ע״ה]? אם בוצעה אכזריות כלשהי, היתה זו אכזריותם של היהודים כלפי היהודים. היהודים סרבו לקבל את העונש שיפסוק הנביא[עתה״ש] ובמקום זאת הביאו על עצמם את יישום חוקי הדת שלהם עצמם, לרעתם. אם בוצעה כאן אכזריות כלשהי, היתה זו אכזריותו של משה[ע״ה], אשר קבע עונש זה עבור אויב מכותר וקבע זאת בספרו על פי מצוות אלוהים. מחברים נוצריים אינם צריכים לשפוך את זעמם על נביא[עתה״ש] האסלאם. עליהם לגנות את משה[ע״ה], אשר קבע עונש אכזרי זה, או את אלוהי משה[ע״ה], אשר ציווה עליו לעשות כן.

כאשר הסתיים קרב השוחה, הכריז הנביא[עתה״ש] כי מעתה ואילך, פגאנים לא יתקיפו מוסלמים; אלא, כעת מוסלמים הם אלה שיתקיפו פגאנים. מצב העניינים עומד להשתנות. המוסלמים עתידים לצאת במתקפה על שבטים ואנשים אשר תקפו אותם עד כה באין מפריע והטרידו אותם. דברי הנביא[עתה״ש] לא היו בגדר איום סרק. בקרב השוחה, בעלי הברית הערבים לא סבלו מאבידות ניכרות. הם איבדו רק אנשים ספורים. תוך פחות משנה, הם על־

לים היו להגיע ולתקוף שוב את מֶדִינַה, והפעם עם היערכות טובה עוד יותר. במקום צבא של עשרים אלף חיילים, הם היו יכולים לגייס להתקפה חדשה צבא של ארבעים ואף חמישים אלף איש. היה זה אף בהישג ידם לגייס צבא המונה מאה או מאה וחמישים אלף חיילים. אולם, נכון לאותו הזמן, במשך עשרים ואחת שנים, אויבי האסלאם השקיעו את מירב מאמציהם כדי להשמיד את האסלאם ואת המוסלמים. הכישלון המתמשך של תכניותיהם ערער את בטחונם. הם החלו לחשוש שתורת הנביא[עתה״ש] נכונה, שהאלילים והאלים הלאומיים שלהם הינם אלילי שקר, ושהבורא הוא ה״אלוהים הבלתי נראה האחד״ כפי שלימד הנביא[עתה״ש]. החשש שהנביא[עתה״ש] צודק והם טועים החל לכרסם בהם. אולם, כלפי חוץ לא ניכר בהם כל סימן לכך. בפועל, הכופרים המשיכו להתנהל כפי שעשו תמיד. הם הלכו לאליליהם והתפללו אליהם, כנדרש על פי המנהג הלאומי שלהם. אולם רוחם נשברה. כלפי חוץ הם המשיכו לחיות חיים של עובדי אלילים וכופרים; אך נראה היה כי כלפי פנים, בלבבותיהם, מהדהדת הססמה המוסלמית 'אין אלוהים מלבד אללה'.

לאחר קרב השוחה, הנביא[עתה״ש], כפי שכבר ציינו קודם לכן, הכריז על כך שמעתה והלאה כופרים לא יתקפו מוסלמים, אלא מוסלמים הם אלה שיתקפו כופרים. כח הסבל של המוסלמים הגיע לקצה גבול היכולת. מהלך העניינים עמד להשתנות. (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-מַעַ'אזִי).

האם הנביא[עתה"ש] רצה להמשיך את המלחמה?

עד לאותו זמן, בקרבות שהתנהלו, המוסלמים נשארו במֶדִינַה או התרחקו ממנה מעט כדי להילחם בכופרים שתקפו אותם. המו־סלמים לא יזמו את ההתקלויות הללו ולא הפגינו שום נטיה לה־משיך להילחם לאחר שהקרבות החלו. בדרך כלל, כאשר פורצים מעשי עוינות, ניתן לסיימם באחת משתי דרכים – שלום מוסכם, או כניעה של צד אחד לצד האחר. בהתקלויות שהתגלעו עד כה בין המוסלמים לכופרים, לא היה כל רמז לשלום, ואף אחד מן הצדדים גם לא הציע להיכנע. נכון, היו הפוגות בלחימה, אולם איש לא יכול היה לומר שהמלחמה בין המוסלמים לכופרים הס־תיימה. על פי העקרונות הרגילים, המוסלמים היו יכולים לתקוף את שבטי האויב ולאלצם להיכנע. אולם המוסלמים לא עשו זאת. כאשר האויב חדל להילחם, המוסלמים חדלו אף הם. הם הפסיקו להילחם משום שהם האמינו שייתכן שיהיו שיחות שלום. אולם משהתברר כי הכופרים אינם מתכוונים לנהל שיחות שלום, וכי אין להם כל כוונה להיכנע, סבר הנביא[עתה"ש] כי הגיעה העת לשים קץ למלחמה בין באמצעות שלום ובין באמצעות כניעה של צד אחד לצד השני. אם רוצים בשלום יש לשים קץ למלחמה. לפיכך, לאחר קרב השוחה, נראה היה כי הנביא[עתה"ש] נחוש בדעתו להבטיח אחד משני דברים: שלום או כניעה. כניעה של המוסלמים לכופ־רים לא באה בחשבון כלל. נצחון האסלאם על רודפיו הובטח על ידי אלוהים. הכרזות בעניין זה נמסרו על ידי הנביא[עתה"ש] במהלך שהותו במֶכַּה. אם כן, האם ייתכן שהמוסלמים ייזמו שלום? תזו־

זה לכיוון של שלום יכולה להיות ביוזמת הצד החזק יותר או הצד החלש יותר. כאשר הצד החלש יותר מבקש שלום, עליו לוותר, באופן זמני או קבוע, על חלק משטחיו או מהכנסותיו; או שעליו להסכים לתנאים אחרים שיטיל עליו האויב. כאשר הצד החזק יותר מציע שלום, מובן כי הוא אינו שואף להשמדה מוחלטת של הצד החלש יותר, אלא מוכן לאפשר לו לשמור על עצמאות מלאה או חלקית בתמורה לתנאים מסוימים. בקרבות שהתנהלו עד לאותו זמן בין המוסלמים לכופרים, הכופרים סבלו תבוסה אחר תבוסה. אולם עוצמתם לא נשברה. הם נכשלו רק בניסיונותיהם להשמיד את המוסלמים. משמעותו של כישלון בהשמדת האחר אינה תבוסה, אלא רק שמתקפה טרם הצליחה; על התקפות שנ־כשלו ניתן לחזור. לפיכך, אנשי מֶכָּה לא הובסו; רק התקפתם נגד המוסלמים נכשלה. מבחינה צבאית, ברור כי המוסלמים היו הצד החלש. נכון שהם עדיין הצליחו לשמר את ההגנה שלהם, אך הם היוו מיעוט דל, ומיעוט אשר על אף הצלחתו לעמוד כנגד התק־פות הרוב, לא הצליח ליזום ולעבור לצד ההתקפי. לכן המוסלמים עדיין לא הצליחו לבסס את עצמאותם. אילו היו מבקשים שלום, היה זה מתפרש כאילו הגנתם התמוטטה, וכי כעת הם מוכנים לקבל את תנאי הכופרים. הצעת שלום מצידם היתה עלולה להיות הרת אסון עבור האסלאם. משמעותה הייתה השמדה-עצמית. הצעה כזו היתה מפיחה חיים חדשים באויב שרוחו נפלה בעק־בות תבוסות חוזרות ונשנות. תחושה מתגברת של תבוסה הייתה מתחלפת בתקווה ובשאיפה מחודשות. הכופרים היו חושבים שעל

אף שהמוסלמים הצילו את מֶדִינַה הם עדיין פסימיים ביחס לנצ־חונם המוחלט על הכופרים. לפיכך הצעה להסכם שלום לא יכולה הייתה להגיע מן הצד המוסלמי. היא הייתה יכולה להגיע מצד מֶכַּה, או מצד שלישי, אם צד כזה היה בנמצא. אולם, צד שלישי כזה לא היה בנמצא. בעימות שנוצר, מֶדִינַה ניצבה כנגד חצי האי ערב כולו. לכן, היו אלה הכופרים שיכולים היו ליזום שלום עם המוסלמים, אולם לא היה כל סימן לכך שדבר כזה עשוי לקרות. לפיכך, מצב המלחמה בין המוסלמים לערבים יכול היה להימשך לנצח. המוסלמים לא היו יכולים לבקש שלום, והערבים לא רצו לבקש שלום. נראה היה כי לסכסוך האזרחי בחצי האי ערב לא יהיה קץ, לפחות לא במאה השנים הבאות.

בפני המוסלמים עמדה אפשרות אחת בלבד, אם היה ברצונם לשים קץ לסכסוך זה. הם לא היו מוכנים לוותר על מצפונם לטו־בת הערבים, ולהתנכר לדתם, דהיינו, לוותר על זכותם להאמין, לנהוג על פי אמונתם ולהטיף למה שהם רוצים; ואילו מצדם של הכופרים לא הייתה כל תזוזה לכיוון שלום. המוסלמים הצליחו להדוף התקפות חוזרות ונשנות. לכן עליהם היה לאלץ את הער־בים להיכנע או להסכים לשלום. הנביא עתה״ש החליט לעשות זאת.

האם הנביא עתה״ש רצה במלחמה? לא. הוא לא רצה להביא לידי מל־חמה אלא לידי שלום. אילו לא היה עושה דבר בעת ההיא, חצי האי ערב היה נותר שבוי במצב של מלחמת אזרחים. הצעד בו נקט היה הדרך היחידה להביא לידי שלום. בהיסטוריה התחוללו מספר מלחמות ממושכות. חלקן נמשכו מאה שנים, חלקן נמשכו

כשלושים שנה. מלחמות ממושכות תמיד נבעו מהיעדר פעולה נחרצת של אחד הצדדים. פעולה נחרצת, כפי שאמרנו, יכולה ללבוש רק אחת משתי צורות – כניעה מוחלטת, או שלום המושג באמצעות משא ומתן.

האם הנביא[עתה"ש] יכול היה להישאר פאסיבי ולא לעשות דבר? האם יכול היה להתכנס ולכנס את כוח המוסלמים הקטן העומד לרשותו מאחורי חומות מֶדִינַה ולהניח לכל שאר הדברים להסתדר מאליהם? דבר זה היה בלתי אפשרי. הכופרים הם אלה אשר יזמו את התוקפנות. פסיביות לא הייתה מביאה לסיום המלחמה אלא דווקא להמשכה. המשמעות של אי עשיית דבר הייתה שהכופרים יוכלו לתקוף את מֶדִינַה בכל זמן שירצו בכך. הכופרים היו יכולים להפסיק לתקוף בכל זמן שירצו ולתקוף בכל זמן שירצו. המשמעות של הפוגה בלחימה לא היתה סוף למלחמה, אלא מהלך אסטרטגי בלבד.

הוראות היהדות והנצרות ביחס למלחמה

אולם כעת עולה השאלה – האם יהא זה נכון אי פעם להילחם למען אמונה? לפיכך, הבה נבחן שאלה זו כעת.

לדתות שונות הוראות שונות ביחס לנושא המלחמה. את הוראות הברית הישנה, ציטטנו לעיל. משה[ע"ה] מצווה להיכנס לארץ כנען בכוח, להכניע את אוכלוסייתה וליישב את עמו שלו בה (דברים, כ׳: י׳-יח׳). על אף ההוראות הללו בספרו של משה[ע"ה], ולמרות החיזוק להן הן זוכות מן הדוגמא המעשית של הנביאים יהושע[ע"ה],

דוד[ע"ה] ואחרים, יהודים ונוצרים ממשיכים לחוש יראת כבוד כלפי נביאיהם ולהתייחס אל ספריהם כאל ספרי אלוהים.

לאחר המסורת על משה, ישנו ישו[ע"ה], אשר לימד כך:

"ואני אומר לכם, אל תתקוממו לרשע, והכה אותך על הלחי הימנית הטה לו גם את האחרת" (מתי, ה:39).

נוצרים מצטטים לעיתים קרובות הוראה זו של ישו[ע"ה], וטוענים כי ישו[ע"ה] הטיף נגד מלחמה. אולם בברית החדשה, ישנם קטעים שכוונתם ללמד בדיוק את ההפך. אחד הקטעים, למשל, אומר:

"אל תחשבו כי באתי להטיל שלום בארץ. לא באתי להטיל שלום כי אם חרב." (מתי, י:34).

וקטע נוסף אומר:

"ויאמר אליהם: אכן עתה אשר לו כיס ישאהו וכן גם את התרמיל ואשר אין לו הוא ימכור את בגדו ויקנה חרב" (לוקס, כב:36).

מבין שלושת הפסוקים, השניים האחרונים סותרים את הראשון. אם ישו[ע"ה] בא למלחמה, מדוע לימד על הפניית הלחי השנייה? נראה שעלינו להודות בכך שישנה סתירה בברית החדשה, או שעלינו להסביר את אחת ההוראות הסותרות באופן מתאים. איננו עוסקים כאן בשאלה האם הפניית הלחי השנייה יכולה אי פעם להיות מעשית. אנו רק רוצים לציין שלכל אורך ההיסטוריה הארוכה שלהם, אף אומה נוצרית מעולם לא היססה ליזום מלחמה; כאשר הנוצרים תפסו לראשונה את השלטון ברומא, הם

לקחו חלק במלחמות הגנה ובמלחמות התקפה כאחד. כיום הם מהווים כוח דומיננטי בעולם, וממשיכים לקחת חלק במלחמות הגנה והתקפה. אלא שכיום הצד המנצח זוכה ליחס של הערצה מצד יתר העולם הנוצרי. הם אומרים על ניצחון כזה כי הוא נצחונה של הציביליזציה הנוצרית. המשמעות של המונח הציביליזציה הנוצרית הפכה להיות כל דבר הנוטה להיות שולט ומצליח. כאשר שתי מעצמות נוצריות יוצאות למלחמה, כל אחת מהן טוענת כי היא זו המגנה על האידיאלים הנוצריים. זו המנצחת זוכה לתהילה כמעצמה הנוצרית האמיתית. אם כן, זה נכון שמתקופת ישו[ע"ה] ועד לתקופתנו, העולם הנוצרי היה מעורב במלחמות, והסימנים מעידים כי הוא ימשיך להיות מעורב בהן. לפיכך, פסק הדין המעשי של העמים הנוצריים הוא כי מלחמה היא ההוראה האמיתית של הברית החדשה, וכי הפניית הלחי השנייה הייתה הוראה אופורטוניסטית שנכפתה עקב חוסר הישע של הנוצרים המוקדמים; או שהיא אמורה לחול רק על אנשים בודדים, ולא על מדינות ועמים.

שנית, אף אם אנו מניחים כי ישו[ע"ה] הטיף לשלום ולא למלחמה, אין נובע מכך שאלה שאינם פועלים על פי הוראתו אינם זוכים לתהילה ולהערכה, משום שהעולם הנוצרי רחש תמיד כבוד לשורי מלחמה כדוגמת משה[ע"ה], יהושע[ע"ה] ודוד[ע"ה]. יתרה מזאת, הכנסייה עצמה מקדשת גיבורים לאומיים אשר סבלו במלחמות. האפיפיורים נהגו להפוך אותם לקדושים.

הקוראן - על מלחמה ושלום

הוראות האסלאם ביחס למלחמה שונות מאלו של שתי התורות האחרות. היא נמצאת בתווך, בין השתיים. האסלאם אינו מטיף לתוקפנות כפי שעשה משה[ע״ה]. אולם מצד שני הוא אף אינו מטיף ההפך, כפי שעושה זאת הנצרות של היום (שהיא, כפי הנראה, מר־שחתת). האסלאם אינו מבקש מאיתנו להפנות את הלחי השניה ובמקביל למכור את בגדינו כדי לקנות חרב. הוראות האסלאם תואמות את הדחפים הטבעיים של האדם, ומעודדות שלום בדרך היחידה האפשרית.

האסלאם אוסר על תוקפנות, אך דוחק בנו להילחם אם מצב של העדר לחימה מסכן את השלום ומעודד מלחמה. אם מצב של העדר לחימה משמעו חיסול האמונה החופשית והחיפוש אחר האמת, מחובתנו להילחם. זוהי התורה על בסיסה ניתן יהיה בסופו של דבר לכונן את השלום, וזוהי התורה עליה ביסס הנביא[עתה״ש] את מדיניותו ואת התנהלותו. הנביא[עתה״ש] סבל ממושכות וללא הרף במַכָּה, אולם לא נאבק בתוקפנות לה נפל כקורבן תמים. כאשר הוא נמלט למְדִינַה, האויב יצא להכחיד את האסלאם; לכן, היה זה הכרחי להילחם באויב כדי להגן על האמת ועל חופש האמונה.

להלן אנו מביאים ציטוט של אותן פסקאות בקוראן העוסקות בנושא המלחמה:

(1) ב-22: 40-42 נאמר כך:

(למאמינים) אשר יוצאים עליהם למלחמה ניתנת בזאת רשות (להשיב מלחמה), כי נגרם להם עוול. אלוהים יכול יוכל לחוש

לעזרתם. הם אשר גורשו ממושבותיהם בלא צדק, רק על שום שאמרו, ריבוננו הוא האלוהים. אלמלא הדף אלוהים את האנשים, אלה בידי אלה, היו נהרסים מנזרים וכנסיות ובתי כנסת ומסגדים אשר מרבים להזכיר בהם את שם אלוהים. אלוהים יושיט עזרה לכל החש לעזרתו. הן אלוהים חזק ואדיר. הם אלה אשר גם אם נושיבם על מכונם בארץ, יקיימו את התפילה ויתנו זכאת ויצוו לנהוג בדרך ארץ ויאסרו את המגונה. סוף כל דבר לשוב אל אלוהים.[11]

כוונת פסוק זה הינה כי לקורבנות התוקפנות ניתנת הרשות להילחם. אלוהים מסוגל לסייע לקורבנות היטב, אלה שגורשו מבתיהם עקב אמונותיהם. היתר זה חכם, משום שאילולא אלוהים היה הודף את הרשעים בעזרת הצדיקים, לא היה כל חופש אמונה ופולחן בעולם. אלוהים חייב לעזור לאלה העוזרים לכונן חופש ופולחן. מכאן נובע שלחימה מותרת כאשר עם כלשהו סובל זמן רב מתוקפנות בלתי מוצדקת׳ כאשר לתוקף אין שום סיבה לתוקפנותו והוא מבקש לפגוע בדתו של קורבנו. חובתו של הקורבן, אם וכאשר הוא מגיע לעמדת כוח, לכונן חופש דת ולהגן על כל הדתות ועל כל המקומות הקדושים. עליו להשתמש בכוחו לא למען האדרת עצמו, אלא כדי לדאוג לעניים, לפיתוחה של הארץ ולקידום השלום. הוראה זו נטולת דופי באותה מידה שהיא ברורה ומ־

11 שם.

דויקת. היא מצהירה על העובדה שהמוסלמים המוקדמים יצאו למלחמה משום שאולצו לעשות זאת. האסלאם אסר על מלחמות התקפה. למוסלמים מובטח כוח פוליטי, אולם הם מוזהרים שלא להשתמש בכוח זה למען האדרה עצמית, כי אם למטרת שיפור מצבם של העניים וקידום השלום והקידמה.

(2) ב-2: 191-194 נאמר כך:

הילחמו למען אלוהים באלה אשר יילחמו בכם, ואל תשלחו יד. אלוהים אינו אוהב את השולחים יד. הרגום באשר תמצאום וגרשום מן המקום אשר ממנו גירשוכם, כי התאנותם לכם חמורה מהריגתכם אותם. ואולם אל תילחמו בהם אצל המסגד הקדוש, אלא אם כן יילחמו הם בכם בו. אם יילחמו בכם, הירגום, כי זה גמולם של הכופרים. ואולם אם יחדלו, הנה אלוהים סולח ורחום. הילחמו בהם עד אשר לא יתאנו לכם עוד, ודת הכל תהיה לאלוהים. ואם יחדלו, כי אז אין לשלוח יד אלא בבני העוולה.[12]

הלחימה צריכה להיות למען אלוהים, לא למען עצמנו או מתוך כעס ורצון להאדרת עצמנו. כמו כן על הלחימה להיות נטולת מעשים נפשעים, משום שאלוהים אינו אוהב מעשים נפשעים. הלחימה מתקיימת בין קבוצות לוחמים. התקפות על אנשים בודדים הינן אסורות. על תוקפנות נגד דת יש להגיב בהתנגדות פעילה; משום שתוקפנות כזו גרועה יותר משפיכות דמים. אסור למוס-

12 שם.

למים להילחם ליד המסגד הקדוש, אלא אם כן האויב הוא זה היוזם את ההתקפה. לחימה ליד המסגד הקדוש פוגעת בזכות הציבור לעלייה לרגל. אולם אם האויב יתקוף, המוסלמים חופ־שיים להגיב; מאחר שזהו הגמול הצודק על תוקפנות. אולם אם האויב חדל להילחם, על המוסלמים לחדול אף הם, לסלוח ולשכוח את העבר. על הלחימה להימשך כל עוד הרדיפה הדתית נמשכת וחופש הדת אינו מכונן. הדת היא למען אלוהים. השימוש בכוח או בלחץ בדת הינו שגוי. אם הכופרים יפסיקו להשתמש בכוח וב־לחץ ויהפכו את הדת לחופשית, על המוסלמים לחדול מלהילחם בכופרים. יש להשתמש בנשק נגד אלה המבצעים מעשים נפשעים. כאשר המעשים הנפשעים פוסקים, על הלחימה להיפסק אף היא. אנו יכולים לומר באופן חד משמעי, כי הפסוקים מלמדים את הכ־ללים הבאים:

א) יש לנקוט במלחמה רק למען אלוהים ולא למען מניעים אנו־כיים כלשהם, לא לצורך האדרה עצמית ולא לצורך קידום אינט־רסים אחרים כלשהם.

ב) מותר לנו להילחם רק נגד אלה היוזמים התקפה נגדנו.

ג) מותר לנו להילחם רק באלה שנלחמים נגדנו. אסור לנו להילחם באלה שאינם לוקחים כל חלק בלחימה.

ד) אף במקרה בו האויב יזם את ההתקפה, מחובתנו לשמור על גבולות בלחימה. הרחבת המלחמה, בין אם מבחינת היקף טריטו־ריאלי ובין אם מבחינת כלי הנשק בהם נעשה שימוש, הינה דבר פסול.

ה) מותר לנו להילחם רק בצבא סדיר שנשלח על ידי האויב להילחם בצד שלו. אסור לנו להילחם באנשים אחרים הנמצאים בצד האויב.

ו) בעת מלחמה, יש לתת חסינות לכל טקסי הדת ומצוות הדת. אם האויב חס על המקומות שבהם נערכים טקסי דת, על המוסלמים אף הם להימנע מלהילחם במקומות כאלה.

ז) אם האויב משתמש במקום פולחן כבסיס להתקפה, המוס־למים יכולים לנהוג באופן דומה כלפי האויב. לא תוטל עליהם כל אשמה אם יעשו זאת. הלחימה אסורה אף בסמוך למקומות קדושים. תקיפה של מקומות קדושים והריסתם, או גרימת נזק כלשהו למקומות כאלה אסורות לחלוטין. במקום קדוש המשמש כבסיס למבצעים צבאיים מותר להפעיל התקפת-נגד. האחריות לכל נזק שייגרם למקום זה תיפול במקרה כזה על האויב ולא על המוסלמים.

ח) אם האויב יבין את הסכנה ואת הטעות בשימוש במקום דתי כבסיס, וישנה את חזית הקרב, על המוסלמים להתאים עצמם לשינוי. אין להשתמש בעובדה שהאויב יזם את ההתקפה מאתר דתי כתירוץ לתקיפת מקום זה. מתוך כבוד, על המוסלמים לשנות את חזית הקרב שלהם ברגע שהאויב עושה זאת.

ט) על הלחימה להימשך רק כל עוד נמשכת ההפרעה לדת ולחופש הדת. כאשר הדת הופכת לחופשית והפגיעה בה נאסרת, והאויב מכריז על כך ומתחיל לנהוג בהתאם, אין להמשיך במלחמה; אף אם האויב הוא זה שיזם אותה.

(3) ב-8: 39-41 נאמר כך:

אמור לכופרים כי אם יחדלו, ייסלח להם כל אשר עשו עד כה, אך אם ישובו לסורם, הנה זה כבר נודעה הדרך אשר בה נענשו בני הדורות הראשונים. הילחמו בהם למען לא יתאנו לכם עוד, והדת כולה תהיה לאלוהים. ואולם אם יחדלו, הנה מבחין אלוהים באשר יעשו. ואם יפנו עורף, דעו כי אלוהים הוא מגינכם. מה טוב הוא המגן ומה טוב הוא המושיע.[13]

דהיינו, המלחמות נכפו על המוסלמים. אבל אם האויב חדל מלהילחם, חובתם של המוסלמים לחדול אף הם ולמחול על העבר. אולם אם האויב אינו חדל ותוקף את המוסלמים שוב ושוב, עליו לזכור מה עלה בגורלם של אויביהם של הנביאים המוקדמים. על המוסלמים להילחם כל עוד הרדיפה הדתית נמשכת, וכל עוד ההפ־רעה לענייני הדת אינה פוסקת. כאשר התוקף מפסיק להילחם, על המוסלמים להפסיק אף הם. אל להם להמשיך במלחמה משום שהאויב מאמין בדת כוזבת. הערך שיש לאמונות ולמעשים ידוע היטב לאלוהים והוא יגמול להם כחפצו. למוסלמים אין כל זכות להתערב בדתה של אומה אחרת אף אם אותה דת נראית להם כוזבת. אם לאחר הצעת שלום האויב ממשיך להילחם, המוסל־מים יכולים להיות בטוחים בניצחונם גם אם מספרם קטן. משום שאלוהים יעזור להם, ומי יכול לעזור טוב יותר מאלוהים?

13 שם.

הפסוקים הללו נתגלו בנוגע לקרב בַּדְר. קרב זה היה הקרב הס־דיר הראשון בין מוסלמים לבין כופרים. בקרב זה, המוסלמים היו קורבנות לתוקפנות בלתי מוצדקת. האויב בחר להפר את שלוותה של מֶדִינַה ואת שלוות האזור סביבה. למרות זאת, הניצחון היה נחלתם של המוסלמים, ומנהיגים חשובים של האויב מצאו את מותם. נראה טבעי, צודק והכרחי לגמול על התקפה לא-מוצדקת שכזאת. אולם, עם זאת, המוסלמים מונחים להפסיק להילחם ברגע שהאויב מפסיק לעשות כן. כל מה שנדרש מן האויב הוא להכיר בחופש הדת והפולחן.

(4) ב-8: 62-63 נאמר כך:

אם ייטו לשלום, נטה לו גם אתה, והיסמך על אלוהים, כי הוא שומע ויודע. ואם ירצו לרמותך, דייך באלוהים – הוא אשר הושיט לך את עזרתו ואת עזרת המאמינים.[14]

דהיינו, אם במהלך קרב, הכופרים, בכל זמן שהוא, מראים נטייה לשלום, על המוסלמים לקבל את ההצעה מייד ולעשות שלום. על המוסלמים לעשות כך אף במחיר של סיכון שמרמים אותם. עליהם לשים מבטחם באלוהים. הרמאות לא תצלח מול המוס־למים המסתמכים על עזרת אלוהים. ניצחונותיהם אינם מושגים בזכותם אלא בזכות אלוהים. בתקופות האפלות והקשות ביותר, אלוהים עמד לצד הנביא[עתה״ש] וחסידיו. כך הוא יעמוד לצידם גם

14 שם.

נגד רמאויות. יש לקבל הצעה לשלום, אין לדחותה בטענה שמדובר בתכסיס באמצעותו מבקש האויב להרוויח זמן לחידוש התקפה. לדגש המושם על שלום בפסוקים הללו ישנה משמעות. הוא מנבא את הסכם השלום עליו חתם הנביא^עתה"ש^ בחֻדַיְבִּיַה. הנביא^עתה"ש^ מו־זהר כי יגיע זמן בו האויב יבקש שלום. אין לדחות הצעה זו בטענה כי האויב הוא זה שיזם את התקיפה וביצע מעשים נפשעים, או בטענה כי לא ניתן לבטוח בו. המסלול הישר שמכתיב האסלאם דורש ממוסלמי לקבל הצעה לשלום. קבלת ההצעה הינה דבר רצוי הן מבחינת אדיקות דתית והן מבחינת מדיניות.

(5) בפרק 4:95 נאמר כך:

הוי המאמינים, בנוסעכם בדרך למלחמה למען אלוהים, בררו היטב, ואל תגידו לכל המברך אתכם לשלום, אינך מאמין, בבקשכם להפיק רווח בעולם הזה. השלל הרב שמור לכם אצל אלוהים. כך הייתם גם אתם לפנים, ואלוהים חונן אתכם בחסדו, על כן בררו היטב, כי אלוהים מכיר את מעשיכם לפני ולפנים.[15]

דהיינו, כאשר מוסלמים יוצאים למלחמה, עליהם לוודא שהוסבר לאויב חוסר ההיגיון שיש במלחמה, ושהאויב בכל זאת מעוניין במלחמה. יחד עם זאת, אם הצעת שלום מגיעה מאדם מסוים או מקבוצה מסוימת, אסור למוסלמים לסרב לה בטענה שהיא אינה כנה. אם מוסלמים דוחים הצעות לשלום, הם לא יילחמו

15 שם.

למען אלוהים, אלא למען האדרה-עצמית ורווח גשמי. בדיוק כפי שהדת מגיעה מאלוהים, כך אף הרווחים הגשמיים והתהילה מגי־עים ממנו. אסור להרג להפוך למטרה. מי שאנו רוצים להרוג היום עשוי לעלות על הדרך הנכונה מחר. האם מוסלמים היו יכולים להפוך למוסלמים אילולא חסו עליהם? על המוסלמים להימנע מהרג, משום שחיים שחסו עליהם עשויים להפוך לחיים שהגיעו לדרך הנכונה. אלוהים מודע היטב למעשיהם של אנשים, למטרו־תיהם ולמניעיהם.

הפסוק מלמד שאף לאחר שמלחמה החלה, מחובתם של המוסל־מים להיות בטוחים שהאויב אכן נחוש לדבוק בתוקפנות. לעיתים קרובות קורה שאין כל כוונה לתוקפנות, אולם מתוך התרגשות ופחד האויב מתחיל בהיערכות למלחמה. כאשר המוסלמים אינם משוכנעים בכך שהאויב מתכנן התקפה רבת עוצמה, אל להם לצאת למלחמה. אם יתברר, או אם האויב יטען, שההיערכות שלו הינה לצורך הגנה עצמית, על המוסלמים לקבל את הטענה ולחדול ממלחמה. אל להם לטעון שהיערכות האויב מעידות על תוקפנות בלבד; אולי היה בכוונתו של האויב לתקוף אך כוונה זו השתנתה. האין כוונות ומניעים משתנים ללא הרף? האם לא קרה שאויבי אסלאם הפכו לידידיו?

(6) בעניין האיסור על הפרת הסכמים, הקוראן אומר בבירור:

אבל לא למשתפים אשר ערכתם עמם חוזים בשבועה, ואשר לא החסירו דבר מהתחייבותם כלפיכם ולא סייעו ביד איש כנגד־

כם. לאלה השלימו את חוזיהם עד שתימלא תקופתם, כי אלוהים אוהב את היראים.[16] **(9: 4)**

פגאנים, הכורתים ברית עם המוסלמים, מקיימים את הברית ואינם עוזרים לאויב נגד המוסלמים, צריכים לזכות ביחס הדדי מצד המוסלמים. האדיקות דורשת מהמוסלמים למלא אחר חלקם בברית כלשונה וכרוחה.

(7) לגבי אויב הנמצא במלחמה עם מוסלמים ורוצה ללמוד את מסר האסלאם, הקוראן מורה כך:

ואם יבקש אחד המשתפים כי תערוב לשלומו, היה ערב לו למען ישמע את דבר אלוהים, ואחר הבא אותו אל מקום מבטחים. זאת כי הם עם אשר דבר לא ידעו.[17] **(9: 6)**

דהיינו, אם מישהו מבין אלה הנלחמים במוסלמים מבקש מפלט אצל המוסלמים כדי ללמוד את האסלאם ולבחון את המסר שלו, על המוסלמים להעניק לו מקלט אצלם למשך התקופה הנדרשת באופן סביר לשם מטרה כזו.

(8) לגבי שבויי מלחמה, הקוראן מלמד כך:

מעולם לא הותר לנביא לקחת שבויים בטרם יכה לפי חרב בארץ. אתם חפצים להפיק רווח בעולם הזה, ואילו אלוהים חפץ בעולם

---

16 שם.

17 שם.

הבא, ואלוהים אדיר וחכם.[18] **(8: 68)**

דהיינו, אין זה ראוי לנביא להפוך את אויביו לשבויים, מלבד אם דבר זה קורה כתוצאה ממלחמה סדירה שיש בה שפיכות דמים רבה. השיטה של הפיכת שבטי האויב לשבויים ללא מלחמה ושפי־כות דמים, שהייתה נהוגה עד לעלייתו של האסלאם, ואף לאחריו, הופכת כאן לבלתי חוקית. ניתן לקחת שבויים רק מקרב לוחמים, ורק לאחר קרב.

(9) הכללים לשחרור שבויים מפורטים אף הם. וכך נאמר:

ומעתה הברירה בידכם לחון או לחייב בדמי כופר, עד שוך המל־חמה.[19] **(47: 5)**

על פי האסלאם, הדבר הטוב ביותר הוא לשחרר שבויים מבלי לבקש כופר תמורתם. מכיוון שאין זה תמיד אפשרי, ניתן גם לבצע שחרור תמורת כופר.

(10) ישנה הוראה העוסקת בשבויי מלחמה שאינם מסוגלים לשלם בע־צמם, ושאין להם מישהו שיכול או רוצה לשלם תמורת שחרורם. לעי־תים קרובות, קרובי משפחה כן מסוגלים לשלם, אך אינם עושים זאת, משום שהם מעדיפים שבני משפחתם יישארו שבויים – אולי מתוך

18 שם.

19 שם.

כוונה להפקיע את רכושם של אלה בהיעדרם. הוראה זו מובאת בקוראן: **העבדים אשר בבעלותכם, אם ירצו לפדות עצמם, כתבו להם את תנאי הפדות, אם יודעים אתם כי הם ישרים. העניקו להם מרכוש אלוהים אשר העניק לכם.**[20] **(24: 34)**
דהיינו, אלה הראויים להשתחרר ללא כופר אולם אין להם מי שישלם כופר עבורם – אם בכל זאת יבקשו את חירותם – יוכלו לקבל אותה באמצעות חתימה על הסכם האומר שאם יותר להם לעבוד ולהשתכר, הם ישלמו את הכופר עבור עצמם. אולם יש להתיר להם לעשות זאת רק אם כושר העבודה וההשתכרות שלהם הינם וודאיים במידה מספקת. אם כושר העבודה שלהם מוכח, על המוסלמים אף להעניק להם סיוע כספי בניסיונותיהם לעבוד ולהשתכר. מוסלמים ספציפיים היכולים להרשות לעצמם לעשות זאת צריכים לשלם; או שיש לגייס כסף ציבורי כדי להעמיד את חסרי-המזל הללו על רגליהם.
הקטעים מן הקוראן אותם ציטטנו לעיל מכילים את הוראות האסלאם בנושאי מלחמה ושלום. הם אומרים לנו באלו נסיבות, על פי האסלאם, נכון לצאת למלחמה, ועל אלו גבולות המוסלמים צריכים לשמור בעת יציאה למלחמה.

הוראות הנביא עתה״ש ביחס למלחמה

אולם הוראות האסלאם אינן מורכבות אך ורק מאלו המופיעות

20 שם.

בקוראן. הן כוללות אף את ההוראות והדוגמא שנתן הנביא[עתה״ש]. מה שעשה או מה שלימד במצבים קונקרטיים מהווים אף הם חלק ניכר מתורת האסלאם. אנו מביאים כאן מספר אמירות של הנביא[עתה״ש] בנושאי מלחמה ושלום.

1) אסור למוסלמים לחלוטין להשחית את גופת המת (*מֻסְלִם*).

2) אסור למוסלמים לנקוט ברמאות (*מֻסְלִם*).

3) אין להרוג ילדים או נשים (*מֻסְלִם*).

4) אין להפריע לעבודתם של כוהני דת, בעלי תפקידים דתיים ומנהיגים דתיים (*טַחַאוִי*).

5) אין להרוג זקנים, תשושים, נשים וילדים. יש לחשוב תמיד על אפשרות לשלום. (*אַבּוּ דַאוֻוּד*).

6) כאשר מוסלמים נכנסים לשטח אויב, אסור להם לזרוע אימה בתוך האוכלוסיה הכללית. אסור להם להתיר התעללות בעם הפשוט (*מֻסְלִם*).

7) אסור לצבא מוסלמי לחנות במקום שבו הוא גורם אי נוחות לציבור הרחב. כאשר הצבא צועד, עליו להקפיד שלא לחסום את הדרך ולא לגרום לאי נוחות להולכים אחרים בדרך.

8) אסור להשחית פנים (*בֻּחַ׳ארִי* ו-*מֻסְלִם*).

9) יש להשתדל לגרום למספר הנמוך ביותר האפשרי של אבידות בקרב האויב (*אַבּוּ דַאוֻוּד*).

10) בעת הפקדת שמירה על שבויי מלחמה, יש לשים יחד שבויים שהם קרובי משפחה (*אַבּוּ דַאוֻוּד*).

11) שבויים צריכים לחיות בנוחות. על המוסלמים לדאוג לנוחיות

השבויים שלהם יותר מאשר לנוחיותם שלהם (*תִרְמִדִ׳י*).

12) יש לנהוג בכבוד רב כלפי שליחים ונציגים מארצות אחרות. יש להתעלם מכל טעות או חוסר נימוס מצדם (*אַבּוּ דַאוֻד, כִּתַא בּ אל-גִ׳הַאד*).

13) אם מוסלמי מבצע חטא של התעללות בשבוי מלחמה, יש לכפר על כך על ידי שחרור אותו שבוי ללא כופר.

14) כאשר מוסלמי לוקח אחריות של השגחה על שבוי מלחמה, עליו לדאוג להאכילו ולהלבישו באותו האופן שהמוסלמי עושה זאת עבור עצמו. (*בֻּחַ׳ארִי*).

הנביא הקדוש[עתה״ש] כה התעקש על הכללים הללו המיועדים לצבא נלחם, עד כי הכריז שמי שלא ישמור על הכללים הללו יאלץ להילחם לא למען אלוהים אלא למען העצמי הנבזה שלו. (*אַבּוּ דַאוֻד*).

אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], החליף הראשון של האסלאם, הוסיף לפקודות הנביא[עתה״ש] הללו כמה פקודות משלו. אחת הפקודות הללו, המובאת להלן, מהווה אף היא חלק מתורת האסלאם:

15) אין להסב נזק למבני ציבור ולעצים נושאי פרי (ולגידולי מזון) (*מֻוַטַّא׳*).

על פי דברי הנביא[עתה״ש] והפקודות של החליף הראשון של האסלאם, ניכר כי האסלאם הנהיג צעדים היכולים לגרום למניעה או להפסקה של מלחמה או לצמצום רעותיה. כפי שאמרנו קודם לכן, העקרונות שמלמד האסלאם אינם הוראות דתיות בלבד; הן מו-

מחשות בפועל בדוגמא שנתנו הנביא[עתה״ש] והח'ליפים הראשונים של האסלאם. כפי שיודע כל העולם, הנביא[עתה״ש] לא רק לימד את העקרונות הללו, אלא נהג על פיהם והתעקש על קיומם.

בחזרה לתקופתנו אנו, עלינו לומר שנראה כי אין אף תורה אחרת שיש לה היכולת לפתור את בעיית המלחמה והשלום. תורתו של משה[ע״ה] רחוקה מתפיסות הצדק והמשחק ההוגן שלנו. כמו כן, אין זה אפשרי לפעול על פי תורה זו היום. כך אף תורתו של ישו[ע״ה] אינה מעשית ומעולם לא הייתה כזו. הנוצרים, במהלך כל ההיס־טוריה שלהם, מעולם לא ניסו להוציא את תורתם אל הפועל. רק תורת האסלאם הינה ברת-ביצוע; תורה שתומכיה גם הטיפו לה וגם נהגו על פיה, והחלתה של תורה זו יכולה ליצור ולשמר שלום בעולם.

בזמננו, נראה כי מר גנדי לימד שאף כאשר מלחמה נכפית עלינו, אסור לנו לצאת למלחמה. אסור לנו להילחם. אולם תורה זו לא נו־סתה בפועל מעולם במהלך ההיסטוריה של העולם. היא מעולם לא הועמדה במבחן רציני. לכן לא ניתן לומר מהו הערך שעשוי להיות לתורה זאת במונחים של מלחמה ושלום. מר גנדי חי זמן ארוך מספיק בכדי לראות את הקונגרס ההודי משיג עצמאות פוליטית. עם זאת, ממשלת הקונגרס לא פירקה את הצבא או כוחות חמו־שים אחרים של הודו. היא רק מתווה תוכניות להפיכתם להודים. יש לה אף תוכניות להשבתם של אותם קצינים הודים אשר שרתו בצבא ההודי הלאומי (ושוחררו על ידי הממשל הבריטי) במהלך ההתקפה היפנית על בורמה והודו בשלבים האחרונים של מלחמת

העולם האחרונה. מר גנדי עצמו, קרא בהזדמנויות רבות להפחתת פשעי האלימות, וזרז את שחרורם של אלה שביצעו פשעים כאלה. דבר זה לכל הפחות מראה שתורתו של מר גנדי אינה ניתנת לישום מעשי, ושמר גנדי יודע זאת היטב, וכך גם כל חסידיו. אף דוגמא מעשית לא הוצעה לכל הפחות, כדי להראות לעולם כיצד ניתן להשתמש באי-אלימות כאשר מתגלעים סכסוכים מזוינים בין אומה לאומה, בין מדינה למדינה, או כיצד אי-אלימות יכולה למנוע או לעצור מלחמה. הטפה לשיטה כלשהי להפסקת מלחמות, ללא יכולת להציג דוגמא מעשית לשיטה זו, משמעה שהשיטה אינה ניתנת ליישום. לכן, נראה כי הניסיון האנושי והחוכמה האנושית מצביעים רק על שיטה אחת למניעה או להפסקה של מלחמה, וכי שיטה זו היא השיטה שלימד ויישם בפועל נביא[עתה״ש] האסלאם.

התקפות לא סדירות מצד הכופרים

בעלי הברית הערבים חזרו מקרב השוחה מובסים ומדוכאים, אולם רחוקים מלהפנים כי יכולתם להטריד את המוסלמים נגוזה. על אף שהובסו, הם ידעו שהם מהווים עדיין רוב מכריע. הם היו מסוגלים בקלות להטריד מוסלמים בודדים, להכותם ואף להרגם. באמצעות התקפות על יחידים הם קיוו למחות את תחושת התבוסה שלהם. לפיכך, זמן לא רב לאחר הקרב, הם החלו לתקוף מוסלמים בסביבות מֶדִינַה. מספר גברים משבט פַזַארַה, רכובים על גמלים, תקפו מוסלמים סמוך למֶדִינַה. הם חמקו עם הגמלים שהיו באזור ההוא, לקחו אשה בשבי, ונמלטו עם השלל. האישה

הצליחה להימלט, אולם החבורה משבט פַזַארַה הצליחה לחטוף כמה בעלי חיים. כעבור חודש, קבוצה משבט עַ׳טַפַאן תקפה מצפון, בניסיון לגזול מן המוסלמים את עדרי הגמלים שלהם. הנביא[עתה״ש] שלח את מֻחַמַּד בִּן מַסְלַמַה[יח״ב] עם עשרה בני לוויה רכובים, למטרת משימת סיור ואיסוף מידע, וכן כדי שיגנו על עדרי המוסלמים. אבל האויב ארב לקבוצה המוסלמית, תקף את הרוכבים באכזריות רצחנית והרג את כולם. אולם, מֻחַמַּד בִּן מַסְלַמַה[יח״ב] רק שכב מחוסר הכרה. כאשר חזר להכרתו, התעשת, שב למֶדִינַה ודיווח על מה שאירע. כעבור מספר ימים, שליח של הנביא[עתה״ש] הותקף ונשדד על ידי אנשים משבט גֻ׳רְהֻם בדרכו לבירה הרומית. כעבור חודש, אנשים משבט בַּנוּ פַזַארַה תקפו שיירה מוסלמית ויצאו עם שלל רב. ייתכן שהתקפה זו לא בוצעה מתוך מניעים דתיים. בַּנוּ פַזַארַה היו שבט של נוודים, ששלחו ידם בביזה והרג. יהודי חַ׳יְבַּר, שהיו הגורם העיקרי בקרב השוחה, היו אף הם נחושים לנקום את התבוסה המוחצת שספגו בקרב ההוא. הם הסתובבו והפיצו דברי הסתה ביישוביהם של שבטים שונים ובקרב פקידי ממשלה בגבול הרומי. כך מנהיגים ערבים שלא היתה להם היכולת לפתוח בהתקפה ישירה על מֶדִינַה, קשרו קשר עם היהודים למרר את חייהם של המוסלמים. אולם היה על הנביא[עתה״ש] להחליט האם לצאת לקרב מכריע. המנהיגים הערבים עשויים להציע הסכם שלום, כך חשב, והמאבק האזרחי עשוי לבוא אל קיצו.

הנביא^עתה״ש יוצא למֻכַּה עם אלף וחמש מאות בני לוויה

במהלך תקופה זו נגלה בפני הנביא^עתה״ש חזון, המוזכר בקוראן באופן הבא:

אם ירצה אלוהים, תיכנסו אל המסגד הקדוש בבטחה, שיער ראשיכם מגולח או גזוז, וללא מורא. הוא ידע את אשר לא ידעתם, ומעבר לזאת הכין לכם הכרעה קרבה ובאה.[21] (48: 28)

דהיינו, אלוהים החליט לאפשר למוסלמים להיכנס לתחום הכעבה בשלום, בראשים גלוחים ובשיער גזוז (אלה היו הסממנים החיצוניים של עולי הרגל שהגיעו לכעבה), וללא חשש. אולם המוסלמים לא ידעו כיצד בדיוק אלוהים יאפשר זאת. יתרה מזאת, לפני שהמוסלמים יבצעו את העליה לרגל בשלום, הם היו עתידים לזכות בניצחון נוסף, מעין בשורה מקדימה לניצחון שהובטח בחזון.

בחזון זה אלוהים חזה מראש את נצחונם המוחלט של המוסלמים, את צעידתם בבטחה לתוך מֻכַּה ואת כיבושה של מֻכַּה ללא שימוש בנשק. אולם הנביא^עתה״ש הבין בשוגג כי הכוונה היא לכך שמוסלמים מצווים על ידי אלוהים לנסות להקיף את הכעבה מייד. טעותו של הנביא^עתה״ש בפירוש החזון היתה עתידה להפוך להזדמנות לניצחון ה״קרוב ובהישג יד״ שהובטח בחזון. לפיכך תכנן הנביא^עתה״ש, בשוגג, צעידה לעבר הכעבה. הוא הכריז בפני המוסלמים על החזון שלו ועל הפרשנות שנתן לחזון, וביקש מהם

21 שם.

להתכונן. ״אתם תלכו,״ כך אמר, ״כדי להקיף את הכעבה בלבד, ולכן לא יהיו כל הפגנות נגד האויב.״ בסוף חודש פברואר 628, יצאו אלף וחמש מאות[22] עולי רגל, כשבראשם צועד הנביא[עתה״ש], במסע למֶכַּה. שומר רכוב בן עשרים רכב במרחק מסוים לפניהם, כדי להזהיר את המוסלמים במקרה שהאויב יגלה סימני התקפה. עד מהרה קבלו אנשי מֶכַּה דיווחים על השיירה הזאת. על פי המ־סורת הקפת הכעבה היא זכות אוניברסאלית, ובוודאי שלא ניתן היה לשלול זכות זו מן המוסלמים. המוסלמים הכריזו קודם לכן, בלשון חד-משמעית, שמטרת הצעידה שלהם היא ביצוע ההקפה, ולא מעבר לכך. הנביא[עתה״ש] אסר על הפגנות מכל סוג שהוא. לא היו אמורים להיות שום סכסוכים, שום חקירות ושום תביעות. למ־רות זאת, אנשי מֶכַּה החלו להיערך לכך כאל היערכות לקראת עי־מות צבאי. הם הקימו קווי הגנה מכל צד, קראו לשבטים שבאזור לבוא לעזרתם ונראו נחושים בדעתם להילחם. כאשר הנביא[עתה״ש] התקרב למֶכַּה, דווח לו על כך שאנשי קֻרַיְש מוכנים להילחם. הם היו לבושים בעורות נמר, מלווים בנשותיהם ובילדיהם ונשבעו כי לא יאפשרו למוסלמים לעבור. עורות הנמר היו סמל של נחישות אכזרית להילחם. זמן קצר לאחר מכן, טור של אנשי מֶכַּה, צוע־

22 בעלייה לרגל זו שתוכננה שנה לאחר קרב השוחה, התלוו אל הנביא[עתה״ש] אלף חמש מאות גברים בלבד. מספר הלוחמים המוסלמים בקרב השוחה יכול היה להיות נמוך ממספר זה, אולם לא גבוה ממנו. לפיכך היסטוריונים המניחים כי מספר הלו־חמים המוסלמים בקרב השוחה היה שלושת אלפים, טועים. יהא זה הגיוני למדי להניח מספר של אלף מאתיים לוחמים.

דים בחסות צבאם, נעמד אל מול המוסלמים. כעת המוסלמים לא יכולים היו להתקדם הלאה, אלא באמצעות שימוש בחרב. אולם הנביא[עתה״ש] היה נחוש בדעתו לא לעשות דבר מעין זה.

הוא השתמש במורה דרך כדי שיראה לשיירה המוסלמית נתיב חלופי העובר במדבר. כשהם מובלים על ידי מורה דרך זה, הגיעו הנביא[עתה״ש] ובני לוויתו לחֻדַיְבִּיַה, מקום הסמוך מאוד למֵכַּה.

הגמל של הנביא[עתה״ש] נעצר וסרב להמשיך ללכת הלאה.

״החיה נראית עייפה, הוי נביא[עתה״ש] האלוהים. מוטב שתרכב על אחרת,״ אמר אחד מבני הלוויה.

״לא, לא״, אמר הנביא[עתה״ש]. ״החיה אינה עייפה, אולם נראה כי אלוהים רוצה שנעצור כאן ולא נמשיך רחוק יותר. לכן אני מציע שנחנה כאן ונשאל את אנשי מֵכַּה האם יאפשרו לנו לבצע את העלייה לרגל. אני עצמי אקבל כל תנאי שהם יבחרו להטיל עלינו״ (*חַלְבִּיַּה*, כרך 2, עמ׳ 13).

באותה עת, צבא מֵכַּה לא היה במֵכַּה. הוא התרחק קצת מן העיר כדי לפגוש את המוסלמים על הדרך הראשית למְדִינַה. אם הנביא[עתה״ש] היה רוצה בכך, הוא יכול היה להוביל את אלף וחמש מאות אנשיו לתוך מֵכַּה ולכבוש את העיר מבלי להיתקל בהתנגדות. אולם הוא היה נחוש בדעתו לנסות להקיף את הכעבה בלבד, ורק באישורם של אנשי מֵכַּה. הוא היה מתעמת ונלחם עם אנשי מֵכַּה אך ורק אם אנשי מֵכַּה היו מחליטים להכות ראשונים. לכן, הוא נטש את הדרך הראשית וחנה בחֻדַיְבִּיַה. עד מהרה הגיעו החדשות אל מפקד מֵכַּה, אשר הורה לאנשיו לחזור ולהתייצב ליד

מֻכַּה. לאחר מכן שלחו אנשי מֻכַּה מפקד בשם בֻּדַיְל כדי לנהל משא ומתן עם הנביא עתה״ש. הנביא עתה״ש הסביר לבֻּדַיְל כי הוא והמוסלמים מעוניינים להקיף את הכעבה בלבד; אולם אם אנשי מֻכַּה מעוניינים להילחם, המוסלמים מוכנים לכך. לאחר מכן, עֻרְוַה, חתנו של אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב, מפקד מֻכַּה, בא אל הנביא עתה״ש. הוא התנהג בגסות רוח. הוא כינה את המוסלמים קבצנים ופסולת חברתית ואמר כי אנשי מֻכַּה לא יאפשרו להם להיכנס למֻכַּה. עוד ועוד אנשים ממֻכַּה הגיעו לנהל שיחות, והדבר האחרון אותו אמרו היה כי בשנה הנוכחית לפחות, לא יאפשרו למוסלמים לבצע אף את הקפת הכעבה. הם טענו כי תהיה זו השפלה עבור אנשי מֻכַּה אם יאפשרו את ההקפה בשנה הנוכחית. ייתכן שבשנה הבאה כן יאפשרו זאת.

מספר שבטים בעלי בריתם של אנשי מֻכַּה הפצירו במנהיגי מֻכַּה לאפשר למוסלמים לבצע את ההקפה. ככלות הכל, המוסלמים ביקשו רק את זכותם להקיף את הכעבה. מדוע למנוע זאת מהם? אולם אנשי מֻכַּה נותרו נחושים בדעתם. כתוצאה מכך אמרו מנהיגי השבטים כי אנשי מֻכַּה אינם מעוניינים בשלום ואיימו לבטל את הברית עמם. מתוך חשש שיעשו זאת, השתכנעו אנשי מֻכַּה לנסות להגיע להסדר עם המוסלמים. ברגע שנודע לנביא עתה״ש על כך, הוא שלח את עֻתְ׳מַאן יח״ב (שלימים הפך לח׳ליף השלישי של האסלאם) אל אנשי מֻכַּה. לעת׳מאן יח״ב היו קרובי משפחה רבים במֻכַּה. הם יצאו והקיפוהו, והציעו לאפשר לו לבצע את ההקפה, אולם הכריזו שלא יאפשרו לנביא עתה״ש לעשות זאת אלא רק בשנה

הבאה. השיב להם עֻתְ׳מַאן[יח"ב], "אולם לא אבצע את ההקפה אלא בחברת אדוני." השיחות של עֻתְ׳מַאן[יח"ב] עם מפקדי מֵכַּה נמשכו עוד ועוד. פרצה שמועה זדונית כי הוא נרצח. שמועה זו הגיעה לאזני הנביא[עתה"ש] אשר כינס בתגובה, את בני לוויתו ואמר, "חייו של שליח נחשבים למקודשים בקרב כל האומות. שמעתי שאנשי מֵכַּה רצחו את עֻתְ׳מַאן[יח"ב]. אם דבר זה נכון, עלינו להיכנס למֵכַּה, יהיו התוצאות אשר יהיו." כוונתו המקורית של הנביא[עתה"ש], להיכנס למֵכַּה בשלום, נאלצה להשתנות עקב השינוי בנסיבות. הנביא[עתה"ש] המשיך ואמר, "אלה שהבטיחו חגיגית שאם יהא עליהם להתקדם הלאה, הם לא יחזרו אלא כמנצחים, צריכים לצעוד כעת קדימה ולהישבע בפניי." עוד בטרם סיים הנביא[עתה"ש] את דבריו, קמו כל אלף וחמש מאות בני הלוויה על רגליהם ודחפו זה את זה כדי לאחוז בידו של הנביא[עתה"ש] ולהישבע. לשבועה זו חשיבות מיוחדת בהיסטוריה של האסלאם המוקדם. היא מכונה "שבועת העץ". בעת שבועת בני הלוויה, ישב הנביא[עתה"ש] תחת עץ. כל אחד מהנשבעים חש תחושת גאווה שליוותה אותו עד סוף ימיו. מתוך אלף חמש מאות האנשים שנכחו באירוע, אף אחד לא נרתע. כולם הבטיחו שאם השליח המוסלמי אכן נרצח, הם לא ייסוגו, הם יכבשו את מֵכַּה לפנות ערב, או ימותו כולם בקרב. טקס השבועה טרם בא אל סופו כאשר חזר עֻתְ׳מַאן[יח"ב]. הוא דיווח על כך שאנשי מֵכַּה אינם מסכימים לאפשר למוסלמים לבצע את ההקפה אלא בשנה הבאה. הם הסמיכו את נציגיהם לחתום על הסכם עם המוסלמים. זמן קצר לאחר מכן, סֻהַיְל, אחד ממפקדי מֵכַּה, בא אל

הנביא[עתה״ש]. הסכם הוסדר ונחתם.

הסכם חֻדַיְבִּיַה

להלן נוסח ההסכם:

בשם אללה. אלו הם תנאי השלום בין מֻחַמַּד[עתה״ש] בִּן עַבְּד-אללה לבין סֻהַיְל בִּן עַמְר, נציג מֶכַּה. לא תתקיים לחימה במשך עשר שנים. כל מי שרוצה להצטרף אל מֻחַמַּד[עתה״ש] ולחתום עמו על הסכם, חופשי לעשות זאת. כל מי שרוצה להצטרף אל בני קֻרַיְש ולחתום עמם על הסכם, חופשי אף הוא לעשות זאת. אם אדם צעיר, או אדם שאביו בחיים, יילך אל מֻחַמַּד[עתה״ש] ללא היתר מאביו או מן האפוטרופוס שלו, יוחזר אל אביו או אל האפוטרופוס. אולם, אם אדם כלשהו יילך אל קֻרַיְש, הוא לא יוחזר. בשנה הנוכחית ישוב מֻחַמַּד[עתה״ש] על עקבותיו מבלי להיכנס למֶכַּה. אולם בשנה הבאה, הוא וחסידיו יוכלו להיכנס למֶכַּה, לשהות בה שלושה ימים ולבצע את ההקפה. במהלך שלושת הימים הללו, בני קֻרַיְש ייסוגו אל הגבעות הסמוכות. כאשר מֻחַמַּד[עתה״ש] וחסידיו ייכנסו למֶכַּה, עליהם לעשות זאת כשאינם חמושים, מלבד חרבות בנדן, אשר לוחמים בחצי האי ערב נושאים עמם תמיד (בֻּחַ'ארִי).

שני דברים מעניינים ארעו במהלך חתימת הסכם השלום זה. לאחר שהתנאים הוסכמו, הנביא[עתה״ש] החל להכתיב את ההסכם ואמר: "בשם אללה רב החסד, הרחום."

סֻהַיְל התנגד ואמר, "את אללה אנו מכירים ומאמינים בו, אבל מהי המשמעות של 'רב החסד והרחום?' הסכם זה הוא בין שני

צדדים. לכן, יש לכבד את האמונות הדתיות של שני הצדדים.״ הנביא[עתה״ש] הסכים מייד, ואמר זאת לכותב שלו, ״כתוב רק ׳בשם אללה׳.״ לאחר מכן הנביא[עתה״ש] המשיך להכתיב את תנאי ההס־כם. משפט הפתיחה היה, ״אלה הם תנאי השלום בין אנשי מֶכַּה לבין מֻחַמַּד[עתה״ש], נביא[עתה״ש] האלוהים.״ סֻהַיְל שוב התנגד ואמר, ״אם היינו חושבים שאתה נביא[עתה״ש] האלוהים, לא היינו נלח־מים בך.״ הנביא[עתה״ש] קיבל אף התנגדות זו. במקום מֻחַמַּד[עתה״ש], נביא[עתה״ש] האלוהים, הוא הציע לכתוב מֻחַמַּד[עתה״ש] בִּן עַבְּד-אללה. בשעה שהנביא[עתה״ש] הסכים לכל מה שביקשו אנשי מֶכַּה, חשו בני הלוויה נסערים עקב ההשפלה. דמם החל לרתוח, ועֻמַר[רח״ב], הנסער מכולם, הלך אל הנביא[עתה״ש] ושאל, ״הוי נביא[עתה״ש] אלוהים, האם אין הצדק עמנו?״

״כן,״ אמר הנביא[עתה״ש], הצדק עמנו״. ״והאם לא נאמר לנו על ידי אלוהים לבצע את הקפת הכעבה?״ שאל עֻמַר[רח״ב].

״כן״. השיב הנביא[עתה״ש].

״אם כן, מדוע חתמנו על ההסכם הזה, ומדוע נקבעו התנאים המ־שפילים הללו?״

״אמת״, אמר הנביא[עתה״ש]. ״אלוהים אכן חזה שנבצע את ההקפה בשלום, אולם הוא לא אמר מתי. אני חשבתי שזה יהיה בשנה זו, אולם ייתכן כי טעיתי. האם עניין זה חייב להתקיים השנה?״

עֻמַר[רח״ב] השתתק.

לאחריו, בני לוויה נוספים השמיעו את התנגדותם. חלקם שאל מדוע היה עליהם להסכים להשיב לאביו או לאפוטרופוס אדם

צעיר שירצה להפוך למוסלמי, מבלי לקבל את אותו תנאי עבור מוסלמי שירצה לעזוב את האסלאם או יילך אל אנשי מֶכַּה. הנביא[עתה״ש] הסביר כי אין בכך כל נזק. ״כל מי שהופך למוסלמי״, אמר, ״עושה זאת משום שהוא מקבל את האמונות והמנהגים שמלמד האסלאם. הוא אינו הופך למוסלמי במטרה להצטרף לקבוצה ולאמץ את מנהגיה. אדם כזה יפיץ את מסר האסלאם בכל מקום שאליו יילך, וישמש ככלי להפצת האסלאם. אולם אין לנו כל תועלת באדם המוותר על האסלאם. אם כבר אינו מאמין בלבו במה שאנו מאמינים, הוא אינו עוד אחד מאיתנו. מוטב שיילך למקום אחר.״ תשובה זו של הנביא[עתה״ש] סיפקה את אותם אנשים שהטילו ספק בחוכמת הדרך בה בחר הנביא[עתה״ש]. תשובה זו צריכה לספק היום את כל מי שסבור כי באסלאם, העונש על כפירה הוא מוות. אילו היה זה כך, הנביא[עתה״ש] היה מתעקש להשיב את אלה שוויתרו על האסלאם ולהענישם.

לאחר שההסכם נכתב ונחתם על ידי הצדדים, צץ עד מהרה מקרה אשר בחן את תום ליבם והגינותם של הצדדים. אחד מבניו של סֻהַיְל, מיופה-הכוח ממֶכַּה, הופיע בפני הנביא[עתה״ש] כשהוא קשור, פצוע ומותש. הוא נפל לרגלי הנביא[עתה״ש] ואמר, ״הוי נביא[עתה״ש] האלוהים, אני מוסלמי בלבי, ובגלל אמונתי עלי לסבול את הצרות האלה מידי אבי. אבי היה כאן איתך. לכן נמלטתי והצלחתי להגיע אליך.״ הנביא[עתה״ש] טרם הספיק לדבר כאשר התפרץ סֻהַיְל ואמר כי ההסכם נחתם ושיהיה עליו ללכת עמו. אַבּוּ גַ׳נְדַל[יח״ב] – זה היה שמו של האיש הצעיר – עמד מול המוסלמים, אח בין אחים,

מיואש עקב ההתעללות של אביו. הייתה זו התחייבות שהם לא היו יכולים לעמוד בה - לשלוח אותו חזרה. הם הוציאו את חרבותיהם מן הנדנים ונראו נחושים למות או להציל אח זה.
אַבּוּ גַ׳נְדַל[יח״ב] עצמו הפציר בנביא[עתה״ש] לאפשר לו להישאר. האם ישלח אותו בחזרה אל העריצים שמציפורניהם הצליח להימלט? אולם הנביא[עתה״ש] היה נחוש בדעתו. הוא אמר לאַבּוּ גַ׳נְדַל[יח״ב], ״נביאים חייבים לעמוד במילה שלהם. חתמנו על הסכם זה כעת. עליך להתאזר בסבלנות ולשים מבטחך באלוהים. הוא לבטח ידאג לחופש שלך ולחופש של אנשים צעירים אחרים כמוך.״ לאחר שנחתם הסכם השלום, שב הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה. זמן קצר לאחר מכן, עוד מתאסלם צעיר ממֶכַּה, אַבּוּ בַּצִיר[יח״ב] שמו, הגיע למֶדִינַה. אולם בהתאם לתנאי ההסכם, אף אותו שלח הנביא[עתה״ש] חזרה. בדרכו חזרה, הוא נאבק בשומריו ובמהלך מאבק זה הרג את אחד השומרים וכך הצליח להימלט. אנשי מֶכַּה הלכו שוב אל הנביא[עתה״ש] והתלוננו. ״אבל,״ אמר הנביא[עתה״ש], ״מסרנו לכם את האיש שלכם. כעת הוא חמק מידיכם. אין זה מתפקידנו יותר למצאו ולהעבירו לידיכם שוב. כמה ימים לאחר מכן, אישה נמלטה ממֶדִינַה. כמה מקרובי משפחתה יצאו בעקבותיה ותבעו את השבתה. הנביא[עתה״ש] הסביר כי בהסכם קיים תנאי חריג לגבי גברים, אולם לא לגבי נשים; לכן סרב להחזיר אישה זו.

מכתביו של הנביא[עתה״ש] למלכים שונים

לאחר שהנביא[עתה״ש] התיישב במְדִינַה בשובו מחֻדַיְבִּיַּה, הוא יזם תוכנית נוספת להפצת המסר שלו. כאשר סיפר עליה לבני הלוויה שלו, חלק מהם אשר הכיר את המנהגים והטקסים הנהוגים בא־רמונותיהם של מלכים, אמר לנביא[עתה״ש] כי מלכים אינם מחזיקים מכתבים שאינם נושאים את חותמות שולחיהם. לפיכך, הורה הנביא[עתה״ש] לייצר עבורו חותמת שעליה נחרטו המילים, מֻחַמַּד רסול אללה[עתה״ש].

מתוך כבוד, המילה אללה הושמה למעלה, מתחתיה המילה רסול, ולבסוף מֻחַמַּד[עתה״ש].

בחודש מֻחַרַּאם 628, הלכו שליחים לערי בירה שונות, כאשר כל אחד מהם נושא מכתב מהנביא[עתה״ש], המזמין את השליטים לקבל את האסלאם. שליחים הלכו להרקליוס, הקיסר הרומאי, ולמ־לכי איראן, מצרים (מלך מצרים היה אז וסל של הקיסר) וחבש. הם אף הלכו למלכים ולשליטים אחרים. המכתב שיועד לקיסר רומא נישא על ידי דִחְיַה כַּלְבִּי[יח״ב], אשר הונחה לפקוד בתחילה את מושל בֻּצְרַה. כאשר ביקר דִחְיַה[יח״ב] את המושל, הקיסר הגדול עצמו היה בסוריה במהלך סיור באימפריה. המושל העביר ברצון את דִחְיַה[יח״ב] אל הקיסר. כאשר נכנס דִחְיַה[יח״ב] לארמון נאמר לו כי מי שמתקבל על ידי הקיסר בנוכחות קהל חייב להשתחוות בפניו. דִחְיַה[יח״ב] סרב לעשות זאת באומרו כי מוסלמים אינם משתחווים בפני שום אדם. לפיכך ישב דִחְיַה[יח״ב] לפני הקיסר מבלי לבצע את הקידה העמוקה הנהוגה. הקיסר הורה למתורגמן להקריא בפניו

את המכתב ושאל אם נמצאת בעיר שיירה ערבית. הוא אמר כי ברצונו לחקור אדם ערבי כלשהו אודות נביא[עתה״ש] ערבי זה אשר קרא לו לקבל את האסלאם. במקרה שהה בעיר אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] עם שיירת מסחר. פקידי הארמון לקחו אותו לקיסר. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] צווה לעמוד מול הערבים האחרים, אשר הונחו לתקן אותו אם יאמר דבר שקר או ישגה בדבריו. לאחר מכן המשיך הרקליוס לחקור את אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב]. השיחה מתועדת בהיסטוריה באופן הבא:

ה: האם אתה מכיר אדם זה הטוען כי הוא נביא[עתה״ש] ואשר שלח לי מכתב? האם תוכל לומר מאיזה סוג משפחה הוא מגיע?

א״ס: הוא מגיע ממשפחה מכובדת והוא אחד מקרובי משפחתי.

ה: האם היו לפניו ערבים אשר טענו טענות הדומות לשלו?

א״ס: לא.

ה: האם עמך האשים אותו אי פעם בדבר שקר לפני שהכריז את טענתו?

א״ס: לא.

ה: האם היה אי פעם בקרב אבותיו הקדמונים מלך או שליט?

א״ס: לא.

ה: כיצד אתה מעריך את היכולת הכללית שלו ואת יכולת השיפוט שלו?

א״ס: מעולם לא מצאנו פגם כלשהו ביכולתו וביכולת השיפוט שלו.

ה: כיצד נראים חסידיו? האם הם אנשים גדולים וחזקים או שהם עניים וצנועים?

א"ס: בעיקר עניים, צנועים וצעירים.

ה: האם מספרם נוטה לעלות או לרדת?

א"ס: לעלות.

ה: האם חסידיו שבו אי פעם לאמונותיהם הישנות?

א"ס: לא.

ה: האם אי פעם הפר התחייבות?

א"ס: עד כה לא. אולם לאחרונה נכנסנו להסכם חדש עמו. נראה מה יעשה בקשר אליו.

ה: האם היה ביניכם קרב?

א"ס: כן.

ה: ומה היתה התוצאה?

א"ס: ניצחון ותבוסה מתחלפים בינו לבינינו. בקרב בַּדְר, למשל, שבו לא נכחתי, הוא הצליח לגבור על הצד שלנו. בקרב אֻחֻד, שבו פיקדתי על הצד שלנו, החזרנו להם כהוגן. קרענו את בטניהם, אוזניהם ואפיהם,

ה: אולם מה הוא מלמד?

א"ס: שעלינו לסגוד לאלוהים האחד ולא להציב לצידו אלילים בעלי ערך שווה לשלו. הוא מטיף נגד האלילים שאבותינו הקדמונים עבדו. במקום זאת הוא רוצה שנעבוד רק את האלוהים האחד, שנדבר רק את דברי אמת ושנוותר לתמיד על כל המנהגים הרעים והמושחתים. הוא מטיף לנו להיות טובים זה לזה ולכבד את הבריתות שלנו ולעמוד בהתחייבויות שלנו.

שיחה מעניינת זו הגיעה אל קיצה ולאחריה אמר הקיסר:

שאלתי אותך בתחילה אודות משפחתו ואמרת שהוא משתייך למשפחה מכובדת. לאמיתו של דבר, נביאים מגיעים תמיד ממשפחות מכובדות. לאחר מכן שאלתי אותך אם מישהו לפניו השמיע טענה דומה לשלו, וענית שלא. שאלתי זאת משום שח־שבתי שאם בעבר הלא רחוק מישהו אכן השמיע טענה כזו, אז ניתן היה לומר שנביא[עתה״ש] זה מחקה טענה זו. לאחר מכן שאלתי אותך אם אי פעם הואשם בשקר לפני שהכריז טענה זו והש־בת שלא. הסקתי מכך שאדם שאינו משקר ביחס לבני אדם לא ישקר ביחס לאלוהים. שאלתי הבאה אליך היתה אם היה מלך בין אבות אבותיו וענית שלא. הבנתי מכך שטענתו אינה יכולה מזימה ערמומית להשבת המלוכה. לאחר מכן שאלתי אותך האם חברי עדת המאמינים שלו הינם אנשים שהם בעיקר גדולים, משגשגים וחזקים, או עניים וחלשים. אתה השבת שהם על פי רוב עניים וחלשים, לא גאים וגדולים, וכאלה הם חסידיו המו־קדמים של נביא. הוספתי ושאלתי אותך אם מספרם עולה או יורד וענית שמספרם עולה. כאן נזכרתי שמספר חסידיו של נביא ממשיך לעלות עד שהנביא משיג את מטרתו. הוספתי ושאלתי אם חסידיו עזבו אותו כתוצאה משאט נפש או מאכזבה כלשהם ואתה ענית שלא. כאן נזכרתי שחסידיהם של נביאים הם בדרך כלל נאמנים ואיתנים. הם עלולים לחזור בהם מסיבות אחרות, אולם לא כתוצאה משאט נפש מן האמונה. אחר כך שאלתי אותך אם התחוללו קרבות ביניכם לבינו, ואם כן, מה היו התוצאות, ואמרת שאתם וחסידיו מחליפים מצבי תבוסה וניצחון, ואכן כך

זה אצל נביאים. בהתחלה חסידיהם סובלים מתבוסות ומפורענויות, אולם לבסוף הם מנצחים. הוספתי ושאלתי אותך ביחס למה שהוא מלמד ואמרת שהוא מלמד את עבודת האלוהים האחד, אמירת אמת, מידות טובות ועמידה בהסכמים ובהתחייבויות. אף שאלתי אותך אם אי פעם רימה וענית שלא, וזהו נוהגו של אדם מוסרי. לכן נראה לי שטענתו כי הוא נביא[עתה"ש] הינה נכונה. די ציפיתי להופעתו בימינו, אולם לא ידעתי שיהיה ערבי. אם מה שסיפרת לי הוא אמת, אנו סבור כי השפעתו ושליטתו תתפשט לבטח על פני הארצות הללו (*בֻּחַ'ארִי*).

הנאום הדאיג את אנשי החצר אשר החלו להאשים את המלך על כך שהוא חולק שבחים לאיש דת של קהילה אחרת. קמו מחאות. אנשי הארמון שילחו את אַבּוּ סֻפְיַאן[רח"ב] וחבריו. את נוסח המכתב שכתב הנביא[עתה"ש] לקיסר ניתן למצוא ברשומות ההיסטוריות ולהלן לשונו:

מאת מֻחַמַּד[עתה"ש], משרתו של אלוהים ושליחו. אל מנהיג רומא, הרקליוס. כל הצועד בנתיב ההדרכה האלוהית יבוא עליו השלום. ועתה, הוי מלך, אני קורא לך להצטרף לאסלאם. הפוך למוסלמי. אלוהים יגן עליך מכל המכאובים ויגמול לך כפליים. אולם אם תתכחש ותסרב לקבל מסר זה, החטא של כל נתיניך, ולא רק שלך, ירבוץ על ראשך. "שנאמר, 'הוי אנשי הספר! הבה נדבר באותה שפה בינינו לבינכם, בכך שנעבוד רק את אללה ואף אחד אחר מלבדו, ולא נצרף אליו אף שותף, ושחלק מאיתנו לא יחשיבו אלוהים אחרים מלבד אללה.' אולם אם ידחו זאת אמור, 'העידו כי הקרבנו עצמנו לאלוהים'" (*זֻרְקאני*).

הקריאה לאסלאם היתה הזמנה לאמונה בכך שאלוהים הוא אחד ושמֻחַמַّדעתה״ש הוא שליחו. במקום בו מופיע בלשון המכתב כי אם הרקליוס יהפוך למוסלמי הוא יתוגמל כפליים, הכוונה היא לעובדה שהאסלאם מלמד אמונה הן בישוע״ה והן במֻחַמַّדעתה״ש.

מספרים כי כאשר המכתב הוגש לקיסר, מספר אנשי חצר הציעו לקרעו ולהשליכו. המכתב, אמרו, הינו עלבון לקיסר. הוא אינו מתאר את הקיסר כקיסר אלא כ-צַחִבּ אל-רַאם, דהיינו, כשליט רומא. אולם הקיסר אמר שאין זה נבון לקרוע את המכתב מבלי לקראו. הוא אף אמר שהמען, 'שליט רומא' אינו שגוי. ככלות הכל, אדון הכל הוא אלוהים. קיסר הוא רק שליט.

כאשר דווח לנביאעתה״ש כיצד התקבל מכתבו על ידי הרקליוס, נראה היה כי הוא שבע רצון ואמר שבגלל האופן בו קבל קיסר רומא את המכתב, האימפריה שלו תישמר. צאצאיו של הקיסר ימשיכו לשלוט על האימפריה למשך שנים ארוכות. למעשה, זה מה שקרה. במלחמות שהתרחשו מאוחר יותר, חלק גדול מהאימפריה הרומית, בהתאם לנבואה אחרת של נביאעתה״ש האסלאם, יצאה משליטתה של רומא; אולם למשך שש מאות שנים לאחר מכן, השושלת של הרקליוס נותרה יציבה בקונסטנטינופוליס. מכתבו של הנביאעתה״ש נותר שמור בארכיבי המדינה למשך זמן רב. שגריריו של המלך המוסלמי, מַנְצוּר קַלַאוּון, ביקרו בארמון רומא והוצג בפניהם המכתב כשהוא שמור בתוך תיבה. קיסר רומא ששלט אז אמר בהציגו את המכתב כי אחד מאבותיו הקדמונים קבל מכתב זה מאת נביאםעתה״ש וכי המכתב נשמר בקפידה.

המכתב למלך איראן

המכתב למלך איראן נשלח דרך עַבְּד-אללה בִּן חֻדַ׳אפַה[יח״ב] . להלן נוסח המכתב:

בשם אלוהים, רב החסד, הרחמן והרחום. מכתב זה הינו מאת מֻחַמַּד[עתה״ש], שליח אלוהים, אל הקיסר (CHOSROES), מנהיג איראן. כל המתמסר להדרכה מושלמת, מאמין באללה ומעיד כי אללה הוא אחד, ואין שווה לו ואין לו אף שותף, ושמֻחַמַּד[עתה״ש] הוא משרתו ושליחו, יבוא עליו השלום. הוי המלך, במצוות אלוהים אני קורא לך לאסלאם. משום שנשלחתי על ידי אלוהים כשליחו[עתה״ש] לכל האנושות, כדי שאוכל להזהיר את כל בני האדם החיים ולהשלים את המסר של עבור כל הכופרים. קבל את האס־לאם והגן על עצמך מכל המכאובים. אם תדחה קריאה זו, חטא הסירוב של כל עמך ירבוץ על ראשך (*זֻרְקַאנִי* ו-*חַ׳מִיס*).

עַבְּד-אללה בִּן חֻדַ׳אפַה[יח״ב] אומר שכאשר הגיע לארמונו של הקי־סר ביקש רשות להתקבל בפניו. הוא מסר את המכתב לקיסר והקיסר הורה למתורגמן לקראו ולפרש את תוכנו. בעת שהאזין לתוכן, נמלא הקיסר חמה. הוא לקח את המכתב חזרה וקרעו לגזרים. עַבְּד-אללה בִּן חֻדַ׳אפַה[יח״ב] דיווח על התקרית לנביא[עתה״ש]. כאשר הנביא[עתה״ש] שמע את הדיווח אמר:

מה שעשה הקיסר למכתבנו שווה ערך למה שיעשה אלוהים לאימפריה שלו (דהיינו, יקרע אותה לגזרים).

התקף הזעם שהפגין הקיסר במקרה זה נבע מהתעמולה הזדונית שנוהלה כנגד האסלאם על ידי היהודים אשר היגרו מתחום הטרי־

טוריה של רומא לאיראן. הפליטים היהודים הללו נטלו חלק מרכזי בקנוניות נגד-רומא בחסות איראן, ולכן הפכו לאהודים בחצר הארמון באיראן. הקיסר היה מלא זעם כנגד הנביא[עתה״ש]. נראה היה לו כי מכתב זה מאשר את הדיווחים שנשאו עמם היהודים לאיראן אודות הנביא[עתה״ש]. הוא חשב כי הנביא[עתה״ש] הוא ספסר תרקפני הזומם תוכניות נגד איראן. זמן קצר לאחר מכן, כתב הקיסר מכתב למושל תימן ובו סיפר כי אדם מבני שבט קֻרַיְש בחצי האי ערב הכריז על עצמו כנביא[עתה״ש], וכי טענותיו מתחילות להיות מוגזמות. המושל התבקש לשלוח שני גברים שיהא עליהם לעצור את בן קֻרַיְש זה ולהביאו לחצר הארמון באיראן. בַּאדַ׳אן, מושל תימן תחת הקיסר, שלח מפקד צבא עם בן לוויה רכוב לנביא[עתה״ש]. הוא אף נתן להם מכתב הממוען לנביא[עתה״ש], בו כתב כי עם קבלת המכתב על הנביא[עתה״ש] להתלוות מיד אל שני השליחים אל חצר הארמון באיראן. השניים תכננו ללכת למֶכַּה תחילה, כאשר במקום כלשהו ליד טַאאִף נמסר להם כי הנביא[עתה״ש] חי במֶדִינַה. לכן פנו למֶדִינַה. בהגיעם, אמר מפקד צבא זה לנביא[עתה״ש] כי בַּאדַ׳אן, מושל תימן, צווה על ידי הקיסר לדאוג למעצרו של הנביא[עתה״ש] ולהעברתו לאיראן. אם יסרב הנביא[עתה״ש] לציית, הוא ועמו יושמדו וארצם תחרב. מתוך חמלה כלפי הנביא[עתה״ש] התעקש שליח זה מתימן על כך שהנביא[עתה״ש] יציית ויסכים להיות מובל לאיראן. לאחר שהאזין לדברים, הציע הנביא[עתה״ש] שהשליחים יפגשו אותו שוב ביום שלמחרת. במשך הלילה התפלל הנביא[עתה״ש] לאלוהים, אשר הודיע לו שעזות המצח של הקיסר תעלה לו בחייו. ״הצבנו

את בנו שלו כנגדו, ובן זה ירצח את אביו ביום שני, העשירי לחודש גֻ׳מַאד אל-אוּלַא בשנה הנוכחית." על פי מספר דיווחים, נאמר בה־ תגלות כי "הבן רצח את אביו בלילה זה ממש." ייתכן שאותו לילה היה העשירי לחודש גֻ׳מַאד אל-אוּלַא. בבוקר זימן הנביא[עתה״ש] את השליחים מתימן וסיפר להם על ההתגלות שהיתה לו במשך הלי־ לה. לאחר מכן הכין מכתב עבור בַּאדַ׳אן ובו נאמר כי הקיסר עומד להירצח ביום מסוים של חודש מסוים. כאשר מושל תימן קבל את המכתב אמר, "אם אדם זה נביא[עתה״ש] אמת, הדברים יקרו בדיוק כפי שניבא. אולם אם הוא נביא[עתה״ש] שקר, יעזור אלוהים לו ולא־ רצו." זמן קצר לאחר מכן, עגנה סירה מאיראן בנמל תימן. היא נשאה עמה מכתב מקיסר איראן למושל תימן. המכתב נשא חות־ מת חדשה והמושל הסיק מכך כי נבואת הנביא[עתה״ש] הערבי הוכחה כנבואת אמת. משמעה של חותמת חדשה היה מלך חדש. הוא פתח את המכתב. להלן לשונו:

מאת הקיסר סירואס אל בַּאדַ׳אן, מושל תימן. רצחתי את אבי משום ששלטונו הפך למושחת ובלתי הוגן. הוא רצח את האצילים והתייחס לנתיניו באכזריות. ברגע שתקבל מכתב זה אסוף את כל נושאי המשרות ובקש מהם להצהיר על נאמנותם כלפיי. באשר לצווים של אבי ביחס למעצרו של נביא[עתה״ש] ערבי, ראה אותם כמ־ בוטלים (*טַבַּרִי*, כרך 3, עמ׳ 1574-1572 ו-*אִבְּן הִשַׁאם*, עמ׳ 46).

בַּאדַ׳אן כה התרשם מן האירועים הללו עד כי הוא ורבים מחבריו התאסלמו מיד ויידעו על כך את הנביא[עתה״ש].

המכתב לנֶגוּס

המכתב לנֶגוּס, מלך אביסיניה (חבש), נישא על ידי עַמְר בִּן אֻמַיַּה דַּמְרִי ר"ח"ב. להלן לשונו:

בשם אללה, הרחמן והרחום, רב-החסד, מֻחַמַּד עתה"ש, שליחו של אלוהים, כותב אל נֶגוּס, מלך חבש. הוי מלך, יהא עליך השלום מאלוהים. אני מהלל בפניך את האלוהים האחד והיחיד. אין אף אל מלבדו שכדאי לעבדו. הוא מלך המלכים, מקור כל הסגולות, חף מכל רבב. הוא הנותן שלום לכל משרתיו ומגן על יציריו. אני מעיד כי ישו, בנה של מַארי ע"ה היה שליח אלוהים, אשר הגיע למלא את ההבטחות שהבטיח אלוהים למארי. מארי הקדישה חייה לאלוהים. אני קורא לך להצטרף אליי ויחד נחבור לאלוהים האחד והיחיד ונציית לו. אני אף קורא לך ללכת בדרכי ולהאמין באלוהים אשר שלח אותי. אני הוא שליחו. אני קורא לך ולצבאך להצטרף לאמונה באלוהים הקדוש ברוך הוא. בזאת קיימתי את חובתי. העברתי לך את מסר האלוהים והבהרתי לך את משמעות מסר זה. עשיתי זאת בכל הכנות ואני בוטח בך שתעריך את הכנות שהובילה למסר זה. כל המציית להדרכת אלוהים יזכה בחסדיו של אלוהים (זֻרְקַאנִי).

כאשר מכתב זה הגיע לידי נֶגוּס הוא התייחס אליו ברוב הערכה וכבוד. הוא החזיק בו גבוה מול אל עיניו, ירד מכס המלכות וציווה להניחו בתיבת שנהב. לאחר מכן הפקיד אותו בתיבה ואמר, "כל עוד מכתב זה בטוח, מלכותי בטוחה." דבריו התבררו כנכונים. במשך אלף שנים עסקו הצבאות המוסלמים בקריירת כיבוש. הם

פנו לכל הכיוונים ועברו ליד חבש מכל צידיה, אולם לא נגעו במ־לכות קטנה זו של נֶגוּס; וזאת מתוך הערכה לשני מעשים בלתי נשכחים שביצע נֶגוּס, החסות שנתן לפליטים בראשית האסלאם והכבוד שגילה כלפי מכתבו של הנביא[עתה"ש]. אימפריית רומא בר־תרה. הקיסר איבד את ריבונותו. מלכויות סין והודו נעלמו אולם מלכות קטנה זו של נֶגוּס נותרה ללא פגע, משום שהשליט שלה קבל את הפליטים המוסלמים הראשונים, הגן עליהם וגילה כבוד והערכה למכתבו של הנביא[עתה"ש].

המוסלמים גמלו לרוחב ליבו של נגוס באופן זה. השוו לזאת את היחס שאומה נוצרית נותנת, בעידן ציביליזציה זה, למלכות נו־צרית זו של נגוס. הם הפגיזו מהאוויר את הערים הפתוחות של חבש והחריבו אותן. משפחת המלוכה נאלצה לחפש מקלט במקום אחר ולהתרחק מארצה למשך מספר שנים. אותה אומה זכתה לסוגי יחס שונים מצד שתי אומות שונות. המוסלמים שמרו על חבש מקודשת ולא מחוללת בגין רוחב הלב שהפגין אחד משלי־טיה. אומה נוצרית תקפה ובזזה אותה בשם הציביליזציה. דבר זה מעיד עד כמה השפעות תורת הנביא[עתה"ש] והדוגמה ששימש מיטי־בות ומתמשכות. הכרת התודה המוסלמית למלכות נוצרית הפכה את המלכות למקודשת למוסלמים. החמדנות הנוצרית תקפה את אותה מלכות, מבלי להתחשב בעובדה שהיא נוצרית.

המכתב לשליט מצרים

המכתב לְמֻקַוְקִס נישא על ידי חַאטִבּ בִּן אַבּוּ בַּלְתַעַה[יח״ב]. נוסח מכתב זה היה זהה לנוסח המכתב שנשלח לקיסר הרומי. במכתב שנשלח לקיסר הרומי נאמר שחטא הסירוב של הנתינים הרומים יהיה על ראשו. במכתב לְמֻקַוְקִס נאמר כי חטא הסירוב של הקופ־טים יהיה על ראשו של השליט. להלן לשון המכתב:

בשם אללה, הרחמן והרחום, רב החסד. מכתב זה הינו מאת מֻחַמַּד[עתה״ש], שליח אלוהים, אל מֻקַוְקִס, מנהיג הקופטים. יהא השלום עם ההולכים בדרך הישר. אני קורא לך לקבל את מסר האסלאם. האמן ותינצל וגמולך יהיה כפול. אם תכפור בכך, חטא הסירוב של הקופטים יהיה אף הוא על ראשך. שנאמר, ״הוי עם הספר! הבה נדבר באותה שפה בינינו לבינכם ונעבוד יחד רק את אללה ולא נצרף לו כל שותפים, ושחלק מאיתנו לא ייקחו לעצמם אלילים אחרים מלבד אללה. אולם אם יסרבו, אזי אמור, ׳העידו כי אנו מקבלים את מרותו של אלוהים.׳״ (חַלְבִּיַּה, כרך 3, עמ׳ 275).

כאשר הגיע חַאטִבּ[יח״ב] למצרים, לא מצא את מֻקַוְקִס בעיר הבירה. הוא פנה בעקבותיו לאלכסנדריה, שם החזיק בארמון קרוב לים. חַאטִבּ[יח״ב] הגיע באמצעות סירה. הארמון היה נתון תחת שמירה כבדה. לכן חַאטִבּ[יח״ב] הראה את המכתב מרחוק והחל לדבר בקול רם. מֻקַוְקִס הורה להביא לפניו את חַאטִבּ[יח״ב]. מֻקַוְקִס קרא את המכתב ואמר, ״אם איש זה הינו נביא[עתה״ש] אמת מדוע אינו מתפלל להשמדת אויביו?״ השיב לו חַאטִבּ[יח״ב], ״אתם מאמינים בישו[ע״ה].

עמו התעלל בו ובכל זאת הוא לא התפלל להשמדתו.״ המלך חלק שבחים לחַאטִב[יח״ב] ואמר כי הוא שליח נבון של איש נבון. הוא ענה היטב על כל השאלות שהוצגו בפניו. על כך אמר לו שוב חַאטִב[יח״ב] . ״לפניך, היה מלך שהיה גאה, יהיר ואכזרי. היה זה פרעה שרדף את משה[ע״ה]. בסופו של דבר הוא הותקף באופן פתאומי באמצעות עונש משמים. לכן אל תגלה כל יהירות. האמן בנביא[עתה״ש] אלוהים זה. בשם אלוהים, למשה[ע״ה] לא היתה נבואה כה ברורה ביחס לישו[ע״ה] כפי שלישו[ע״ה] היתה נבואה כה ברורה ביחס למֻחַמַּד[עתה״ש]. אנו קוראים לך להאמין במֻחַמַּד הנביא[עתה״ש], בדיוק כפי שאתם הנוצרים, קוראים ליהודים להאמין בישו[ע״ה]. לכל נביא עדת חסי־דיו. על החסידים לציית לנביאם. כעת משהופיע נביא[עתה״ש] בזמנך, מחובתך להאמין בו וללכת בעקבותיו. זכור כי הדת שלנו אינה מבקשת ממך להתכחש לישו[ע״ה] או לא לציית לו. הדת שלנו תובעת מכולם להאמין בישו[ע״ה].״

לאחר ששמע זאת גילה מֻקַוְקִס כי הוא שמע על תורתו של נביא[עתה״ש] זה וכי הוא חש כי אינו מלמד כל רע או אוסר כל דבר טוב. הוא אף חקר ומצא שאינו מכשף או מגיד עתידות. הוא שמע על כמה מנ־בואותיו שהתגשמו. לאחר מכן ביקש כי יביאו לפניו תיבה משנהב, הפקיד בתוכה את המכתב מהנביא[עתה״ש], סגר אותה ומסר אותה לנערה משרתת כדי שתניחה במקום בטוח. הוא אף כתב מכתב תשובה לנביא[עתה״ש]. נוסח מכתב זה מתועד בהיסטוריה. להלן לשו־נו:

בשם אללה, רב החסד, הרחום והרחמן. מאת מֻקַוְקִס, מלך הקו־

פטים, אל מֻחַמַּד[עתה"ש], בנו של עַבְּד-אללה. ישרה עליך שלום. כעת, אומר כי קראתי את מכתבך וחשבתי על תוכנו ועל האמונות בהן אתה קורא לי להאמין. אני מודע לכך שהנביאים העבריים ניבאו את ביאתו של נביא[עתה"ש] בזמננו. אולם חשבתי כי הוא עתיד להופיע בסוריה. קבלתי את שליחך ושולח עמו מתנה על סך אלף דינרים וחמישה חִ'לְעַת וכן אני שולח שתי נערות מצריות כמתנה עבורך. עמי, הקופטים, מעריך מאוד את הנערות הללו. אחת מהן היא מארי[עתה"ש] והשנייה סירין[עתה"ש]. שלחתי אליך בנוסף עשרים מלבושים העשויים מפשתן מצרי באיכות גבוהה מאוד. אני אף שולח לך פרד לרכיבה. לסיום אני מתפלל שוב כי אלוהים יביא לך שלום (זֻרְקַאנִי ו-טַבַּרִי).

ברור ממכתב זה כי על אף שמֻקַוְקִס נהג כבוד במכתב זה, הוא לא קבל את האסלאם.

המכתב למנהיג בחריין

הנביא[עתה"ש] אף שלח מכתב למֻנְדִ'ר תַיְמִי, מנהיג בחריין. מכתב זה נישא על ידי עַלַאא בִּן חַצְ'רַמִי[ר"ח"ב]. נוסח מכתב זה אבד. כאשר מכתב זה הגיע למנהיג, הוא האמין וכתב חזרה לנביא[עתה"ש] שהוא ורבים מחבריו ומתומכיו החליטו להצטרף לאסלאם. אולם חלק החליט שלא להצטרף. הוא אף אמר שישנם כמה יהודים ומכש־פים שחיים תחת שלטונו. מה עליו לעשות איתם?

הנביא[עתה"ש] כתב שוב למנהיג זה כדלקמן:

אני שמח על כך שקבלתם את האסלאם. חובתך הינה לציית לנציגים ולשליחים שאשלח אליך. כל המציית להם מציית לי. השליח שמסר לידיך את המכתב שבח אותך בפניי והבטיח לי כי אמונתך כנה. התפללתי לאלוהים למען עמך. לכן נסה ללמד אותם את דרכיו של האסלאם ומנהגיו. הגן על רכושם. אל תתיר לשום אדם לשאת יותר מארבע נשים. חטאי העבר נסלחים. תמשיך לשלוט על עמך כל עוד אתה טוב ומוסרי. באשר ליהודים ולמכשפים, עליהם רק לשלם מס. לכן אל תבוא אליהם בדרישות אחרות. באשר לאוכלוסיה הכללית, אלה שאין ברשותם קרקע המספיקה כדי לכלכלם צריכים לקבל ארבעה דירהאמים כל אחד וכמה בגדים ללבוש (*זֻרְקַאנִי* ו-*חַ׳מִיס*).

הנביא עתה״ש אף כתב למלך עֻמַאן, למנהיג יַמַאמַה, למלך עַ׳סַּאן, למנהיג בַּנִי נַהְד, שבט בתימן, למנהיג הַמְדַאן, שבט אחר בתימן, למנהיג בַּנִי עַלִים ולמנהיג שבט חַצְ׳רַמִי. רובם הפכו מוסלמים.

המכתבים הללו מראים עד כמה אמונתו של הנביא עתה״ש באלוהים היתה מושלמת. הם אף מעידים שממש למן ההתחלה הנביא עתה״ש האמין כי הוא נשלח מאת אלוהים לא לאומה אחת בלבד או לאזור אחד בלבד, אלא לכל אומות העולם. נכון שהמכתבים הללו התקבלו על ידי נמעניהם באופנים שונים. חלקם קבל את האסלאם מייד, אחרים התייחסו למכתבים בכובד ראש, אולם לא קבלו את האסלאם. יש שהתייחסו אליהם בנימוס רגיל, ויש שגילו כלפיהם בוז וגאווה. אולם אף נכון הדבר, וההיסטוריה עדה לעובדה, שגורל מקבלי המכתבים הללו או גורל עמם עלה בקנה אחד עם האופן

בו התייחסו למכתבים הללו.

נפילתה של חַ׳יְבַּר

כפי שאמרנו לעיל, היהודים ומתנגדים אחרים לאסלאם היו כעת עסוקים בהסתת השבטים כנגד המוסלמים. הם היו משוכנעים כעת כי חצי האי ערב אינו מסוגל לעמוד בפני ההשפעה הגוברת של האסלאם ושהשבטים הערביים אינם מסוגלים לתקוף את מֶדִי־נַה. לכן החלו היהודים לרקום מזימות יחד עם השבטים הנוצרים שהתיישבו בגבול הדרומי של האימפריה הרומית. במקביל הם החלו לכתוב ולהפיץ מכתבים כנגד הנביאעתה״ש לשותפיהם לאמו־נה הנמצאים בעיראק. באמצעות תעמולה זדונית שהתנהלה דרך התכתבויות הם ביקשו להסית את קיסר איראן נגד האסלאם. מזימות היהודים הובילו לכך שהקיסר הוסת נגד האסלאם ואף שלח פקודות למושל תימן לעצור את הנביאעתה״ש. בזכות התערבות אלוהית מיוחדת וחסד אלוהי, נותר הנביאעתה״ש בטוח ומוגן, והמ־זימה הנתעבת של קיסר איראן התגלתה. יש להבהיר כי בלעדי הע־זרה האלוהית שליוותה את הנביאעתה״ש לאורך כל הקריירה שלו, התנועה השברירית של האסלאם המוקדם היתה נקטעת באיבה כתוצאה מהעוינות וההתנגדות מצד הקיסרים של רומא ואיראן. כאשר הקיסר ציווה על מעצרו של הנביאעתה״ש, קרה שבטרם היו יכולים הצווים לצאת לפועל, הקיסר הודח והוצא להורג על ידי בנו, והצווים שהוציא למעצרו של הנביאעתה״ש בוטלו על ידי השליט החדש. נושאי המשרות בתימן התרשמו מנס זה; כך שמחוז תימן

הפך ברצון לחלק מהאימפריה המוסלמית. המזימות שהיהודים המשיכו לרקוח כנגד המוסלמים ועירם מֶדִינַה, חייבו את הרחקתם למרחק רב ממֶדִינַה. אם היו מניחים להם להמשיך לחיות בסביבה קרוב לוודאי שמזימותיהם היו מובילות להסלמת שפיכות הדמים והאלימות. לאחר שובו מחֻדַיְבִּיַה המתין הנביאעתה״ש במשך חמישה חודשים ולאחריהם החליט לגרש מחַ׳יְבַּר. חַ׳יְבַּר היתה רחוקה אך במעט ממֶדִינַה ומשם היה קל מאוד ליהודים להמשיך את מזימותיהם. הנביאעתה״ש צעד לחַ׳יְבַּר (בחודש אוגוסט 628 לספירה) במטרה לגרש מתוכה את היהודים. היו עמו אלף שש מאות איש. חַ׳יְבַּר, כפי שאמרנו, היתה עיר מבוצרת היטב. היא היתה מוקפת סלעים מכל עבריה ועליהם הוצבו ביצורים קטנים. היתה זו משימה לא קלה לכבוש מקום כזה עם כוח כה קטן. העמדות הקטנות שבגבולות חַ׳יְבַּר נפלו לאחר לחימה קצרה. אולם כאשר היהודים התרכזו במעוז המרכזי של העיר, נראה היה כי כל ההתקפות עליו וכל צורות האסטרטגיה שננקטו כנגדו נכשלות. יום אחד היתה לנביאעתה״ש התגלות כי חַ׳יְבַּר תיפול בידיו של עַלִייח״ב . למחרת בבוקר, הודיע הנביאעתה״ש על כך לחסידיו ואמר, ״היום אמסור את הדגל השחור של האסלאם לידי אדם היקר לאלוהים, לנביאועתה״ש ולכל המוסלמים. אלוהים קבע כי ניצחוננו בחַ׳יְבַּר יתממש באמצעותו.״ למחרת זימן את עַלִייח״ב ומסר לידיו את הדגל. עַלִייח״ב לא התמהמה. הוא לקח את אנשיו ותקף את המעוז המרכזי. על אף העובדה שהיהודים ריכזו כוח בתוך מעוז זה, עַלִייח״ב והאוגדה שלו הצליחו לכבוש אותו לפני החשיכה. נחתם הסכם

שלום. תנאיו היו כי כל היהודים, נשותיהם וילדיהם יעזבו את חַ׳יְבַּר ויתיישבו במקום אחר המרוחק מרחק רב ממֶדִינַה. רכושם וחפציהם יעברו לידיהם של המוסלמים. מי שינסה להסתיר את נכסיו או את הציוד שלו או יתבטא שלא כראוי, לא יזכה להיות מוגן תחת הסכם השלום, ויהא עליו לשלם את העונש שנקבע בגין הפרת אמונים.

שלושה אירועים מעניינים התרחשו במצור זה על חַ׳יְבַּר. אחד מהם מהווה סימן מאלוהים ושניים מלמדים אותנו על אופיו המוסרי הגבוה של הנביא[עתה״ש].

אחת מאלמנותיו של כִּנַאנַה, אחד ממנהיגי חַ׳יְבַּר, נישאה לנביא[עתה״ש]. הנביא ראה שעל פניה ישנם סימנים מסוימים, המזכירים צורת כף יד. "מה יש על פניך, צַפִיַּה[יח״ב]?" שאל אותה הנביא[עתה״ש].

"זה קרה כך," השיבה צַפִיַּה[יח״ב]. "ראיתי בחלום את הירח נופל לתוך הירך שלי. סיפרתי את החלום לבעלי. ברגע שסיפרתי לו את החלום סטר לי בעלי בחוזקה על פניי ואמר, "את רוצה להינשא למלך חצי האי ערב"" (*אִבְּן הִשַאם*). הירח היה הסמל הלאומי של חצי האי ערב. הירח בירך ציין קשר אינטימי כלשהו עם מלך חצי האי ערב. ירח שסוע או נופל פירושו עימותים במדינה הערבית או השמדתה.

חלומה של צַפִיַּה[יח״ב] הוא סימן להיותו של הנביא הקדוש[עתה״ש] נביא[עתה״ש] אמת. הוא אף סימן לעובדה שאלוהים מגלה את העתיד למשרתיו דרך חלומות. מאמינים זוכים לחסד זה בתדירות גבוהה

יותר מאשר כופרים. צַפִיַּה[יח״ב] היתה יהודיה כאשר חלמה חלום זה. קרה שבעלה נהרג במצור על חַ׳יְבַּר. מצור זה היה עונש בגין הפרת האמונים מצד היהודים. צַפִיַּה[יח״ב] הפכה לאסירה, ובחלוקת האסירים נמסרה לבן לוויה. לאחר מכן נודע כי היא אלמנתו של מנהיג. לפיכך היה נראה ראוי יותר, שאישה במעמדה תחיה עם הנביא[עתה״ש]. אולם הנביא[עתה״ש] בחר להעניק לה מעמד של אישה והיא הסכימה. בכך התממש חלומה.
שני אירועים נוספים התרחשו. האחד קשור לרועה צאן אשר השגיח על כבשיו של מנהיג יהודי. רועה זה התאסלם. לאחר שהמיר דתו אמר לנביא[עתה״ש], ״אינני יכול לחזור לעמי כעת, הוי נביא האלוהים[עתה״ש]. מה אעשה עם הכבשים והעזים של אדוני?״
״כוון את פניהם של בעלי החיים לעבר חַ׳יְבַּר ותן להם דחיפה. אלוהים יוביל אותם חזרה לאדונם״ אמר הנביא[עתה״ש]. רועה הצאן עשה כדבריו והעדר הגיע למעוז היהודי. השומרים במעוז קבלו אותם (*אִבְּן הִשַאם*, כרך 2, עמ׳ 191). אירוע זה מעיד על מידת הרצינות בה התייחס הנביא[עתה״ש] לעניין זכויות אישיות ועל מידת החשיבות שייחס לכך שנאמן יקיים את נאמנותו. במלחמה, הרכוש והחפצים של המפסידים מנוכסים, בצדק, על ידי המנצחים. אנו חיים בעידן של ציביליזציה ותרבות, אולם האם נוכל להציג דבר-מה שווה ערך לזה? האם אי פעם קרה שאויב נמלט השאיר מאחור רכוש והמנצחים השיבו אותו חזרה לבעליו? במקרה הנוכחי העזים היו שייכות לאחד הלוחמים בצד האויב. השבת העזים היתה בבחינת העברה של מזון לידי האויב, מזון אשר יספיק לו

למשך מספר חודשים. האויב עלול היה באמצעותו להצליח לע־מוד בפני המצור למשך זמן רב. אולם הנביא[עתה"ש] הורה להשיב את העזים וזאת כדי להדגיש עבור מומר חדש את החשיבות שיש לשמירה על נאמנות ולקיום התחייבות.

האירוע השלישי קשור לאישה יהודיה אשר ניסתה להרעיל את הנביא[עתה"ש]. היא שאלה את בני הלוויה איזה חלק של בשר הנביא[עתה"ש] אוהב לאכול. נמסר לה כי הוא מעדיף כתף טלה או עז. האישה שחטה עז והכינה נתחים על אבנים לוהטות. לאחר מכן ערבבה בתוכן רעל קטלני, בייחוד בחתיכות שנחתכו מהכתף, מתוך מחשבה שהנביא[עתה"ש] יעדיף אותן.

הנביא[עתה"ש] היה בדרכו חזרה לאוהלו, לאחר שאמר את תפילות הערב עם עדת מתפללים. הוא ראה כי אישה זו מחכה לו ליד אוהלו ושאל אותה, "האם אוכל לעשות למענך דבר-מה, אישה?" "כן, אבּוּ אל-קַאסִם[עתה"ש], תוכל לקבל ממני מִנְחַה." הנביא[עתה"ש] ביקש מבן לוויה לקחת כל מה שהאישה הביאה. כאשר התיישב הנביא[עתה"ש] לאכול את ארוחתו, מִנְחַה זו הונחה אף היא לפניו. הנביא[עתה"ש] נטל חתיכה. בן לוויה בשם בִּשְׁר בִּן אל-בַּרַאא' בִּן אל-מַעְרוּר[יח"ב] נטל אף הוא חתיכה. שאר בני הלוויה שנכחו בארוחה הושיטו ידיהם לאכול את הבשר, אולם הנביא[עתה"ש] עצר בעדם ואמר כי הוא סבור שהבשר מורעל. בעקבותיו אמר בִּשְׁר[יח"ב] כי אף הוא סבור כך. הוא רצה להשליך את הבשר אולם חשש כי הדבר ידאיג את הנביא[עתה"ש]. "כאשר ראיתי אותך נוטל חתיכה," אמר, "לקחתי אף אני אחת, אולם עד מהרה התחלתי לקוות שלא

היית לוקח את שלך כלל.״ מייד לאחר מכן חלה בִּשְׁר[יח״ב], ועל פי מספר דיווחים, מת בו במקום. על פי דיווחים אחרים הוא מת לאחר שהיה חולה במשך זמן מה. לאחר זאת, זימן הנביא[עתה״ש] את האישה ושאל אותה אם הרעילה את הבשר. האישה שאלה את הנביא[עתה״ש] כיצד הצליח לגלות זאת. הנביא[עתה״ש] שאחז חתיכה בידו אמר, ״ידי אמרה לי זאת,״ דבר שמשמעו היה כי הוא הצליח לשפוט על פי הטעם. האישה הודתה במה שעשתה. ״מדוע עשית זאת?״ שאל הנביא[עתה״ש].

״עמי נלחם בכם וקרובי משפחתי נהרגו בקרב זה, החלטתי להר־עיל אותך מתוך אמונה שאם אתה מתחזה תמות ואנו נהיה בטו־חים, אולם אם אתה נביא[עתה״ש], אלוהים יציל אותך.״

משמשמע הנביא[עתה״ש] הסבר זה סלח לאישה, על אף שהיתה ראויה לעונש מוות (מֻסְלִם). הנביא[עתה״ש] היה תמיד מוכן לסלוח והעניש רק כאשר העונש היה הכרחי, כאשר היה חשש שהאשם יוסיף לפ־גוע.

חזונו של הנביא[עתה״ש] מתממש

בשנה השביעית לאחר ההיג׳רה, בפברואר 629 ליתר דיוק, הנביא[עתה״ש] היה צריך ללכת למֶכַּה כדי להקיף את הכעבה. מנהיגי מֶכַּה נתנו הסכמתם לכך. כאשר הגיעה שעתו של הנביא[עתה״ש] לע־זוב, הוא אסף אלפיים חסידים ויצא לדרך לכיוון מֶכַּה. כאשר הגיע למַרַّטֶ׳הְרַאן, מקום עצירה ליד מֶכַּה, הורה לחסידיו לה־סיר את השריונות שלהם. אלה רוכזו במקום אחד. תוך הקפדה

מדויקת אחר תנאי ההסכם שנחתם בחֻדַיְבִּיַה, נכנסו הנביא[עתה״ש] וחסידיו למתחם המקודש עם חרבות נתונות בנדנן בלבד. הכניסה למֶכַּה עבור אלפיים איש, לאחר שבע שנות ריחוק, לא היתה דבר שבשגרה. הם זכרו את העינויים להם היו נתונים במהלך ימיהם במֶכַּה. בד בבד, הם ראו עד כמה רב-חסד הוא אלוהים כלפיהם בכך שאפשר להם לחזור ולבצע את הקפת הכעבה בשלום. מידות הכעס והשמחה שלהם היו שוות. אנשי מֶכַּה יצאו מבתיהם והתיישבו על ראשי הגבעות כדי לראות את המוסלמים. המוסלמים היו חדורי להט, התלהבות וגאווה. הם רצו לספר לאנשי מֶכַּה שכל ההבטחות שניתנו להם על ידי אלוהים התממשו. עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[יח״ב] החל לשיר שירי מלחמה, אולם הנביא[עתה״ש] עצר אותו באומרו, "בלי שירי מלחמה. אמור רק, היחיד שיש לעבדו הוא האלוהים האחד. אלוהים הוא זה אשר עזר לנביא[עתה״ש] והרים את המאמינים מהשפלה לכבוד והוא אשר סילק את האויב" (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ' 73).

לאחר שהקיפו את הכעבה ורצו בין הגבעות צַפַא ומַרְוַה, שהו הנביא[עתה״ש] ובני לווייתו במֶכַּה במשך שלושה ימים. לעַבַּאס[יח״ב] היתה גיסה אלמנה בשם מַיְמוּנַה[יח״ב], והוא הציע שהנביא[עתה״ש] יישא אותה לאישה. הנביא[עתה״ש] הסכים. ביום הרביעי אנשי מֶכַּה דרשו מהמוסלמים לעזוב. הנביא[עתה״ש] הורה על היציאה וביקש מתומכיו להתכונן לדרך חזרה למֶדִינַה. הוא מלא אחר ההסכם בצורה כל כך אדוקה ונזהר כל כך לכבד את רגשותיהם של אנשי מֶכַּה עד כי השאיר את כלתו החדשה מאחור במֶכַּה. הוא סידר שהיא תצט-

רף אליו עם חלק השיירה הנושא את חפציהם האישיים של עולי הרגל. הנביא[עתה״ש] עלה על גמלו ועד מהרה יצא אל מחוץ לגבולות המתחם המקודש. הנביא[עתה״ש] חנה למשך הלילה במקום המכונה סַרִף, ושם באוהל הצטרפה אליו מַיְמוּנַה[יח״ב].
היינו יכולים להשמיט פרט לא חשוב זה מתיאור קצר של חיי הנביא[עתה״ש], אולם לאירוע זה חשיבות אחת והיא כדלקמן. הנביא[עתה״ש] הותקף על ידי מחברים אירופאים משום שהיו לו מספר נשים. הם סבורים כי ריבוי נשים מהווה עדות לחולשה אישית ולאהבת תענוגות. אולם על רושם זה ביחס לנישואי הנביא[עתה״ש] מאפילה המסירות והאהבה שחשו נשות הנביא[עתה״ש] כלפיו. המסירות והאהבה שלהן הוכיחו שחיי הנישואין של הנביא[עתה״ש] היו טהורים, לא אנוכיים ורוחניים. הם היו חיים כה ייחודיים במובן זה, עד כי לא ניתן לומר על אף גבר שיחסו כלפי אישה אחת היה טוב באותה מידה שהיה יחסו של הנביא[עתה״ש] כלפי נשים רבות. אם חיי הנישואין של הנביא[עתה״ש] היו מבוססים על תענוגות, דבר זה היה ללא ספק מוביל לכך שנשותיו היו אדישות כלפיו ואף עוינות. אולם העובדות מראות בדיוק את ההפך. כל נשותיו של הנביא[עתה״ש] היו מסורות לו, ומסירותן נבעה מהתנהגותו הלא אנוכית ומאצילות הנפש שלו. התגובה שלהן להתנהגותו הלא אנוכית היתה מסירות ללא גבול. דבר זה מוכח באירועים רבים שתועדו בהיסטוריה. אחד האירועים קשור במַיְמוּנַה[יח״ב] עצמה. היא פגשה את הנביא[עתה״ש] לראשונה באוהל במדבר. אם קשר הנישואין שלהם היה לא טוב, אם הנביא[עתה״ש] היה מעדיף כמה מנשותיו על פני נשו־

תיו האחרות בגלל קסמן הפיזי, מַיְמוּנַהיח״ב לא היתה נוצרת את פגישתה הראשונה עם הנביאעתה״ש כזיכרון נהדר. אם נישואיה עם הנביאעתה״ש היו מקושרים עם זיכרונות לא נעימים או פושרים, היתה שוכחת הכל אודות הפגישה. מַיְמוּנַהיח״ב חיה שנים רבות לאחר מות הנביאעתה״ש. היא נפטרה בגיל מבוגר אולם לא היתה יכולה לשכוח את משמעות חיי הנישואין עם הנביאעתה״ש עבורה. ערב מותה בגיל שמונים, כאשר תענוגות הבשר נשכחות, כאשר רק דברים נשגבים ובעלי ערך מתמשך מצליחים לרגש, ביקשה מַיְמוּנַהיח״ב להיקבר במרחק מסע בן יום אחד ממֵכַּה, בדיוק בנקודה בה הנביאעתה״ש חנה בדרכו חזרה למֶדִינַה, ובה פגשה בו לראשונה לאחר שנישאה לו. העולם ידע סיפורי אהבה רבים, אמיתיים ודמיוניים כאחד, אולם אין ידועים סיפורים רבים המרגשים כמו זה.

זמן קצר לאחר הקפה היסטורית זו של הכעבה, שני גנרלים מפורסמים של האויב הצטרפו לאסלאם. בהמשך נודעו אלה כגנרלים מפורסמים של האסלאם. אחד מהם היה חַ'אלִד בִּן אל- וַלִידיח״ב אשר גאוניותו ואומץ ליבו זעזעו את האימפריה הרומית עד היסוד, ואשר תחת הנהגתו, סיפחו המוסלמים לאימפריה שלהם ארץ אחר ארץ. השני היה עַמְר בִּן אל-עַאציח״ב, כובש מצרים.

קרב מֻאְ'תַה

בדרך חזרה מהקפת הכעבה, החל הנביאעתה״ש לקבל דיווחים כי שבטים נוצריים בגבול הסורי, שהוסתו על ידי יהודים ועובדי

אלילים, נערכים להתקפה על מֶדִינַה. לפיכך שלח הנביא[עתה״ש] קבוצה של חמישה עשר איש לברר את האמת. אלה ראו צבא מתרכז בגבול הסורי. במקום לחזור מייד עם הדיווח, התמהמהו. הלהט שלהם להסביר את האסלאם השתלט עליהם, אולם להט זה שנבע מכוונה טובה יצר השפעה הפוכה מאוד ממה שרצו וציפו לו.

כאשר אנו סוקרים את האירועים כעת אנו יכולים להבין כי לא ניתן היה לצפות להתנהגות שונה מאלה, אשר כתוצאה מהסתה של אויב, תכננו לתקוף את עירו של הנביא[עתה״ש].

במקום להקשיב לדברי ההסבר, הם שלפו את קשתותיהם והחלו לירות חיצים על קבוצה זו של חמישה עשר איש. אולם הקבוצה לא התרגשה. אנשיה קבלו חיצים בתגובה לטיעונים, אולם הם לא נסוגו, אלא עמדו נחושים, חמישה עשר כנגד אלפים, ונפלו בקרב.

הנביא[עתה״ש] ארגן משלחת כדי להעניש את הסורים על אכזריות לא מוצדקת זו, אולם בינתיים קבל דיווחים כי הכוחות שהתרכזו בגבול התפזרו. לכן דחה את תוכניותיו.

מכל מקום, הנביא[עתה״ש] כתב מכתב לקיסר רומא (או למנהיג שבט העַ׳סַּאן אשר משל על בֻּצְרַה בשם רומא). אנו יכולים להניח כי במכתב זה התלונן הנביא[עתה״ש] על ההיערכות שהיתה גלויה לעין בגבול הסורי ועל הרצח הנתעב והלא מוצדק לחלוטין של חמישה עשר המוסלמים אותם שלח לדווח על המצב בגבול. מכתב זה נישא על ידי אַלְחַארִת׳[יח״ב], בן לוויה של הנביא[עתה״ש]. אַלְחַארִת׳[יח״ב] עצר בדרך במֻאְ׳תַה, שם פגש את שֻׁרַחְבִּל, אחד ממנהיגי שבט עַ׳סַּאן, אשר התחזה לפקיד רומאי. ״האם אתה שליח של מֻחַמַּד[עתה״ש]?״ שאל

מנהיג זה. כאשר נענה ב״כן,״ עצר את אַלְחַארִת׳[יח״ב], קשר אותו והכה אותו למוות. סביר למדי להניח כי מנהיג זה משבט עַ׳סַּאן היה מפקד בצבא שהיה מעורב בהריגתם של חמישה עשר המוסלמים, אשר רק ניסו להטיף. העובדה שהוא אמר לאַלְחַארִת׳[יח״ב], ״אולי אתה נושא מסר ממֻחַמַּד[עתה״ש]״ מעידה כי הוא פחד שמא התלונה על כך שבני שבט מסוים תחת ריבונות הקיסר תקפו את המוסלמים, תגיע לקיסר. הוא חשש שמא יאלץ לתת דין וחשבון על מה שקרה. הוא סבר כי ישיג ביטחון ברצח שליחו של הנביא[עתה״ש]. הציפייה לא התממשה. לנביא[עתה״ש] נודע על הרצח. כדי לנקום בגין רצח זה ובגין הרציחות הקודמות, הוא ארגן כוח של שלושת אלפים איש ושלחו לסוריה תחת פיקודו של זַיְד בִּן חַארִתַ׳ה[יח״ב], עבד משוחרר של הנביא[עתה״ש], אשר הזכרנו אותו בהסבר שלנו על חייו במֻכַּה. הנביא[עתה״ש] מינה את גַ׳עְפַר בִּן אבִּי טַאלִב[יח״ב] כיורשו של זַיְד[יח״ב], במקרה שזַיְד[יח״ב] ימות, ואת עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[יח״ב] במקרה שגַ׳עְפַר[יח״ב] ימות. במקרה בו עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[יח״ב] ימות אף הוא, היה על המוסלמים לבחור את מפקדם בעצמם. יהודי אשר שמע זאת קרא בקול, ״הוי אבּוּ אל-קַאסִם[עתה״ש], אם הנך נביא אמת[עתה״ש], שלושת הקצינים הללו אשר נקבת בשמם ימותו לבטח; משום שאלוהים מגשים דבריו של נביא[עתה״ש].״ כשהוא פונה לזַיְד[יח״ב] אמר, ״שמע לי, אם מֻחַמַּד[עתה״ש] הוא נביא אמת[עתה״ש] לא תחזור בחיים.״ זַיְד[יח״ב], שהיה מאמין אמיתי, השיב לו, ״בין אחזור חי ובין אם אחזור מת, מֻחַמַּד[עתה״ש] הוא נביא אמת[עתה״ש] של

אלוהים״ (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ׳ 75).

למחרת בבוקר החל הצבא המוסלמי בצעידתו הארוכה. הנביא[עתה״ש] ובני הלוויה צעדו עמו מרחק מסוים. משלחת גדולה וחשובה כזו מעולם לא הלכה מבלי שהנביא[עתה״ש] מפקד עליה באופן אישי. בשעה שהנביא[עתה״ש] צעד עם המשלחת כדי להיפרד ממנה לשלום, הוא נתן עצות והנחיות. כאשר הגיעו לנקודה בה אנשי מֶדִינַה בדרך כלל נפרדים מחברים ומקרובים ההולכים לסוריה, עצר הנביא[עתה״ש] ואמר:

אני מפציר בכם לחשוש מאלוהים ולנהוג בצדק עם המוסלמים ההולכים עמכם. צאו למלחמה בשם אללה ולחמו באויב בסוריה, אשר הוא אויבכם, כמו גם אויבו של אללה. כאשר תגיעו לסוריה, תפגשו כאלה שזוכרים את אלוהים במידה רבה בבתי התפילה שלהם. אל תתעמתו עמם ואל תעשו להם צרות כלשהן. בארצו של האויב אל תהרגו נשים או ילדים ולא עיוורים או זקנים; אל תגדעו אף עץ ואל תחריבו אף בניין (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3).

לאחר שאמר זאת שב הנביא[עתה״ש] לעיר והצבא המוסלמי המשיך קדימה. היה זה הצבא המוסלמי הראשון שנשלח להילחם בנוצרים. כאשר המוסלמים הגיעו לגבול הסורי הם שמעו כי הקיסר עצמו השתלט על האזור עם מאה אלף מחייליו שלו ומאה אלף נוספים שגויסו מהשבטים הנוצריים בחצי האי ערב. כשהם ניצבים אל מול אויב שמספרו כה רב, המוסלמים כמעט רצו לעצור בדרך ולשלוח מסר לנביא[עתה״ש] במֶדִינַה. משום שאולי יוכל לתגבר

את מספרם או ירצה לשלוח הנחיות חדשות. כאשר מנהיגי הצבא התייעצו, עמד עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[רח״ב], ואמר כשהוא חדור להט, "עמי, יצאתם מבתיכם למות מות קדושים בדרכו של אלוהים, וכעת כאשר המוות על קידוש השם נראה לעין נדמה כי אתם נרתעים. לא נלחמנו עד כה משום שהיינו מצוידים טוב יותר מן האויב מבחינה מספרית או מבחינת כלי לחימה. הנשק העיקרי שלנו היה האמונה שלנו. אם האויב רב מאיתנו פי כמה וכמה מבחינה מספרית או מבחינת ציוד, מה זה משנה? לבטח נזכה בגמול אחד משניים. או שננצח, או שנמות על קידוש השם." הצבא שמע את אִבְּן רַוַאחַה[רח״ב] והתרשם מאוד. הצדק עמו, אמרו פה אחד. הצבא התקדם. בשעה שצעדו ראו את הצבא הרומאי מתקדם לעברם. לכן, במֻאְ'תַה המוסלמים תפשו את עמדותיהם והקרב החל. תוך זמן קצר נהרג זַיְד[רח״ב], מפקד המוסלמים, ובן דודו של הנביא, גַ'עְפַר בִּן אבִּי טַאלִב[רח״ב], קבל לידיו את הדגל ואת הפיקוד על הצבא. כאשר הוא ראה כי לחץ האויב גובר והמוסלמים אינם עומדים איתן, עקב נחיתות מספרית מוחלטת, ירד מסוסו וקטע את רגליו. משמעות מעשהו זה היתה כי לפחות אינו עומד לברוח; הוא יעדיף למות מאשר לברוח.

קטיעת רגליי בהמת הרכיבה היתה מנהג ערבי שנועד למנוע מנוסת בהלה ופאניקה. גַ'עְפַר אבד את יד ימינו אולם אחז בדגל בשמאלו. הוא אבד אף את יד שמאל ואז אחז בדגל בין שני גדמי הידיים, כשהוא לחוץ לחזהו. כשהוא נאמן להבטחתו, נפל בקרב. לאחריו, עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[רח״ב], כפי שציוה הנביא[עתה״ש], תפס את

הדגל ואת הפיקוד. אף הוא נפל בקרב. על פי צו הנביא[עתה״ש] היה על המוסלמים כעת להתייעץ יחד ולבחור מפקד. אולם לא היה זמן לערוך בחירות. המוסלמים היו עלולים בהחלט להיכנע לעליונות המספרית של האויב, אולם חַ׳אלִד בִּן אל- וַלִיד[יח״ב], אשר קבל הצ־עתו של חבר, תפס את הדגל והמשיך להילחם עד בוא הערב. ביום שלמחרת חַ׳אלִד [יח״ב] נכנס שוב למערכה עם כוחו החבוט והעייף אולם נקט בתכסיס. הוא שינה את עמדות אנשיו – אלה שבחזית התחלפו עם אלה שבעורף ואלה שבאגף הימני התחלפו עם אלה שבאגף השמאלי. הם אף קראו מספר סיסמאות. האויב סבר שה־מוסלמים קבלו תגבורות במהלך הלילה ונסו בבהלה. חַ׳אלִד [יח״ב] חילץ את שארית הצבא וחזר. הנביא[עתה״ש] קבל דיווח על האירועים הללו דרך התגלות. הוא כנס את המוסלמים במסגד. כאשר קם כדי לדבר אליהם, היו עיניו רטובות מדמעות. הוא אמר:

ברצוני לספר לכם על הצבא שעזב מכאן לכיוון הגבול הסורי. הוא עמד כנגד האויב ונלחם. בתחילה זַיְד[יח״ב], לאחריו גַ׳עְפַר[יח״ב] ולאח־ריו עַבְּד-אללה בִּן רַוַאחַה[יח״ב] אחזו בדגל. כל השלושה נהרגו, בזה אחר זה, בעודם נלחמים בגבורה. התפללו למענם. לאחריהם אחז בדגל חַ׳אלִד בִּן אל- וַלִיד[יח״ב]. הוא מינה עצמו. הוא חרב בין חר־בותיו של אללה. לכן הציל את הצבא המוסלמי וחזר (*זַאד אל-מַעַאד*, כרך 1, ו-*זֻרְקַאנִי*).

תיאורו של חַ׳אלִד[יח״ב] על ידי הנביא[עתה״ש] זכה לפופולריות. לחַ׳אלִד[יח״ב] הודבק הכינוי ׳חרבו של אלוהים׳.

חַ׳אלִד[יח״ב] זכה לעיתים קרובות להתגרות מצד מוסלמים אחרים

משום שהיה אחד המומרים המאוחרים יותר. פעם אחת הוא ועַבְּד אל-רַחְמַאן בִּן עַוְף[יח״ב] רבו על משהו. עַבְּד אל-רַחְמַאן בִּן עַוְף[יח״ב] התלונן על חַ'אלִד[יח״ב] בפני הנביא[עתה״ש]. הנביא[עתה״ש] גער בחַ'אלִד[יח״ב] ואמר, "חַ'אלִד[יח״ב], אתה מציק לאדם המשרת את האסלאם מימי קרב בַּדְר. אני אומר לך שאף אם תתן זהב במשקל שווה ערך לקרב אֻחֻד בשירות האסלאם, עדיין לא תהיה ראוי לגמול אלוהי באותה המידה לה ראוי עַבְּד אל-רַחְמַאן[יח״ב]."

"אבל הם התגרו בי," אמר חַ'אלִד[יח״ב], "ואני חייב להשיב."

"על כך פנה הנביא[עתה״ש] לאחרים ואמר, "אסור לכם להתגרות בחַ'אלִד[יח״ב]. הוא חרב בין חרבותיו של אלוהים, אשר נותרת שלו־פה כנגד כופרים."

התיאור של הנביא[עתה״ש] התגשם במדויק מספר שנים מאוחר יותר. כאשר חַ'אלִד[יח״ב] שב עם הצבא המוסלמי, כמה מוסלמים ממֶדִינַה תיארו את החיילים החוזרים כתבוסתנים ונעדרי רוח לחימה. הביקורת הכללית היתה כי על כולם היה למות בקרב. הנביא[עתה״ש] גער במבקרים. חַ'אלִד[יח״ב] וחייליו אינם תבוסתניים או נעדרי רוח לחימה, אמר. הם חיילים אשר שבו לתקוף שוב ושוב. במילים הללו נאמר יותר ממשמעותן הפשוטה. הן חזו מראש את הקרבות שעתידים היו להיות למוסלמים עם סוריה.

הנביא[עתה״ש] מתקדם למֶכַּה עם עשרת אלפים חסידים

בשנה השמינית להיג'רה, בחודש רמדאן (דצמבר, 629 לספירה), יצא הנביא[עתה״ש] במסע האחרון אשר ביסס את האסלאם בחצי

האי ערב באופן מוחלט.

בחֻדַיְבִּיַה הוסכם בין המוסלמים לבין הכופרים כי יש לאפשר לש־בטים הערביים להצטרף הן לכופרים והן לנביא[עתה״ש]. כמו כן הוס־כם כי למשך עשר שנים הצדדים לא ילחמו זה בזה אלא אם כן צד אחד יפר את ההסכם על ידי תקיפת הצד האחר. בהתאם להסכם זה, הצטרף שבט בַּנוּ בַּכְּר אל אנשי מֶכַּה ואילו שבט חֻ׳זַאעַה כרת ברית עם המוסלמים. הכופרים הערבים לא התייחסו בכבוד לב־ריתות ובפרט לא לבריתות עם המוסלמים. קרה שבין השבטים בַּנוּ בַּכְּר לחֻ׳זַאעַה התגלעו כמה סכסוכים בולטים. אנשי שבט בַּנוּ בַּכְּר נועצו באנשי מֶכַּה ביחס לסגירת החשבון הישן שלהם עם שבט חֻ׳זַאעַה. הם טענו שבעקבות חתימת הסכם חֻדַיְבִּיַה, שבט חֻ׳זַאעַה מרגיש בטוח בשל הברית שלו עם הנביא[עתה״ש]. לכן זוהי שעת כושר עבורם לתקוף את שבט חֻ׳זַאעַה. אנשי מֶכַּה הסכימו. בהתאם לכך, הם ושבט בַּנוּ בַּכְּר חברו יחד למתקפת לילה על שבט חֻ׳זַאעַה והרגו רבים מאנשיו. שבט חֻ׳זַאעַה שלח ארבעים מאנשיו רכובים על גמלים מהירים למֶדִינַה כדי לדווח לנביא[עתה״ש] על הפרת זו של ההסכם. הם אמרו כי כעת נתונה בידי המוסלמים ההחלטה אם ללכת למֶכַּה כדי לנקום בגין מתקפה זו. המשלחת פגשה את הנביא[עתה״ש] והנביא[עתה״ש] אמר להם באופן שאינו משתמע לשני פנים כי הוא מתייחס לאסונות שספגו כאל אסונותיו שלו. הוא הצביע לעבר ענן עולה בשמיים ואמר, ״כמו טיפות הגשם שאתם רואים שם, כך יגיעו החיילים המוסלמים לעזרתכם.״ אנשי מֶכַּה היו מו־דאגים מן החדשות על משלחת חֻ׳זַאעַה למֶדִינַה. הם שלחו את

אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] במהירות למֶדִינַה כדי למנוע מהמוסלמים לתקוף. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] הגיע למֶדִינַה והחל לטעון כי משום שהוא לא נכח בחֻדַיְבִּיַה, על המוסלמים לחתום על הסכם שלום חדש. הנביא[עתה״ש] חשב שלא יהיה זה חכם להיענות לטענה זו. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] התרגז, הלך למסגד והכריז:

"הוי אנשים, אני מחדש לכם, בשם אנשי מַכַּה, את ההבטחה לש־לום" (*זֻרְקַאנִי*).

אנשי מֶדִינַה לא הבינו את דבריו. לכן הם רק צחקו. אמר הנביא[עתה״ש] לאַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], "ההצהרה שלך היא חד צדדית ואיננו יכולים להס־כים לה." בינתיים שלח הנביא[עתה״ש] מסר לכל השבטים. כאשר היה בטוח שהם מוכנים וצועדים קדימה, ביקש הנביא[עתה״ש] מהמ־וסלמים של מֶדִינַה להתחמש ולהיערך. ב-1 בינואר, יצא הצבא המוסלמי לדרך. בנקודות שונות בדרכם הצטרפו אליהם שבטים מוסלמים אחרים. לאחר ימים ספורים בלבד של מסע נכנס הצבא למדבר פַארַאן. מספרו תפח לעשרת אלפים, בדיוק כפי שחזה שלמה הנביא[ע״ה] זמן רב קודם לכן. כאשר צבא זה התקדם לעבר מַכַּה, השקט סביב נראה לאנשי מַכַּה יותר ויותר מאיים ומבשר רעות. הם שכנעו את אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לצאת שוב ולגלות מה זוממים המוסלמים. לאחר מסע שנמשך פחות מיום מחוץ למַכַּה, ראה אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] בלילה את המדבר כולו מואר במדורות. הנביא[עתה״ש] הורה להדליק מדורה בחזית של כל מחנה. השפעתן של המדורות השואגות הללו בדממה ובחשכת הליל היתה עצומה. "מה זה יכול להיות?" שאל אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] את בני הלוויה שלו, "האם ירד צבא

משמיים? אינני מכיר אף צבא ערבי כה גדול." הם נקבו בשמו־תיהם של מספר שבטים ועל כל שם של שבט אמר אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] "אין אף שבט ערבי או עַם בעל צבא כה גדול." אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] וחבריו עסקו עדיין בהעלאת השערות כאשר קול קרא מן החו־שכה, "אַבּוּ חַנְטַ'לַה[יח״ב] "! (חַנְטַ'לַה היה בנו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב].) "עַבַּאס[יח״ב], האם אתה כאן?" שאל אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב].

"כן, צבאו של הנביא[עתה״ש] קרוב. פעל מהר או שהשפלה ותבוסה יהיו מנת חלקך," השיב עַבַּאס[יח״ב].

עַבַּאס[יח״ב] ואַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] היו ידידים ותיקים. עַבַּאס[יח״ב] עמד על כך שאַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] יתלווה אליו על אותו פרד אל הנביא[עתה״ש]. הוא אחז בידו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], משך אותו מעלה והכריח אותו לרו־כוב על הפרד. כשהם מדרבנים את הפרד, הגיעו עד מהרה למחנהו של הנביא[עתה״ש]. עַבַּאס[יח״ב] חשש שעֻמַר[יח״ב] אשר שמר על אוהלו של הנביא[עתה״ש] יתנפל על אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] ויהרגו אותו. אולם הנביא[עתה״ש] נקט עוד קודם לכן באמצעי זהירות והודיע שאם מישהו ייפגוש באַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] שלא ינסה להרגו. הפגישה הותירה באַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] רושם עמוק. הוא היה המום מעליית קרנו של האסלאם. אותו נביא[עתה״ש] שאנשי מֶכַּה גירשו ממֶכַּה כשהוא מלווה בבן לוויה אחד מתדפק כעת על שערי מֶכַּה, שבע שנים בלבד מאוחר יותר, כשו־עמו עשרת אלפים חסידים. הקערה התהפכה על פיה לחלוטין. הנביא[עתה״ש] הפליט אשר שבע שנים קודם לכן, ברח ממֶכַּה מחשש לחייו, חזר כעת למֶכַּה, ומֶכַּה אינה מסוגלת לעמוד בפניו.

נפילתה של מֶכַּה

בראשו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] התחוללה לבטח סערת מחשבות. האין זה שינוי עצום בתוך שבע שנים? וכעת כמנהיגם של אנשי מֶכַּה, מה יעשה? האם יתנגד או יכנע? בשעה שהיה טרוד במחשבות מסוג זה, הוא היה נדמה למתבוננים מבחוץ כמעורפל מחשבות. הנביא[עתה״ש] ראה את מנהיג מֶכַּה נסער. הוא אמר לעַבַּאס[יח״ב] לקחתו משם ולארחו למשך הלילה, כשהוא מבטיח שיראה אותו בבוקר. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לן אצל עַבַּאס[יח״ב] אותו לילה. בבוקר ביקרו את הנביא[עתה״ש]. היתה זו שעת תפילות הבוקר המוקדמות. התכונה והפעילות שראה אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] בשעה מוקדמת זו היתה בלתי רגילה עבורו. הוא לא הכיר – אף איש מֶכַּה לא הכיר – משכימי קום כדוגמת המוסלמים תחת תורת האסלאם. הוא ראה את כל אנשי המחנה המוסלמים מתכנסים לתפילות הבוקר שלהם. כמה מהם הלכו אנה ואנה בחיפושם אחר מים לרחצת ההיטהרות, אחרים כדי לפקח על הסתדרותם בשורה של המתפללים לקראת הטקס. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לא יכול היה להבין פעילות זו בשעת בוקר מוקדמת. הוא נפחד. האם נרקמת מזימה חדשה כלשהי להטיל עליו אימה?

״מה יכול להיות שכולם עושים? הוא שאל בתדהמה גמורה.

״שום דבר שיש לחשוש מפניו,״ השיב עַבַּאס[יח״ב]. ״הם רק מתכוננים לתפילות הבוקר.״

לאחר מכן ראה אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] אלפי מוסלמים מסתדרים בשורה מאחורי הנביא[עתה״ש] ומבצעים את התנועות הקבועות על פי פקודת

הנביא עתה״ש – השתטחויות למחצה, השתטחויות מלאות, עמידה על הרגליים שוב וכן הלאה. עַבָּאס יח״ב היה בתפקיד שמירה לכן היה חופשי לשוחח עם אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב.

״מה יכול להיות שהם עושים כעת?״ שאל אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב. ״כל מה שהנביא עתה״ש עושה, עושים כל השאר.״

״מה עובר בראשך? זוהי רק התפילה המוסלמית, אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב. המוסלמים יעשו הכל בפקודת הנביא עתה״ש – יוותרו על מזון ושתייה, למשל.״

אמר אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב, ״נכון, ראיתי ארמונות נפלאים. ראיתי את ארמונו של מלך איראן ואת ארמונו של קיסר רומא, אולם מעולם לא ראיתי עם כה מסור למנהיגו כפי שהמוסלמים מסורים לנביאם עתה״ש״ (*חַלְבִּיָּה*, כרך 2, עמ׳ 90).

כשהוא מלא פחד ותחושת אשמה, המשיך אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב לשאול את עַבָּאס יח״ב אם אינו מתכוון לבקש מהנביא עתה״ש לסלוח לעם שלו, דהיינו, לאנשי מֶכָּה.

תפילות הבוקר הסתיימו ועַבָּאס יח״ב הוביל את אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב אל הנביא עתה״ש.

אמר הנביא עתה״ש לאַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב. ״האם עוד לא הפנמת שאין אף אחד שראוי לעבדו פרט לאללה?״

״בחיי אבי ואמי. תמיד היית נדיב, עדין ומתחשב כלפי מכריך, ידידיך וקרובי משפחתך. אני בטוח כעת שלוּ היה מישהו אחר שראוי לעבדו הינו מקבלים ממנו עזרה כנגדך.״

״האם אף עוד לא הפנמת כי אני שליח אללה עתה״ש?״

״בחיי אבי ואמי, ביחס לזאת יש לי עדיין ספקות כלשהן.״
״בזמן שאַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] היסס להכיר בנביא[עתה״ש] כשליח אלוהים, שניים מבני הלוויה שלו, אשר צעדו איתו אל מחוץ למֶכַּה כדי לבצע סיור בשטח האויב עבור אנשי מֶכַּה, הפכו למוסלמים. אחד מהם היה חַכִּים בִּן חִזַאם[יח״ב]. מעט מאוחר יותר התאסלם אף אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], אולם נראה היה כי רק לאחר כיבוש מֶכַּה המרת הדת נעשתה בלב שלם. חַכִּים בִּן חִזַאם[יח״ב] שאל את הנביא[עתה״ש] אם המוסלמים ישמידו את מכריהם וקרובי משפחותיהם.
״האנשים הללו,״ השיב הנביא[עתה״ש], ״היו אכזריים מאוד. הם בצעו מעשים רעים והוכיחו עצמם כבעלי כוונות רעות. הם נסוגו מברית השלום שנחתמה בחֻדַיְבִּיַה ותקפו את שבט חֻ׳זַאעַה באכזריות. הם נלחמו במקום שאלוהים אסר על חילולו.״
״הדברים נכונים לחלוטין, הוי נביא האלוהים[עתה״ש], אנשינו אכן עשו בדיוק כפי שאמרת, אולם במקום להתקדם לכיוון מֶכַּה אתה צריך לתקוף את שבט הַוַאזִן,״ הציע חכים[יח״ב].
״בני שבט הַוַאזִן היו אף הם אכזריים ופראיים. אני מקווה שאלוהים יאפשר לי להגשים את כל שלוש המטרות: כיבוש מֶכַּה, עליית האסלאם והבסת שבט הַוַאזִן.״
אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] שהאזין, שאל כעת את הנביא[עתה״ש]: ״אם אנשי מֶכַּה לא ישלפו את החרב, האם יזכו בביטחון ובשלום?״
״כן,״ השיב הנביא[עתה״ש], ״כל מי שישאר בתוך הבית יהיה מוגן ובטוח.״
״אולם הוי הנביא[עתה״ש],״ התערב עַבַּאס[יח״ב], ״אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] מאוד

מודאג בקשר לעצמו. הוא רוצה לדעת אם דרגתו ומעמדו בקרב אנשי מֶכַּה יכובדו.״

״בסדר גמור,״ אמר הנביא[עתה״ש] : ״מי שימצא מקלט בביתו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] יהיה מוגן ובטוח. מי שייכנס למסגד המקודש יהיה מוגן ובטוח. אלה שיניחו את נשקם יהיו מוגנים ובטוחים. אלה שי־סגרו את דלתותיהם ויישארו בפנים יהיו מוגנים ובטוחים. אלה שיישארו בביתו של חַכִּים בִּן חִזַאם[יח״ב] יהיו מוגנים ובטוחים.״

לאחר שאמר זאת קרא לאבּוּ רֻוַיְחַה[יח״ב] ומסר לידיו את דגל האס־לאם. לאבּוּ רֻוַיְחַה[יח״ב] היתה ברית אחווה עם בִּלַאל[יח״ב] , העבד שחור העור. בשעה שהעביר לידיו את הדגל, אמר הנביא[עתה״ש], ״מי שיעמוד תחת דגל זה יזכה להיות מוגן ובטוח.״ במקביל הוא הורה לבִּלַאל[יח״ב] לצעוד לפני אבּוּ רֻוַיְחַה[יח״ב] ולהכריז לכל הנוגעים בדבר שכל הנכנס תחת הדגל שאוחז אבּוּ רֻוַיְחַה[יח״ב] יזכה להיות מוגן ובטוח.

הנביא[עתה״ש] נכנס למֶכַּה

ההיערכות נעשתה ברוב תבונה. כאשר המוסלמים נרדפו במֶכַּה, בִּלַאל[יח״ב] , אחת המטרות שלהם, נגרר ברחובות באמצעות חב־לים קשורים לרגליו. מֶכַּה לא נתנה לבִּלַאל[יח״ב] מנוח, אלא רק כאבים פיזיים, השפלה ובושה. עד כמה אכול נקמה היה לבטח בִּלַאל[יח״ב] ביום גאולתו זה? היה זה מן ההכרח לאפשר לו לנקום במעשי האכזריות האיומים שסבל במֶכַּה, אולם דבר זה היה חייב להיעשות במסגרת הגבולות שקבע האסלאם. לפיכך, הנביא[עתה״ש]

לא הניח לבִּלַאל[יח״ב] לשלוף את החרב ולהלום בצוואריהם של מי שהיו רודפיו. דבר זה היה נחשב כמנוגד לאסלאם. במקום זאת מסר הנביא[עתה״ש] לאחיו של בִּלַאל[יח״ב] את דגל האסלאם, והטיל על בִּלַאל[יח״ב] את המשימה של הצעת שלום וביטחון לכל רודפיו לשעבר, וזאת תחת הדגל הנישא על ידי אחיו. בנקמה זו היו יופי וקסם. צריך לדמיין את בִּלַאל[יח״ב] הצועד לפני אחיו וקורא לאויביו לשלום. תאוות הנקמה שלו לא היתה יכולה להימשך לאורך זמן. היא לבטח התפוגגה כאשר התקדם וקרא לאנשי מֶכַּה לשלום תחת דגל הנישא גבוה על ידי אחיו.

בשעה שהמוסלמים צעדו לעבר מֶכַּה, הורה הנביא[עתה״ש] לעַבַּّאס[יח״ב] לקחת את אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] וחבריו לאתר ממנו יוכלו לצפות בקלות בצבא המוסלמי, בהתנהגותו ובהשפעתו. עַבַּّאס[יח״ב] עשה זאת, ואַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] וחבריו צפו מעמדת תצפית במעברם של השבטים הערביים, אשר אנשי מֶכַּה נעזרו בכוחם בכל השנים הללו לצורך מזימותיהם כנגד האסלאם. הם צעדו אותו יום לא כחיילים כופרים אלא כחיילים מאמינים. כעת הם נשאו את סיסמאות האסלאם, ולא את הסיסמאות מהתקופה הפגאנית שלהם. הם צעדו בסך, לא כדי לשים קץ לחייו של הנביא[עתה״ש], אלא כדי להקריב את חייהם למענו; לא כדי לשפוך את דמו, אלא את דמם שלהם למענו. שאיפתם באותו היום לא היתה להתנגד למסר של הנביא[עתה״ש] ולשמור על הסולידריות השטחית של עמם. אלא לשאת לכל קצוות תבל את אותו המסר לו התנגדו עד כה. לבסס את האחדות והסולידריות של האנושות. טור אחר טור צעדו בסך עד ששבט

אַשְׁגַ׳ע נגלה לעיניו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב]. מסירותם של בני שבט זה לאסלאם ולהט ההקרבה העצמית שלהם ניכרו בפניהם ונשמעו בשיריהם ובסיסמאותיהם.

״מי אלה יכולים להיות?״ שאל אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב].

״אלה הם בני שבט אַשְׁגַ׳ע.״

אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] התבונן המום ואמר, ״בכל חצי האי ערב, לא היה שבט שרחש טינה גדולה יותר כלפי מֻחַמַּד[עתה״ש].״

״אנו מייחסים זאת לחסדו של אלוהים. הוא שינה את לבבותיהם של אויבי האסלאם ברגע שהוא חשב לנכון,״ אמר עַבַּאס[יח״ב].

אחרון הגיע הנביא[עתה״ש] כשהוא מוקף בטורים של אַנְצַאר[יח״ב] (תו־מכים) ומֻהַאגִ׳רין (מהגרים). הם מנו לבטח כאלפיים ועטו עליהם חליפות שריון. עֻמַר[יח״ב] האמיץ כיוון את צעידתם. מראה זה היה המרשים מכל. מסירותם של מוסלמים אלה, נחישותם והלהט שלהם נראו עצומים. כאשר מבטו של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] נפל עליהם, הוא הוכנע לחלוטין.

״מי אלה יכולים להיות?״ שאל.

״אלה הם האנצאר[יח״ב] והמהאג׳רין המקיפים את הנביא[עתה״ש],״ השיב עַבַּאס[יח״ב].

״אין כוח בעולם היכול להתנגד לצבא זה,״ אמר אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], ולאחר מכן הוסיף כשהוא פונה לעַבַּאס[יח״ב] מפורשות, ״עַבַּאס[יח״ב], האחיין שלך הפך למלך החזק ביותר בעולם.״

״אתה עדיין רחוק מן האמת, אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב]. הוא אינו מלך; הוא נביא[עתה״ש], שליח אלוהים[עתה״ש],״ השיב עַבַּאס[יח״ב].

״כן, כן, שיהיה כמו שאתה אומר, נביא[עתה״ש] ולא מלך,״ הוסיף אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב].

בשעה שהצבא המוסלמי חלף על פני אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], נתקל במקרה מבטו של מפקד האנצאר[יח״ב], סַעְד בִּן עֻבָּאדַה[יח״ב], באַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] והוא לא הצליח להתאפק ואמר כי אלוהים התיר להם באותו יום להיכנס למֶכַּה בכוח וכי בני קֻרַיְש יושפלו.

כאשר הנביא[עתה״ש] חלף, הרים אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] קולו ואמר כשהוא פונה לנביא[עתה״ש], ״האם הרשית לערוך טבח במכריך ובקרובי משפחתך? שמעתי את מפקד האנצאר[יח״ב], סַעְד[יח״ב] ובני לווייתו אומרים זאת. הם אמרו כי זהו יום טבח. קדושת מֶכַּה לא תמנע שפיכות דמים ובני שבט קֻרַיְש יושפלו. נביא[עתה״ש] האלוהים, אתה הטוב מכולם והסלחן מכולם, המתחשב באדם. האם לא תסלח ותשכח על כל מה שעשו בני עמך שלך?״

הבקשה של אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] עסקה בנושא הבית. אותם המוסלמים שהושפלו והוכו ברחובות מֶכַּה כדרך קבע, שנושלו וגורשו מבתיהם, החלו לחוש רחמים כלפי רודפיהם לשעבר. ״נביא[עתה״ש] האלוהים,״ אמרו, ״הדיווחים ששמעו האנצאר על המעשים הרעים והאכזריים שביצעו אנשי מֶכַּה כנגדנו עלולים לגרום להם לבקש נקמה. איננו יודעים מה הם עלולים לעשות.״

הנביא[עתה״ש] הבין זאת. הוא פנה לאַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] ואמר, ״מה שסַעְד[יח״ב] אמר לחלוטין אינו נכון. אין זה יום טבח. זהו יום סליחה ומחילה. בני קֻרַיְש והכעבה יזכו לכבוד מאת אלוהים.״

לאחר מכן זימן את סַעְד[יח״ב] והורה לו להעביר את דגל האנצאר

לבנו, קַיְס[יח״ב] (*אִבְּן הִשַאם*, כרך 2). בכך עבר הפיקוד על האנצאר מסַעְד[יח״ב] לידיו של קַיְס[יח״ב]. היה זה צעד חכם. הוא הרגיע את אנשי מֶכַּה ומנע אכזבה מהאנצאר. קַיְס[יח״ב], גבר צעיר ואדוק, זכה לאמונו המלא של הנביא[עתה״ש].

אירוע מימיו האחרונים ממחיש את אדיקותו של קַיְס[יח״ב]. כאשר היה על ערש דווי, קבל קַיְס[יח״ב] את חבריו. חלק מהם הגיע וחלק לא. הוא לא יכול היה להבין זאת ושאל מדוע חלק מחבריו אינו מגיע לראותו. ״אתה שופע נדיבות,״ הסביר אחד מחבריו. עזרת לנזקקים באמצעות הלוואותיך. ישנם רבים בעיר החייבים לך. יתכן שכמה מהם היססו להגיע שמא תבקש מהם להחזיר את ההלוואות.״

״אם כך אני הוא הגורם להרחקת חבריי. בבקשה הודע כי כעת אף אחד אינו חייב דבר לקַיְס[יח״ב].״ לאחר הודעה זו זכה קַיְס[יח״ב] למבקרים רבים כל כך במהלך ימיו האחרונים עד כי הפסיעות לביתו יצרו נתיב חדש.

בחלוף הצבא המוסלמי על פניהם, אמר עַבַּאס[יח״ב] לאַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] שימהר למֶכַּה ויודיע לאנשי מֶכַּה כי הנביא[עתה״ש] מגיע, ושיסביר להם כיצד באפשרות כולם לזכות בביטחון. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] הגיע למֶכַּה עם מסר שלום זה עבור עירו, אולם אשתו, הִנְד, הידועה לשמצה עקב עוינותה כלפי המוסלמים, פגשה אותו. על אף היותה כופרת מושבעת היתה בכל זאת אישה אמיצה. היא תפשה את אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] בזקן וקראה לאנשי מֶכַּה לבוא ולהרוג את בעלה הפחדן. במקום להניע את אנשי העיר להקריב את חייהם להגנה על כבוד

עירם, הוא קרא להם לשלום.

אולם אַבּוּ סֻפְיַאן[יח"ב] יכול היה לראות שהינד מתנהגת בטיפשות. "זמן זה עבר," הוא אמר. "מוטב שתלכי הביתה ותשבי מאחורי דלתות סגורות. אני ראיתי את הצבא המוסלמי. כל חצי האי ערב יחד אינו יכול לעמוד בפניו כעת."

לאחר מכן הוא הסביר את התנאים בהם הבטיח הנביא[עתה"ש] שקט וביטחון לאנשי מֶכָּה. כאשר אנשי מֶכָּה שמעו את התנאים הללו הם רצו למצוא הגנה במקומות שצוינו בהכרזתו של הנביא[עתה"ש]. אחד עשר גברים וארבע נשים הוחרגו מהכרזה זו. העבירות שבי־צעו היו חמורות מאוד. אשמתם לא היתה בכך שלא האמינו ולא בכך שלקחו חלק במלחמות כנגד האסלאם; אלא בכך שביצעו מעשים לא אנושיים שלא ניתן היה להתעלם מהם. אולם בפועל הוצאו להורג ארבעה אנשים בלבד.

הנביא[עתה"ש] הורה חַ'אלִד בִּן אל- וַלִיד[יח"ב] שלא להתיר כל לחימה אלא אם כן נלחמים כנגדם ואלא אם כן אנשי מֶכָּה הם היוזמים את הלחימה. באזור העיר אליו נכנס חַ'אלִד[יח"ב] לא שמעו על תנאי השלום. אנשי מֶכָּה שהוצבו באזור זה התגרו בחַ'אלִד[יח"ב] וקראו לו להילחם. כתוצאה מכך ארעה היתקלות במסגרתה נהרגו שנים עשר או שלושה עשר גברים (*אִבְּן הִשַּאם*, כרך 2, עמ' 217). חַ'אלִד[יח"ב] היה אדם בעל מזג חם. מישהו, שראה בתקרית זו אות אזהרה, רץ לנביא[עתה"ש] כדי לבקש ממנו לעצור את חַ'אלִד[יח"ב] מלהילחם. אם חַ'אלִד[יח"ב] לא יעצור, אמר אותו אדם, כל אנשי מֶכָּה יטבחו.

הנביא[עתה"ש] זימן את חַ'אלִד[יח"ב] מייד ואמר, "האם לא הזהרתי

אותך שלא להילחם?״

״כן, הזהרת אותי, הוי נביא[עתה״ש] האלוהים, אולם האנשים הללו תקפו אותנו ראשונים והחלו לירות חיצים לעברנו. במשך זמן מה לא עשיתי דבר ואמרתי להם שאיננו רוצים להילחם. אולם הם לא הקשיבו ולא הפסיקו. לכן השבתי להם ופיזרתי אותם.״

היתה זו התקרית הבלתי הולמת היחידה שהתרחשה באירוע זה. לפיכך כיבוש מֻכַּה התקיים למעשה, ללא שפיכות דמים.

הנביא[עתה״ש] נכנס למֻכַּה. הם שאלוהו היכן יעצור.

״האם עַקִיל הותיר עבורי בית כלשהו בו אוכל להתגורר?״ שאל הנביא[עתה״ש]. עַקִיל היה בן דודו של הנביא[עתה״ש], בנו של דודו. במה־לך שנות מציאת המפלט של הנביא[עתה״ש] במֻדִינַה, קרובי משפחתו מכרו את כל רכושו. לא נותר אף בית שהנביא[עתה״ש] יכול לטעון כי הוא שייך לו. לפיכך אמר הנביא[עתה״ש], ״אעצור בחַנִיף בַּנִי כִּנַאנַה.״ היה זה חלל פתוח. בני קֻרַיְש ובני כִּנַאנַה התכנסו שם פעם ונש־בעו שאם בַּנוּ הַאשִׁם ובַּנוּ עַבְּד אל-מֻטַּלִּבּ לא ימסרו לידיהם את הנביא[עתה״ש] כדי שיעשו בו כרצונם, הם לא יקיימו שום יחסי מסחר עם שני השבטים. הם לא ימכרו להם דבר ולא יקנו מהם דבר. היה זה לאחר הצהרה זו, שהנביא[עתה״ש], דודו אַבּוּ טַאלִבּ, משפחתו וחסידיו, נאלצו למצוא מחסה בעמק של אַבּוּ טַאלִבּ ולסבול ממצור ומחרם קשים שנמשכו שלוש שנים.

לפיכך, היתה חשיבות רבה למקום בו בחר הנביא[עתה״ש] לשהות. אנשי מֻכַּה התכנסו שם פעם ונשבעו שאם הנביא[עתה״ש] לא יימסר לידיהם לא יקיימו שלום עם שבטו. כעת הנביא[עתה״ש] הגיע לאותו המקום. היה זה

כאילו הגיע כדי להגיד לאנשי מֶכַּה: ״רציתם אותי פה, אז הנני פה. אולם לא באופן שבו רציתם. אתם רציתם אותי כקורבן שלכם, הנתון לחסדיכם לחלוטין. אולם אני כאן בעמדת כוח. לא רק אנשיי, אלא כל חצי האי ערב איתי כעת. רציתם שאנשיי ימסרו אותי לידיכם, במקום זאת, הם מסרו אתכם לידיי.״ יום ניצחון זה חל ביום שני. היום בו הנביא[עתה״ש] ואַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] עזבו את מערת תַ'וְר לצורך מסעם למֶדִינַה חל אף הוא ביום שני. באותו היום, בעודו עומד על גבעת תַ'וְר, פנה הנביא[עתה״ש] לעבר מֶכַּה ואמר, 'מֶכַּה! את יקרה לי מכל מקום אחר אולם אנשייך אינם מאפשרים לי לחיות כאן.'
כאשר הנביא[עתה״ש] נכנס למֶכַּה כשהוא רכוב על גמלו, צעד לצידו אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] כשהוא אוחז בארכוף. תוך כדי הליכה דקלם אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] פסוקים מסורַת אל-פַתְח, שבה נובא כיבוש מֶכַּה שנים רבות קודם לכן.

טיהור הכעבה מאלילים

הנביא[עתה״ש] פנה הישר לכעבה והקיף את המתחם המקודש שבע פעמים, כשהוא רכוב על גמלו. עם חנית בידו, הסתובב סביב הבית שנבנה על ידי האב אברהם[ע״ה] ובנו ישמעאל[ע״ה] לעבודת האל האחד והיחיד, אולם, צאצאיהם המוטעים של אלה הניחו לבית זה להדרדר ולהפוך למקדש אלילים. הנביא[עתה״ש] ניפץ בזה אחר זה את כל שלוש מאות ושישים הפסלים שבבית. בכל פעם שפסל נפל, ציטט

הנביא[עתה״ש] את הפסוק, ״האמת הגיעה והשקר נעלם. השקר אכן נעלם מהר מאוד.״ פסוק זה התגלה לנביא[עתה״ש] לפני שעזב את מֶכַּה כדי ללכת למֶדִינַה, ומהווה חלק מן הפרק 'בני ישראאִל'. פרק זה חזה את בריחתו של הנביא[עתה״ש] ואת כיבוש מֶכַּה. פרק זה הוא פרק שנגלה במֶכַּה, וזו עובדה שבה הודו אף מחברים אירופאיים. הפסוקים המכילים את הנבואה על בריחתו של הנביא[עתה״ש] ממֶכַּה, ועל כיבוש מֶכַּה לאחר מכן, הם כדלהלן:

אמור, ריבוני, באמונה הכניסני ובאמונה הוציאני, ותן לי סמכות מאיתך אשר בכוחה אנצח. אמור, באה האמת וההבל נמוג, אכן ההבל נמוג לעד.[23] (17: 82-81)

כיבוש מֶכַּה נחזה כאן בצורה של תפילה אותה למד הנביא[עתה״ש] . הנביא[עתה״ש] לומד להתפלל לכניסה למֶכַּה וליציאה ממנה תחת חסות טובה; ולהתפלל לעזרת אלוהים שיבטיח בסופו של דבר את ניצחון האמת על השקר. הנבואה התגשמה כלשונה. ציטוט הפסוקים האלה על ידי אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] היה במקום. הוא חיזק את המוסלמים, והזכיר לאנשי מֶכַּה את חוסר התועלת שבלחימתם נגד אלוהים ונגד האמת בהבטחות שהבטיח אלוהים לנביא[עתה״ש].

עם כיבוש מֶכַּה, חזרה הכעבה לשמש בתפקידים שלשמם יועדה אלפי שנים קודם לכן על ידי האב אברהם[ע״ה]. הכעבה הוקדשה שוב לעבודת האל האחד והיחיד. האלילים נופצו. אחד מהם היה הֻבַּל.

23 על פי תרגומו של אורי רובין לקוראן, הקוראן, אוניברסיטת ת״א, 2005.

כאשר הנביא ניפץ את הפסל ברומח שלו, והפסל נפל ארצה והת־נפץ לרסיסים, זֻבַּיְר[יח״ב] הסתכל על אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], ובחיוך כבוש־למחצה הזכיר לו את קרב אֻחֻד. "האם אתה זוכר את היום בו המוסלמים, חבולים ומותשים עמדו בצד ואתה פגעת בהם עוד יותר כשצעקת 'השבח להֻבַּל, השבח להֻבַּל!' האם הֻבַּל הוא שה־עניק לכם את הניצחון באותו היום? אם היה זה הֻבַּל, אתה יכול להיווכח מהו סופו היום."

אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] התרשם והודה שאכן אם היה אלוהים אחרים מלבד אלוהי מֻחַמַّד[עתה״ש], ייתכן שהיו נחסכים מהם החרפה והת־בוסה שנחלו באותו יום.

לאחר מכן הנביא הורה למחוק את התמונות שצוירו על קירות הכעבה. לאחר שהורה על כך, דקלם הנביא[עתה״ש] שתי רַכְּעַאת של תפילה כהוקרת תודה לאלוהים. לאחר מכן יצא אל החצר הפ־תוחה ונשא שתי רַכְּעַאת נוספות של תפילה. משימת מחיקת הציורים הופקדה בידיו של עֻמַר[יח״ב]. הוא הורה למחוק את כל הציורים, פרט לציור של אברהם[ע״ה]. כאשר הנביא[עתה״ש] חזר לפקח על שנעשה ומצא כי תמונה זו נותרה בשלמותה, שאל את עמר[יח״ב] מדוע השאיר תמונה זו. האם לא זכר את עדות הקוראן על כך שאברהם[ע״ה] לא היה יהודי ולא נוצרי אלא מוסלמי צייתן ודבק במטרה? (3: 68).

הייתה זו פגיעה בזכרו של אברהם[ע״ה], תומך גדול ברעיון שאלוהים הוא אחד, שתמונתו תהיה תלויה על קירות הכעבה. היה זה כאילו ניתן לעבוד את אברהם[ע״ה] באופן שווה לעבודת אלוהים.

היה זה יום בלתי נשכח, יום מלא בסימנים אלוהיים.
הבטחות שהבטיח אלוהים לנביא[עתה״ש], בתקופה שבה התגשמו־תן נראתה בלתי אפשרית, התממשו בסופו של דבר. הנביא[עתה״ש] היה מרכז הדבקות והאמונה. אלוהים בא לידי ביטוי בו ודרך אישיותו, והראה את פניו כפי שהם, שוב. הנביא[עתה״ש] הורה להביא לו מים מזַמְזַם. הוא שתה חלק מן המים, וביתרת המים ביצע רחצת היטהרות. המוסלמים היו כה מסורים לנביא[עתה״ש], עד כי לא היו מוכנים שטיפה מן המים הללו תיפול על הארץ. הם ספגו את המים בשקעים שבכפות ידיהם כדי להרטיב את גופם בהם; הם התייחסו אל המים בכזו קדושה. עובדי האלילים, שהיו עדים למראות הדבקות הללו, אמרו שוב ושוב שמעולם לא ראו מלך שאנשיו כה מסורים לו (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ׳ 99).

הנביא[עתה״ש] סולח לאויביו

משהסתיימו כל הטקסים והמשימות, פנה הנביא[עתה״ש] אל אנשי מֵכַּה ואמר: ״נוכחתם לדעת שהבטחות אלוהים הן הבטחות אמת. כעת אמרו לי איזה עונש עליכם לקבל על המעשים האכזריים והז־וועות שביצעתם נגד אלה שחטאם היחידי היה שקראו לכם לעבוד את האלוהים האחד והיחיד.״
על כך השיבו אנשי מֵכַּה: ״אנו מצפים שתנהג בנו כפי שיוסף[ע״ה] נהג באחיו ששגו.״
בצירוף מקרים רב משמעות, אנשי מֵכַּה השתמשו בתחינתם למ־חילה באותן מילים ממש בהן השתמש אלוהים בסוּרַת יוּסֻף, שה־

תגלתה עשר שנים לפני כיבוש מֵכַּה. בסורה זו נאמר לנביא[עתה״ש] כי הוא עתיד להתייחס אל רודפיו במֵכַּה כפי שיוסף[ע״ה] התייחס אל אחיו. בכך שאנשי מֵכַּה ביקשו את היחס בו נקט יוסף[ע״ה] כלפי אחיו, הם למעשה הודו בכך שנביא[עתה״ש] האסלאם מקביל ליוסף[ע״ה], וכפי שליוסף[ע״ה] ניתן הניצחון על אחיו, כך ניתן לנביא[עתה״ש] הניצחון על אנשי מֵכַּה. כאשר שמע הנביא[עתה״ש] את בקשתם של אנשי מֵכַּה, הוא הכריז מייד: ״בשם אלוהים, לא תקבלו שום עונש היום ושום תוכחה״ (*אִבְּן הִשַאם*).

בזמן שהנביא[עתה״ש] הביע את הכרת תודתו לאלוהים וביצע טקסים נוספים בכעבה, ובזמן שפנה אל אנשי מֵכַּה והכריז על החלטתו לסלוח ולשכוח, עלו חששות בלבם של אנשי האנצאר, המוסלמים ממֶדִינַה. חלקם לא היו שבעי רצון ממראות הפיוס והשיבה הבי־תה שראו בשובם של המוסלמים ממֵכַּה אל מֵכַּה. האם הנביא[עתה״ש] ייפרד מהם, חבריו לצרה, אשר נתנו לאסלאם את ביתו הראשון? האם הנביא עומד להתיישב במֵכַּה, העיר ממנה נאלץ לברוח כדי להציל את חייו? חששות כאלה נראו בעלות הגיון מסוים כעת, כאשר מֵכַּה נכבשה ושבטו של הנביא[עתה״ש] הצטרף לאסלאם. ייתכן שהנביא[עתה״ש] ירצה להתיישב בה. אלוהים יידע את הנביא[עתה״ש] על החששות הללו של האנצאר. הוא הרים ראשו, התבונן על אנשי האנצאר ואמר, ״נראה שאתם חושבים שמֻחַמַּד[עתה״ש] מוטרד עקב האהבה לעירו, ועקב הקשרים הכובלים אותו לשבטו.״ ״נכון״, אמרו האנצאר, ״אכן חשבנו על כך״.

״האם אתם יודעים,״ אמר הנביא[עתה״ש], ״מי אני? אני משרתו של

אלוהים ושליחו. כיצד אוכל לוותר עליכם? אתם עמדתם לצידי והקרבתם את חייכם כאשר האמונה באלוהים לא זכתה בשום תמיכה על פני הארץ. כיצד אוכל לוותר עליכם ולהתיישב במקום אחר? לא, אנצאר. דבר זה בלתי אפשרי. עזבתי את מֶכַּה למען אלוהים ואינני יכול לשוב אליה. אחיה ואמות אתכם."

האנצאר התרגשו מביטוי יוצא דופן זה של אהבה ונאמנות. הם התחרטו על חוסר אמונם באלוהים ובנביאו[עתה״ש], בכו וביקשו מחילה. הם הסבירו כי לא יזכו בשלום ובבטחון אם הנביא[עתה״ש] יעזוב את עירם וילך למקום אחר. הנביא[עתה״ש] השיב כי חששם מובן, וכי לאחר ההסבר שלהם, אלוהים ונביאו[עתה״ש] שבעי רצון מתום ליבם ומכירים בכנותם ובנאמנותם.

איך הרגישו בוודאי אנשי מֶכַּה באותו הזמן? נכון שהם לא הזילו דמעות מתוך אדיקות דתית, אולם הם היו לבטח מלאי חרטה. משום שהם השליכו במו ידיהם את האבן הטובה שהתגלתה בעי־רם. היו להם כל הסיבות להתחרט על כך, משום שהנביא[עתה״ש], לאחר שהגיע למֶכַּה, החליט לעזוב אותה שוב לטובת מֶדִינַה.

עִכְּרְמַה[יח״ב] מתאסלם

מבין אלה שהוחרגו מן החנינה הכללית, היו כמה שבכל זאת זכו למחילה בהמלצת בני הלוויה. בין אלה שזכו למחילה באופן זה היה עִכְּרְמַה[יח״ב], אחד מבניו של אַבּוּ גַ׳הְל. אשתו של עִכְּרְמַה[יח״ב] הייתה מוסלמית בלבה. היא ביקשה מהנביא[עתה״ש] לסלוח לו. הנביא[עתה״ש] סלח. באותה עת ניסה עִכְּרְמַה[יח״ב] להימלט לחבש. אשתו חיפשה

אותו וגילתה כי הוא עומד לצאת לדרך. היא נזפה בו. ״האם אתה בורח מאדם כה עדין ורך כמו הנביא[עתה״ש]?״ שאלה.

עִכְּרִמַה[יח״ב] נדהם ושאל האם היא באמת חושבת שהנביא[עתה״ש] יסלח לו. אשתו של עִכְּרִמַה[יח״ב] הבטיחה לו שהנביא[עתה״ש] יסלח אף לו. למעשה, היא כבר שוחחה עם הנביא[עתה״ש] והוא הבטיח לה זאת. עִכְּרִמַה[יח״ב] ויתר על תוכניתו לברוח לחבש ושב כדי לפגוש את הנביא[עתה״ש] . ״אני מבין מאשתי כי סלחת אף לאדם כמוני״, אמר. ״אשתך צודקת. באמת סלחתי לך,״ אמר הנביא[עתה״ש].

עִכְּרִמַה[יח״ב] החליט כי אדם המסוגל לסלוח לאויביו הרצחניים ביותר אינו יכול להיות נביא שקר. לכן הכריז על אמונתו באסלאם. ״אני מעיד כי אלוהים הוא אחד ואין שווה לו, ואני מעיד כי אתה הוא משרתו ושליחו[עתה״ש].״ לאחר שאמר זאת הרכין עִכְּרִמַה[יח״ב] את ראשו בבושה. הנביא[עתה״ש] ניחם אותו.״ ״עִכְּרִמַה[יח״ב],״ הוא אמר, ״לא רק שסלחתי לך, אלא שכהוכחה לכבוד שלי כלפיך, החלטתי להזמינך לבקש ממני כל דבר שאוכל לתת.״

עִכְּרִמַה[יח״ב] השיב, ״אין דבר נוסף או טוב יותר שאני יכול לבקש ממך מאשר שתתפלל עבורי לאלוהים ותבקש את מחילתו על כל הדברים הרעים והאיומים שעוללתי לך.״

משמע הנביא[עתה״ש] תחינה זו, התפלל מייד לאלוהים ואמר, ״אלוהי, מחל על העוונות שנשא עִכְּרִמַה[יח״ב] בליבו כלפיי. סלח לו על הגידופים שיצאו מפיו.״

לאחר מכן קם הנביא[עתה״ש], הניח את גלימתו על עִכְּרִמַה[יח״ב] ואמר, ״מי שמגיע אלי ומאמין באלוהים, הוא ואני אחד. ביתי הוא ביתו.״

השיחה עם עִכְּרִמַה[יח״ב] הגשימה נבואה שהנביא הקדוש[עתה״ש] ניבא שנים רבות קודם לכן. הנביא[עתה״ש] אמר פעם בפנותו אל בני לוויתו: ״היה לי חזון שבו ראיתי כי אני בגן עדן. ראיתי שם אשכול ענבים. כאשר שאלתי למי נועד האשכול, מישהו השיב לי: ׳לאַבּוּ גַ׳הְל׳.״ בהתייחסו לחזון זה בהקשר של אירוע השיחה עם עִכְּרִמַה[יח״ב], אמר הנביא[עתה״ש] כי לא הבין את החזון בתחילה. כיצד יכול היה אַבּוּ גַ׳הְל, אויב המאמינים, להיכנס לגן עדן, וכיצד ייתכן שהוא יקבל אשכול ענבים שהובאו עבורו. ״אבל כעת״, אמר הנביא[עתה״ש], ״אני מבין את החזון שלי; אשכול הענבים נועד לעִכְּרִמַה[יח״ב]. אולם במקום הבן נגלה בפניי האב, תחליף שכיח בחזיונות ובחלומות״ (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ׳ 104).

בין האנשים שצוּוָּה כי יוצאו להורג כחריגים בחנינה הכללית נמצא אדם שהיה אחראי לרצח האכזרי של זַיְנַבּ[יח״ב], בתו של הנביא[עתה״ש]. היה זה הַבַּּאר[יח״ב]. הוא חתך את החבקים המחזיקים את אוכף הגמל של זַיְנַבּ[יח״ב], דבר שהוביל לנפילתה על הארץ. זַיְנַבּ[יח״ב] שהיתה הרה הפילה את התינוק. מעט מאוחר יותר נפטרה. היה זה אחד מן המעשים הלא-אנושיים שהוא ביצע, ושבגינם היה ראוי לעונש מוות. אדם זה בא כעת לנביא[עתה״ש] ואמר, נביא[עתה״ש] האלוהים, ברחתי מפניך לאיראן, אולם עלתה במוחי המחשבה שאלוהים פטר אותנו מאמונותינו הפגאניות והציל אותנו ממוות רוחני. במקום ללכת אל אחרים ולבקש אצלם מקלט, מדוע שלא אלך אל הנביא[עתה״ש] עצמו, אודה בפשעיי ובחטאיי ואבקש ממנו מחילה?״

הנביא[עתה״ש] התרגש ואמר, ״הַבַּאר[יח״ב], אם אלוהים נטע בלבך את אהבת האסלאם, כיצד אוכל לסרב לסלוח לך? אני סולח לך על כל מה שעשית בעבר.״
לא ניתן לתאר בפרופרוט את המעשים האיומים שהגברים הללו ביצעו נגד האסלאם ונגד המוסלמים. אולם חרף זאת, באיזו קלות סלח להם הנביא[עתה״ש]! רוח מחילה זו הפכה את היריבים בעלי הלב האכזר ביותר לחסידיו של הנביא[עתה״ש].

קרב חֻנַיְן

כניסתו של הנביא[עתה״ש] למֶכַּה הייתה פתאומית. לשבטים בקרבת מֶכַּה, במיוחד לאלה שמדרום, נודע על האירוע רק זמן-מה מאוחר יותר. כאשר שמעו על כך, הם החלו לאסוף את כוחותיהם ולהיערך למלחמה במוסלמים. היו שם שני שבטים ערבים, הַוַאזִן ותַ׳קִיף, שהיו גאים באופן בלתי רגיל במסורות הגבורה שלהם. הם נועצו ביניהם זמן-מה והחליטו לבחור במַלִכּ בִּן עַוְף כמנהיגם. לאחר מכן קראו לשבטים סביבם להצטרף אליהם. בין השבטים שהוזמנו היה גם שבט בַּנוּ סַעְד. המינקת של הנביא[עתה״ש], חַלִימַה, השתייכה לשבט זה, והנביא[עתה״ש] חי בקרבם בילדותו. גברים משבט זה התקבצו יחד ככוח ויצאו לכיוון מֶכַּה, כשהם לוקחים איתם את משפחותיהם ואת חפציהם. כאשר נשאלו מדוע עשו זאת, הם השיבו שזאת כדי שהחיילים יזכרו שאם יסוגו לאחור ויברחו, נשותיהם וילדיהם יילקחו בשבי וחפציהם יבזזו – כה חזקה הייתה נחישותם להילחם ולהשמיד את המוסלמים. כוח

זה ירד לעמק אַוְטַאס, שהיה הבסיס המתאים ביותר לקרב, על המקלטים הטבעיים שבו, על שפע המספוא והמים, ועל הנוחות שבו עבור תנועות חיל הפרשים. כאשר נודע לנביא[עתה״ש] על כך, הוא שלח את עַבְּד-אללה בְּן אַבִּי חַדְרַד[יח״ב] לדווח על המצב. עַבְּד-אללה דיווח כי ישנם ריכוזי צבא במקום, וכי ישנה נחישות להרוג ולהיהרג. שבט זה היה ידוע במיומנותו בחץ וקשת, והמקום בו בחרו לקרב העניק להם יתרון גדול. הנביא[עתה״ש] ניגש אל סַפְוַאן[יח״ב], מנהיג עשיר ממֶכַּה, כדי ללוות ממנו שריונות ונשק. סַפְוַאן[יח״ב] השיב, "נראה שאתה מפעיל עלי לחץ וסבור שאני אבהל מכוחך הגובר ואמסור לידך כל שתבקש?"

הנביא[עתה״ש] השיב, "איננו רוצים להשתלט על דבר. אנו רק רוצים לקחת בהשאלה את הדברים הללו, ומוכנים לתת לך עירבון מתאים."

נחה דעתו של סַפְוַאן[יח״ב] והוא הסכים להשאיל את הציוד. בסך הכל הוא סיפק מאה חליפות שריון ומספר תואם של כלי נשק. הנביא[עתה״ש] שאל שלושת אלפים כידונים מבן דודו, נַוְפַל בְּן חַארִת'[יח״ב], וכשלושים אלף דירהמים מעַבְּד-אללה בְּן רַבִּיעַה (*מֻוַטַּא', מֻסְנַד* ו-*חַלְבִּיַה*). כאשר הצבא המוסלמי יצא לעבר הַוַאזִן, אנשי מֶכַּה הביעו את רצונם להצטרף לצד המוסלמי. הם לא היו מוסלמים, אולם הם הסכימו לחיות תחת משטר מוסלמי. לפיכך הצטרפו למוסלמים אלפיים מאנשי מֶכַּה. בדרך, הם הגיעו אל המקדש הערבי הידוע, *דַ'את אַנְוַט*. היה שם עץ שיזף עתיק, קדוש לערבים. כאשר הערבים קנו נשק, הם נהגו ללכת תחילה לדַ'את

אַנְוַט ולתלות את הנשק במקדש, כדי לקבל את ברכת המקדש עבור נשקם. כאשר הצבא המוסלמי חלף ליד מקדש זה, חלק מן החיילים אמרו, "נביא[עתה"ש] האלוהים, צריך שיהיה דַ'את אַנְוַט אף עבורינו."

הנביא[עתה"ש] לא אהב זאת ואמר, **"אתם מדברים כמו חסידיו של משה[ע"ה]. כאשר משה[ע"ה] יצא לארץ כנען, חסידיו ראו בדרך אנשים סוגדים לאלילים ואמרו למשה[ע"ה]: 'משה[ע"ה], עשה לנו אֵל כאֵלים אשר להם'".[24] (7: 139)**

"נביא האלוהים[עתה"ש] קורא לכם"

הנביא[עתה"ש] יעץ למוסלמים לזכור תמיד שאללה הוא גדול ולהתפלל אליו שישמור אותם מן האמונות הטפלות של עמים מוקדמים. עוד בטרם הגיע הצבא המוסלמי לחֻנַיְן, בני שבט הַוַאזִן ובעלי בריתם כבר הספיקו להכין כמה מארבים שנועדו לתקיפת המוסלמים, כדוגמת עמדות הארטילריה המוסוות המשמשות בלוחמה מודרנית. הם בנו סביבם חומות. מאחורי החומות שכבו חיילים בציפייה למוסלמים. למוסלמים נותר ערוץ צר בלבד לעבור דרכו. חלק הארי של הצבא היה מוצב בנקודות המארב שהיו שם, ואילו מספר קטן של חיילים הונחה להסתדר בשורה לפני גמליהם. המוסלמים חשבו שצבא האויב מונה רק את אותם אנשים שהם היו יכולים לראות. לכן הם צעדו קדימה ותקפו. כאשר

24 שם.

התקדמו במידה ניכרת והאויב המסתתר היה מרוצה מכך שניתן לתקפם בקלות רבה, נעמדו החיילים בשורה לפני גמליהם ותקפו את החלק המרכזי של צבא המוסלמים בעוד שהקשתים החבויים המטירו את חיציהם על האגפים. אנשי מֶכָּה, שהצטרפו להזדמ־נות להפגין את גבורתם, לא הצליחו לעמוד בהתקפה כפולה זו מצד האויב. הם רצו חזרה למֶכָּה. המוסלמים היו רגילים למצבים קשים, אולם כאשר אלפיים חיילים רכובים על סוסים וגמלים החלו לפלס דרכם דרך הצבא המוסלמי, אף בעלי החיים של המו־סלמים נתקפו פחד. הייתה בהלה גדולה בצבא. הלחץ הגיע משלו־שה כיוונים, דבר שהוביל למנוסה כללית. בתוך כך, רק הנביא[עתה״ש] ושנים עשר בני לוויה לא משו ממקומם. לא כל בני הלוויה ברחו משדה הקרב, כמאה מהם עדיין נותרו, אולם היו מצויים במרחק־מה מן הנביא[עתה״ש]. רק שנים עשר נותרו כדי להקיף את הנביא[עתה״ש].
אחד מבני הלוויה דיווח על כך שהוא וחבריו עשו כל מה שביכו־לתם כדי לנווט את בעלי החיים שלהם לעבר שדה הקרב, אולם בעלי החיים נחרדו ממנוסת הבהלה של בעלי החיים של אנשי מֶכָּה. כל המאמצים לא הועילו. הם משכו במושכות אולם בעלי החיים סרבו להסתובב. לפעמים משכו את ראשי בעלי החיים עד כי ראשיהם כמעט נגעו בזנבם. אולם כאשר האיצו בחיות לנוע לכיוון שדה הקרב, הן סרבו לזוז. במקום זאת הן נעו עוד יותר לאחור. ״לבבותינו הלמו בפחד – פחד לבטחונו של הנביא[עתה״ש],״ אמר בן לוויה זה, ״אבל לא עלה בידינו לעשות דבר.״
בני הלוויה היו ממוקמים באופן הבא: הנביא[עתה״ש] עצמו עמד עם

קומץ אנשים, חשוף משלושה כיוונים למטחי חיצים. מאחוריהם היה מעבר צר אחד בלבד, דרכו רק אנשים מעטים יכולים היו לעבור בכל פעם. באותו רגע, אַבּוּבַּכְּר[יח״ב] ירד מסוסו, ובאוחזו במושכות הפרד של הנביא[עתה״ש], אמר: "נביא[עתה״ש] האלוהים, הבה ניסוג לזמן מה ונאפשר לצבא המוסלמי להתארגן מחדש."

"שחרר את רסן מושכות הפרד שלי, אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]," אמר הנביא. באמרו זאת, דרבן את החיה קדימה, אל תוך הערוץ, כשמשני צידי הערוץ היו מארבים של צבא האויב, ומתוכם ירו הקשתים את חציהם. כאשר הנביא[עתה״ש] האיץ בחיה, הוא אמר, "אני נביא[עתה״ש], ולא מתחזה. אני בנו של עַבְּד אל-מֻטַּלִב" (בֻּחַ'ארִי). המילים הללו, שנאמרו בעת סכנה עצומה לחייו הינן מלאות חשיבות. הן הדגישו את העובדה שהנביא[עתה״ש] היה באמת נביא[עתה״ש], שליח אמיתי של אלוהים. בכך שהדגיש זאת, התכוון לומר שאינו חושש מהמוות או מכשלון המטרה שלו. אולם אם, למרות מטחי הקשתים יישאר בריא ושלם, אל למוסלמים לייחס לו תכונות אלוהיות כלשהן. משום שאינו אלא יצור אנושי, בנו של עַבְּד אל-מֻטַּלִב. עד כמה נזהר והקפיד הנביא[עתה״ש] להדגיש בקרב חסידיו את ההבדל בין אמונה לאמונה טפלה. לאחר שנתן ביטוי למילים הבלתי נשכחות הללו, קרא הנביא[עתה״ש] לעַבַּאס[יח״ב]. לעַבַּאס[יח״ב] היה קול רב עוצמה. הנביא[עתה״ש] אמר לו: "עַבַּאס[יח״ב], הרם קולך והזכר למוסלמים את השבועה שנשבעו תחת העץ בחדיביה, ומה למדו בזמן ההתגלות של סוּרַת אל-בַּקַרַה (פרשת הפרה). אמור להם כי נביא האלוהים[עתה״ש] קורא להם." עַבַּאס[יח״ב] נשא את קולו רב העוצמה.

המסר של הנביא עתה״ש נפל כמו רעם, לא על אזניים ערלות, כי אם על אזניים נלהבות. הייתה לדברים השפעה מחשמלת. אותם בני לוויה שמצאו כי ידם קצרה מלדחוק בבהמות הרכיבה שלהם לחזור לשדה הקרב, החלו לחוש שהם כבר לא נמצאים בעולם הזה אלא בעולם הבא, ניצבים אל מול אלוהים ביום הדין. קולו של עַבַּאס יח״ב לא נשמע כקולו שלו אלא כקולו של מלאך הקורא להם למסור דין וחשבון על מעשיהם. לא היה אז דבר שיעצור בעדם מלחזור שוב אל שדה הקרב. רבים מהם ירדו מבהמות הרכיבה ומיהרו אל שדה הקרב כשהם נושאים עמם חרב ומגן בלבד, ומאפשרים לבעלי החיים שלהם ללכת לאן שירצו. אחרים ירדו מבעלי החיים שלהם, ערפו את ראשי החיות ומיהרו חזרה אל הנביא עתה״ש ברגל. מספרים שאנשי האנצאר רצו באותו יום לעבר הנביא עתה״ש, באותה מהירות בה אמא-נאקה או פרה רצות אל הצאצא הצעיר שלהן כשהן שומעות אותו בוכה. כעבור זמן קצר הנביא עתה״ש היה מוקף במספר רב של בני לוויה, רובם אנשי אנצאר. האויב נחל שוב מפלה.

נוכחותו של אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב בצד של הנביא עתה״ש ביום זה היתה סימן אלוהי רב עוצמה, סימן לכוחו של אלוהים מצד אחד, ולמופת המטהר שיש הנביא עתה״ש מצד שני. ימים ספורים בלבד קודם כן, אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב היה אויב צמא-דם של הנביא עתה״ש, מפקדו של צבא צמא-דם הנחוש להשמיד את המוסלמים. אך כאן, ביום זה, אותו אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב עמד לצידו של הנביא עתה״ש, כחבר, כחסיד וכבן-לוויה. כאשר גמלי האויב נסו בבהלה, אַבּוּ סֻפְיַאן יח״ב, מפקד צבא

חכם ומנוסה, ראה כי סוסו שלו עומד להתפרע. הוא ירד מסוסו בזריזות, ותוך כדי החזקת ארכופו של הפרד של הנביא[עתה״ש], החל לצעוד ברגל. כשחרבו בידו, צעד לצד הנביא[עתה״ש], נחוש בדעתו שלא לאפשר לאיש להתקרב לגופו של הנביא[עתה״ש] מבלי שיתקוף אותו קודם ויהרגו. הנביא [עתה״ש]צפה בהנאה ובתדהמה בשינוי זה שחל באַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב].

הוא הרהר על עדות חדשה זו לכוחו של אלוהים. עשרה או חמישה עשר ימים קודם כן, איש זה גייס צבא כדי לשים קץ לתנועת האס־לאם. אולם התחולל שינוי. מפקד אויב לשעבר עמד כעת לצדו של הנביא[עתה״ש], כחייל פשוט בחיל רגלים, כשהוא אוחז בארכוף הפרד של אדונו ונחוש למות למענו. עַבַּאס[יח״ב] ראה את התדהמה במבטו של הנביא[עתה״ש] ואמר, ״נביא האלוהים[עתה״ש], זהו אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב], בן דודך, ולכן הוא אחיך. האינך מרוצה ממנו?״

״אני מרוצה,״ אמר הנביא[עתה״ש], ״ואני מתפלל שאלוהים יסלח לו על כל העוולות שעשה.״ לאחר מכן, כשהוא פונה אל אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] עצמו, אמר: ״אח!״. אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] לא הצליח להסתיר את הרגש שפרץ מלבו. הוא התכופף ונשק לכף רגלו של הנביא[עתה״ש], שהייתה נתונה בתוך הארכוף שאחז בידו (*חַלְבִּיַּה*).

לאחר קרב חֻנַיְן, החזיר הנביא[עתה״ש] את ציוד המלחמה שקיבל בהשאלה. בעת השבת הציוד תגמל את המשאילים הרבה מעבר לנדרש. המשאילים התרגשו מן הדאגה וההתחשבות שהפגין הנביא[עתה״ש] כאשר השיב את הציוד ומן התמורה שנתן להם. הם חשו שהנביא[עתה״ש] אינו איש רגיל, אלא אדם שהמופת המוסרי שלו

גבוה בהרבה מזה של אנשים אחרים. לפיכך אין פלא שצַפְוַאן[יח״ב] הצטרף אל האסלאם מייד.

אוייב מושבע הופך לחסיד מושבע

קרב חֻנַיְן מזכיר תמיד להיסטוריונים אירוע מעניין נוסף שהתרחש תוך כדי הקרב. שַיְבַּה[יח״ב], תושב מֵכַּה, שעבד בשירות הכעבה, לקח חלק בקרב בצד האויב. הוא מספר שניצבה מול עיניו מטרה אחת בלבד בקרב זה, והיא שכאשר שני הצבאות ייפגשו, ימצא הזדמנות להרוג את הנביא[עתה״ש]. הוא היה נחוש בדעתו שאף אם העולם כולו יצטרף אל הנביא[עתה״ש] (ולא רק חצי האי ערב כולו), הוא לא יצטרף וימשיך להתנגד לאסלאם. כאשר הלחימה נכנסה לקצב מהיר, שַיְבַּה[יח״ב] שלף את חרבו והחל להתקדם לעבר הנביא[עתה״ש]. כאשר הגיע קרוב מאוד אליו, בטחונו החל להתערער. נחישותו החלה להתרופף. ״כאשר התקרבתי מאוד אל הנביא [עתה״ש], ״ מספר שַיְבַּה[יח״ב], ״היה נדמה לי שאני רואה להבה המאיימת לכלותני. אז שמעתי את קולו של הנביא[עתה״ש] אומר, ׳שַיְבַּה[יח״ב], קרב אלי.׳ כאשר התקרבתי, הנביא[עתה״ש] העביר את ידו מעל חזי בחמימות רבה. בעת שעשה זאת אמר, ׳אלוהים, שחרר את שַיְבַּה[יח״ב] מכל מחשבה שטנית׳. מגע חיבה קל זה הביא לכך ששַיְבַּה[יח״ב] השתנה. העוינות והטינה שלו התפוגגו ומאותו הרגע התייחס שַיְבַּה[יח״ב] לנביא[עתה״ש] כאל הדבר היקר לו ביותר בעולם. כאשר שַיְבַּה[יח״ב] השתנה, הנביא[עתה״ש] הזמין אותו לנוע קדימה ולהילחם. ״באותו רגע,״ מספר שַיְבַּה[יח״ב], ״מחשבה אחת בלבד היתה בראשי והיא למות

למען הנביא[עתה״ש]. אף אם אבי היה נקלע לדרכי, לא הייתי מהסס לרגע לנעוץ את חרבי בחזהו" (חַלְבִּיַּה).
לאחר זאת פנה הנביא[עתה״ש] לעבר טַאאִף, העיר שסקלה אותו באבנים וגרשה אותו. הנביא[עתה״ש] צר על העיר, אולם הפסיק את המצור בעצת מספר ידידים. מאוחר יותר אנשי טַאאִף הצטרפו אל האסלאם מרצונם החופשי.

הנביא[עתה״ש] מחלק שלל

לאחר כיבוש מֶכַּה והניצחון בקרב חֻנַיְן, עמדה בפני הנביא[עתה״ש] משימת חלוקת הכסף והרכוש ששולמו ככופר או שננטשו בשדה הקרב על ידי האויב. אם היו פועלים על פי המנהג, הכסף והרכוש הללו היו צריכים להתחלק בין החיילים המוסלמים שהשתתפו בהיתקלויות הללו. אולם במקרה זה, במקום לחלק את השלל בין המוסלמים, חילק אותו הנביא[עתה״ש] בין אנשי מֶכַּה והאנשים שחיו סביב מֶכַּה. אנשים אלה טרם הראו נטיה לעבר אמונה באסלאם. רבים מהם היו כופרים מוצהרים. אלה שהכריזו על אמונתם באסלאם עדיין היו חדשים בה. לא היה להם מושג עד כמה קבלת האסלאם על ידי עם מסוים עשויה להוביל לידי ביטול-עצמי שלו. אולם במקום להפיק תועלת מדוגמת הביטול-העצמי וההקרבה העצמית לה היו עדים, במקום להשיב על היחס הטוב שקיבלו מן המוסלמים, הם נעשו יותר רודפי בצע וחמדנים מאי פעם. תביעותיהם החלו לגבור. הם התנפלו על הנביא[עתה״ש] ודחקו אותו לנקודה מתחת לעץ, עד כי מעילו נקרע באזור הכתפיים. בסופו של דבר

אמר הנביא[עתה״ש] להמון: ״אין לי דבר נוסף לתת. לו היה לי, הייתי מוסרו לידיכם. אינני קמצן ואינני רשע״ (בֻּחַ׳ארִי, הפרק על פַּרַצ׳ אל-חֻ׳מֻס).

לאחר זאת, בהולכו ליד גמלו ותוך משיכת שערה משערותיו, אמר להמון: ״מן הכסף והרכוש הללו אינני רוצה דבר, אף לא בשווי ערך לשערה אחת. אולם עלי לקבל חמישית וזאת עבור המדינה. זהו החלק המקובל תמיד כהוגן וצודק על פי המנהג הערבי. החמי־שית הזו לא תבוזבז עלי. היא תושקע בכם ובצרכיכם. זכרו כי מי שמְנַכֵּס לו דבר שלא בצדק, או משתמש לרעה בכספי ציבור, יושפל מול אלוהים ביום הדין.״

מבקרים מרושעים אומרים כי הנביא[ע״ה] השתוקק להפוך למלך ולהיות בעל ממלכה. אולם דמיינו אותו ניצב מול המון שפל בשעה שהוא כבר מלך. שכן, לו היה משתוקק להפוך למלך ולהיות בעל ממלכה, האם היה מתייחס אל המון של קבצנים כפי שהתייחס אל המון זה ממֻכָּה? האם היה מסכים שיתפלו עליו באופן שעשו זאת? האם היה מנמק ומסביר? רק נביאים[ע״ה] ושליחי אלוהים[ע״ה] יכולים לשמש דוגמא כזו. כל השלל, הכסף והחפצים יקרי הערך שהיה צריך לחלקם חולקו בקרב הראויים לכך ובקרב העניים. עם זאת, היו כאלה שלא היו מרוצים מכך, התנפלו על הנביא[עתה״ש] ומחו נגד החלוקה תוך שהם מאשימים את הנביא[עתה״ש] באי צדק. אדם בשם דֻ׳אֻל חֻ׳וַיְצִרַה התקרב אל הנביא[עתה״ש] ואמר, ״מֻחַמַּד[עתה״ש], אני עד למה שאתה עושה.״ ״ומה אני עושה?״ שאל הנביא[עתה״ש].

״אתה נוהג באי צדק,״ השיב.

״אוי לך,״ אמר הנביא[עתה״ש]. ״אם אני יכול להיות לא הוגן, אז אין אדם על פני הארץ שיכול להיות הוגן״ (מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-זַכַּאת). המאמינים האמיתיים נמלאו זעם. כאשר אדם זה עזב את האסי־פה, חלקם אמר, ״איש זה ראוי למוות. האם תרשה לנו להרגו?״
״לא,״ אמר הנביא[עתה״ש]. ״אם ישמור על חוקינו ולא יבצע שום עבי־רה גלויה, כיצד נוכל להרגו?״
״אולם,״ אמרו המאמינים, ״כאשר אדם אומר ועושה דבר אחד אולם מאמין ורוצה דבר אחר, האם לא מן הראוי לנהוג בו בה־תאם?״
״אינני יכול להתייחס לאנשים בהתאם למה שיש בלבם. אלוהים לא הסמיך אותי לתפקיד זה. אני יכול לנהוג בהם בהתאם למה שהם אומרים ועושים.״
הנביא[עתה״ש] המשיך וסיפר למאמינים שיום אחד איש זה וקרובי משפחתו יחוללו מרד באסלאם. דברי הנביא[עתה״ש] התגשמו. בתקו־פת עלי[יח״ב], החליף הרביעי של האסלאם, איש זה וחבריו הובילו את המרד נגדו, והפכו להיות מנהיגיו של פלג אסלאמי שזכה לגי־נוי כללי, החַ'וַארִג'.
לאחר שהתמודד עם ההַוַאזִן, שב הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה. היה זה יום גדול נוסף לתושבי מֶדִינַה. אחד הימים הגדולים התרחש בעת הגעת הנביא[עתה״ש] למֶדִינַה כפליט הנמלט מההתעללות לה זכה במֻכַּה. ביום גדול זה, הנביא[עתה״ש] נכנס שוב למֶדִינַה, כשהוא מלא שמחה ומודע להחלטתו הנחושה ולהבטחתו להפוך את מֶדִינַה לביתו.

המזימות של אַבּוּ עַאמִר

כעת עלינו לפנות ולתאר את פעילויותיו של אדם בשם אַבּוּ עַאמִר מַדַנִי. הוא השתייך לשבט חַ׳זְרַג׳. דרך קשר ממושך עם יהודים ונוצרים, הוא רכש לעצמו הרגל של מדיטציית שתיקה ושל חזרה על שמות אלוהים. עקב הרגלו זה היה ידוע לכל בשם אַבּוּ עַאמִר, הנזיר. אולם הוא לא היה נוצרי באמונתו. כאשר הנביא[עתה״ש] יצא למֶדִינַה לאחר ההיג׳רה, נמלט אַבּוּ עַאמִר ממֶדִינַה למֶכַּה. כאשר לבסוף אף מֶכַּה נכנעה להשפעה הגוברת של האסלאם, הוא החל לרקום מזימה חדשה נגד האסלאם. הוא שינה את שמו ואת אופן לבושו והתיישב בקֻבַּה, כפר הסמוך למֶדִינַה. מכיוון שהוא נעדר זמן רב ושינה את מראהו ואת אופן לבושו, אנשי מֶדִינַה לא זיהו אותו. רק אותם מתחסדים שאיתם היו לו קשרים חשאיים זיהו אותו. הוא הכניס בסוד את המתחסדים של מֶדִינַה ובתיאום איתם תכנן לצאת לסוריה ולהסית את השליטים הנוצרים ואת הערבים הנוצרים ולדרבן אותם לתקוף את מֶדִינַה. בעת שהיה עסוק במשימה מרושעת זו בצפון, הוא תכנן להפיץ את חוסר הנאמנות בתוך מֶדִינַה עצמה. עמיתיו, המתחסדים, היו אמורים להפיץ שמועות על כך שמֶדִינַה עומדת להיות מותקפת על ידי כוחות סוריים. אַבּוּ עַאמִר קיווה כי כתוצאה ממזימה כפולה זו תתרחש מלחמה בין המוסלמים והנוצרים הסורים. הוא קיווה שאם מזימה זו לא תצלח, יוסתו המוסלמים עצמם לתקוף את סוריה. אף באופן זה עשויה לפרוץ מלחמה בין המוסלמים לסורים, ולאַבּוּ עַאמִר תהיה סיבה לשמוח. משסיים את תוכניותיו יצא לסוריה.

בעת שיצא מהעיר, המתחסדים במֶדִינַה, על פי התוכנית, החלו להפיץ שמועות כי ראו שיירות המגיעות לתקוף את מֶדִינַה. כאשר אף שיירה לא הופיעה הם בדו הסבר כלשהו.

המשלחת של תַבּוּכּ

השמועות הללו הפכו להיות כה עיקשות, עד כי הנביא^עתה"ש חשב שכדאי שיוביל בעצמו את הצבא המוסלמי נגד סוריה. היו אלה זמנים קשים. חצי האי ערב היה נתון במחסור חמור. כמות היבול בשנה הקודמת היתה דלה והיצע הדגנים והפירות כאחד היה נמוך. זמן הקציר החדש טרם הגיע. היה זה סוף חודש ספטמבר או תחילת אוקטובר כאשר הנביא^עתה"ש יצא למשימה זו. המתחס־דים ידעו שהשמועות הן פרי המצאתם. הם אף ידעו כי מזימתם הייתה להסית את המוסלמים לתקוף את הסורים אם הסורים לא יתקפו את המוסלמים. בכל מקרה, עימות עם האימפריה הרומית הגדולה עתיד היה להוביל להשמדת המוסלמים. הדוגמה של קרב מֻאְ׳תַה עמדה לנגד עיניהם. במֻאְ׳תַה, המוסלמים נאלצו להתמו־דד עם צבא כה עצום, עד כי רק בקושי רב הצליחו לסגת. המ־תחסדים קיוו לחולל מֻאְ׳תַה שנייה, שבה הנביא^עתה"ש עצמו עשוי לאבד את חייו. בזמן שהמתחסדים היו עסוקים בהפצת שמועות אודות ההתקפה הסורית על המוסלמים, הם אף עשו כל מאמץ לזרוע פחד במוחותיהם של המוסלמים. הסורים יוכלו לגייס צבא גדול מאוד שלמוסלמים אין סיכוי לעמוד נגדו. הם דחקו במוס־למים שלא לקחת חלק בעימות עם סוריה. מזימתם הייתה, מצד

אחד, להסית את המוסלמים לתקוף את סוריה, ומצד שני, לרפות את ידיהם כדי שלא יצאו לקרב אנשים רבים. הם רצו שהמוסלמים ייצאו למלחמה נגד סוריה וינחלו תבוסה ודאית. אבל ברגע שהנביא[עתה״ש] הכריז על כוונתו להוביל משלחת חדשה זו, ההתלהבות בקרב המוסלמים גברה. הם הציעו להקריב את חייהם למען אמונתם. המוסלמים לא היו מצוידים היטב למלחמה בקנה מידה כזה. הקופה שלהם היתה ריקה. רק למוסלמים האמידים יותר היו אמצעים לשלם עבור המלחמה. מוסלמים התחרו זה בזה על רוח ההקרבה שהפגינו למען אמונתם. מספרים שכאשר המשלחת יצאה לדרכה והנביא[עתה״ש] ניסה לגייס כספים, עֻתְ׳מַאן[ר״ע] ויתר על חלק הארי של הונו. מספרים כי תרומתו הגיעה לאלף דינרי זהב, השקולים לכעשרים וחמישה אלף רופיות. מוסלמים אחרים תרמו אף הם בהתאם ליכולתם. המוסלמים העניים קיבלו אף הם בהמות רכיבה, חרבות ורמחים. ההתלהבות גברה. בזמנו, היתה במֶדִינַה קבוצה של מוסלמים שהיגרו מתימן. הם היו עניים מאוד. חלקם הלך אל הנביא[עתה״ש] והציע את שירותיו עבור משלחת זו. הם אמרו, ״הוי נביא[עתה״ש] האלוהים, קח אותנו עמך. איננו רוצים דבר מלבד אמצעים לצאת למסע.״ הקוראן מתייחס למוסלמים הללו ולהצעותיהם במילים הבאות:

גם אלה אשר באו אליך למען תמציא להם אמצעים למסע, וכאשר אמרת להם, אין לאל ידי לתת לכם אמצעים למסע, פנו אחור בעיניים דומעות מצער, כי לא יכלו לעמוד בהוצאות.[25] (9: 92)

---

25 שם.

דהיינו, אין להאשים את מי שלא לקח חלק במלחמה, משום שלא היו לו האמצעים לכך ואת מי שפנה אל הנביא[עתה״ש] כדי שיספק לו את האמצעים להגיע לשדה הקרב. הנביא[עתה״ש] לא יכול היה לספק להם אמצעי הובלה ולכן עזבו מאוכזבים, כשהם חשים שהם עניים ואינם יכולים לתרום למלחמה בין המוסלמים לסורים. אַבּוּ מוּסַא אל-אַשְׁעַרִי[רח״ב] היה מנהיגה של קבוצה זו. כאשר נשאל מה ביקשו מהנביא[עתה״ש], אמר, ״לא ביקשנו גמלים או סוסים. רק אמרנו שאין לנו נעליים ושלא נוכל להשלים את המסע הארוך ברגליים יחפות. לו רק היו לנו נעליים, היינו הולכים ברגל ולוקחים חלק במלחמה לצד אחינו המוסלמים.״ מאחר שפניו של צבא זה היו מועדות לסוריה והמוסלמים טרם שכחו את נזקי קרב מֻאְ׳תַה, כל מוסלמי היה מלא חרדה ביחס לבטחונו האישי של הנביא[עתה״ש]. נשות מֶדִינַה מילאו את חלקן. הן היו עסוקות בדרבון בעליהן ובניהן להצטרף למלחמה. אחד מבני הלוויה ששהה מחוץ למֶדִינַה שב כאשר הנביא[עתה״ש] כבר יצא עם הצבא. בן לוויה זה נכנס לביתו וציפה שאשתו תקדם אותו בחיבה וברגש כאישה הפוגשת את בעלה לאחר זמן רב. הוא מצא את אשתו יושבת בחצר וניגש לחבקה ולנשקה. אולם אשתו הרימה את ידיה ודחפה אותו לאחור. הבעל הנדהם התבונן באשתו ואמר: ״האם זהו היחס המגיע לאדם החוזר לביתו לאחר זמן רב?״

״האינך מתבייש?״ אמרה האישה. ״נביא האלוהים[עתה״ש] יוצא למסעות מסוכנים ואתה רוצה להתעלס עם אשתך? חובתך הראשונה היא לצאת לשדה הקרב. כבר נראה לגבי כל היתר.״ מספרים כי

בן הלוויה יצא מביתו מייד, הידק את חבקי בהמת הרכיבה שלו ודהר בעקבות הנביא[עתה״ש]. במרחק של כשלושה ימי נסיעה הדביק את הצבא המוסלמי. הכופרים והמתחסדים חשבו ככל הנראה כי הנביא[עתה״ש], הפועל על סמך השמועות שהם בדו והפיצו, יתנפל על הצבאות הסוריים ללא כל מחשבה. הם שכחו כי הנביא[עתה״ש] רוצה לשמש דוגמא לחסידים בכל הדורות שעתידים לבוא. כאשר הנביא[עתה״ש] התקרב לסוריה, הוא עצר ושלח את אנשיו לכיוונים שונים כדי שידווחו לו על מצב העניינים. האנשים שבו ודיווחו על כך שלא ראו ריכוזי כוחות סוריים בשום מקום. הנביא[עתה״ש] החליט לשוב, אולם נשאר מספר ימים שבמהלכם חתם על הסכמים עם כמה מן השבטים שישבו על הגבול. לא הייתה כל מלחמה ולא היו כל קרבות. המסע ארך לנביא[עתה״ש] כחודשיים וחצי. כאשר המתחסדים במֶדִינַה גילו שמזימתם להצית מלחמה בין המוסלמים לסורים נכשלה, וכי הנביא[עתה״ש] עומד לשוב בריא ושלם, הם החלו לחשוש שמא מזימתם נחשפה. הם חששו מן העונש שהיה צפוי להם עתה. אולם הם לא חדלו לזמום מזימות זדוניות. הם חימשו קבוצת אנשים והציבו אותה משני צדיו של מעבר צר שהיה במרחק מסוים ממֶדִינַה. נתיב המעבר היה כה צר עד כי טור אחד בלבד יכול היה לעבור דרכו. כאשר הנביא[עתה״ש] והצבא המוסלמי הגיעו אל נקודה זו, קיבל הנביא[עתה״ש] התראה באמצעות התגלות, על כך שהאויב אורב לו משני צדי המעבר הצר. הנביא[עתה״ש] הורה לבני לווייתו לסייר בשטח. כאשר הגיעו אל הנקודה, הם ראו אנשים מסתתרים מתוך כוונה ברורה לתקוף. אולם אנשים אלה ברחו

ברגע שראו את חוליית הסיור. הנביא[עתה״ש] החליט שלא לרדוף אחריהם.
כאשר הנביא[עתה״ש] הגיע למְדִינַה, המתחסדים שהתחמקו מקרב זה החלו להמציא תירוצים קלושים, אולם הנביא קיבלם[עתה״ש]. בו בזמן הוא חש כי הגיעה השעה לחשוף את צביעותם. הוא קיבל פקודה מאלוהים להרוס את המסגד בקֻבַּה, אותו בנו המתחסדים במטרה לקיים שם את מפגשיהם החשאיים. המתחסדים נאלצו לומר את תפילותיהם יחד עם המוסלמים האחרים. לא הוצע שום עונש נוסף. בשובו מתַבּוּכּ, גילה הנביא[עתה״ש] כי אנשי טַאאִף נכנעו אף הם. לאחר מכן, יתר שבטי חצי האי ערב ביקשו להתקבל לאסלאם. תוך זמן קצר כל תושבי חצי האי ערב באו תחת דגל האסלאם.

העליה האחרונה לרגל

בשנה התשיעית להיג׳רה, החל הנביא[עתה״ש] בעליה לרגל למֵכַּה. ביום העליה לרגל, הוא קיבל את ההתגלות שהכילה את הפסוק המפורסם מהקוראן, האומר כך:

היום סיימתי לכונן לכם את דתכם והשלמתי את חסדי עליכם, ושבע רצון אני כי האסלאם היה לכם לדת.[26] (5 : 4)

פסוק זה אומר למעשה שהמסר שהנביא הקדוש[עתה״ש] הביא מאלוהים, ואשר אותו הסביר במילים ובמעשים כל השנים הללו, הושלם. כל חלק של מסר זה הוא בבחינת ברכה. המסר שהושלם

26 שם.

כעת גילם את הברכות הנשגבות ביותר שאדם יכול לקבל מא־לוהים. המסר מתומצת בשם 'אל-אסלאם', שמשמעו כניעה. כני־עה היתה עתידה להיות דתם של המוסלמים, דתה של האנושות. הנביא הקדוש[עתה״ש] דקלם פסוק זה בעמק מֻזְדַלִפַה, בו נאספו עולי הרגל. בשובו ממֻזְדַלִפַה, עצר הנביא[עתה״ש] במִנַה. היה זה היום האחד עשר לחודש ד'ו אל-חִגַּ'ה. הנביא[עתה״ש] עמד מול אסיפה גדו־לה של מוסלמים ונשא נאום, הידוע בהיסטוריה כנאום הפרידה של הנביא[עתה״ש]. במהלך נאום זה אמר הנביא[עתה״ש]:

הוי אנשים, הטו אליי אוזן קשבת. כי אינני יודע האם אעמוד לפניכם שוב בעמק זה ואפנה אליכם כפי שאני פונה אליכם כעת. אלוהים יישמור על חייהם ורכושכם מפני התקפות אלה מול אלה, עד ליום הדין. אלוהים ייעד לכל אחד מכם נתח מן הירושה. לא תתקבל היום אף 'צוואה' אשר תפגע באינטרסים של יורש חוקי. ילד שנולד בבית כלשהו ייחשב לבנו של האב הגר באותו בית. מי שיערער על מוצאו של ילד זה יהיה מועד לעונש בהתאם לחוק האסלאם. כל מי שייחס את לידתו לאב אחר, או יטען טענת שקר שמישהו הוא אדונו, אלוהים, מלאכיו וכל האנושות יקללו אותו.

הוי אנשים, יש לכם כמה זכויות כנגד רעיותיכם, אולם גם לר־עיותיכם יש זכויות כנגדכם. זכותכם כנגדן היא שהן יחיו חיים של צניעות, ולא יאמצו דרכים העלולות להמיט חרפה על הבעל בפני עמו. אם רעיותיכם לא יענו לציפיותיכם זכותכם להעניש אותן. תוכלו להענישן לאחר שנעשתה חקירה מתאימה על ידי

בר-סמכא מתאים, וכאשר זכותכם להעניש הוכחה. עם זאת, אסור שהעונש במקרה כזה יהיה חמור מדי. אולם אם רעיותיכם אינן עושות דבר כזה, והתנהגותן אינה כזו שעלולה להמיט חרפה על בעליהן, אז מחובתכם לדאוג להן למזון, לבוש ומקלט, בהתאם לרמת החיים שלכם עצמכם. זכרו כי עליכם לזכות את נשותיכם ביחס טוב תמיד. אלוהים הטיל עליכם את החובה לדאוג להן. אישה הינה חלשה ואינה יכולה להגן על זכויותיה. כאשר אתם נישאים, אלוהים ממנה אתכם לנאמנים האחראים לדאוג לזכויות הללו. הבאתם את נשותיכם לבתיכם בהתאם לחוק האלוהים. לכן, אסור לכם לפגוע באמון שאלוהים נתן בידיכם.

הוי אנשים, עדיין יש ברשותכם מספר שבויי מלחמה. לכן אני מייעץ לכם להאכילם ולהלבישם בדיוק באותו אופן שבו אתם מאכילים ומלבישים את עצמכם. אם הם יבצעו מעשה רע כל־שהו, שלא תוכלו לסלוח עליו, העבירו אותם אל מישהו אחר. הם חלק מהבריאה האלוהית. לעולם לא יהא זה צודק לגרום להם לכאב או לבעיות.

הוי אנשים, עליכם לשמוע ולזכור את דבריי אליכם. כל המוסל־מים הם כאחים זה לזה. כולכם שווים. כל האנשים שווים, ללא חשיבות לאומה או לשבט אליהם הם משתייכים, או למעמדם בחיים.

בזמן שאמר את הדברים הללו, הרים הנביא[עתה״ש] ידיו וחיבר את אצבעות ידו האחת עם אצבעות ידו האחרת ואמר:

כפי שאצבעות שתי הידיים שוות זו לזו, כך בני האדם שווים זה לזה. איש אינו יכול לדרוש כל זכות או עדיפות על פני אדם אחר. אתם כמו אחים.

הנביא[עתה״ש] הוסיף ואמר:

האם אתם יודעים איזה חודש חל כעת? באיזה מקום אתם נמ־צאים? איזה יום בשנה הוא יום זה?

המוסלמים השיבו בתגובה כי הם יודעים שזהו החודש הקדוש, זוהי האדמה הקדושה, וזהו יום העליה לרגל.

אז אמר הנביא[עתה״ש]:

כפי שחודש זה קדוש, אדמה זו קדושה ויום זה קדוש, כך אלוהים הפך את החיים, הרכוש והכבוד של כל אדם ואדם לקדושים. לקיחת חיים של אדם כלשהו, לקיחת רכושו, או פגיעה בכבודו, הינם מעשים שגויים ולא צודקים באותה מידה של חילול קדוש־תם של יום זה, חודש זה ואדמה זו. מה שאני מצווה עליכם היום אינו אמור רק לגבי יום זה, אלא תקף לתמיד. מצופה מכם לזכור זאת ולהתנהג בהתאם לכך עד שתעזבו את העולם הזה ותעברו אל העולם הבא לפגוש את בוראכם.

לסיכום, אמר הנביא[עתה״ש]:

עליכם להעביר את הדברים שאמרתי לכם לכל קצוות תבל. ייתכן שאלה שטרם שמעו אותי יפיקו מכך תועלת יותר מאלה שכבר שמעו (*סִחַאח סִתַּה, טַבַּרִי, אִבְּן הִשַׁאם ו-חַ׳מִיס*).

נאום הנביא[עתה״ש] הוא תמצית תורת האסלאם ורוחו של האסלאם. הנאום מעיד עד כמה עמוקה הייתה דאגתו של הנביא[עתה״ש] לר־

ווחתו של האדם ולשלום העולם; וכמו כן עד כמה עמוקה היתה דאגתו לזכויותיהן של נשים ולזכויותיהם של יצורים חלשים אח־רים. הנביאעתה״ש ידע כי סופו קרוב. הוא קיבל מאלוהים רמזים לגבי מותו. בין הדאגות והחרדות להן נתן ביטוי היו דאגתו וח־רדתו בנוגע ליחס לו זכו נשים מידיהם של גברים. הוא דאג לכך שלא יעזוב את העולם הזה ויעבור לעולם הבא מבלי להבטיח לנשים את המעמד שהגיע להן בזכות. מאז הולדתו של האדם, ההתייחסות אל נשים הייתה כאל שפחות ומשרתות של גברים. זה היה אחד הנושאים להם דאג הנביאעתה״ש. דאגה נוספת שלו הייתה נתונה כלפי שבויי מלחמה. היחס כלפיהם היה שלא כדין, נהגו בהם כעבדים והם זכו להתאכזרויות ולמעשים נפשעים מכל הסוגים. הנביא חש כי אסור לו לעזוב את העולם הזה מבלי לה־בטיח לשבויי מלחמה את הזכויות המגיעות להם בעיני אלוהים. גם אי השיוויון בין אדם לאדם ציער את הנביאעתה״ש. לעיתים הב־דלים הודגשו עד כי לא ניתן היה לשאת זאת. חלק מן האנשים הועלו לשמיים ואחרים הושפלו למעמקים. התנאים שיצרו אי שוויון זה היו התנאים שיצרו עוינות ומלחמה בין אומה לאומה ובין מדינה למדינה. הנביאעתה״ש חשב אף על הקשיים הללו. אם רוח אי השוויון לא תמוגר והתנאים שגרמו לעם אחד להפר את זכויותיו של עם אחר ולאיים על חייו ועל רכושו – אם התנאים הללו אשר רווחים בזמנים של ניוון מוסרי, לא יסולקו, לא ניתן יהיה להבטיח שלום וקדמה בעולם. הוא לימד כי חייהם ורכושם של בני האדם נושאים אותה מידת קדושה כשל הימים הקדושים,

החודשים הקדושים והמקומות הקדושים. אף אדם לא הפגין מעולם דאגה ואכפתיות רבים כל כך לרווחתן של נשים, לזכויות החלשים ולשלום בין אומות כפי שעשה זאת נביא האסלאם עתה״ש. איש מעולם לא עשה רבות כמו הנביא עתה״ש לקידום השוויון בין בני האדם. איש לא היה להוט כמוהו לפעול לטובת האדם. לפיכך אין פלא שהאסלאם תמיד תמך בזכותן של נשים להחזיק ברכוש ולרשת רכוש. אומות אירופיות חשבו על זכות זו רק כאלף ושלוש מאות שנים לאחר הופעת האסלאם. כל אדם המצטרף לאסלאם הופך להיות שווה לכל האחרים, ללא חשיבות למעמד החברתי ממנו הגיע, גם אם מעמדו היה נחות. חירות ושוויון הינן תרו־מות אופייניות של האסלאם לתרבות העולם. התפיסות של דתות אחרות כלפי חירות ושוויון מפגרות מאוד מאחורי התפיסות שא־ליהן הטיף האסלאם ושאותן הנהיג בפועל. במסגד מוסלמי, מלך, מנהיג דת ואדם פשוט הם בעלי אותו מעמד ; אין כל הבדל ביניהם. במקומות פולחן של דתות אחרות ושל אומות אחרות, ההבדלים הללו קיימים עד לימינו, על אף שהדתות והאומות הללו טוענות כי עשו יותר מן האסלאם למען החופש והשוויון.

הנביא עתה״ש נותן רמזים ביחס למותו

בדרך חזרה, הנביא עתה״ש שוב יידע את בני לוויתו על מותו הקרב. הוא אמר, ״הוי אנשים, אני בדיוק כמותכם. אני עשוי לקבל את הקריאה בכל יום כעת וייתכן שיהא עלי ללכת. אדוני רב החסד העומד על המשמר, הודיע לי כי אורך חייו של נביא עתה״ש הוא

כאורך מחצית מחיי הנביא[עתה״ש] שקדם לו[27]. אני סבור כי עד מהרה אקבל את הקריאה ואפרד. הוי, בני לוויתי, יהא עליי לענות לא־לוהים, ויהא אף עליכם לענות. מה תאמרו אז?״

על כך השיבו בני הלוויה, ״נאמר כי העברת היטב את מסר האס־לאם והקדשת את כל חייך בשירות הדת. היה בך הלהט המושלם ביותר למען טובת האנושות: אנו נאמר: אללה, תן לו את הגמול הטוב ביותר.״

לאחר מכן שאל הנביא[עתה״ש]: ״האם אתם עדים שאלוהים הוא אחד, שמֻחַמַּד[עתה״ש] הוא משרתו ונביאו[עתה״ש], שגן העדן והגיהינום הם אמת, שהמוות הוא וודאי, שיש חיים לאחר המוות, שיום הדין חייב להגיע, ושכל המתים יקומו יום אחד מקבריהם, ישובו לחיים וייאספו יחד?״

״כן,״ אמרו בני הלוויה, ״אנו עדים לכל האמיתות הללו.״

בפנותו אל אלוהים, אמר הנביא[עתה״ש], ״היה אף אתה עד לכך שה־סברתי להם את האסלאם.״

לאחר עליה זו לרגל, הנביא[עתה״ש] היה עסוק מאוד בהדרכת חסידיו ובהנחייתם בניסיון להעלות את רמתם המוסרית ולתקן ולשפר את התנהגותם. מותו שלו הפך להיות נושא שהזכיר לעיתים קרו־בות, והוא הכין את המוסלמים לקראתו.

יום אחד, לאחר שקם כדי לנאום בפני המאמינים, אמר, ״היום

---

27 זה לא היה אמור להיות כלל כללי. כלל זה התייחס רק לנביא[עתה״ש] הקדוש. ישנה מסורת המפחיתה מגילו של ישו וטוענת כי היה בן מאה ועשרים בערך. מכיוון שהנ־ביא כבר הגיע לגיל שישים ושתיים או שישים ושלוש, הוא סבר כי מותו קרוב – Ed.

הייתה לי התגלות:

כאשר יבוא הניצחון מעם אלוהים וההכרעה, וכאשר תראה אנשים מצטרפים בגדודים לדת אלוהים, אז שבח והלל את ריבונך ובקש מחילה, כי רוצה הוא בתשובת עבדיו.[28] (110:2-4)

דהיינו, קרב הזמן שבו, בעזרת אלוהים, רבים יצטרפו אל דת האסלאם. אז תהא זו חובתו של הנביא[עתה"ש] וחובת חסידיו, לשבח את אלוהים ולהתפלל אליו כדי שיסלק את כל המכשולים העומדים בדרך לביסוס הדת.

הנביא[עתה"ש] השתמש באירוע זה במשל: אלוהים אמר לאדם, 'אם טוב בעיניך, תוכל לשוב אליי, או שתוכל לעבוד זמן מעט ארוך יותר בתיקון העולם'. האדם אמר כי הוא מעדיף לשוב לאדונו.

אַבּוּ בַּכְּר[רח"ב] היה בין האנשים בקהל. הוא הקשיב לנאום אחרון זה של הנביא[עתה"ש], בלהט ובחרדה, להט של מאמין גדול, וחרדה של ידיד וחסיד, שיכול היה לראות בנאום זה סימנים המבשרים על מותו של הנביא[עתה"ש]. כאשר שמע את המשל, אַבּוּ בַּכְּר[רח"ב] לא יכול היה עוד להתאפק. הוא התמוטט. בני הלוויה האחרים, שהבינו את הדברים ששמעו כפשוטם, נדהמו כאשר אַבּוּ בַּכְּר[רח"ב] החל לפרוץ בבכי. מה קרה לאַבּוּ בַּכְּר[רח"ב], הם שאלו. הנביא[עתה"ש] סיפר על הנצחונות העתידיים של האסלאם, ואילו אַבּוּ בַּכְּר[רח"ב] בוכה. עֻמַר[רח"ב] במיוחד, חש כעס כלפי אַבּוּ בַּכְּר[רח"ב]. הנביא[עתה"ש] מוסר חדשות טובות, ועל אף זאת, איש קשיש זה בוכה. אולם רק

28 על פי תרגומו של אורי רובין לקוראן, הקוראן, אוניברסיטת ת"א, 2005.

הנביא[עתה״ש] הבין את שהתרחש. רק אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הבין אותי, חשב הנביא[עתה״ש]. רק הוא הבין כי הפסוקים שהבטיחו נצחונות אף בי־שרו על מותו הקרב של הנביא[עתה״ש].

הנביא[עתה״ש] המשיך ואמר: ״אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] יקר לי מאוד. לו היה מותר לאהוב מישהו יותר מאחרים, הייתי אוהב את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], אולם מידה זו של אהבה מותרת רק כלפי אלוהים. הוי אנשיי, כל הדלתות הנפתחות אל המסגד צריכות להיות סגורות מהיום והלאה, פרט לדלתו של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב].״

לא היה כל ספק כי הוראה אחרונה זאת רמזה על נבואה שבישרה שלאחר הנביא[עתה״ש], אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] יהיה החִ׳ליף הראשון. כדי להוביל את המאמינים בתפילות יהא עליו לבוא אל המסגד חמש פעמים ביום, ולשם כך יהא עליו להשאיר את הדלת המובילה מביתו אל המסגד פתוחה. שנים לאחר מכן, כאשר עֻמַר[יח״ב] הפך לחִ׳ליף, הוא שאל כמה מן הנוכחים מהי משמעותו של הפסוק ״כאשר יבוא הניצחון מעם אלוהים וההכרעה״. אין ספק כי הוא זכר את הנסי־בות בהן לימד הנביא[עתה״ש] את המוסלמים פסוק זה ואת הפסוקים שלאחריו. הוא אף לבטח זכר כי אז רק אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הבין את מש־מעות הפסוקים הללו. עֻמַר[יח״ב] ניסה לבחון את הידע של המאמי־נים לגבי הפסוקים הללו. הם לא הבינו אותם בתקופת התגלותם: האם הם יודעים מהי משמעותם כעת? אִבְּן עַבַּאס[יח״ב], שהיה קרוב לוודאי בן עשר או אחת עשרה בזמן התגלות הפסוקים וכעת היה בן שבע-עשרה או שמונה-עשרה, התנדב לענות. הוא אמר, ״מנהיג המאמינים, הפסוקים הללו הכילו נבואה אודות מותו של הנביא

הקדושעתה״ש. כאשר עבודתו של נביאעתה״ש נשלמת, הוא אינו רוצה עוד לחיות בעולם. הפסוקים דיברו על נצחונו הקרב ובא של האס־לאם. לניצחון זה היה צד עצוב - עזיבתו הקרבה של הנביאעתה״ש את העולם הזה". עֻמַריח״ב החמיא לאִבְּן עַבַּאסיח״ב ואמר שכאשר הפסוקים התגלו, רק אַבּוּ בַּכְּריח״ב הבין את משמעותם.

ימיו האחרונים של הנביאעתה״ש

לבסוף התקרב היום אליו מגיע כל בן אנוש. עבודתו של הנביאעתה״ש נשלמה. כל מה שהיה לאלוהים לגלות לו למען האנושות כבר נת־גלה. רוחו של מֻחַמַּדעתה״ש הפיחה חיים חדשים באנשיו. אומה חדשה קמה, השקפה חדשה על החיים ומוסדות חדשים; בקצ־רה, גן עדן חדש ועולם חדש. הונחו היסודות לסדר חדש. הקרקע נחרשה והושקתה, והזרעים פוזרו לקראת קציר חדש. וכעת החל להתגלות היבול עצמו. אולם, לא הנביא הוא זה שעתיד היה לק־צרו. עליו היה רק לחרוש, לזרוע ולהשקות. הוא בא כפועל, נשאר פועל, וכעת עתיד היה לעזוב כפועל. הוא מצא את שכרו לא בד־ברים של העולם הזה, אלא בהנאה ובאישור של אלוהיו, בוראו ואדונו. כאשר הגיעה העת לקצור את היבול, הוא העדיף ללכת אל האלוהים, ולהותיר את הקציר לאחרים.

הנביא הקדושעתה״ש חלה. במשך מספר ימים המשיך לבקר במסגד ולהוביל את התפילות. בהמשך נעשה חלש מדי לכך. בני הלוויהיח״ב היו כה רגילים לנוכחותו היומיומית עד שכמעט ולא היו מסוגלים להאמין שהוא ימות. אולם הוא חזר ובישר להם על מותו שוב

ושוב. יום אחד, כאשר התייחס שוב לנושא זה, אמר: ״אם אדם טועה, מוטב כי ינסה לתקן את טעותו בעולם הזה, כדי שלא יהיו לו חרטות בעולם הבא. לכן אומר כי אם עשיתי עוול למישהו מכם, היה זה רק בלא-יודעין. אני מבקש שאותו אדם יבוא ויבקש ממני שאתקן את העוול. אם אף בלא-יודעין פגעתי במישהו מכם, יבוא ויקום את נקמתו. איני רוצה להתבייש כאשר אעמוד בפני אלוהי בעולם הבא. דבריו רגשו את בני הלוויה[יח״ב]. דמעות פרצו מעיניהם. אלו כאבים וסבל היה עליו לשאת למענם! הוא התמודד עם רעב וצמא כדי שלאחרים יהיה מספיק מזון ושתיה. הוא תיקן את בגדיו ונעליו בעצמו כדי שאחרים יוכלו להתלבש היטב. ועם זאת, הנה הוא כעת להוט לתקן אף עוולות דמיוניות שייתכן שעשה לאחרים; הוא כה כיבד את זכויותיהם של אחרים.

כל בני הלוויה קיבלו את הצעתו של הנביא בשתיקה מלאת-כבוד. אולם אחד מהם צעד קדימה ואמר: ״הוי נביא האלוהים[עתה״ש], פעם נפגעתי ממך. תוך כדי שנערכנו לקרב בשורה, חלפת ליד השורה שלנו ובזמן שחלפת תקעת את מרפקך בצד גופי. הדבר נעשה שלא בכוונה, אולם אתה אמרת שאנו יכולים לנקום אף על עוולות שנעשו שלא בכוונה. אני רוצה לנקום על עוולה זו.״ בני הלוויה אשר קיבלו את הצעתו של הנביא[עתה״ש] בשתיקה מלאת-כבוד, נמלאו זעם. הם כעסו על עזות-המצח ועל טפשותו של אדם זה, שלא הבין כלל את רוח הצעת הנביא[עתה״ש] ואת גודל המעמד. אולם בן-הלוויה נראה נחוש לתפוס את הנביא[עתה״ש] במילתו.

הנביא[עתה״ש] אמר, ״אתה מוזמן לנקום את נקמתך.״

הוא הפנה אליו את גבו ואמר, ״בוא והכה אותי כפי שהכיתי אותך.״
״אבל,״, הסביר בן לוויה זה, ״כאשר הכית אותי, גופי היה חשוף, כי לא לבשתי חולצה באותו זמן.״
״הרימו את חולצתי,״ אמר הנביא[עתה״ש], ״ותנו לו להכות בצד גופי במרפקו.״ הם עשו זאת, אולם במקום להכות בצד החשוף של גוף הנביא[עתה״ש], בין לוויה זה נשען קדימה בעיניים לחות ונישק את גופו החשוף של הנביא[עתה״ש].
״מה זה?״ שאל הנביא[עתה״ש].
״האם לא אמרת שימיך עמנו ספורים? אם כן, כמה עוד הזדמנויות יהיו לנו לגעת בך, בבשרך, ולהביע את אהבתנו ורגשותינו כלפיך? נכון, אכן הכית אותי במרפקך, אבל מי יכול להעלות בדעתו לנקום על דבר כזה? רעיון זה עלה במוחי כאן ועכשיו. הצעת לאפשר לנו לנקום. אמרתי לעצמי, אנשק אותך תחת מסווה של נקמה.״
בני הלוויה, שהיו עד אז מלאי זעם, הצטערו כי רעיון זה לא עלה אף במוחם.

הנביא[עתה״ש] הולך לעולמו

אולם הנביא[עתה״ש] היה חולה ונראה היה כי המחלה הולכת ומחמירה. נראה היה כי המוות הולך ומתקרב. דיכאון ועצב נפלו על בני הלוויה. השמש זרחה מעל מֶדִינַה בהירה כתמיד, אולם בעיני בני הלוויה היא נראתה יותר ויותר חיוורת. השחר זרח כבעבר, אולם נראה היה שהוא מביא עמו אפלה ולא אור. לבסוף הגיעה

השעה בה נשמתו של הנביא[עתה״ש] עמדה לצאת ממסגרתה הפיזית ולפגוש את בוראה. נשימתו הפכה לכבדה יותר ויותר. הנביא[עתה״ש] אשר בילה את ימיו האחרונים בחדרה של עַאאִשַה[יח״ב], אמר לה, ״הרימי מעט את ראשי וקרבי אותו אל הצד שלך. אינני יכול לנשום היטב.״ עַאאִשַה[יח״ב] עשתה כדבריו. היא ישבה והחזיקה את ראשו. ייסורי המוות היו גלויים לעין. כשהוא מותש מאוד, התבונן הנביא[עתה״ש] מצד אחד למשנהו ואמר שוב ושוב, ״אוי ליהודים ולנוצרים. הם עודדו את פולחן קברי נביאיהם.״ ניתן לומר שהיה זה המסר האחרון ששלח לחסידיו לפני מותו. בזמן ששכב על ערש דווי, נראה היה כי הוא אומר לחסידיו, ״אתם תלמדו להתייחס אליי כאל נעלה מכל הנביאים[ע״ה] האחרים, וכמצליח יותר מכל אחד מהם. אולם הקפידו שלא להפוך את קברי למושא פולחן. התייחסו אל קברי כאל קבר בלבד. ייתכן שאחרים עובדים את קברי נביאיהם[ע״ה] והופכים אותם למרכזי עליה לרגל, מקומות שבהם הם יכולים לתקן את דרכיהם, להסתגף, להניח מנחות ולהכיר תודה. אחרים רשאים לעשות זאת, אולם לא אתם. עליכם לזכור את מטרתכם האחת והיחידה, שהיא לעבוד את האלוהים האחד והיחיד.״

לאחר שהזהיר כך את המוסלמים בדבר חובתם לשמור את רעיון האל האחד, שנרכש בעמל רב, ולימד אותם את ההבדל בין אלוהים לאדם, החלו עפעפיו לצנוח. עיניו החלו להיסגר. כל מה שאמר אז היה, ״לידידי הנעלה והנישא,״ כשהוא מתכוון באופן ברור לכך שהוא בדרכו לאלוהים. משאמר זאת, הלך לעולמו.

החדשות הגיעו אל המסגד. בני לוויה[יח״ב] רבים נאספו שם, תוך שהם מוותרים על כל עיסוקיהם האישיים. הם ציפו לשמוע חדשות טובות יותר, אולם במקום זאת שמעו על מותו של הנביא[עתה״ש]. הידיעה נפלה עליהם כרעם ביום בהיר. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] שהה מחוץ למֶדִינַה. עֻמַר[יח״ב] היה בתוך המסגד, אולם הוא היה מעורפל מחשבות לחלוטין. כאשר שמע מישהו אומר שהנביא[עתה״ש] מת, הדבר הכעיסו. הוא אף שלף את חרבו ואיים להרוג את כל מי שיאמר שהנביא[עתה״ש] מת. לנביא[עתה״ש] עוד היו דברים רבים לעשות, לכן לא ייתכן שהנביא[עתה״ש] מת. נכון, נשמתו נפרדה מגופו, אולם היא הלכה רק לפגוש את בוראו. ממש כפי שמשה[ע״ה] הלך לזמן מה להיפגש עם בוראו רק כדי לשוב לאחר מכן, הנביא[עתה״ש] חייב לשוב כדי להשלים את מה שטרם עשה. למשל, היה עוד צריך לטפל במתחסדים. עֻמַר[יח״ב] שוטט כה וכה כשחרבו בידו, כמעט כמשוגע. תוך כדי הליכה אמר: ״כל מי שיאמר שהנביא[עתה״ש] מת ימות בעצמו בידי עֻמַר[יח״ב].״ בני הלוויה חשו מחוזקים וכמעט האמינו לדבריו של עֻמַר[יח״ב]. לא ייתכן שהנביא[עתה״ש] מת. בוודאי חלה טעות. בינתיים, חלק מבני הלוויה יצאו לחפש את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], מצאו אותו וסיפרו לו מה קרה. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] פנה הישר אל המסגד במֶדִינַה ומבלי שאמר מילה לאיש, נכנס לחדרה של עַאאִשַׁה[עתה״ש] ושאל אותה, ״האם הנביא[עתה״ש] מת?״

״כן,״ השיבה עַאאִשַׁה[יח״ב]. לאחר מכן הוא הלך הישר אל המקום בו שכבה גופת הנביא[עתה״ש], חשף את הפנים, התכופף ונשק על מצחו של הנביא[עתה״ש]. דמעות של אהבה וצער זלגו מעיניו והוא

אמר, ״אלוהים עדנו, המוות לא יפקוד אותך פעמיים.״ היה זה משפט מלא משמעות. הייתה זו תשובתו של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] לדברים שאמר עֻמַר[יח״ב] מתוך צערו המטורף. הנביא[עתה״ש] מת פעם אחת. היה זה מותו הפיזי – המוות שכל אדם חייב למות. אולם הוא לא עתיד היה למות פעם שנייה. לא יהיה מוות רוחני – לא יהיה מוות לאמונות שנטע בקרב מאמיניו, אמונות שכדי להש־רישן נשא סבל גדול כל כך. אחת האמונות הללו, אחת החשובות יותר שהוא לימד, הייתה שאף נביאים[ע״ה] הם בני אנוש, ואף הם חייבים למות. המוסלמים לא ישכחו זאת במהרה כל כך לאחר מותו של הנביא[עתה״ש] עצמו. לאחר שאמר משפט דגול זה מעל גופו המת של הנביא[עתה״ש], יצא אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], וכשהוא מפלס דרכו דרך שורות המאמינים, התקדם בשקט אל הדוכן. כאשר עמד שם, נעמד עֻמַר[יח״ב] לצידו, כשחרבו שלופה כמקודם, נחוש בדעתו שאם אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] יאמר שהנביא מת, יהא עליו לאבד את ראשו. ברגע שאַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] החל לדבר, משך עֻמַר[יח״ב] בחולצתו ורצה למנוע ממנו לדבר, אולם אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] חטף בחזרה את חולצתו וסרב להפסיק. לאחר מכן הוא ציטט את הפסוק מהקוראן:

מֻחַמַּד[עתה״ש] אינו אלא שליח אשר היו כבר שליחים לפניו. האם תחזרו בכם אם ימות או ייהרג?[29] (3: 145)

דהיינו, מֻחַמַּד[עתה״ש] היה אדם שנשא מסר מאלוהים. בעבר היו אנ־שים נוספים שנשאו מסר מאלוהים, וכולם מתו. אם מֻחַמַּד[עתה״ש]

---

29 שם.

ימות, האם הם יפנו עורף לכל מה שהוא לימד ולכל מה שהם למדו? פסוק זה התגלה בתקופת אֻחֻד. אז פרצה שמועה שהנביא[עתה״ש] נהרג בידי האויב. מוסלמים רבים איבדו את אומץ לבם ונסוגו מן הקרב. פסוק זה ירד משמיים כדי לחזקם. הייתה לו אותה השפעה אף במקרה זה. לאחר שדקלם את הפסוק, הוסיף לכך אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] דברים משלו. הוא אמר, ״אלה מביניכם העובדים את אלוהים, יַדְעוּ אותם כי אלוהים עדיין חי, והוא יישאר חי לעולמים. אולם אלה מביניכם שעבדו את מֻחַמַּד[עתה״ש], בשרו להם כי מֻחַמַּד[עתה״ש] מת.״ בני הלוויה חזרו לעשתונותיהם כאשר שמעו נאום זה שנמסר בעיתוי הנכון. עֻמַר[יח״ב] עצמו השתנה כאשר שמע את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] מדקלם את הפסוק שצוטט לעיל. הוא החל לחזור לעשתונותיו ואל כושר השיפוט שאבד לו. כאשר אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] סיים את דקלום הפסוק, עינו הרוחנית של עֻמַר[יח״ב] נפקחה במלואה. הוא הבין כי הנביא[עתה״ש] באמת מת. אולם ברגע שהבין זאת, רגליו החלו לרעוד, והוא כשל ונפל ארצה מותש. האיש שרצה להטיל פחד על אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] באמצעות חרבו החשופה עבר שינוי בעקבות נאומו של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]. בני הלוויה חשו כאילו פסוק זה נגלה בפעם הראשונה ביום ההוא, כה חזק וכה חדש היה הרושם שהותיר. מרוב צער הם שכחו כי הפסוק מופיע בקוראן.

רבים נתנו ביטוי לצער שחשו המוסלמים עקב מותו של הנביא[עתה״ש], אולם הביטוי התמציתי והעמוק שנתן לצער זה, חַסַּאן בִּן תַ'אבִּת [יח״ב], משורר האסלאם המוקדם, באמצעות צמד

חרוזי פיוט, נותר עד היום הטוב ביותר והמתמשך ביותר. הוא אמר: *'היית בבת עיני. כעת, לאחר מותך, הפכה עיני לעיוורת. לא אכפת לי מי ימות כעת. משום שרק ממותך חששתי.'* צמד חרוזי הפיוט הללו ביטאו את תחושתו של כל מוסלמי. במשך חודשים רבים ברחובות מֶדִינַה, גברים נשים וטף הסתובבו וצי־טטו את צמד חרוזי הפיוט של חַסַּאן בִּן תַ'אבִּת[רח״ב].

אישיותו ואופיו של הנביא[עתה״ש]

לאחר שתיארנו בקצרה את האירועים הבולטים בחייו של הנ־ביא הקדוש[עתה״ש], ננסה כעת לתאר בקצרה את אופיו. בהקשר זה ברשותנו עדותם הקולקטיבית של אנשיו, עוד בטרם טען כי הוא נביא[עתה״ש]. בשלב ההוא היה ידוע בקרב עמו בשם "הנאמן" וה"מהימן" (*אִבְּן הִשַאם*). בכל תקופה ישנם אנשים רבים שלא נטענת כנגדם כל טענה של חוסר יושר. ישנם גם אנשים רבים שמ־עולם אינם נחשפים לניסיון קשה או לפיתוי גדול, ובענייני היומיום של החיים הם נוהגים ביושר ובמוסריות, אולם יחד עם זאת הם אינם נחשבים כראויים לציון לשבח בשל כך. ציונים לשבח נית־נים רק כאשר חייו של אדם מדגימים באופן בולט תכונה מוסרית נעלה כלשהי. כל חייל היוצא לקרב מסכן את חייו, אולם לא כל חייל בריטי כזה נחשב לראוי לקבל את פרס צלב ויקטוריה, ולא כל חייל גרמני כזה נחשב לראוי לקבל את פרס צלב הברזל. ישנן מאות אלפי אנשים בצרפת העוסקים בעיסוקים אינטלקטואליים, אולם לא כל אחד מהם זוכה לעיטור לגיון הכבוד. לכן, העובדה

שאדם הוא מהימן וישר אינו מעידה על כך שיש לו עליונות מן הב־חינות הללו. אולם כאשר עם שלם חובר יחד ומעניק לאדם מסוים את התארים ״הנאמן״ וה״מהימן״, זוהי ראיה לכך שיש לו מע־לות יוצאות מגדר הרגיל. גם לו היה זה ממנהגם של אנשי מֵכַּה להעניק תואר כבוד שכזה לאדם כלשהו בכל דור, אף אז מקבל התואר היה נתפס כבעל מעמד גבוה. אולם בהיסטוריה של מֵכַּה ושל חצי האי ערב אין כל עדות לכך שהערבים נהגו להעניק תא־רים כאלה או תארים דומים לאישים בולטים בכל דור. אדרבא, במשך מאות שנות ההסטוריה הערבית אנו מוצאים כי רק במקרה של הנביא הקדוש[עתה״ש] של האסלאם, עמו העניק לו את התארים ״הנאמן״ ו״מהימן״. זוהי הוכחה לכך שהנביא הקדוש[עתה״ש] היה בעל האיכויות הללו במידה כה ניכרת, עד כי במסגרת הידע והזי־כרון של אנשיו, אף אדם אחר לא יכול היה להיחשב לשווה ערך לו מן הבחינות הללו. הערבים היו ידועים בחריפות מחשבתם, והדב־רים אליהם הם בחרו להתייחס כאל דבר נדיר, היו לבטח נדירים וייחודיים באמת.

כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] נקרא על ידי אלוהים לקחת על עצמו את העול והאחריות של תפקיד הנביא[עתה״ש], רעייתו, ח׳דיג׳ה[יח״ב], העידה על מידותיו המוסריות הנעלות - אירוע שסופר בחלק הביוגרפי של מבוא כללי זה. כעת נמשיך ונמחיש כמה מן התכונות המוסריות הנעלות שלו, כך שהקורא יוכל להעריך אף את אותם הצדדים של אופיו שאינם מוכרים היטב על פי רוב.

טוהר המחשבה של הנביא[עתה"ש] וניקיון גופו

מספרים על הנביא הקדוש[עתה"ש] כי דיבורו היה תמיד טהור, וכי (בשונה מרוב בני זמנו) הוא לא נטה להשתמש בשבועות (*תִּרְמִדִ'י*). היה זה דבר יוצא דופן עבור אדם ערבי. איננו רומזים לכך שהער־בים בתקופת הנביא הקדוש[עתה"ש] נהגו להשתמש בלשון גסה כבדרך קבע, אולם אין ספק שהיה להם הרגל לתבל את דיבורם בכמות נדיבה של שבועות, הרגל שנמשך אצלם אף עד עצם היום הזה. אולם הנביא הקדוש[עתה"ש] חש כבוד כה רב כלפי שם האלוהים, עד כי מעולם לא הוציאו מפיו אם לא היה לכך צידוק מלא.

הוא נהג לדקדק מאוד ולהקפיד ביחס לניקיון גופני. הוא נהג לצח־צח את שיניו מספר פעמים ביום, ודבק כל כך במנהג זה, עד כי נהג לומר שאילו לא היה חושש שההוראה הזאת תכביד על האנשים, היה מחייב כל מוסלמי לצחצח את שיניו לפני כל אחת מחמש הת־פילות היומיות. הוא תמיד נהג לשטוף את ידיו לפני כל ארוחה ולאחריה, ולאחר שאכל כל דבר מבושל, תמיד שטף את פיו וסבר כי רצוי שכל אדם שאכל מזון מבושל ישטוף את פיו לפני שהוא מצטרף לאחת מהתפילות (*בֻּחַ'ארִי*).

על פי מדיניות האסלאם, המסגד הוא מקום ההתכנסות היחיד שנקבע למוסלמים. לכן, הנביא הקדוש[עתה"ש] שם דגש מיוחד על ניקיונם של המסגדים, בפרט באותם מקרים בהם אנשים היו צפויים להתכנס בהם. הוא הורה שבמקרים כאלה, יש להדליק קטורת במסגדים כדי לטהר את האוויר (*אַבּוּ דַאוֻד*). הוא אף נתן הנחיות, שאיש לא ילך למסגד בזמנים של התכנסות או אסיפה

לאחר שאכל משהו שעשוי לפלוט ריחות לא נעימים (*בֻּחַ'ארִי*).
הנביא[עתה"ש] עמד על כך שהרחובות ישמרו נקיים, ללא ענפים, אבנים, פריטים וחומרים אחרים העלולים להפריע או לפגוע. בכל פעם שמצא חומרים או פריטים כאלה ברחוב, סילק אותם משם, ונהג לומר שאדם העוזר לשמירה על נקיון הרחובות והכבישים זוכה למעלה רוחנית בעיני אלוהים. כמו כן מספרים כי הוא הורה שלא להשתמש במעברים ציבוריים באופן שיחסום את המעבר בהם, וכן כי אין להשליך חומרים או פריטים מלוכלכים או לא רצויים ברחוב ציבורי, ואין ללכלך את הרחוב בשום דרך אחרת, משום שכל מעשה מעין זה הוא רע בעיני אלוהים. הוא הקפיד מאוד שכל אספקת מים שנועדה לשימוש אנשים תישמר נקיה וטהורה. הוא אסר, למשל, להשליך לתוך מים עומדים כל דבר שעלול לזהם אותם, ואסר על שימוש במאגר מים כלשהו באופן העלול לפגוע באיכותם (*בֻּחַ'ארִי* ו-*מֻסְלִם*, כִּתַאבּ אל-בִּרّ וַ-צִּלַּה).

חייו הפשוטים של הנביא[עתה"ש]

הנביא[עתה"ש] היה מאוד פשוט בענייני מזון ושתייה. מעולם לא הביע אי שביעות רצון ממזון שלא הוכן כראוי או שלא בושל כראוי. אם היה מסוגל לאכול מזון כזה היה עושה זאת כדי למנוע אכזבה מהאדם שהכין אותו מזון. אולם כאשר מנה מסוימת היתה בלתי אכילה, הוא רק נמנע מלהתכבד בה ומעולם לא הביע את מורת רוחו ממנה. כאשר התיישב לאכול, שם לב למזון המונח לפניו ונהג לומר שאינו אוהב יחס אדיש כלפי מזון, כאילו האדם

הסועד נמצא בעמדה גבוהה מכדי לשים לב לעניינים פעוטים של מזון ושתייה. כאשר דבר-מה אכיל היה מוגש לו, תמיד חלק אותו עם הנוכחים. באחד המקרים מישהו הגיש לו כמה תמרים. הוא התבונן סביב ולאחר שהעריך את מספרם של האנשים הנוכחים חילק את התמרים באופן שווה ביניהם, שבעה תמרים לכל אחד. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] מספר שהנביא הקדוש[עתה״ש] מעולם לא אכל לשובע אף לא את לחם השעורה שלו (בֻּחַ׳ארִי).
באחד המקרים, בעת שעבר לאורך רחוב, הבחין במספר אנשים המתקבצים סביב גדי צלוי ומתכוננים ליהנות מן הסעודה. כאשר ראו את הנביא הקדוש[עתה״ש], הזמינו אותו להצטרף אליהם, אולם הוא סרב. לא היה זאת משום שלא אהב בשר צלוי, אלא בשל העובדה שלא היה שבע רצון מכך שאנשים מתענגים על סעודה במקום פתוח, בו אנשים עניים, שאין להם מספיק מזון, עשויים לראותם. מספרים אודות הנביא[עתה״ש] שבמקרים נוספים לא התכ־בד בעוף צלוי. עַאאִשַׁה[יח״ב] סיפרה כי הנביא הקדוש[עתה״ש], עד ליום מותו, מעולם לא אכל לשובע במשך שלושה ימים רצופים. הוא מאוד הקפיד על כך שאדם לא יאכל בביתו של אדם אחר ללא הזמנה. באחד המקרים אדם אחד הזמינו לארוחה וביקש ממנו להביא עמו ארבעה אנשים נוספים. כאשר הגיע הנביא[עתה״ש] לבית מארחו מצא שאדם שישי הצטרף אף הוא לחבורתו. המארח ניגש לדלת לקבל את פניו ואת פני חבורתו והנביא הקדוש[עתה״ש] הסב את תשומת ליבו לעובדה שכעת הם שישה ושעל המארח להח־ליט האם הוא מסכים ששישה אנשים יצטרפו אליהם לארוחה

או שהאחרון יעזוב. המארח הזמין ברצון, כמובן, אף את האדם השישי (*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-אַטְעִמַה*).

לפני כל ארוחה, בכל פעם שהנביא הקדוש[עתה״ש] התיישב לאכול, הוא תמיד נשא תפילה לאללה, הזכיר את שמו ואת חסדיו, וברגע שסיים נשא דברי תודה במילים הללו: ״כל דברי השבח וההלל מגיעים לאללה אשר נתן לנו מזון לאכול: דברי שבח והלל, שופעים וכנים ומתגברים לעולם: דברי שבח והלל שאינם מותירים רושם בראשו של האדם כי הוא אמר מספיק דברי שבח והלל, אלא יוצרים במוחו של האדם את התחושה שלא נאמרו די דברי שבח והלל והללו חייבים להימשך לעד ולא להסתיים לעולם, ואשר גורמים לאדם לחשוב כי כל מעשה אלוהי ראוי לשבח ולהלל ויש לשבחו ולהללו. הוי אללה! אתה ממלא את לבבותינו ברגשות הללו.״ לעיתים השתמש במילים הללו: ״כל השבח וההלל מגיעים לאלוהים אשר השביע את רעבוננו וצימאוננו. מי יתן שלבבותינו לעולם יכמהו להילולו ולקילוסו ולעולם לא יהיו כפויי טובה כלפיו.״ הנביא[עתה״ש] תמיד הזהיר את בני לווייתו לעצור ולא לאכול עד שובע ונהג לומר שמזון של אדם אחד צריך תמיד להספיק לשניים. בכל פעם שהוכן מזון מיוחד כלשהו בביתו הוא נהג להציע שחלק ממנו יישלח כמתנה לשכניו; ואכן, מנחות מזון ופריטים אחרים נשלחו כדרך קבע מביתו לבתיהם של שכניו (*מֻסְלִם* ו-*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-אַדַבּ*).

הוא תמיד ניסה לברר דרך מראה פניהם של מי ששהו בחברתו אם מישהו מהם זקוק למזון. אַבּוּ הֻרַיְרַה[רח״ב] מספר על המקרה

הבא: באחת הפעמים לא בא מזון אל פיו במשך למעלה משלו־שה ימים. הוא עמד בכניסה למסגד וראה את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] עובר בקרבת מקום. הוא שאל את אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] לגבי משמעות פסוק בקוראן העוסק בהאכלת העניים. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הסביר את משמעות הפסוק והמשיך לדרכו. בזמן שאַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] סיפר מקרה זה, הוא נהג לומר בכעס שאף הוא מבין את הקוראן היטב בדיוק כפי שהבינו אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]. בקשתו להסברת משמעות הפסוק נועדה לכך שאַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ינחש כי הוא רעב וישיג לו מזון. זמן קצר לאחר מכן, עֻמַר[יח״ב] עבר בסביבה, ואַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] ביקש אף ממנו להסביר לו את משמעות הפסוק. אף עֻמַר[יח״ב] הסביר את משמעות הפסוק והמשיך לדרכו. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב], כמו כל בני הלוויה של הנביא הקדוש[עתה״ש], הסתייג מבקשה ישירה וכאשר הבין שניסיונותיו העקיפים למשוך תשומת לב למצבו נכשלו, החל לחוש חולשה גדולה. עקב כך שמע את שמו נקרא בקול רך ועדין מאוד. כשהתבונן לכיוון ממנו הגיע הקול, ראה כי הנביא הקדוש[עתה״ש] מתבונן מחלון ביתו ומחייך. הוא שאל את אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב]: ״האם אתה רעב?״, שאלה עליה השיב אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב]: ״אני אכן רעב, הוי שליח אללה[עתה״ש]!״

אמר הנביא הקדוש[עתה״ש]: ״אף בביתנו אין שום מזון, אולם מישהו שלח למעלה כוס חלב זה עתה. לך למסגד וראה האם ישנם אנשים נוספים כלשהם העשויים להיות רעבים כמוך.״ אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] ממשיך לספר: ״חשבתי לעצמי, אני מספיק רעב כדי לגמוע את כל החלב שבספל, אולם הנביא[עתה״ש] ביקש ממני להזמין את כל האנ־

שים האחרים שעשויים להיות במצב דומה, דבר שמשמעו היה שאקבל מעט מאוד מן החלב. אולם הייתי חייב לבצע את פקודות הנביא[עתה״ש], לכן נכנסתי למסגד ומצאתי ששה אנשים שיושבים שם, אותם הבאתי יחד עמי אל דלתו של הנביא[עתה״ש]. הוא נתן את ספל החלב לידיו של אחד מהם וביקש ממנו לשתות. כאשר אותו אדם סיים לשתות והרחיק את הספל מפיו, הנביא[עתה״ש] התעקש שישתה בשנית ובשלישית, עד ששתה לרוויה. באותו האופן, הוא התעקש שכל אחד מהששה ישתה עד לרוויה מהחלב. בכל פעם שהוא ביקש מאדם מסוים לשתות, חששתי שיישאר לי מעט מאוד. לאחר שכל הששה שתו מהחלב, נתן הנביא[עתה״ש] את הספל לי, וראיתי שעדיין היתה בתוכה כמות גדולה של חלב. אף במקרה שלי הוא התעקש שאשתה לרוויה והכריח אותי לשתות פעם שנייה ושלישית ולבסוף שתה הוא בעצמו את מה שנותר בספל, הודה לאלוהים וסגר את הדלת" (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-רִקַאק). ייתכן שמטרתו של הנביא הקדוש[עתה״ש] בכך שהציע את החלב לאַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] אחרון, היתה להראות לו שהוא היה צריך להמשיך לסבול את ייסורי הרעב ולבטוח באלוהים, ולא להסב את תשומת הלב למצבו אף לא בעקיפין.

הוא תמיד נהג לאכול ולשתות ביד ימין ותמיד עצר שלוש פעמים כדי לקחת נשימה באמצע שתיית משקה כלשהו. אחת הסיבות לכך עשויה להיות שאם אדם צמא שותה מים ברציפות, הוא נוטה לשתות יותר מדי ולגרום בכך להפרעה בעיכול. בנושא אכילה, הכלל על פיו נהג היה שהוא השתתף בכל הדברים שהם טהורים

ומותרים, אולם לא באופן שיש בו מן ההתענגות וההתמכרות או באופן שימנע מאנשים אחרים את החלק המגיע להם. כפי שכבר צוין, מזונו הרגיל היה תמיד פשוט מאוד אולם אם היו מציעים לו דבר-מה שהוכן במיוחד הוא לא דחה אותו. אולם, מצד שני, הוא לא התאווה למזון טוב, על אף שהיתה לו חיבה מיוחדת לדבש ולתמרים. באשר לתמרים, הוא נהג לומר שישנו קשר מיוחד בין מוסלמי לבין עץ התמר אשר העלים שלו, קליפתו ופירותיו, הן הבשלים והן הבוסריים, ואף הפירות דמויי האבנים, בכולם ניתן לעשות שימוש כזה או אחר, ולכל חלק בעץ ישנו שימוש מתאים. כזה הוא המוסלמי האמיתי. בכל מעשה שלו יש גמילות חסדים וכל מעשיו מובילים לקידום רווחת האנושות (*בֻּחַ׳ארִי* ו-*מֻסְלִם*).

הנביא הקדוש^עתה״ש העדיף לבוש פשוט. לבושו בדרך כלל הורכב מחולצה ומ׳אִזַאר׳[30], או מחולצה וזוג מכנסיים. הוא תמיד לבש את ה׳אִזַאר׳ או את המכנסיים שלו כך שהלבוש כיסה את גופו עד לנקודה מעל לקרסוליים שלו. הוא לא הסכים שהברך או כל חלק אחר של הגוף מעל הברך יהיה חשוף ללא נחיצות קיצונית. הוא לא אישר שימוש, בין אם כחלק מלבוש או בצורה של וילון וכו׳, בבד שהיו רקומות או מצוירות עליו צורות, בייחוד אם הצורות היו גדולות וניתן היה לפרשן כמייצגות אלילים או אלילות או מושאי פולחן אחרים. באחד המקרים מצא בביתו וילון תלוי שעליו צורות גדולות והורה להסירו. אולם הוא לא ראה כל רע

30 חתיכת בד הכרוכה סביב המותניים ותלויה עד לקרסוליים – Ed.

בשימוש בבד הנושא עליו צורות קטנות שלא ניתן היה לפרשן באופן כזה. מעולם לא לבש משי והחשיב זאת כדבר פסול עבור גברים מוסלמים ללובשו. למטרת אימות המכתבים שכתב לשליטים מסוימים כדי לקרוא להם לקבל את האסלאם, הוא הורה שיכינו עבורו טבעת חותם העשויה מכסף ולא מזהב, משום שלדבריו, ענידה של זהב אסורה על גברים מוסלמים (*בֻּחַ׳ארִי ו-מֻסְלִם*). לנשים מוסלמיות מותר ללבוש משי וזהב, אולם אף במקרה שלהן הנביא הקדוש[עתה״ש] הורה שיש להימנע מהפרזות. פעם אחת הוא קרא לתרומות למען העניים וגברת אחת הסירה את אחד מצמידיה והניחה אותו לפניו כתרומה. הנביא[עתה״ש] פנה אליה ואמר: ״האין גם ידך השנייה ראויה להינצל מהשריפה?״ בתגובה לכך הסירה הגברת את הצמיד שלה אף מהיד השנייה והגישה אותו למען המטרה. ברשותה של אף אחת מנשותיו לא היו תכשיטים בעלי ערך ניכר ואף נשים מוסלמיות אחרות החזיקו רק לעיתים רחוקות מאוד בתכשיטים כלשהם. בהתאם להוראות הקוראן גינה הנביא[עתה״ש] צבירה של כסף או מטילי זהב, משום שסבר שדבר זה פוגע באינטרסים של השכבות העניות יותר בקהילה, מוביל לשיבוש כלכלתה של קהילה ולפיכך הוא בבחינת חטא.

משום שהנביא הקדוש[עתה״ש] אמור לקבל את פניהם של שגרירויות ממונארכיות גדולות, הציע לו פעם עֻמַר[רח״ב], שיכינו עבורו גלימה מהודרת שאותה יוכל ללבוש באירועים רשמיים כאלה. הנביא[עתה״ש] לא הסכים להצעה ואמר: ״אלוהים לא יהיה שבע רצון מכך שאאמץ מנהגים כדוגמת אלה. אפגוש את כולם בבגדים

שאני בדרך כלל לובש." פעם קבל מלבושים ממשי ומתוכם שלח אחד לעֻמַר[יח״ב]. על כך אמר עֻמַר[יח״ב]: "כיצד אני יכול ללבוש זאת כאשר אתה עצמך אסרת על לבישת בגדים ממשי." ענה לו הנביא הקדוש[עתה״ש]: "לא כל מתנה מיועדת לשימוש אישי." בכך התכ־וון שמשום שהלבוש היה עשוי משי, על עֻמַר[יח״ב] להעניקו לאישתו או לביתו או לעשות בו שימוש אחר כלשהו (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-לִבַּאס).

יצועו של הנביא[עתה״ש] היה אף הוא פשוט מאוד. מעולם לא השת־מש בשלד מיטה או בספה אלא ישן תמיד על הארץ, כאשר המצ־עים כללו חתיכה של עור או חתיכת בד משיער גמלים. עַאאִשַה[יח״ב] מספרת: "המצעים שלנו היו כה קטנים עד כי כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] היה קם בלילה לתפילות, נהגתי לשכב על צד אחד של המצעים ולמתוח את רגליי בזמן שהיה בתנוחת העמידה, ולקפל אותן חזרה כאשר היה צריך להשתטח (*מֻסְלִם, תִרְמִדִ׳י* ו-*בֻּחַ׳ארִי*). אותה פשטות נהג אף ביחס להסדרי המגורים שלו. ביתו כלל בדרך כלל חדר אחד וחצר קטנה. לאורך מחצית מהחדר היה תלוי חבל, כך שכאשר היו לו מבקרים ניתן היה לתלות עליו חתיכת בד כדי להפוך חלק מהחדר לחדר-קבלה, המופרד מהחלק בה שהתה אשתו. חייו היו כה פשוטים עד כי עַאאִשַה[יח״ב] סיפרה שבמהלך תקופת חייו של הנביא[עתה״ש] הם נאלצו לעיתים קרובות להתקיים מתמרים וממים בלבד וכי ביום מותו לא היה מזון בבית פרט למ־ספר תמרים (בֻּחַ׳ארִי).

הקשר עם אלוהים

נראה כי כל היבט בחייו של הנביא הקדוש[עתה״ש] נשלט ונצבע באהבתו לאלוהים ובמסירותו כלפיו.

על אף תפקידי האחריות הכבדים מאוד שהונחו על כתפיו, חלק הארי של זמנו, במהלך היום ובמהלך הלילה כאחד, הוקדש לתפילה לאלוהים ולהילולו. הוא נהג לעזוב את מיטתו בחצות הליל ולהתמסר לתפילה לאלוהים עד שהגיעה השעה ללכת למסגד לתפילות הבוקר. לעיתים עמד במשך זמן כה רב בתפילה במהלך החלק האחרון של הלילה, עד כי רגליו התנפחו, ודבר זה נגע מאוד לליבם של אלה אשר ראו אותו במצב זה. באחד המקרים אמרה לו עַאאִשַה[ר״ח״ב]: ״אלוהים כיבד אותך באהבתו ובקרבתו. מדוע אם כן, אתה גורם לעצמך כל כך הרבה אי-נוחות וטורח?״ השיב לה הנביא[עתה״ש]: ״אם אלוהים ברוב חסדיו ורחמיו העניק לי את אהבתו וקרבתו, האין זו חובתי להודות לו תמיד בתמורה לכך? הכרת התודה צריכה להתגבר בהתאם לחסדים הניתנים״ (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַּאבּ אל-כֻּסוּף).

מעולם לא לקח על עצמו משימה כלשהי ללא צו או אישור אלוהי. כבר סופר בחלק הביוגרפי, כי על אף הרדיפה החמורה לה היה נתון מצד אנשי מֻכַּה, הוא לא עזב את העיר עד שקיבל את הצו האלוהי לעשות כן. כאשר הרדיפה נעשתה חמורה מאוד והוא נתן אישור לבני לווייתו להגר לחבש, כמה מביניהם הביעו רצון כי יצטרף אליהם. הוא סרב לעשות זאת מהטעם שעוד לא קבל אישור אלוהי לכך. לפיכך בתקופה של קשיים ורדיפות, במהלכה אנשים

בדרך כלל אוהבים לשמור על חבריהם וקרובי משפחתם קרוב אליהם, הוא הורה לבני לווייתו למצוא מקלט בחבש ואילו הוא עצמו נשאר מאחור במֶכַּה, משום שאלוהים טרם הורה לו לעזבה. בכל פעם ששמע את דברי אלוהים מדוקלמים, היה גובר עליו הרגש ודמעות היו זולגות מעיניו, בפרט כאשר האזין לפסוקים שהד־גישו את תפקידי האחריות שלו. עַבְּד-אללה בִּן מַסְעוּד[יח״ב] מספר שפעם התבקש על ידי הנביא הקדוש[עתה״ש] לדקלם עבורו כמה פסו־קים מהקוראן. הוא אמר: ״הוי נביא אללה[עתה״ש]! הקוראן נגלה לך (דהיינו, אתה יודע אותו טוב מכולם). כיצד, אם כן, אדקלם אותו לך?״ אולם הנביא הקדוש[עתה״ש] השיב: ״אני אוהב לשמוע את הקו־ראן מדוקלם אף על ידי אנשים אחרים.״
לפיכך החל עַבְּד-אללה בִּן מַסְעוּד[יח״ב] לדקלם מסוּרַת אל-נִסַאא׳. כאשר דקלם את הפסוק: ״שווה בנפשך מה יהיה כאשר נקים עד מכל אומה, ונביא אותך להעיד על אלה!״ (4: 42), צעק הנביא הקדוש[עתה״ש]: ׳מספיק! מספיק!׳״ עַבְּד-אללה בִּן מַסְעוּד[יח״ב] הרים את עיניו וראה כי דמעות זולגות מעיניו של הנביא הקדוש[עתה״ש] (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ פַצַ׳אאִל אל-קוראן).
הוא הקפיד כל כך להצטרף לתפילות של הקהל עד כי אף במה־לך מחלה חמורה, כאשר לא זו בלבד שמותר להתפלל את התפי־לות האישיות בחדר הפרטי, אלא אף מותר לאמרן תוך שכיבה במיטה, נהג ללכת למסגד כדי להוביל את התפילות בעצמו. פעם אחת כאשר לא יכול היה לגשת למסגד, הוא הורה כי אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] יוביל את התפילות. אולם בינתיים הרגיש שיפור מסוים במצבו

וביקש שיתמכו בו וייקחוהו למסגד. הוא השעין את כובד משקלו על כתפיהם של שני גברים, אולם מצבו היה כה חלש עד כי, על פי עַאאִשַה[יח״ב], רגליו נגררו על פני הקרקע (בֻּחַ'ארִי).
נוהג מקובל הוא לבטא הנאה או למשוך תשומת לב לעניין מסוים על ידי מחיאת כפיים והערבים נהגו על פי נוהג זה. אולם הנביא הקדוש[עתה״ש] כה אהב להזכיר את אלוהים עד כי אף לשם המטרות הללו, החליף את מחיאות הכפיים בדברי שבח והלל לאלוהים ובהזכרתו. באחד המקרים היה טרוד בעניין חשוב כלשהו, וזמן טקס התפילה הבא התקרב. לכן הורה כי אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] יוביל את התפילות. זמן קצר לאחר מכן הצליח לסיים את העניין בו היה טרוד וניגש מיד למסגד. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הוביל את התפילות אולם כאשר המתפללים ראו כי הנביא הקדוש[עתה״ש] הגיע, הם החלו למחוא כפיים כדי לבטא את שמחתם על הגעתו ואף כדי להסב את תשומת ליבו של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] לעובדה כי הנביא[עתה״ש] עצמו הגיע. כתוצאה מכך אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הלך אחורה ופינה את מקומו לטובת הנביא הקדוש[עתה״ש], כדי שיוביל את התפילות. כאשר הסתיימו התפילות, פנה הנביא[עתה״ש] לאַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ואמר: ״מדוע ויתרת על מקומך לאחר שהוריתי לך להוביל את התפילות?״ השיב לו אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]: ״הוי נביא אללה[עתה״ש]! כיצד ייתכן שיהא זה ראוי שבנו של אַבּוּ קֻחַאפַה[יח״ב] יוביל את התפילות בנוכחות שליח אללה[עתה״ש]?״ לאחר מכן פנה הנביא[עתה״ש] לקהל המתפללים ואמר: ״מדוע מחאתם כפיים? אין זה יאה ומכובד שבזמן שאתם עוסקים בהזכרת אללה תמחאו כפיים. בפעם הבאה שיהיה צורך להסב את תשומת

הלב לעניין מסויים במהלך התפילות, במקום למחוא כפיים עלי־כם לבטא את שמו של אלוהים בקול רם. דבר זה יסב את תשומת הלב לכל מה שיש לשים אליו לב״ (בֻּחַ׳ארִי).

הנביא[עתה״ש] אסר על קיום תפילות או עבודת אלוהים כעונש או בכ־פייה. פעם אחת הגיע לביתו וראה חבל תלוי בין שני עמודים. הוא שאל למטרת הדבר והודיעו לו שאשתו זַיְנַבּ[רח״ב] נוהגת להיתמך בחבל כאשר היא נעשית עייפה במהלך התפילות שלה. הוא הורה להסיר את החבל ואמר שיש להמשיך בתפילות רק כל עוד האדם חש בנוח והן נעשות מתוך שמחה, ושאם אדם נעשה עייף עליו לשבת. תפילות אינן כפיה ואם הן מתבצעות לאחר שהגוף עייף, הן מפספסות את מטרתן (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-כֻּסוּף).

הוא תעב כל פעולה או מעשה אשר הזכיר במשהו, אף באופן קלוש, עבודת אלילים. כאשר סופו התקרב והוא היה על ערש דווי, הוא הסתובב מצד לצד וקרא: ״מי יתן שקללת אללה תהא על אותם יהודים ונוצרים אשר הפכו את קבריהם של נביאיהם למקומות פולחן״ (בֻּחַ׳ארִי). הוא התייחס לאותם יהודים ונוצרים אשר נהגו להשתטח על קברי נביאיהם וקדושיהם ופנו אליהם בתפילה, והת־כוון בכך שאם המוסלמים ינהגו באותם מנהגים לא יהיו ראויים לתפילותיו שלו, אלא להפך, הם עתידים להתנתק ממנו.

תחושת הקנאות הקיצונית שלו לכבודו של אלוהים כבר זכתה להתייחסות בחלק הביוגראפי. אנשי מֶכַּה ביקשו להציב את כל סוגי הפיתויים בדרכו כדי לשכנעו לוותר על התנגדותו לעבודת האלילים (טַבַּרִי). דודו, אַבּוּ טַאלִבּ, ניסה אף הוא להניא אותו

והביע את חששו מכך שאם ימשיך בהוקעת עבודת האלילים, יהא על אַבּוּ טַאלִבּ לבחור בין הפסקת מתן החסות לבין התנגדותם המרה של בני עמו. התשובה היחידה שנתן הנביא[עתה״ש] לדודו באותו ארוע היתה: ״אם האנשים הללו היו מציבים את השמש על יד ימיני ואת הירח על יד שמאלי, לא הייתי חדל מלהכריז ולהטיף לכך שאלוהים הוא אחד״ (זֻרְקַאנִי). שוב, במהלך קרב אֻחֻד, כאשר שארית המוסלמים הפצועים התקבצה סביבו לרגלי גבעה ואויביהם ביטאו את תחושת השמחה שלהם על כך שהם שברו את שורות המוסלמים, בצעקות ניצחון, ומנהיגם אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] קרא: ״השבח להֻבַּל! (אחד מהאלילים אותם עבדו אנשי מַכַּה) השבח להֻבַּל! הנביא הקדוש[עתה״ש] לא יכול היה להתאפק עוד, על אף שידע שביטחונו האישי ובטחונה של קבוצת המוסלמים הקטנה שנאספה סביבו תלויים בשמירה על שתיקה, והורה לבני הלוויה שלו לצעוק בתגובה, ״רק לאללה לבדו שייכים הניצחון והתהילה! רק לאללה לבדו שייכים הניצחון והתהילה!״ (בֻּחַ׳ארִי).

לפני הופעת האסלאם היתה זו תפישה מוטעית רווחת בקרב חסידים של דתות שונות, כי הגילויים השמימיים והארציים מתרחשים כדי לציין אירועים של שמחה וצער הקשורים לנביאים, לקדושים ולאישים גדולים אחרים, ואף כי תנועות הגופים השמימיים ניתנות לשליטה על ידם. למשל, מספרים על כמה מהם (מהנביאים) שהם עצרו את השמש ממהלכה, או עצרו את התקדמות הירח, או גרמו למים זורמים לדמום. האסלאם לימד כי רעיונות מעין אלה הינם חסרי בסיס וכי התייחסויות לתופעות מעין אלו

בכתבי קודש דתיים הן על דרך המטאפורה בלבד, ובמקום לפרשן בהתאם למשמעותן הנכונה, הן הובילו ליצירת אמונות טפלות. אף על פי כן, כמה מוסלמים נטו לייחס תופעות אלו לאירועים בחייהם של הנביאים[ע״ה] הגדולים. בשנים האחרונות לחייו של הנ־ביא הקדוש[עתה״ש], נפטר בנו אִבְּרַאהִם בגיל שנתיים וחצי. באותו יום התרחש ליקוי חמה. כמה מוסלמים במֶדִינַה הפיצו את הרעיון שהשמש הוחשכה עקב אירוע מות בנו של הנביא[עתה״ש] כסימן לת־נחומים משמיים. כאשר דבר זה הוזכר בפני הנביא הקדוש[עתה״ש], הוא הביע כעס גדול וגינה בתוקף את הרעיון. הוא הסביר כי השמש, הירח וגופים שמימיים אחרים, כולם נשלטים על ידי חו־קים אלוהיים וכי לתנועותיהם ולתופעות הקשורות אליהם אין שום קשר לחייו או למותו של אדם כלשהו (*בֻּחַ׳ארִי*).

חצי האי ערב הוא אזור צחיח מאוד וגשם בו מתקבל תמיד בברכה ומצפים לו בכיליון עיניים. הערבים נהגו לדמיין שהגעת הגשם נש־לטת על ידי תנועות הכוכבים. בכל פעם שמישהו נתן ביטוי לרעיון זה, הנביא הקדוש[עתה״ש] כעס מאוד ונזף בבני עמו שלא לייחס חס־דים המוענקים להם על ידי אלוהים למקורות אחרים. הוא הס־ביר כי הגשם ותופעות טבע אחרות נשלטות כולן על ידי חוקים אלוהיים ואינן נשלטות על ידי שביעות רצונם או אי שביעות רצו־נם של אליל או אלילה כלשהם, או של כוח אחר כלשהו (*מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-אִימַאן*).

ביטחונו באלוהים היה מושלם ושום שילוב של נסיבות שונות לא יכול היה לערער זאת. באחד המקרים אויב שלו, שמצא אותו

ישן ונטול שמירה, עמד מעל ראשו עם חרף שלופה ואיים לחסל אותו מיד. לפני שעשה זאת שאל: ״מי יכול להצילך ממצב קשה זה?״ הנביא הקדוש עתה״ש השיב בנחת: ״אללה.״ הוא ביטא מילה זו בביטחון כה מושלם עד כי לבו של אויבו הכופר נאלץ להודות בנשגבות אמונתו וביטחונו באלוהים. החרב נפלה מידו והוא שרגע קודם לכן היה נחוש בדעתו לחסל את הנביא עתה״ש, עמד לפניו כמו פושע שהורשע ומחכה לגזר דינו (מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-פַצַ׳אאִל ו-בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-גִ׳הַאד).

הנביא עתה״ש חש תחושת ענווה וכניעה מושלמת אל מול אלוהים. אַבּוּ הֻרַיְרַה ר״ע מספר: ״יום אחד שמעתי את הנביא הקדוש עתה״ש אומר שאף אדם לא ישיג גאולה דרך מעשיו הטובים האישיים. לפיכך אמרתי: ׳הוי נביא אללה עתה״ש! לבטח תיכנס לגן עדן בזכות מעשיך הטובים,׳ לכך השיב: ׳לא, אף אני אינני יכול להיכנס לגן העדן דרך מעשיי שלי, רק חסדו של אלוהים ורחמיו יעטפו אותי׳״ (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-רִקַאק).

הוא תמיד הטיף לאנשים לבחור בדרך הנכונה וללכת בה, ולהתמיד בחיפושם אחר אמצעים בעזרתם יוכלו להתקרב לאלוהים. הוא לימד כי לאף אדם אסור לייחל לעצמו מוות, משום שאם הוא טוב, בכך שיחיה חיים ארוכים יותר, יהא ביכולתו להשיג טוב גדול יותר; ואם הוא רע, הוא עשוי, אם יינתן לו הזמן, לחזור בו מדרכיו הרעות ולהתחיל לנהוג בדרך טובה. אהבתו ומסירותו לאלוהים מצאו ביטוי בדרכים רבות. למשל, בכל פעם, לאחר כל עונה יבשה, כאשר טיפות הגשם הראשונות החלו לרדת, היה מוציא

את לשונו כדי לתפוס טיפת גשם אחת וקרא: ״הנה הוא החסד החדש ביותר מאלוהיי.״ הוא עסק כדרך קבע בתפילה לסליחתו של אלוהים ולגמילות חסדיו, בפרט כאשר ישב בקרב אנשים, זאת כדי שהאנשים שבחברתו או שהיו קשורים אליו, ומוסלמים באופן כללי, יצילו עצמם מחרון אפו של אלוהים ויהפכו ראויים לסליחתו. מעולם לא עזבה אותו ההכרה בכך שאלוהים נוכח עמו תמיד. בשוכבו לישון, נהג לומר: ״הוי אללה! תן לי למות (ללכת לישון) עם שמך על שפתותיי ועם שמך על שפתותיי הנח לי לקום.״ כאשר התעורר, נהג לומר: ״כל השבח וההלל לאלוהים אשר הביא אותי לחיים לאחר המוות (שינה) ויום אחד כולנו נאסף אליו״ (*בֻּחַ׳ארִי*). הוא תמיד ערג לקרבתו של אלוהים ואחת מתפילותיו החוזרות לעיתים קרובות היתה ״הוי אללה! אתה ממלא לבי באורְךָ וממלא עיני באורך וממלא אוזניי באורך ומניח את אורך על צד ימיני ומניח את אורך על צד שמאלי ומניח את אורך מעליי ומניח את אורך מתחתיי ומניח את אורך לפניי ומניח את אורך מאחוריי ואתה, הוי אללה, הופך את כל כולי לאור״ (*בֻּחַ׳ארִי*).

אִבְּן עַבַּּאס[יח״ב] מספר: ״מעט לפני מותו של הנביא הקדוש[עתה״ש], מֻסַיְלִמָה (נביא השקר) הגיע למֶדִינַה והכריז שאם מֻחַמַּד[עתה״ש] ימנה אותו ליורשו יסכים לקבל אותו. מֻסַיְלִמָה לווה על ידי קבוצה גדולה מאוד של מלווים והשבט אליו היה קשור היה הגדול ביותר בין שבטי חצי האי ערב. כאשר נודע לנביא הקדוש[עתה״ש] על הגעתו הלך לפגשו, מלווה בתַ׳אבִּת בִּן קַיְס בִּן שַׁמְּס[יח״ב]. בידו היה ענף דקל יבש. כאשר הגיע למחנהו של מֻסַיְלִמָה, הלך ונעמד לפניו. בינתיים

בני לוויה נוספים של הנביא[עתה״ש] הופיעו והתפזרו מסביבו. אמר הנביא[עתה״ש] כשהוא פונה למֻסַיְלִמָה, ״נמסר לי שאמרת שאם אמנה אותך ליורש שלי תסכים ללכת בדרכיי, אולם אני לא מעוניין להע־ניק לך אף לא ענף דקל יבש זה בניגוד לצווי אלוהים. סופך יהיה כפי שקבע אלוהים. אם תפנה לי גבך ימיט עליך אלוהים הרס מו־חלט. אני רואה מאוד בבירור כי אלוהים יעשה לך מה שהוא גילה לי.״ לאחר מכן הוסיף: ״כעת אלך. אם יש לך משהו נוסף לומר, אתה רשאי לדבר עם תַ׳אבִּת בִּן קַיְס בִּן שַׁמְס[יח״ב], אשר ישמש כנ־ציגי. לאחר מכן שב הנביא[עתה״ש]. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] היה אף הוא עמו. אחד האנשים שאל את הנביא[עתה״ש] למה התכוון כאשר אמר שא־לוהים ייתן למֻסַיְלִמָה מה שהתגלה לו (לנביא[עתה״ש]). השיב הנביא הקדוש[עתה״ש]: ״ראיתי בחלום שני צמידים סביב פרקי כפות ידיי, שלא אהבתי. בעודי בחלום ציווה עליי אלוהים לנשוף על הצמידים. כאשר נשפתי עליהם, שניהם נעלמו. פרשתי זאת כשני טוענים כוז־בים לכתר (הנבואה) שיופיעו לאחריי״ (*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-מַעַ׳אזִי*). תקרית זו ארעה לקראת סוף חייו של הנביא הקדוש[עתה״ש]. השבט האחרון והגדול יותר מבין השבטים הערביים, אשר עדיין לא קבל אותו היה מוכן להיכנע ולעשות זאת, כשהתנאי היחיד שהוא הציב היה שהנביא הקדוש[עתה״ש] ימנה את מנהיגם כיורשו. אם הנביא[עתה״ש] הקדוש היה פועל, ולא במעט, מתוך מניעים אישיים כלשהם, דבר לא היה עומד בדרכו מלהבטיח את אחדותו של כל חצי האי ערב באמצעות הבטחת ירושתו למנהיגו של השבט הגדול ביותר בחצי האי ערב. לנביא הקדוש[עתה״ש] לא היה בן משלו ושום שאיפה הקשו־

רה לשושלת לא היתה יכולה לעמוד בדרכו להסדר מעין זה, אולם הוא מעולם לא החשיב ולו את הדבר הקטן ביותר כשייך לו או כנ־מצא ברשותו באופן מוחלט. לכן לא יכול היה לטפל בנושא הנהגת המוסלמים כאילו היה שייך לו. הוא ראה בתפקיד זה מתן אמון אלוהי קדוש והאמין שאלוהים יעניק אותו למי שיהא מתאים לד־עתו. לכן דחה את הצעתו של מֻסַיְלִמָה בבוז ואמר לו שאינו מוכן להעניק לו אף לא ענף דקל יבש, לא כל שכן את הנהגת המוסלמים. בכל פעם שהוא התייחס לאלוהים או דיבר עליו, היה נראה למת־בוננים מן הצד כאילו כל ישותו אחוזה בלהט אהבה ומסירות לא־לוהים.

הוא תמיד התעקש על פשטות בעבודת אלוהים. המסגד שבנה במֶ־דִינַה ואשר בו הוביל תמיד את התפילות, היה בעל רצפת בוץ בלבד, החפה מכל כיסוי או ריפוד, והגג, שהיה עשוי מענפים ועלים יבשים של עץ דקל, דלף בכל פעם שירד גשם. במקרים כאלה היו יכולים הנביא הקדוש[עתה״ש] ועדת המתפללים להירטב בגשם ובבוץ, אולם הוא נהג להמשיך בתפילות עד לסופן ומעולם לא נתן סימן כלשהו לכך שיידחה את הטקס או יעביר אותו למקום מחסה החסין יותר מפני מזג האוויר (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-צַוְם).

כמו כן, נהג לעמוד על המשמר ביחס לבני הלוויה שלו. עַבְּד-אללה בִּן עֻמַר[יח״ב] היה אדם אדוק ביותר ובעל חיים טהורים ביותר. פעם אמר הנביא הקדוש[עתה״ש] ביחס אליו: ״עַבְּד-אללה בִּן עֻמַר[יח״ב] יהיה אף אדם טוב יותר אם יקפיד יותר לקיים את תפילות ה׳תַּהַגֻּ׳ד׳

שלו."[31] כאשר דבר זה הובא לידיעתו של עַבְּד-אללה בִּן עֻמַר[יח״ב], הוא לא החמיץ יותר לעולם את התפילות הללו. מתועד כי בעת שה־זדמן לנביא הקדוש[עתה״ש] להיות בביתה של ביתו פַאטִמַה[יח״ב], שאל אותה ואת חתנו, עַלִי[יח״ב], האם הם מקפידים לקיים את תפילות ה'תַהַגֻּ'ד' שלהם בקביעות. השיב עַלִי[יח״ב]: "הוי נביא אללה[עתה״ש]! אנו מנסים לקום לתפילות ה'תַהַגֻּ'ד' אולם במקרים בהם על פי רצון אלוהים איננו יכולים להתעורר בזמן, אנו מחמיצים אותן." הנביא[עתה״ש] שב, ובדרכו חזר מספר פעמים על פסוק מהקוראן שמ־שמעו כי אדם מסתייג לעיתים קרובות מלהודות בטעותו ומנסה לכסותה בתירוצים (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-כֻּסוּף). הנביא[עתה״ש] התכוון שאסור לעַלִי[יח״ב] לייחס את טעותו לאלוהים באמירה כי כאשר אלוהים רצה שלא יתעוררו, הם אכן לא היו מסוגלים להתעורר בזמן, אלא עליו להודות בחולשתו שלו בעניין זה.

גינוי הסיגוף

עם זאת, הנביא הקדוש[עתה״ש] גינה בתוקף טקסיות בעניין עבודת אלוהים וגינה הטלה של כל עונש עצמי כצורה של עבודת אלוהים. הוא לימד כי עבודת אלוהים אמיתית כרוכה בשימוש הטוב בי־כולות שהעניק אלוהים לאדם. אלוהים העניק לאדם עיניים כדי לראות באמצעותן, לפיכך לא תהא זו עבודת אלוהים אלא עזות

31 זוהי תפילת רשות הנאמרת בחלק המאוחר יותר של הלילה ואינה נמנית על התפילות היומיומיות – Ed.

מצח להשאיר אותן עצומות או לגרום להסרתן. אין זה השימוש הראוי ביכולת הראיה, והוא בבחינת חטא, החטא הוא השימוש הלא ראוי ביכולת. תהא זו כפיות טובה מצד האדם לשלול מעצמו את יכולת השמיעה, אם כי יהא זה חטא מצידו להשתמש ביכולת זו למטרת האזנה לרכילות ולהוצאת דיבה. הינזרות ממזון (פרט לאירועים בהם מומלץ לעשות כן, או שהדבר רצוי) עלולה להוביל לידי התאבדות ולפיכך מהווה חטא בלתי נסלח, אם כי אף יהא זה חטא מצידו של האדם להתמסר כל-כולו לתאוות מזון ושתייה או להיכנע לתשוקת האכילה או השתייה של דברים אסורים או בלתי רצויים. זהו כלל זהב אותו לימד והדגיש נביא האסלאם הקדוש[עתה״ש] ואשר אף נביא לפניו לא הטיף לו.

השימוש הנכון ביכולות הטבעיות יוצר תכונות מוסריות גבוהות; סיכול או טרפוד התכונות הללו הינם מעשה טיפשות. השימוש הלא ראוי בהן הוא בבחינת הרע או החטא. השימוש הנכון בהן הוא התנהגות מוסרית אמיתית. זוהי מהות התורה המוסרית לה הטיף הנביא הקדוש[עתה״ש]. וזו אף היתה תמצית תמונת חייו ומעשיו שלו. עַאאִשַׁה[יח״ב] מספרת: ״בכל פעם שהיתה לנביא הקדוש[עתה״ש] בחירה בין שני כיווני פעולה, תמיד בחר בכיוון הפעולה הקל מבין השניים, משום שכיוון זה היה חף מכל חשד לטעות או לחטא. כאשר כיוון פעולה כלשהו היה פתוח להתלבטות מעין זו, הנביא הקדוש[עתה״ש], מכל האנשים, לקח את מרווח הביטחון הגדול ביותר ביחס לכיוון הפעולה״ (*מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-פַצַ׳אאִל*). זהו אכן הכיוון הנעלה ביותר והנפלא ביותר הפתוח בפני בני האדם.

אנשים רבים מזמינים כאב ומחסור מרצון, אולם הם עושים זאת לא כדי להשביע את רצונו של אלוהים, משום ששביעות רצונו של אלוהים אינה מושגת על ידי גרימת כאב וסיגופים חסרי תכלית של האדם כלפי עצמו, אלא במטרה להונות את האנושות. האנשים הללו הינם בעלי התנהגות מוסרית רופפת וברצונם לכסות על שגיאותיהם ולזכות בהערכה מצד אחרים על ידי נקיטה בהתנהגות מוסרית מזויפת. אולם מטרתו של נביא האסלאם הקדוש[עתה״ש] היתה להגיע להתנהגות מוסרית אמיתית כדי להשביע את רצונו של אלוהים. לכן היה חף לחלוטין מכל התחזות והעמדת פנים. לא היה לו אכפת כלל אם העולם יחשיב אותו כרע או יהלל אותו כטוב. כל מה שהיה חשוב לו הוא כיצד הוא רואה עצמו וכיצד אלוהים ישפוט אותו. אם בנוסף לעדות המצפון שלו ולאישור אלוהים זכה אף בעדותה של האנושות, היה אסיר תודה על כך, אולם אם אנשים התבוננו בו בעיניים משוחדות, הוא הצטער עבורם ולא ייחס כל ערך לדעתם.

יחסו כלפי נשותיו

הוא היה נדיב והוגן ביותר כלפי נשותיו. אם לעיתים אחת מהן לא התנהגה בכבוד הראוי כלפיו, הוא רק חייך והתעלם מהעניין. יום אחד אמר לעַאאִשַה[רח״ב]: "עַאאִשַה[רח״ב], בכל פעם שאת כועסת עליי אני תמיד יודע זאת." שאלה אותו עַאאִשַה[רח״ב]: "כיצד זה יתכן?". ענה הנביא[עתה״ש]: "שמתי לב שכאשר את שבעת רצון ממני ובמהלך השיחה את נאלצת להתייחס לאלוהים, את מתייחסת אליו

כאל אדונו של מֻחַמַּד(עתה״ש). אולם כאשר אינך שבעת רצון ממני את מתייחסת אליו כאל אדונו של אבראהים(ע״ה).״ עַאאִשַׁה(יח״ב) צחקה על כך ואמרה כי הוא צודק (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-נִכַּאח). חַ'דִיגַ'ה(יח״ב) היתה אשתו הראשונה והיא הקריבה רבות למענו. היא היתה הרבה יותר מבוגרת מהנביא(עתה״ש). לאחר מותה התחתן עם אישה צעירה יותר אולם מעולם לא הניח לזכרה של חַ'דִיגַ'ה(יח״ב) להתעמעם. בכל פעם שאחת מחברותיה של חַ'דִיגַ'ה(יח״ב) ביקרה אותו, נהג לקבלה בעמידה (מֻסְלִם). כאשר הזדמן לו לראות פריט כלשהו שהיה שייך או שהיה קשור לחַ'דִיגַ'ה(יח״ב), תמיד התרגש. בין האנשים שנלקחו בשבי על ידי המוסלמים בקרב בַּדְר היה חתנו של הנביא(עתה״ש). לא היה ברשותו דבר אותו יכול היה להציע ככופר. אשתו זַיְנַבּ(יח״ב) (ביתו של הנביא(עתה״ש)) שלחה למֶדִינַה שרשרת שהיתה שייכת לאִמה (חַ'דִיגַ'ה(יח״ב)) והציעה אותה ככופר עבור בעלה. כאשר הנביא(עתה״ש) ראה את השרשרת, הוא זיהה אותה והתרגש מאוד. הוא אמר לבני לווייתו: ״אין לי כל סמכות לתת הוראה כלשהי בעניין זה, אולם אני יודע ששרשרת זו יקרה לזַיְנַבּ(יח״ב) כמזכרת אחרונה מאמה המנוחה, הואיל והיא מופקדת בידיכם, אני מציעה שלא לשלול אותה ממנה ושתוחזר לה.״ הם הודיעו כי אין דבר שיסב להם עונג גדול יותר, ואמצו ברצון את הצעתו (*חַלְבִּיַּה*, כרך 2). הוא שבח לעיתים קרובות את חַ'דִיגַ'ה(יח״ב) בפניהן של נשותיו האחרות והדגיש את מידותיה המוסריות ואת ההקרבות שעשתה למען האסלאם. באחת הפעמים הללו, עַאאִשַׁה(יח״ב) התרגזה ואמרה: ״הוי שליח אללה, מדוע להמשיך לדבר על הגברת הזקנה? אלוהים העניק לך

נשים טובות יותר, צעירות יותר ומושכות יותר." למשמע הדברים הללו, התרגש הנביא הקדוש[עתה״ש] ומחה: "אוי לא, עַאאִשַה[יח״ב] אין לך מושג עד כמה חַ׳דִיגַ׳ה[יח״ב] היתה טובה אליי" (בֻּחַ׳ארִי).

מידות מוסריות נעלות

הוא תמיד היה סבלני מאוד בשעת צרה. מעולם לא התייאש כתוצאה מנסיבות שונות ולא אפשר לרצון אישי כלשהו לגבור עליו. סופר כבר קודם לכן כי אביו נפטר טרם לידתו וכי אמו נפטרה בעת שהיה עדיין ילד קטן. עד גיל שמונה שנים שימש סבו כאפוטרופוס שלו ולאחר מות סבו טיפל בו דודו, אַבּוּ טַאלִבּ. הן בשל חיבה טבעית והן משום שהוזהר במיוחד לעשות כן על ידי אביו, אַבּוּ טַאלִבּ תמיד השגיח על אחיינו בדאגה ובסובלנות, אולם השיקולים הללו לא נגעו לליבה של אשתו באותה המידה. לעיתים קרובות קרה שחילקה דבר-מה בין ילדיה האישיים ופסחה על בן דודם הקטן. כאשר הזדמן לאַבּוּ טַאלִבּ להיכנס לבית במקרה כזה, היה מוצא את אחיינו הקטן יושב בצד, כתמונה מושלמת של אצילות, ללא שמץ זעף או התמרמרות על פניו. הדוד, אשר נכנע לרגשות החיבה והכיר באחריותו, נהג לרוץ לאחיין, לחבקו אל חיקו ולקרוא בקול: "נא שימי לב גם לילד הזה שלי! נא שימי לב גם לילד הזה שלי!" מקרים כאלה לא היו נדירים ואלה שהיו עדים להם העידו פה אחד כי מֻחַמַּד[עתה״ש] הקטן מעולם לא הראה סימן כלשהו לכך שהוא הושפע מהם באופן כלשהו או שהוא קינא בבני דודו באופן כלשהו. מאוחר יותר בחייו, כאשר היה במצב שאפשר לו לעשות

כן, הוא לקח על עצמו את משימת הטיפול והגידול של שניים מבניו של דודו, עַלִי[יח״ב] וגַ׳עְפַר[יח״ב], ובצע אחריות זו באופן המעולה ביותר.

במהלך חייו, נאלץ הנביא הקדוש[עתה״ש] לחוות רצף של אירועים מצערים. הוא נולד יתום, אמו נפטרה כאשר היה עדיין ילד קטן וסבו נפטר בגיל שמונה שנים. לאחר נישואין היה עליו לשאת באובדן של מספר ילדים, בזה אחר זה, ולאחר מכן אשתו האהובה והמסורה חַ׳דִיגַ׳ה[יח״ב] נפטרה. כמה מהנשים שנשא לאחר מותה של חַ׳דִיגַ׳ה[יח״ב], נפטרו במהלך חייו ולקראת סוף חייו היה עליו לשאת באובדן בנו אבראהים. הוא נשא את כל האובדנים והאסונות הללו בשמחה, ואף אחד מהם לא השפיע כהוא זה על נחישות דרכו או על אופיו האדיב. צערו האישי מעולם לא בא לידי ביטוי בציבור והוא תמיד פגש את כולם בארשת נעימה והתייחס לכולם באופן שווה, באדיבות אחידה. פעם אחת ראה אישה שאיבדה ילד מתאבלת בקול רם מעל קברו של ילדה. הוא נזף בה שתהיה סבלנית ושתקבל את עליונות רצונו של אלוהים. האישה לא ידעה כי הנביא הקדוש[עתה״ש] הוא שפנה אליה והשיבה: ״לו היית חווה אובדן ילד כפי שאני חווה, היית מבין עד כמה קשה להיות סבלני תחת סבל כזה.״ הנביא[עתה״ש] השיב: ״חוויתי אובדן לא של ילד אחד אלא של שבעה ילדים,״ והמשיך לדרכו. פרט למקרים בהם התייחס לאובדנים או לאסונות האישיים שלו באופן עקיף זה, מעולם לא שקע בהם, ולא הניח להם בשום אופן, להפריע לשירות האנושות הבלתי פוסק שלו ולנטילת חלק בשמחה, בקשייהם של אנשים.

השליטה העצמית שלו

תמיד הפגין שליטה עצמית מלאה. אף כאשר הפך לשליט, תמיד הקשיב לכולם בסבלנות, ואם אדם כלשהו היה מתייחס אליו בעזות מצח, גילה סובלנות כלפיו ומעולם לא ניסה לנקום באופן כלשהו. במזרח, אחת הדרכים לגלות כבוד כלפי אדם כאשר פונים אליו היתה פנייה אליו שלא בשמו הפרטי. המוסלמים נהגו לפנות אל הנביא הקדוש[עתה״ש] במילים: ״הוי שליח אללה[עתה״ש]״, ואילו לא-מוסלמים נהגו לפנות אליו כ״אַבּוּ אל-קַאסִם[עתה״ש]״ (דהיינו, אביו של קַאסִם: קַאסִם היה שמו של אחד מבניו). באחד המקרים יהודי הגיע אליו למֶדִינַה והחל לשוחח עמו. במהלך השיחה הוא פנה אליו שוב ושוב במילים ״הוי מֻחַמַּד[עתה״ש], הוי מֻחַמַּד[עתה״ש]״. הנביא[עתה״ש] לא ייחס כל חשיבות לצורת הפנייה והמשיך להסביר לו בסבלנות את נושא השיחה. אולם בני לווייתו[רח״ב] התרגזו על צורת הפנייה הלא-נימוסית שאימץ בן-שיח זה עד שאחד מהם, שלא יכול היה עוד להתאפק, נזף ביהודי שלא לפנות לנביא[עתה״ש] בשמו הפרטי אלא לפנות אליו כאַבּוּ אל-קַאסִם[עתה״ש]. היהודי השיב שיפנה אליו רק בשם שהוריו נתנו לו. הנביא[עתה״ש] חייך ואמר לבני לווייתו: ״הוא צודק. בעת לידתי קראו לי מֻחַמַּד[עתה״ש] ואין כל סיבה לכעוס על כך שהוא קורא לי בשם זה.״

לעיתים אנשים היו עוצרים אותו בדרך ומעסיקים אותו בשיחה, כשהם מסבירים לו את צרכיהם ושוטחים את בקשותיהם בפניו. תמיד נהג לעמוד בסבלנות ולאפשר להם להמשיך, והתקדם לדרכו רק לאחר שהם סיימו. לעיתים, כאשר אנשים לחצו לו את היד,

הם המשיכו לאחוז בידו למשך זמן-מה, ועל אף שמצב זה לא היה נוח עבורו ואף הסב לו אובדן זמן יקר, מעולם לא היה הראשון למשוך את ידו. אנשים היו ניגשים אליו בחופשיות, שוטחים בפניו את צרותיהם וקשייהם ומבקשים את עזרתו. אם יכול היה לעזור מעולם לא סרב לעשות זאת. לעיתים הוטרד בבקשות שהפעילו עליו לחץ מוגזם, אולם הוא המשיך להיעתר להן ככל שיכול היה לעשות כן. לעיתים, לאחר שנעתר לבקשה, היה נוזף באדם הקשור לעניין, לתת אמון רב יותר באלוהים ולהימנע מלבקש סיוע מאחרים. באחד המקרים מוסלמי אדוק ביקש ממנו כסף מספר פעמים, והוא נעתר לבקשתו בכל פעם, אולם לבסוף אמר לו: "הטוב ביותר עבור האדם הוא לשים מבטחו באלוהים ולהימנע מלבקש בקשות." האדם הנוגע בדבר היה אדם ישר. מתוך התחשבות ברגשותיו של הנביא[עתה"ש], הוא לא הציע להחזיר לו את מה שהוא כבר קיבל מידיו אלא הצהיר כי בעתיד לעולם לא יפנה בבקשה לאדם כלשהו, תהיינה הנסיבות אשר תהיינה. שנים מאוחר יותר אותו אדם השתתף בקרב, כשהוא רכוב על סוס מלחמה, ובאמצע המלחמה, כאשר השאון, הבלבול ונקישות הנשק היו בשיאם והוא הוקף אויבים, השוט שלו נשמט מידו. חייל מוסלמי שצעד ברגל וראה מצב לא נעים זה, התכופף כדי להרים את השוט עבורו, אולם האיש הרכוב התחנן אליו לעצור, קפץ מסוסו והרים את השוט בעצמו, כשהוא מסביר לחייל שלפני זמן רב נתן הבטחתו לנביא הקדוש[עתה"ש] שלעולם לא יבקש דבר מאף אדם ואם היה מתיר לחייל להרים עבורו את השוט, היה למעשה, מבקש בעקי-

פין, ובכך היה מפר את הבטחתו.

צדק ויחס הוגן

הערבים נהגו במשוא פנים במידה רבה והחילו סטנדרטים שונים על אנשים שונים. אף בקרב האומות המתורבתות, כביכול, של ימינו, ניתן לראות כי ישנה הסתייגות לבוא בחשבון עם אישים בולטים או עם אנשים המחזיקים בעמדות או במשרות בכירות עקב מעשיהם, בעוד שהחוק נאכף בקפדנות כנגד האזרח הפשוט. אולם ייחודו של הנביא הקדוש[עתה״ש] היה בכך שהחיל סטנדרטים אחידים של צדק ויחס הוגן. באחת הפעמים הובא בפניו מקרה שבו נמצא כי אישה צעירה שהשתייכה למשפחה מכובדת מאוד ביצעה גנבה. האירוע גרם לתדהמה גדולה, משום שאילו היו מטי־לים את העונש הרגיל על אותה אישה צעירה, הדבר היה ממיט חרפה והשפלה על משפחה מכובדת מאוד. רבים השתוקקו לפנות אל הנביא[עתה״ש] ולהתערב למען הנאשמת, אולם חששו לעשות זאת. בסופו של דבר, אֻסַאמַה[יח״ב] החליט לקחת על עצמו את המשימה. אֻסַאמַה[יח״ב] הלך אל הנביא הקדוש[עתה״ש], אולם ברגע שהנביא[עתה״ש] הבין מהי מטרת פנייתו, כעס מאוד ואמר: ״מוטב שתחדל. סופן של אומות היה רע משום שהפגינו יחס מועדף כלפי אנשים רמי־מעלה, אולם במקביל, הקשו על העם הפשוט. האסלאם אינו מתיר זאת, ואני בוודאי לא אעשה זאת. אף אם בתי שלי, פַאטִמַה[יח״ב], הייתה מבצעת דבר עבירה, לא הייתי מהסס להטיל עליה את העו־נש המתאים״. (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-חֻדוּד).

כבר סופר שכאשר דודו של הנביא, עַבַּאס[יח״ב], הפך לשבוי מלח־מה בקרב בַּדְר, הוא נקשר, כמו אסירים אחרים, באמצעות חבל, כדי למנוע את בריחתו. החבל היה הדוק כל כך, עד כי עַבַּאס[יח״ב] גנח מתוך כאב במשך הלילה. הנביא[עתה״ש] שמע את אנחותיו ולא הצליח לישון. בני לוויתו של הנביא[עתה״ש], שהבינו זאת, רופפו את החבל שקשר את עַבַּאס[יח״ב]. כאשר נודע לנביא[עתה״ש] על כך, הוא הורה שיש להתייחס לכל השבויים באותו האופן, ואמר שאין כל סיבה להפגין יחס מועדף לקרוב משפחתו. הוא עמד על כך שע־ליהם לרופף את החבלים שקשרו את כל השבויים, או להדק את הקשירה אצל עַבַּאס[יח״ב] כמו אצל כל האחרים. משום שבני הלוויה של הנביא[עתה״ש] רצו למנוע מהנביא[עתה״ש] אי נוחות עקב דודו, הם לקחו על עצמם לשמור על השבויים בקפידה ורופפו את הקשירה מהחבלים של כולם (*זֻרְקַאנִי*, כרך 3, עמ׳ 279).

אף במהלך מצב מלחמה הקפיד מאוד לשמור על כל הכללים והמוסכמות המקובלים. באחד המקרים, שלח הנביא[עתה״ש] קבוצה מבני הלוויה שלו למשימת סיור. ביום האחרון של החודש הקדוש, רַגַ׳ב, נתקלה הקבוצה בכמה מאנשי האויב. מתוך מחשבה שיהא זה מסוכן לאפשר לאנשי האויב להימלט ולהודיע במֶכַּה על קיומה של קבוצת הסיור, תקפו אותם אנשי הקבוצה ובמהלך ההתקלות נהרג אחד מהם. לאחר שקבוצת הסיור שבה למֶדִינַה, אנשי מֶכַּה החלו למחות על כך שהסיירים המוסלמים הרגו אחד מאנשיהם בחודש הקדוש. אנשי מֶכַּה חטאו לעיתים קרובות כלפי המוסלמים בהפרת קדושת החודשים הקדושים בכל פעם שהתאים להם לע־

שות זאת, וזו הייתה יכולה להיות תגובה הולמת למחאה שלהם, לומר שמשום שאנשי מַכַּה זלזלו בעצמם באמנה ביחס לחודשים הקדושים, אין הם זכאים להתעקש על כך שהמוסלמים יקפידו עליה. אולם הנביא[עתה"ש] לא הגיב באופן זה. הוא נזף קשות באנשי קבוצת הסיור, וסרב לקבל את השלל, ועל פי כמה מן הדיווחים אף שילם את כופר-הדמים עבור האיש שנהרג, עד שההתגלות בפרק 2: 218 הבהירה את המצב כולו (*טַבַּרִי* ו-*חַלְבִּיַּה*).

אנשים נזהרים בדרך כלל שלא לפגוע ברגשות חבריהם וקרוביהם, אולם הנביא הקדוש[עתה"ש] הקפיד במיוחד בנושא זה אף ביחס לאנשים שהתנגדו לו. פעם אחת הגיע אליו יהודי והתלונן על כך שאַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] פגע ברגשותיו בכך שאמר שאלוהים העלה את מֻחַמַּד[עתה"ש] מעל משה[ע"ה]. הנביא[עתה"ש] זימן את אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] ושאל אותו מה קרה. אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב] הסביר שהיהודי הוא זה שהתחיל, בכך שאמר כי הוא נשבע במשה[ע"ה], שאלוהים רומם מעל לכל האנושות, ולכן הוא (אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב]) הגיב לזאת בכך שנשבע במֻחַמַּד[עתה"ש], שאלוהים רומם מעל למשה[ע"ה]. הנביא[עתה"ש] אמר: "לא היית צריך לומר זאת, משום שיש לכבד את רגשותיהם של אנשים אחרים. איש אינו צריך לרומם אותי מעל משה[ע"ה]" (*בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-תַוְחִיד*). אין משמעות הדבר שהנביא הקדוש[עתה"ש] לא תפס בפועל, עמדה גבוהה יותר מזו של משה[ע"ה], אלא שהיה סביר כי הכרזה כזו המופנית ליהודי תפגע ברגשותיו, ולכן היה צריך להימנע ממנה.

התחשבות בעני

הנביא הקדוש[עתה״ש] השתדל תמיד לפעול לשיפור מצבן של השכבות העניות יותר בקהילה ולהעלות את מעמדן בחברה. פעם אחת, בזמן שישב עם בני לוויתו[יח״ב], עבר במקום אדם עשיר. הנביא[עתה״ש] שאל אחד מבני לווייתו[עתה״ש] מה דעתו על אותו אדם. בן הלוויה[עתה״ש] השיב: ״הוא אדם אמיד ובעל קשרים. אם היה מבקש את ידה של נערה כלשהי, הבקשה הייתה נשקלת בחיוב, ואם היה מתערב לטובת מישהו, התערבותו הייתה מתקבלת.״ זמן קצר לאחר מכן, עבר אדם נוסף, שנראה עני וחסר אמצעים. הנביא[עתה״ש] שאל את אותו בן לוויה[עתה״ש] מה דעתו על האדם. בן הלוויה[עתה״ש] השיב: ״הוי שליח אללה[עתה״ש]! הוא אדם עני. אם היה מבקש את ידה של נערה, הבקשה לא הייתה מתקבלת בחיוב, ואילו היה מתערב לטובת אדם כלשהו, ההתערבות הייתה נדחית, ואם הוא היה מנסה לנהל שיחה עם מישהו, לא היו מתייחסים אליו.״ כאשר שמע זאת, אמר הנביא[עתה״ש]: ״ערכו של איש עני זה גדול בהרבה מערך כמות הזהב המספיקה כדי למלא את היקום כולו״ (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-רִקַאק).

אשה מוסלמית ענייה נהגה לנקות את המסגד של הנביא הקדוש[עתה״ש] במֶדִינַה. הנביא[עתה״ש] לא ראה אותה במסגד במשך מספר ימים וחקר לגביה. נאמר לו כי היא נפטרה. הוא אמר: ״מדוע לא יידעו אותי כשהיא נפטרה? הייתי רוצה להצטרף אל התפילות בלוויה שלה,״ והוסיף, ״ייתכן שסברתם שאינה ראויה להתייחסות משום שהייתה ענייה. לא היה זה מעשה נכון. הנחו

אותי אל קברה." אז הלך אל קברה והתפלל למענה (*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַּא בּ אל-צַלַאת*). הוא נהג לומר כי ישנם אנשים ששיערם פרוע וגופם מכוסה באבק, שאינם מתקבלים בברכה על ידי אנשים אמידים, אולם ערכם בעיני אלוהים כה רב, עד כי כאשר הם נשבעים בשם אלוהים, מתוך מבטחם בחסדו, כדי שעניין מסוים יקבל תפנית מסוימת, אלוהים תומך בהם." (*מֻסְלִם, כִּתַּאבּ אל-בִּרּ וַ-צִּלַּה*). באחת הפעמים, כמה בני לוויה של הנביא הקדוש[עתה״ש], עבדים משוחררים לשעבר, ישבו יחד כאשר אַבּוּ סֻפְיַאן[יח״ב] (שהיה מנהיג בקרב בני שבט קֻרַיְש ונלחם בעבר במוסלמים עד לכניעת מֻכַּה ורק אז קיבל את האסלאם) חלף במקום במקרה. בני הלוויה[יח״ב] הללו פנו אליו והזכירו לו את הניצחון שהעניק אלוהים לאסלאם. אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] שמע זאת ולא אהב שמזכירים למנהיג של שבט קֻרַיְש את ההשפלה שעבר השבט, ולכן נזף בקבוצת בני-הלוויה[יח״ב]. לאחר מכן הוא הלך אל הנביא הקדוש[עתה״ש] וסיפר לו על התקרית. הנביא[עתה״ש] אמר: "הוי, אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]! אני חושש שאולי פגעת ברגשותיהם של משרתי האלוהים הללו. אם אכן כך, אלוהים יכעס עליך." אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] שב מייד אל האנשים הללו ושאל: "אחיי! האם אתם חשים פגועים מדבריי?" על כך השיבו לו: "לא נעלבנו כלל מהדברים שאמרת. מי יתן ואלוהים יסלח לך!" (*מֻסְלִם, כִּתַּא בּ אל-פַצַ׳אִל*).

הנביא[עתה״ש] עמד על כך שיש לכבד אנשים עניים, להימנע מלפגוע ברגשותיהם ולחתור למילוי צרכיהם, אולם במקביל הוא אף ביקש להחדיר בהם רגש של הערכה-עצמי ולימד אותם לא להתחנן לק-

בלת טובות. הוא נהג לומר שמוטב לו לעני לא לבקש להשביע את רצונו בתמר או בשניים או במזון הנלקח מלוא הפה, או כפליים, אלא עליו להתאפק ולהימנע מלבקש בקשות, ללא חשיבות לחומ־רת הניסיון בו הוא עומד (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-כֻּסוּף). מן הצד השני, נהג לומר שאף מעשה של בילוי והנאה לא יזכה בברכת אלוהים אלא אם כן יוזמנו אליו גם כמה אנשים עניים. עַאאִשַה[יח״ב] מספרת שאישה ענייה באה לבקר אותה פעם, מלווה בשתי בנותיה הקט־נות. לעַאאִשַה[יח״ב] לא היה באותה עת דבר, מלבד תמר אחד, אותו נתנה לאישה. האישה חילקה את התמר בין שתי בנותיה הקטנות ולאחר מכן הן הלכו לדרכן. כאשר הנביא[עתה״ש] בא הביתה, סיפ־רה לו עַאאִשַה[יח״ב] על האירוע והוא אמר: ״אם לאיש עני יש בנות והוא מתייחס אליהן בהתחשבות, אלוהים יושיע אותו מייסורי הגהינום״, והוסיף: ״אלוהים יעניק לאישה זו גן עדן בזכות ההת־חשבות שהפגינה כלפי בנותיה״ (מֻסְלִם). פעם סופר לו שאחד מבני לוויתו, סַעְד[יח״ב], שהיה אדם אמיד, התפאר בעסק שלו בפני אנשים אחרים. כאשר הנביא[עתה״ש] שמע זאת, אמר: ״אל לאף אדם לחשוב כי עושרו או מעמדו או כוחו הם תוצאה אך ורק של מאמציו או תושייתו. אין זה כך. הכוח שלך ומעמדך ועושרך, בכולם זכית דרך העניים.״ אחת מן התפילות שלו הייתה: ״הוי אלוהים! דאג שא־שאר צנוע כל חיי ודאג כי אשר צנוע לאחר מותי, ומי ייתן ותחייתי ביום הדין תהיה ביחד עם הצנועים״ (תִרְמִתִ׳י, אַבּוּ־דַאוּד אל-זֻהד).

באחד המקרים, כשמזג האוויר היה חם, הוא חלף ברחוב והבחין במוסלמי עני מאוד נושא משאות כבדים ממקום למקום. תווי פניו

של האיש היו מכוערים מאוד, והפכו להיות עוד פחות מושכים משום שהיו מצופים בשכבה עבה של זיעה ואבק. מבטו היה עצוב. הנביא הקדוש[עתה״ש] התגנב אליו מאחור, כפי שעושים זאת לעיתים ילדים מתוך צחוק, והניח את כפות ידיו על עיניו של הפועל, מתוך ציפיה שהפועל ינחש מיהו. האיש הושיט את ידיו לאחור וכאשר משש את גופו של הנביא[עתה״ש] נוכח לדעת שזהו הנביא הקדוש[עתה״ש] עצמו. הוא אף שיער ככל הנראה שאף אדם אחר לא היה מפגין רגש אינטימי כזה כלפי אדם במצבו. מתוך תחושה של שמחה ועידוד, הוא לחץ את גופו כנגד גופו של הנביא הקדוש[עתה״ש] והצמיד אותו אליו מאחורה, כשהוא משפשף את גופו המלא באבק וזיעה כנגד בגדיו של הנביא[עתה״ש], מתוך רצון אולי לבחון עד כמה הנביא[עתה״ש] יהיה מוכן לפנק אותו. הנביא[עתה״ש] המשיך לחייך ולא ביקש ממנו לחדול. כאשר האיש כבר היה נתון במצב רוח טוב לחלוטין, אמר לו הנביא[עתה״ש]: ״יש לי עבד; האם אתה סבור שמישהו ירצה לקנות אותו?״ האיש הבין שככל הנראה אין איש בעולם כולו, מלבד הנ־ביא הקדוש[עתה״ש] עצמו, שיהיה מוכן לייחס לו ערך כלשהו, ובאנחת עצב ענה: ״הוי שליח אללה[עתה״ש]! אין איש בעולם שיהיה מוכן לר־כוש אותי.״ הנביא[עתה״ש] אמר: ״לא! לא! אסור לך לומר זאת. אתה בעל ערך רב בעיני אלוהים״ (*שַׁרְח אל-סֻנַּה*).

לא זו בלבד שהוא עצמו הקפיד על רווחת העניים, אלא הוא אף הטיף ללא הרף לאחרים לנהוג כמותו. אַבּוּ מוּסַא אל-אַשְׁעַרִי[ר״ח״ב] מספר שאם אדם נזקק היה ניגש אל הנביא הקדוש[עתה״ש] ומבקש בקשה, הנביא[עתה״ש] נהג לומר לאנשים שסביבו, ״אף עליכם לתמוך

בבקשתו כדי שתזכו במעלות טובות בכך שתהפכו לשותפים בע־שיית מעשה טוב" (בֻּחַ'ארִי ו-מֻסְלִם), כשמטרתו הייתה, מצד אחד ליצור במוחם של בני לווייתו תחושה של להיטות לעזור לעניים, ומצד שני, ליצור במוחם של הנזקקים הכרה בחיבה ובאהדה שח־שים כלפיהם אחיהם, שמצבם הכלכלי טוב יותר.

הגנה על האינטרסים של העניים

כאשר האסלאם החל להתקבל ברוב חלקי חצי האי ערב, הנ־ביא הקדוש[עתה״ש] קבל לעיתים קרובות כמויות גדולות של סחו־רות וכסף, אותם חילק מייד בין הנזקקים. באחד המקרים, בתו, פַאטִמַה[יח״ב] באה אליו ובהציגה לפניו את ידיה שהתקשחו עקב העבודה הקשה שהיתה כרוכה בטחינת חיטה באמצעות אבנים, ביקשה ממנו לתת לה עבד כדי שיקל על עבודתה. הנביא[עתה״ש] השיב: "אגיד לך משהו שיתברר לך כבעל ערך רב הרבה יותר מק־בלת עבד. כאשר תלכי לישון בלילה, עלייך לומר את שבח אלוהים שלושים ושלוש פעמים, ולהודות בשלמותו מספר שווה של פע־מים, ולהודות בגדולתו שלושים וארבע פעמים. דבר זה יעזור לך הרבה יותר מעבד שיהיה בבעלותך" (בֻּחַ'ארִי).

באחת הפעמים בהן חילק כסף, נפל מטבע מידו, התגלגל ונעלם. לאחר שסיים את חלוקת הכסף, יצא אל המסגד וניהל את הת־פילות. הוא נהג להישאר לשבת למשך זמן קצר בתום התפילות, כשהוא מהרהר באלוהים, ולאחר מכן אפשר לאנשיו לגשת אליו, לשאול שאלות או לבקש בקשות. בפעם זו, ברגע שהסתיימו הת־

פילות, הוא קם ויצא במהירות לביתו. הוא חיפש אחר המטבע החסר, ולאחר שמצאו, חזר חזרה והעניק אותו לאדם נזקק, כשהוא מסביר שמטבע זה נפל מידיו במהלך חלוקת הכסף ושה־עניין פרח מזכרונו אולם לפתע נזכר בזאת בזמן הובלת התפילות, וחש שלא בנוח מן המחשבה שאם ימות בטרם ימצא את המטבע וייתן אותו לאדם נזקק, הוא ייחשב כאחראי לכך בפני האלוהים; זו הייתה הסיבה לכך שעזב בחיפזון כזה את המסגד כדי למצוא את המטבע (*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-כֻּסוּף*).

משום שדאג כל כך להגן על האינטרסים של העניים והנזקקים בצורה מלאה, הוא הרחיק לכת עד כדי כך שקבע כי אין להעניק צדקה לצאצאיו לעולם, וזאת משום שחשש שהמוסלמי, מתוך אהבתם כלפיו ומסירותם לו, יהפכו עם הזמן את צאצאיו למושאי הצדקה העיקריים שלהם, וכך ימנעו מהעניים ומהנזקקים את החלק המגיע להם. באחת הפעמים אדם הביא לו כמות מסוימת של תמרים והציע אותם כצדקה. נכדו, אִמַאם חַסַן[ר״ח״ב], שהיה אז רק בן שנתיים וחצי, ישב במקרה עם הנביא[עתה״ש]. הוא הרים את אחד התמרים ושם אותו בפיו. הנביא[עתה״ש] הכניס מיד את אצבעו לתוך פיו של הילד, הוציא את התמר החוצה בכוח, ואמר: "אין לנו שום זכות בכך. זה שייך לעניים שבקרב יציריו של אלוהים" (*בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-כֻּסוּף*).

היחס לעבדים

הוא הטיף ללא הרף לאלה שהחזיקו בעבדים להתייחס אליהם בצורה אדיבה ויפה. הוא קבע שאם בעליו של עבד הכה את עבדו או התעלל בו, התיקון היחיד שהיה יכול איש כזה לעשות הוא לשחרר את העבד (*מֻסְלִם*, כִּתַאבּ אל-אִמַאם). הוא התווה דרכים לשחרור עבדים ועודד את שחרורם, מכל סיבה. הוא אמר: "אם אדם שבבעלותו עבד משחררו לחופשי, אלוהים כפיצוי יציל כל חלק מגופו, באופן המקביל לכל חלק מגופו של העבד, מייסורי הגיהינום." שוב, הוא קבע שיש לבקש מעבד לבצע רק משימות כאלה שיוכל לבצען בקלות, ובעת ביצוע המשימה, על אדונו לעזור לו לבצעה כדי שהעבד לא יחוש שום תחושות השפלה או קלון (*מֻסְלִם*). אם אדון יוצא למסע מלווה בעבד, חובתו לחלוק את בהמת הרכיבה שלו עם העבד, בין אם על ידי כך ששניהם ירכבו יחד, או בין אם שכל אחד מהם ירכב בתורו. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב], שנהג לבלות את כל זמנו בחברת הנביא[עתה״ש] לאחר שהתאסלם, ואשר שמע שוב ושוב את צווי הנביא[עתה״ש] בנוגע ליחס לעבדים, אמר: "אני קורא לאלוהים, שחיי נמצאים בידיו, להיות עדי, שאם לא היו לי ההזדמנויות שאני מקבל להצטרף למלחמת קודש ולבצע העליה לרגל, ואם לא היו לי ההזדמנויות לשרת את אמי הזקנה, הייתי רוצה למות כעבד, משום שהנביא הקדוש[עתה״ש] עמד כל הזמן על כך שעבדים יזכו ליחס טוב ואדיב" (*מֻסְלִם*). מַעְרוּר בִּן סֻוַיְד[יח״ב] מספר: "ראיתי את אַבּוּ דַ׳רّ אל-עִ׳פַארִי[יח״ב] (בן לוויה[יח״ב] של הנביא הקדוש[עתה״ש]) לובש בגדים הדומים בדיוק לאלה שלובש העבד שלו.

שאלתי אותו מהי הסיבה לכך והוא אמר: 'במהלך חייו של הנ־ביא הקדוש[עתה״ש], לגלגתי פעם על אדם בכך שאמרתי שאמו הייתה שפחה. הנביא הקדוש[עתה״ש] נזף בי ואמר: ״נראה שאתה עדיין מח־זיק בתפיסות טרום-איסלמיות. מה הם עבדים? הם אחיך ומקור כוחך. אלוהים בתבונתו מעניק לך סמכות זמנית עליהם. מי שמ־חזיק בסמכות כזו על אחיו צריך להאכילו באותו סוג מזון שהוא עצמו אוכל; להלביש אותו באותו סוג בגדים שהוא עצמו לובש; ואסור לו להטיל עליו משימה שביצועה מעבר ליכולתו, ועליו לע־זור לו בעצמו בכל מה שהוא מתבקש לעשות״.' ״בהזדמנות אחרת, אמר הנביא[עתה״ש]: ״כאשר המשרת שלך מבשל עבורך מזון ומניחו לפניך, עליך לבקשו לשבת לאכול עמך, או לכל הפחות להתכבד בחלק מהמזון בנוכחותך, משום שהוא קנה לעצמו זכות על מזון זה בכך שטרח להכינו״ (*מֻסְלִם*).

היחס לנשים

הנביא הקדוש[עתה״ש] היה להוט מאוד לשפר את מצבן של הנשים בחברה, ולהבטיח להן מעמד מכובד והוגן ויחס צודק. אסלאם הייתה הדת הראשונה שהעניקה לנשים את זכות הירושה. הקו־ראן קובע שבנות ובנים כאחד יירשו את הרכוש שהוריהם הותי־רו. באותו אופן, אֵם הופכת ליורשת של רכוש בנה או בתה ור־עיה הופכת ליורשת של רכוש בעלה. כאשר אח הופך ליורש של רכוש אחיו המת, אף אחות הופכת ליורשת של רכוש זה. אף דת לפני האסלאם לא קבעה בצורה כה ברורה ותקיפה את זכותה של

האישה לירושה ואת זכותה להיות בעלת רכוש. באסלאם, אישה היא הבעלים המוחלט של רכושה, ובעלה אינו יכול להשיג שליטה על רכוש זה רק מתוקף היותו בעלה. אישה חופשיה לחלוטין לטפל ברכושה כראות עיניה.

הנביא הקדוש[עתה״ש] הקפיד כל כך בכל הנוגע ליחס טוב לנשים, עד כי האנשים סביבו שלא היו רגילים קודם לכן לראות בנשים בנות זוג ושותפות התקשו להתרגל לסטנדרטים שהנביא[עתה״ש] היה להוט לקבוע ולשמר. עֻמַר[יח״ב] מספר ״אשתי ניסתה לעיתים להתערב בעניני במתן עצות, ואני הייתי נוזף בה ואומר שהערבים מעולם לא הרשו לנשים להתערב בענייניהם . היא הייתה משיבה לי כהלכה: ׳כל זה היה בעבר. הנביא הקדוש[עתה״ש] מאפשר לנשותיו לייעץ לו בענייניו, והוא אינו עוצר בעדן. מדוע שלא תפעל על פי הדוגמא שלו?׳ נהגתי להשיב לה: באשר לעַאאִשַׁה[יח״ב] , הנביא[עתה״ש] מחבב אותה במיוחד, אולם באשר לבתך (חַפְצַה[יח״ב]), אם היא תעשה זאת, היא תצטרך יום אחד לסבול את ההשלכות של עזות מצחה.׳ רצה המקרה ולאחר מכן, באחד המקרים, הנביא הקדוש[עתה״ש], שכעס על דבר מה, החליט לבלות תקופת זמן הרחק מנשותיו. כאשר נודע לי על כך אמרתי לאשתי כי הדבר ממנו חששתי אכן קרה. לאחר מכן הלכתי לביתה של בתי חַפְצַה[יח״ב] , ומצאתי אותה בוכה. שאלתי אותה מה קרה, והאם הנביא[עתה״ש] התגרש ממנה. היא השיבה: ״אינני יודעת לגבי גירושין, אולם הנביא[עתה״ש] החליט להתרחק מאיתנו למשך זמן מה.״ אמרתי לה: ״האם לא אמרתי לך לעיתים קרובות שלא תטלי לעצמך אותן חירויות ביחס לנביא[עתה״ש],

כפי שעושה זאת עַאאִשַׁה[יח״ב], משום שהנביא הקדוש[עתה״ש] מחבב במיוחד את עַאאִשַׁה[יח״ב], אולם נראה כי הבאת על עצמך את מה שחששתי שיקרה.' לאחר מכן הלכתי אל הנביא הקדוש[עתה״ש] ומצאתי אותו שוכב על מחצלת מחוספסת. הוא לא לבש חולצה באותו זמן וגופו נשא את סימני דוגמת המחצלת. ישבתי קרוב אליו ואמרתי: ״הוי שליח אללה! הקיסר הרומי והקיסר הפרסי אינם ראויים לשום חסדים של אלוהים, ועם זאת הם חיים חיי נוחות רבה, ואילו אתה, שליחו של אלוהים, מעביר את ימיך באי נוחות שכזאת.' השיב לו הנביא[עתה״ש]: ״אין זה כך. אין מצפים משליחיו של אללה לבלות את זמנם בנוחות. חיים מעין אלה מתאימים רק למלכים חילוניים.' לאחר מכן סיפרתי לנביא[עתה״ש] את כל מה שהתרחש ביני לבין אשתי ובתי. משמע אותי, צחק הנביא[עתה״ש] ואמר: 'אין זה נכון שהתגרשתי מנשותי. רק חשבתי שמוטב לי לבלות זמן מה רחוק מהן.״ (בֻּחַ׳ארִי, כִּתַאבּ אל-נִכַּאח). הוא הקפיד כל כך בכל הנוגע לרגשותיהן של נשים עד כי פעם אחת, בזמן שניהל את התפילות, שמע בכי של ילד ולכן סיים את הטקס במהירות. מאוחר יותר הסביר שכאשר שמע את בכיו של הילד, הוא שיער שאמו של הילד תחוש מצוקה עקב הבכי, ולכן סיים את הטקס במהירות כדי שהאם תוכל לגשת אל הילד ולטפל בו.

כאשר, במהלך מסעותיו, נשים הצטרפו אף הן למסע, הוא תמיד הורה כי על השיירה לנוע בקצב איטי יותר ובדרכים נוחות. באחת הפעמים הללו, כאשר הגברים היו להוטים להאיץ את הקצב, אמר: ״שמרו על הזכוכית! שמרו על הזכוכית!״ כשהוא מתכוון

בכך שנשים הם חלק מהקבוצה, ואם הגמלים והסוסים ידהרו, הנשים תסבולנה מן הטלטולים של בעלי החיים (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-אַדַבּ). במהלך אחד הקרבות, נוצר בלבול בקרב שורות החיילים הרכובים, והבהמות הפכו לבלתי ניתנות לשליטה. הנביא הקדוש[עתה"ש] נפל מסוסו וכמה מן הנשים נפלו אף הן מבהמות הרכיבה שלהן. אחד מבני הלוויה[יח"ב] שלו, שרכב על גמל מייד מאחורי הנביא[עתה"ש], קפץ למטה ורץ לעברו כשהוא קורא: "מי ייתן ואהיה כפרתך, הוי שליח אללה[עתה"ש]." כף רגלו של הנביא[עתה"ש] הייתה נתונה עדיין בתוך הארכוף. הוא שחרר אותה במהירות ואמר לבן הלוויה שלו: "אל תדאג לי, לך ועזור לנשים." ממש בסמוך למותו, אחת הפקודות שנתן למוסלמים והדגיש בפניהם הייתה שעליהם להתייחס תמיד לנשים באדיבות ובהתחשבות. אחת האמרות החוזרות שלו הייתה שאם לגבר יש בנות והוא הצליח לדאוג להשכלתן והתאמץ לגדלן, אלוהים יציל אותו מייסורי הגיהינום (תִרְמִדִ'י).

אחד המנהגים הרווחים בקרב ערבים היה להטיל עונשים פיזיים על נשים בגין כל טעות קלה. הנביא הקדוש[עתה"ש] לימד שנשים כגברים, נבראו על ידי אלוהים, הן אינן שפחותיהן של הגברים ואסור להכותן. כאשר לנשים נודע על כך, הן הלכו לקיצוניות השניה והחלו להתנגד לגברים בכל דבר, דבר שהוביל להפרה תמידית של שלום הבית בקרב בתים רבים. עֻמַר[יח"ב] התלונן על כך בפני הנביא הקדוש[עתה"ש] ואמר שאם לא ניתן יהיה להלקות את הנשים מדי פעם, הן עלולות להפוך למשולחות כל רסן ולא ניתן יהיה לעצור

אותן. משום שטרם התגלו אז הוראות אסלאמיות מפורטות בנו־גע ליחס כלפי נשים, הנביא[עתה״ש] אמר שאם אישה נמצאה אשמה בעבירה חמורה, ייתכן שמותר יהיה להלקותה. אמירה זו גרמה לגברים במקרים רבים לחזור אל המנהג הערבי הישן. כעת היה תורן של הנשים להתלונן, והן שטחו את טענותיהן בפני נשותיו של הנביא[עתה״ש]. בעקבות זאת, הוכיח הנביא[עתה״ש] את הגברים ואמר להם שמי שמתייחס לנשים בגסות, לא יוכל לזכות בחסדו של האל לעולם. לאחר מכן נקבעו זכויות הנשים, ובפעם הראשונה החלו להתייחס לנשים כאל בני אדם חופשיים העומדים בזכות עצמם (*אַבּוּ דַאוּוּד*, כִּתַאבּ אל-נִכַּאח).

מֻעַאוִיַה אל-קֻשַיְרִי[רח״ב] מספר: ״שאלתי את הנביא הקדוש[עתה״ש] אלו תביעות רשאית רעייתי לתבוע ממני,״ והוא השיב: ״האכל אותה במה שהעניק לך אלוהים בכל הנוגע למזון, הלבש אותה במה שהעניק לך האל בכל הנוגע לבגדים, ואל תכה אותה ואל תתעלל בה, ואל תשליך אותה אל מחוץ לביתך.״ הוא הקפיד כל כך ביחס לתחושותיהן ורגשותיהן של נשים, עד כי תמיד הטיף לאלה שנאלצו לצאת למסע לסיים במהרה את ענייניהם ולשוב הביתה מהר ככל האפשר, כדי שנשותיהם וילדיהם לא יסבלו מן הפרידה זמן רב יותר מהדרוש. בכל פעם ששב ממסע, הוא תמיד הגיע הביתה בשעות היום. כאשר ראה שהלילה מתקרב לקראת סוף מסעו, נהג לחנות מחוץ למְדִינַה למשך הלילה ולהיכנס אליה בבוקר שלמחרת. הוא אף אמר לבני לוויתו שכאשר יחזרו ממסע, אל להם להגיע לביתם באופן פתע, ללא התראה מראש על שובם

(*בח׳ארי* ו-*מסלם*). הוא נתן הוראה זו משום שחשב על העובדה שהיחסים בין המינים נשלטים במידה רבה על ידי הרגש. בהיעדרו של הבעל, אישה עשויה לעיתים קרובות להזניח את הטיפול בגופה ובלבושה, ואם הבעל ישוב הביתה באורח לא צפוי, ייתכן שרגשו־תיהם העדינים של האישה או הבעל עלולים להיפגע. בכך שנתן את ההוראה שכאשר גבר חוזר ממסע עליו לתכנן כך שישוב הבי־תה בשעות היום ולאחר שימסור הודעה לבני משפחתו על שובו, הוא הבטיח שבני המשפחה יהיו מוכנים לקבל את בן המשפחה החוזר כראוי.

היחס כלפי המתים

הנביא[עתה״ש] ציווה שכל אדם יכתוב צוואה שבה יפורט כיצד ינוהלו ענייניו לאחר מותו, כך שמי שקשור אליו יסבול כמה שפחות מאי הנוחות לאחר פטירתו.

הוא קבע שאיש לא ידבר רעות אודות אדם שנפטר, אלא, אדרבא, יודגשו כל הדברים הטובים שהיו באותו אדם, משום ששום תוע־לת לא יכולה לצמוח לאיש מאזכור החולשות או המידות המגונות של הנפטר, ואילו הדגשת מעלותיו הטובות תגרום לאנשים לרצות להתפלל למענו. (*בח׳ארי*). הוא עמד על כך שחובותיו של אדם שנ־פטר ישולמו לפני שנקבר. לעיתים קרובות שילם בעצמו את חו־בותיו של אדם שנפטר, אולם אם לא יכול היה לעשות זאת, הוא הורה ליורשים ולקרובי המשפחה של הנפטר, או לאנשים אחרים, לפרוע את חובותיו, ולא היה אומר את תפילות הקבורה על אדם

שנפטר עד שכל חובותיו נפרעו.

היחס לשכנים

הוא תמיד התייחס לשכניו באדיבות מופלגת ובהתחשבות רבה. הוא נהג לומר שהמלאך גבריאל הדגיש את ההתחשבות כלפי שכניו של אדם לעיתים כה קרובות, עד כי לעיתים החל לחשוב שייתכן שיש לכלול שכנים בין היורשים הקבועים. אַבּוּ דַ׳רّ[יח״ב] מספר שהנביא הקדוש[עתה״ש] אמר לו: ״אַבּוּ דַ׳רّ[יח״ב], כאשר מתבשל עבור משפחתך נזיד בשר, הוסף לו מעט יותר מים כך שאף שכנך יוכל לחלוק אותו אתכם.״ אין זה אומר שהשכן אינו צריך להיות מוזמן לחלוק בדברים אחרים, אולם מאחר שהערבים היו ברובם עם של נוודים והמנה האהובה עליהם הייתה נזיד בשר, הנביא הקדוש[עתה״ש] התייחס אל מנה זו כאל מנה טיפוסית ולימד שאסור לו לאדם לחשוב הרבה על טעמו של המזון אלא עליו לחשוב הרבה יותר על המחויבות לחלוק את המזון עם שכנו.

אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] מספר: ״באחד המקרים, הכריז הנביא הקדוש[עתה״ש]: ׳אני קורא לאלוהים להיות עדי שהוא אינו מאמין! אני קורא לא־לוהים להיות עדי שהוא אינו מאמין! אני קורא לאלוהים להיות עדי שהוא אינו מאמין!׳״ שאלו אותו בני הלוויה: ׳הוי שליח אללה[עתה״ש], מי אינו מאמין?׳ והוא השיב: ׳מי ששכנו אינו בטוח מפני פגיעה והתעללות מידיו.׳ פעם אחת, כאשר פנה אל נשים, אמר: ׳אם מישהי מוצאת רק כף רגל של עז עבור התבשיל, אותה אישה צריכה לחלוק זאת עם שכנה או שכנתה.׳ הוא ביקש מא־

נשים לא להתנגד לכך ששכניהם ינעצו מסמרים בקירות שלהם או יעשו בהם כל שימוש אחר שאינו גורם לפגיעה." אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] מספר: "הנביא[עתה״ש] אמר: 'מי שמאמין באלוהים וביום הדין צריך להימנע מלגרום כל אי נוחות לשכנו; ומי שמאמין באלוהים וביום הדין צריך להוציא מפיו רק מילים בעלות ערך, או שישתוק' " (מֻסְלִם).

היחס לקרובי משפחה

רוב האנשים סובלים מן החולשה, שכאשר הם נישאים ומקי־מים לעצמם בית, הם מתחילים להזניח את הוריהם. לכן הנביא הקדוש[עתה״ש] שם דגש רב על המעלה החשובה שיש בטיפול בהורים ובהפגנת יחס אדיב ומתחשב כלפיהם. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] מספר: "אדם הגיע אל הנביא הקדוש[עתה״ש] וביקש ממנו שיגיד לו מיהו הראוי ביותר ליחס אדיב מצידו. הנביא[עתה״ש] השיב: 'אמך'. האיש שאל, "ומי עוד?' הנביא[עתה״ש] חזר על דבריו, 'שוב, אמך'. האיש שאל בפעם השלישית, 'ואחרי אמי?', והנביא[עתה״ש] השיב שוב, 'עדיין אמך'. כאשר האיש שאל אותו זאת בפעם הרביעית, השיב לו: 'אחריה אביך ואחריו בני משפחתך הקרובים ביותר ואחריהם בני משפחתך הרחוקים יותר.' הוריו וסביו של הנביא[עתה״ש] עצמו נפטרו כאשר היה עדיין ילד. אולם, ההורים של חלק מנשותיו היו בחיים והוא תמיד התייחס אליהם בהתחשבות רבה ובכבוד רב. באירוע שבו נכנעה מֻכַּה, כאשר הנביא הקדוש[עתה״ש] נכנס לעיר כמ־פקד מנצח, אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הביא אליו את אביו לפגשו. הנביא[עתה״ש]

אמר לאַבּוּ בַּכְּר[יח"ב]: "מדוע הטרחתך את אביך לבוא אלי? בשמחה הייתי הולך אליו בעצמי" (*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ' 99). אחת מאמרותיו הייתה: "חסר מזל הוא האיש אשר הוריו חיים עד גיל מבוגר והוא אינו מצליח לזכות בגן העדן אף אז", דהיינו, מתן שירות להורים, בפרט כאשר הם מגיעים לגיל מבוגר, הינו דבר המזכה אותך בחסדו של אלוהים ובאהדתו, ולכן אדם שניתנת לו ההזדמנות לשרת את הוריו הזקנים והוא מנצל את ההזדמנות במלואה, עתיד לקבל אישור על כך שדרכיו מוסריות ולזכות בחסדו של אלוהים.

אדם התלונן פעם בפני הנביא הקדוש[עתה"ש] שככל שהוא הפגין יותר טוב לב כלפי בני משפחתו, כך הם הפכו להיות יותר עוינים כלפיו; וככל שהוא התייחס אליהם באדיבות, כך הם רדפו אותו יותר; וככל שהוא הפגין כלפיהם יותר חיבה, הם הזעיפו אליו פניהם יותר. אמר הנביא[עתה"ש]: "אם מה שאתה אומר נכון, אתה בר מזל ביותר, משום שתמיד תזכה בעזרתו של אלוהים" (*מֻסְלִם*, כִּתַּאבּ אל-בִּרּ וַ-צִּלַּה). באחד המקרים, כאשר הנביא הקדוש[עתה"ש] קרא לאנשים לתת נדבה וצדקה, אחד מבני הלוויה שלו, אַבּוּ טַלְחַה אל-אַנְצַארִי[יח"ב], בא אליו והציע להקדיש בוסתן למטרות צדקה. הנביא[עתה"ש] שמח מאוד והכריז: "איזו נדבה מצוינת! איזו נדבה מצוינת! איזו נדבה מצוינת!" והוסיף: "מכיוון שהקדשת בוסתן זה לשירותם של העניים, אני רוצה שכעת תחלק אותו בין קרוביי משפחתך העניים" (*בֻּחַ'ארִי*, כִּתַּאבּ אל-תַּפְסִיר). יום אחד הגיע אליו אדם ואמר: "הוי שליח אללה[עתה"ש]! אני מוכן להתחייב לקיים את ההיג'רה ואני מוכן להתחייב לקחת חלק במלחמת הקודש,

משום שאני להוט לזכות בשביעות רצונו של אלוהים." הנביא הקדוש[עתה"ש] שאל האם אחד משני הוריו עדיין חי, והאיש השיב לו כי שני הוריו חיים. לאחר מכן שאל הנביא[עתה"ש]: "האם אתה באמת להוט לזכות בשביעות רצונו של אלוהים?" וכאשר האיש השיב בחיוב, אמר הנביא[עתה"ש]: "אם כך, חזור אל הוריך ושרת אותם, ושרת אותם היטב." הוא ציין שגם קרובי-משפחה לא מוסלמים של אדם ראויים ליחס טוב ומתחשב באותה מידה בה קרובי המשפחה המוסלמים ראויים ליחס זה. אחת מנשותיו של אַבּוּ בַּכְּר[יח"ב], שלא הייתה מוסלמית, ביקרה את בתה אַסְמַאא[יח"ב], והבת שאלה את הנביא הקדוש[עתה"ש] האם עליה לשרת את אימה ולתת לה מתנות, ועל כך השיב הנביא הקדוש[עתה"ש]: "בוודאי, משום שהיא אמך" (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-אַדַבּ).

הוא נהג בהתחשבות רבה לא רק כלפי בני משפחתו הקרובים אלא אף כלפי בני משפחה רחוקים וכל מי שהיה קשור אליהם. בכל פעם שהקריב בעל חיים הוא נהג לשלוח חלק מן הבשר אל חבריה של ח'דיג'ה[יח"ב] (אשתו המנוחה) ואמר לנשותיו לא להתעלם מהם לעולם באירועים כאלה. שנים רבות לאחר מותה של ח'דיג'ה[יח"ב], כאשר ישב עם כמה מבני לווייתו, אחותה של ח'דיג'ה[יח"ב], הַאְלַה[יח"ב], באה לראותו וביקשה רשות להיכנס. קולה נשמע באזניו של הנביא[עתה"ש] כדומה מאוד לקולה של ח'דיג'ה[יח"ב], וכאשר שמע את הקול אמר: "הוי אלוהים! זוהי הַאְלַה[יח"ב], אחותה של ח'דיג'ה[יח"ב]." אכן, חיבה אמיתית תמיד באה לידי ביטוי באופן כזה שאדם מתחיל לחבב ולהפגין התחשבות כלפי כל אלה שעשויים להיות

קשורים לאדם אותו הוא אוהב או מעריך מאוד.
אַנַס בִּן מַאלִכּ[יח"ב] מספר שבמהלך אחד ממסעותיו מצא עצמו בחברת גַ'רִיר בִּן עַבְּד-אללה[יח"ב] והבחין שהוא עוסק בטיפול בו, כפי שמשרת מטפל באדונו. משום שגַ'רִיר בִּן עַבְּד-אללה[יח"ב] היה מבוגר יותר מאַנַס[יח"ב], אַנַס[יח"ב] חש מבוכה ומחה שג'ריר[יח"ב] אינו אמור להטריח עצמו כך למענו. גַ'רִיר[יח"ב] השיב לו: "נהגתי להתבונן במסירות בה אנשי האנצאר שרתו את הנביא הקדוש[עתה"ש], ומשום שהתרשמתי ממסירותם ומאהבתם לנביא הקדוש[עתה"ש], גמרתי אומר שאם אי פעם אמצא בחברתו של אחד מאנשי האנצאר, אשרת אותו כמו משרת. לפיכך, אני רק מקיים את מה שהבטחתי, ואל תנסה להניא אותי מכך" (*מֻסְלִם*). אירוע זה מאשר שכאשר אדם מסוים אוהב באמת אדם אחר, הרגש הזה שלו מתפשט אף אל אלה שמשרתים נאמנה את מושא הקשר הרגשי שלו. באותו אופן, אלה המכבדים באמת את הוריהם תמיד מפגינים יחס של כבוד והתחשבות כלפי כל מי שעשוי להיות קשור להוריהם בקשר של חיבה או בקשר משפחתי. באחת הפעמים הנביא הקדוש[עתה"ש] הדגיש זאת כמעלה הגבוהה ביותר עבור אדם לכבד את חבריו של אביו. בין האנשים אליהם דיבר היה גם עַבְּד-אללה בִּן עֻמַר[יח"ב]. שנים רבות לאחר מכן, בזמן שיצא עַבְּד-אללה[יח"ב] במסע לעליה לרגל, הוא פגש בבדואי והעביר לרשותו את בהמת הרכיבה האישית שלו ואף נתן לו את הטורבן שלו. אחד מבני הלוויה שלו העיר לו כי נהג בנדיבות-יתר, משום שאדם בדואי מסתפק במעט מאוד. השיב לו עַבְּד-אללה בִּן עֻמַר[יח"ב]: "אביו של אדם זה היה חבר

של אבי, ואני שמעתי את הנביא הקדוש עתה״ש אומר שאחת המעלות הגבוהות ביותר עבור אדם היא לכבד את חבריו של אביו.״

התרועעות בחברה טובה

הוא תמיד העדיף להיות בחברתם של האנשים המוסריים, ואם הבחין בחולשה כלשהי אצל אחד מבני לווייתו יח״ב, היה מוכיחו בעדינות ובפרטיות. אַבּוּ מוּסַא אל-אַשְעַרִי יח״ב מספר: ״הנביא הקדוש עתה״ש המחיש את התועלת שניתן להפיק מחברים טובים ומבני לוויה מוסריים, ואת הנזק שיש לחשוש מפניו כאשר נמ־צאים בחברת חברים רעים ובני לוויה מרושעים, באמרו כך: 'אדם הנמצא בחברת אנשים מוסריים דומה לאדם הנושא עמו בושם טוב. אם הוא משתמש בו, הוא מפיק ממנו תועלת, אם הוא מוכר אותו, הוא מרוויח ממנו, ואם הוא רק מחזיק בו הוא נהנה מני־חוחו. אדם המתרועע עם אנשים רעים דומה לאדם הנושף בתוך כבשן פחם; כל מה שהוא יכול לצפות לו הוא שזיק אש יצית את בגדיו ויעלה אותם באש, או שהאדים שיפלטו מן הפחם ישבשו את מוחו'.״ הוא נהג לומר שאופיו של אדם מקבל את צבעה של החבורה במחיצתה הוא מתרועע ולפיכך עליו להקפיד לבלות את זמנו בחברתם של אנשים טובים (*בֻּחַ׳ארִי* ו-*מֻסְלִם*).

שמירה על אמונתם של אנשים

הנביא הקדוש עתה״ש הקפיד מאוד להישמר מפני אי הבנות אפש־ריות. באחד המקרים, אשתו צַפִיַּה יח״ב באה לראותו במסגד. כאשר

הגיע שעתה לשוב הביתה, החשיך היום והנביא[עתה"ש] החליט ללוותה לביתה. בדרך חלף ליד שני גברים, ומכיוון שביקש להימנע מכך שהם יעלו השערות וחשדות לגבי זהות בת לוויתו, הוא עצר אותם, הסיר את הרעלה מפניה של אשתו ואמר: "ראו, זוהי צַפִיַּה[יח"ב], אשתי". הם מחו ואמרו, "הוי שליח אללה[עתה"ש]! מדוע סברת שנ־חשוב מחשבות מוטעות לגביך?" השיב להם הנביא[עתה"ש]: "השטן (דהיינו, המחשבות הרעות) עובר לעיתים קרובות בדמו של אדם. חששתי שמא אמונתכם תיפגע" (*בֻּחַ׳ארִי, אַבְּוַאבּ אל-אִעְתִכַּאף*).

התעלמות ממגרעות של אחרים

הוא מעולם לא פרסם בפומבי את מגרעותיהם וחסרונותיהם של אחרים, והטיף לאנשים שלא להכריז על חסרונותיהם האישיים. הוא נהג לומר: "אדם המחפה על מגרעותיו של האחר, אלוהים יחפה על מגרעותיו ביום הדין." וכן אמר, "כל אחד מחסידי יכול להימלט מהשלכות טעויותיו (דהיינו, על ידי חזרה בתשובה ותי־קון אמיתיים), פרט לאלה הממשיכים להכריז על המעשים הרעים שעשו". הוא אף הדגים זאת באומרו: "אדם מבצע פשע בלילה ואלוהים מחפה על כך; בבוקר, האדם נפגש עם חבריו ומתפאר בפניהם: 'עשיתי כך וכך בלילה שעבר', הוא עצמו חושף בכך, את מה שאלוהים הסתיר" (*בֻּחַ׳ארִי ו-מֻסְלִם*).

יש אנשים הסבורים בטפשותם שוידוי על חטא מסייע לחזרה בת־שובה; אולם האמת היא שהוא רק מעודד חוסר צניעות. חטא הוא

דבר רע, אולם למי שמועד וחש בושה וחרטה יש סיכוי לטפס חזרה למסלול הטוהר והצדק דרך חזרה בתשובה. המקרה שלו דומה למקרה של אדם שהרוע פיתה אותו, אולם הצדק רודף אחריו, וברגע שנקרית הזדמנות, הרוע מובס ודרך הישר מחזירה אותו אליה. אולם, אלה המכריזים על חטאיהם ומתגאים בהם מאבדים כל תחושה של טוב ורע ומאבדים את יכולתם לחזור בתשובה.
פעם אחת הגיע אל הנביא הקדוש[עתה״ש] אדם ואמר: ״חטאתי בניאוף״ (חטא כזה כשהוא מגובה בראיות מתאימות מהווה עבירה ברת-ענישה על פי החוק האסלאמי). כאשר שמע את וידויו של האדם, התרחק ממנו הנביא הקדוש[עתה״ש] והתעסק במשהו אחר. בכך הוא התכוון לרמוז כי התיקון המתאים במקרה כזה הוא חזרה בתשובה ולא וידוי פומבי. אולם אותו אדם לא הבין זאת וחשב שהנביא[עתה״ש] לא שמע אותו, לכן הלך ונעמד מולו וחזר שוב על הוידוי שלו. הנביא הקדוש[עתה״ש] שוב התרחק ממנו, אולם האיש שוב נעמד מולו וחזר על הוידוי שלו. כאשר עשה זאת ארבע פעמים אמר הנביא[עתה״ש]: ״רציתי שאיש זה לא יצהיר על חטאו עד שאלוהים יציין את רצונו בהקשר לאיש זה, אולם משום שהוא חזר על הוידוי שלו ארבע פעמים, אני נאלץ לנקוט בפעולה״ (*תִרְמִדִ׳י*). לאחר מכן הוסיף: ״אדם זה התוודה בעצמו ולא הואשם על ידי האישה שבהקשר אליה הוא מתוודה. יש לתחקר את האישה, ואם היא תכחיש את אשמתה, אין להטריד אותה ורק את האיש הזה יש להעניש בהתאם לוידוי שלו, אולם אם היא תתוודה, יש להעניש אף אותה.״ הנביא הקדוש[עתה״ש] נהג לפסוק

על פי דין התורה בעניינים שלא זכו להתייחסות בקוראן, ומשום שעל פי התורה יש לסקול למוות אדם שנאף הוא הכריז על גזר הדין המוטל על האדם בהתאם. בעת ההוצאה לפועל של גזר הדין ניסה האיש לברוח, אולם האנשים רדפו אחריו והוציאו לפועל את גזר הדין. כאשר נודע לנביא[עתה״ש] על כך, הביע את מורת רוחו. הוא אמר שהאיש נשפט בהתאם לוידוי שלו עצמו. הניסיון שלו לברוח היה למעשה נסיגה מן הוידוי, ושמכאן ואילך אין להטיל עליו עונש שהוטל עליו אך ורק על בסיס הוידוי שלו.

הנביא[עתה״ש] קבע שהחוק מטפל רק במעשים גלויים. במהלך מלחמה, קבוצה של מוסלמים נתקלה באדם לא-מוסלמי שנהג לשכב ולארוב במקומות מבודדים, ובכל פעם שמצא מוסלמי בודד נהג לתקוף אותו ולהרגו. באירוע המדובר, אֻסַאמַה בִּן זַיְד[יח״ב] רדף אחרי איש זה, ולאחר שגבר עליו ולכד אותו, שלף את חרבו כדי להרגו. כאשר האיש גילה שלא נותרה בפניו שום דרך מילוט, הוא חזר על החלק הראשון של הודאת האמונה המוסלמית, דהיינו, "אין מי שראוי לעובדו, מלבד אללה," ובכך העיד כי הוא מקבל את האסלאם. אֻסַאמַה[יח״ב] לא התייחס לכך והרג אותו. כאשר סופר לנביא הקדוש[עתה״ש] אודות אירוע זה, בין שאר אירועי המלחמה, הוא שלח לקרוא לאֻסַאמַה[יח״ב] וחקר אותו על כך. לאחר שאישר את תיאור המקרה, אמר לו הנביא[עתה״ש]: "מה יהא עליך ביום הדין, כאשר וידוי האמונה שלו יעיד לטובתו?" השיב לו אֻסַאמַה[יח״ב], "הוי שליח אללה[ע״ה]! אדם זה היה רוצח מוסלמים, וההכרזה שלו על עצמו כמוסלמי הייתה רק תכסיס כדי להימלט

מעונש.״ אולם הנביא[עתה״ש] חזר ואמר: ״אֻסַאמַה[יח״ב], מה יהא עליך כאשר וידוי האמונה של איש זה יעיד נגדך ביום הדין?״ דהיינו, אלוהים יראה באֻסַאמַה[יח״ב] אחראי למותו של האיש, כאילו היה אשם ברצח של מוסלמים. דקלום ההודאה היה עדות לכך שאותו אדם התחרט על מעשיו הרעים. אֻסַאמַה[יח״ב] מחה וטען שדקלום הודאת האמונה על ידי האיש היה עקב הפחד שלו מפני המוות ולא עדות לחזרה בתשובה. על כך אמר הנביא הקדוש[עתה״ש]: ״האם הצצת לתוך לבו לראות האם הוא אומר את האמת או לא?״ וחזר ואמר: ״מה תהיה תשובתך ביום הדין, כאשר הודאת האמונה שלו תוצג כעדות נגדך?״ אֻסַאמַה[יח״ב] אומר: **״כאשר שמעתי את הנביא[עתה״ש] חוזר על כך פעמים רבות כל כך, קיויתי שהייתי יכול לאדם המתאסלם רק באותו הרגע ולא להיות אשם בדברים בהם הואשמתי״ (מֻסְלִם, כִּתַאבּ אל-אִימַאן).**

הנביא הקדוש[עתה״ש] היה נכון תמיד לסלוח לאנשים על חסרונותיהם ועל חטאיהם. אחד האנשים שהיו מעורבים בעניין הוצאת הדיבה נגד אשתו, עַאאִשַה[יח״ב], היה תלוי למחייתו בנדבות שקיבל מאַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] (אביה של עַאאִשַה[יח״ב]). כאשר הוכח בבירור כי ההאשמות נגד עַאאִשַה[יח״ב] היו כוזבות, אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] הפסיק את תמיכתו באיש זה. אף זו ראיה למתינות ולאיפוק הראויים לשבח של אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב]. אדם ממוצע היה עושה מעשים קיצוניים נגד אדם התלוי בו והורשע בהשמצת בתו. כאשר נודע לנביא[עתה״ש] מה עשה אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב], הוא דיבר עמו וציין שלמרות שהאיש אכן שגה, אין זה יאה שאדם כמו אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] ישלול מהנאשם את אמצעי המחיה

שלו עקב מעשיו השגויים. בעקבות זאת, חידש אַבּוּ בַּכְּר[יח״ב] את תמיכתו באיש. (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-תַּפְסִיר).

סבלנות בעיתות מצוקה

הנביא הקדוש[עתה״ש] נהג לומר: ״עבור מוסלמי, החיים כולם מלאים בטוב, ואף אדם פרט למאמין אמיתי אינו מוצא עצמו בעמדה זאת; משום שאם הוא זוכה בהצלחה, הוא אסיר תודה לאלוהים ובכך זוכה לחסדים רבים יותר מאלוהים. מצד שני, אם הוא סובל כאב או מצוקה, הוא נושא זאת בסבלנות, ובכך שוב הופך עצמו לראוי לחסדיו של האל״. כאשר סופו התקרב והוא הוציא אנחה מפיו עקב מצבו הקשה מאוד, בתו פאטמה[יח״ב] קראה שהיא כבר אינה יכולה לשאת לראותו במצב זה. על כך אמר: ״סבלנות! אביך לא יסבול כל כאב לאחר יום זה,״ כשהוא מתכוון לומר שכל צרו־תיו מוגבלות לעולם הזה בלבד, ומן הרגע שבו ישתחרר מן החיים הללו ויצטרף לבוראו, הוא לא יסבול עוד מכאבים. בעת שהתחו־ללה מגיפה כלשהי, הנביא[עתה״ש] לא הסכים שאנשים ייצאו מעיר נגועה לעיר אחרת; משום שדבר זה יגרום להתפשטות האזור הנ־גוע. הוא נהג לומר שכאשר אדם נשאר בעירו בתקופות של מגפה, נמנע מלשאת זיהום לאזורים לא נגועים ומת מן המגיפה, הוא ייחשב לקדוש מעונה (בֻּחַ'ארִי, כִּתַאבּ אל-טִבּّ).

ערבות הדדית

הוא נהג ללמד שאחד המאפיינים האסלאמיים הטובים ביותר הוא אי התערבותו של אדם בעניינים לא שלו, ושאסור לאנשים לבקר אחרים ולהתערב בעניינים לא שלהם. זהו עיקרון שאם יאומץ וייאכף באופן נרחב, יהיה בו די כדי להבטיח שלום וסדר בעולם. חלק גדול מן הצרות שלנו נובע מנטייתם של רוב האנשים להתערבות מופרזת ולהימנעות משיתוף פעולה כאשר שיתוף פעולה כזה נדרש כדי להקל על אלה הנמצאים במצוקה.

הנביא הקדוש[עתה״ש] שם דגש רב על ערבות הדדית. הוא קבע ככלל, שאם אדם כלשהו נדרש לשלם סכום כסף כעונש ואינו מסוגל לעמוד במלוא הסכום, על שכניו, בני עירו או בני שבטו, להשלים את הסכום החסר על ידי גיוס כספים. לעתים אנשים באו להתגורר ליד הנביא[עתה״ש] והקדישו את זמנם לשירות האסלאם בדרכים שונות. הוא תמיד ייעץ לקרובי משפחתם לקחת על עצמם את האחריות לדאוג לדרישות המחיה הצנועות שלהם. אַנַס[יח״ב] מספר כי בזמנו של הנביא הקדוש[עתה״ש], שני אחים קיבלו על עצמם את האסלאם. בעוד אחד מהם נשאר עם הנביא הקדוש[עתה״ש], האחר המשיך בעיסוקו הרגיל. האח שחזר לעיסוקו הרגיל התלונן מאוחר יותר בפני הנביא הקדוש[עתה״ש] כי אחיו מבלה את זמנו בבטלה. הנביא הקדוש[עתה״ש] אמר: ״אלוהים דואג לך גם בזכות אחיך, ולפיכך, מן הראוי שתדאג לו לאמצעי מחיה ותניח לו לחופשי כדי שישרת את הדת״ (*תִרְמִדִ׳י*).

במהלך אחד המסעות, כאשר קבוצתו של הנביא[עתה״ש] הגיעה אל

מקום החניה שלה, בני לוויתו החלו מייד לעסוק כל אחד במשימ־תו בהקמת המחנה לקראת הלילה. הנביא הקדושעתה״ש אמר: ״לא נתתם לי כל משימה. אני אלך ואאסוף חומר בעירה לבישול.״ בני לווייתו מחו ואמרו: הוי שליח אללהעתה״ש! מדוע שתטרח באופן זה כאשר כולנו נמצאים כאן כדי לעשות כל שיידרש?״ השיב הנביאעתה״ש: לא, לא. מחובתי לעשות את חלקי בכל מה שצריך להיעשות,״ והוא הלך ואסף עצים למדורה מן היער כדי לבשל את המזון (*זֻרְקַאנִי*, כרך 4, עמ׳ 306).

כנות

כפי שסופר, הנביא הקדושעתה״ש הקפיד בעצמו על סטנדרטים כה נוקשים של כנות, עד כי בני עמו העניקו לו את הכינוי ״המהימן״, ו״איש האמת״. באותה מידה השתוקק לכך שהמוסלמים יאמצו את אותם סטנדרטים של אמת עליהם הקפיד בעצמו. הוא ראה באמת את הבסיס לכל מעלה טובה, טוב-לב והתנהגות נכונה. הוא לימד שאיש אמת הוא אדם שהאמת היא חלק בלתי נפרד ממנו, עד כי אלוהים עצמו רואה בו איש אמת.

פעם אחת הובא בפני הנביא הקדושעתה״ש אסיר שהורשע ברצח מו־סלמים רבים. עֻמַריח״ב, שאף הוא היה נוכח, האמין שהאדם ראוי במידה רבה לעונש מוות, והוא חזר והתבונן בנביאעתה״ש מתוך צי־פיה לכך שבכל רגע יורה הנביאעתה״ש כי יש להוציא איש זה להורג. לאחר שהנביא הקדושעתה״ש שילח את האיש לדרכו, טען עֻמַריח״ב כי היה צריך להוציאו להורג, משום שזהו העונש המתאים היחיד.

השיב לו הנביא[עתה״ש]: ״אם זה כך, מדוע לא הרגת אותו?״ ענה עֻמַר[יח״ב]: ״הוי נביא אללה[עתה״ש]! לו רק היית נותן לי סימן, אף בע־פעוף קל, הייתי עושה זאת.״ על כך השיב הנביא:[עתה״ש]נביא[עתה״ש] אינו נוהג באופן דו-משמעי. כיצד הייתי יכול להשתמש בעיני כדי לסמן הטלה של עונש מוות על אדם זה, בזמן שלשוני עסוקה בל־דבר אליו בנועם?״ (*אִבְּן הִשַׁאם*, כרך 2, עמ׳ 217).

אדם הגיע פעם אל הנביא הקדוש[עתה״ש] ואמר: ״הוי נביא אללה[עתה״ש]! אני סובל משלוש רעות: שקרנות, התמכרות לשתיית משקאות חריפים וניאוף. ניסיתי כמיטב יכולתי להיפטר מהן, אך לא הצל־חתי. האם תאמר לי מה לעשות?״ השיב הנביא[עתה״ש]: ״אם תבטיח לי הבטחה נאמנה לוותר על אחת מהרעות הללו, אני מבטיח לך שתוכל להיפטר אף מן השתיים האחרות.״ האיש הבטיח זאת, וביקש מן הנביא[עתה״ש] לומר לו על איזו מן השלוש לוותר. השיב הנביא[עתה״ש]: ״וותר על דברי השקר.״ כעבור זמן מה, חזר וסיפר האיש לנביא הקדוש[עתה״ש] שבעקבות העצה שנתן לו, הוא כעת משו־חרר מכל שלוש הצרות. הנביא[עתה״ש] ביקש ממנו לפרט את מאב־קו בהן, והאיש אמר: ״יום אחד רציתי לשתות משקאות חריפים ועמדתי לעשות זאת, ואז נזכרתי בהבטחה שנתתי לך והבנתי שאם מישהו מחבריי ישאל אותי האם שתיתי משקה חריף, אאלץ להודות בכך, משום שאסור לי יותר להגיד דבר שקר. משמעות הדבר תהיה שייצא לי מוניטין רע בקרב חברי, והם יתרחקו ממני בעתיד. בעודי חושב כך, שכנעתי את עצמי לדחות את השתיה להז־דמנות מאוחרת כלשהי, והצלחתי לעמוד בפני הפיתוי באותו זמן.

כאשר מצאתי את עצמי נוטה לניאוף, שכנעתי את עצמי, באותו האופן, שסיפוק התשוקה שלי במעשה רע זה, עלול לגרום לי לאבד את הערכת חבריו, משום שאאלץ לומר דבר שקר אם אשאל על כך על ידם, ובכך אפר את הבטחתי לך, או שאאלץ להודות בחטאי. באופן זה, המשכתי להתלבט בין נחישותי למלא אחר ההבטחה שנתתי לך לבין התשוקה שלי לשתיית משקאות משכרים ולניאוף. כאשר חלף זמן-מה, התחלתי לאבד את הנטייה לעסוק במעשים הרעים הללו, וההחלטה הנחושה להתרחק מדבר-שקר הצילה אותי אף משתי הרעות האחרות.״

חטטנות

הנביא הקדוש[עתה״ש] הזהיר תמיד אנשים מפני חטטנות, וקרא להם לחשוב טובות זה על זה תמיד. אַבּוּ הֻרַיְרַה[יח״ב] מספר: ״הנביא[עתה״ש] אמר: ׳הצילו עצמכם ממחשבות רעות על אחרים, משום שזהו השקר הגדול ביותר, ואל תהיו חטטנים ואל תדביקו כינויים זה לזה מתוך בוז, ואל תקנאו זה בזה, ואל תחזיקו ברגשות רעים זה כלפי זה; על כל אחד מכם לראות עצמו כמשרת אלוהים ולהתייחס אל אחרים כאל אחיו, כפי שציווה אלוהים,׳ וכן, ׳זכרו שכל מוסלמי הוא אח לכל מוסלמי אחר. אסור למוסלמים לחטוא כלפי אדם אחר או לנטוש את האחר בעיתות מצוקה, או להתנשא מעל אדם אחר עקב היותו עני או חסר השכלה, או מכל סיבה אחרת. טוהר נובע מן הלב, ודי בכך שאדם יתנשא מעל אחיו כדי שלבו יזדהם. על כל מוסלמי להתייחס אל חייו, כבודו ורכושו של מוסלמי

אחר כאל דברים קדושים שאין לפגוע בהם. אלוהים אינו מתייחס אל גופכם ולא אל הופעתכם ולא אל מעשיכם החיצוניים, אלא מתבונן לתוך לבבכם״ (*מֻסְלִם*, כִּתַאבּ אל-בִּרּ וַ-צִּלַּה).

מסחר הגון וישר

הנביא[עתה״ש] היה להוט להגן על המוסלמים מפני נקיטה בכל צורה שהיא של חוסר הגינות במגעיהם העסקיים. כאשר עבר יום אחד בשוק, הבחין בערימת תירס שהועמדה למכירה פומבית. הוא דחף ידו לתוך הערימה ומצא שעל אף שהשכבה החיצונית של התירס הייתה יבשה, התירס שבפנים היה רטוב. הוא שאל את הבעלים מהי הסיבה לכך. האיש הסביר שמטח פתאומי של גשם הרטיב חלק מן התירס. הנביא[עתה״ש] אמר שבמקרה זה, היה עליו להניח את השכבה הרטובה של התירס בחוץ, כדי שרוכשים פוטנציאליים יוכלו לאמוד את מצבו האמיתי. וכן אמר: ״מי שסוחר בצורה לא הוגנת עם אחרים, לעולם לא יוכל להיות חבר מועיל בחברה״ (*מֻסְלִם*). הוא התעקש על כך שסחר ומסחר יהיו משוחררים לחלוטין מכל חשד להתנהלות ערמומית. הוא קרא לקונים לבדוק תמיד את הסחורה והפריטים שמציעים להם לרכוש, ואסר על שום אדם לפתוח במשא ומתן על עסקה בזמן שמתנהל משא ומתן עליה עם אדם אחר. הוא אף אסר על אגירת סחורות כנגד עליית מחירי השוק, ועמד על כך שיש לדאוג לאספקה שוטפת לשוק.

פסימיות

הוא היה אויב הפסימיות. הוא נהג לומר שמי שאשם בהפצת פסימיות בין האנשים אחראי לנפילתם של האנשים, משום של־ רעיונות פסימיים יש נטיה לרפות את ידיהם של אנשים ולעצור את ההתקדמות (מֻסְלִם, חלק 2, כרך 2). הוא הזהיר את אנשיו נגד גאווה והתרברבות מצד אחד, ונגד פסימיות מצד שני. הוא קרא להם למצוא את שביל הזהב בין שני הקצוות הללו. על המוסל־ מים לעבוד בחריצות ובהתמדה מתוך ביטחון בכך שאלוהים יברך את מאמציהם בתוצאות הטובות ביותר. כל אדם צריך לשאוף להתקדם, ולנסות לקדם את רווחתה והתפתחותה של הקהילה, אולם על כל אדם להיות משוחרר מכל תחושה של גאווה או נטיה להתרברבות.

התאכזרות לבעלי חיים

הוא הזהיר אנשים מפני התאכזרות לבעלי חיים והורה להתייחס אליהם יפה. הוא נהג לספר על מקרה של אישה יהודיה שהוענשה על ידי אלוהים משום שהרעיבה את החתול שלה למוות. הוא אף נהג לספר את סיפורה של אישה שמצאה כלב סובל מצמא ליד באר עמוקה. האישה חלצה את נעלה והורידה אותה אל תוך הבאר ובאופן זה שאבה ממנה קצת מים. היא נתנה לכלב הצמא לשתות את המים. מעשה טוב זה זיכה אותה במחילתו של אלוהים על כל חטאיה הקודמים.

עַבְּד-אללה בִּן מַסְעוּד[רח״ב] מספר: בעת שהיינו במהלך מסע עם הנ־

ביא הקדוש[עתה״ש], ראינו שתי יונים צעירות בקן ולכדנו אותן. הן היו עדיין קטנות מאוד. כאשר אמן שבה אל הקן ולא מצאה את הגוז־לים הקטנים שלה, היא החלה לעוף בטירוף סחור סחור. כאשר הנ־ביא הקדוש[עתה״ש] הגיע אל המקום הוא ראה את היונה ואמר: 'אם מישהו מכם לכד את הגוזלים שלה, עליו לשחרר אותם מייד כדי לנחם אותה' " (אבּו דַאוֻד). עַבְּד-אללה בִּן מַסְעוּד[יח״ב] אף מספר כי באחד המקרים הם ראו תל נמלים, שמו עליו קצת קש והציתו אותו. הנביא הקדוש[עתה״ש] נזף בהם על כך. בפעם אחרת, הנביא[עתה״ש] הבחין בחמור בעל סימון בברזל מלובן על פניו. הוא שאל לפשר הדבר ונאמר לו שהרומאים השתמשו בנוהג זה כדי לזהות בעלי חיים גזעיים. הנביא[עתה״ש] אמר שמשום שהפנים הן חלק רגיש מאוד בגוף, אין לסמן בעל חיים על פניו, ושבמקרה בו הכרחי לעשות זאת, על הסימון להתבצע על הירך (*אבּו דַאוֻד* ו-*תִּרְמִדִ'י*). מאז אותו מקרה, המוסלמים נוהגים תמיד לסמן את בעלי החיים על ירכיהם, ובעקבות מנהג מוסלמי זה, אף האירופים נוהגים לסמן את בעלי החיים באופן זה.

סובלנות בענייני דת

הנביא הקדוש[עתה״ש] לא זו בלבד שהדגיש כי רצוי להיות סובלניים בענייני דת, הוא אף הציב סטנדרט גבוה מאוד מבחינה זו. משלחת משבט נוצרי בנַגְ'רַן ביקרה אותו במֶדִינַה כדי להחליף עמו דעות בענייני דת. המשלחת כללה מספר אנשי כנסיה נכבדים. השיחה נערכה במסגד ונמשכה מספר שעות. בשלב מסוים, ראש המשלחת

ביקש רשות לצאת מן המסגד ולקיים את הטקס הדתי שלהם במ־קום מתאים כלשהו. הנביא הקדושעתה״ש אמר שאין כל צורך שיצאו מן המסגד, שהוא עצמו מקום המקודש לעבודת האלוהים, ושהם רשאים לקיים את הטקס שלהם בתוכו (זֻרְקָאנִי).

אומץ לב

מספר דוגמאות לאומץ ליבו ולגבורתו הוצגו בחלק הביוגרפי. מספיק יהיה לספר כאן על מקרה אחד. פעם אחת נפוצו במֶדִי־נַה שמועות על כך שהרומאים מכינים צבא גדול כדי לפלוש אל העיר. באותה תקופה המוסלמים תמיד עמדו על המשמר בלי־לה. לילה אחד נשמעו קולות רעש מן המדבר. המוסלמים מיהרו לצאת מבתיהם וחלקם התקבץ במסגד והמתין להגעתו של הנביא הקדושעתה״ש כדי שייתן להם הנחיות כיצד להתמודד עם המצב. באותה עת ראו את הנביא הקדושעתה״ש רכוב על סוס מגיע חזרה מכיוון הקולות. לאחר מכן התברר להם כי עם הישמע קול ההתר־עה הראשון, עלה הנביאעתה״ש על סוסו ויצא לעבר הכיוון ממנו הגיעו הקולות, כדי לברר האם ישנה סיבה כלשהי לבהלה, ולא המתין עד שהאנשים יתקבצו כדי שיוכל להתקדם יחד איתם. כאשר חזר, הרגיע את בני הלוויה שלו ואמר שאין כל סיבה לדאגה, ושהם יכו־לים לשוב לבתיהם וללכת לישון (בֻּחַ׳ארִי, פרק על אל-שַגַ׳אעַה פִּי-אל-חַרְבּ).

יחס מתחשב כלפי חסרי תרבות

הוא הפגין יחס מתחשב במיוחד כלפי אלה שלא ידעו כיצד להתנהג, משום שלא זכו לחינוך להתנהגות תרבותית. באחד המקרים, אדם משוכני המדבר, אשר קיבל עליו את האסלאם רק לאחרונה, וכעת ישב בחברת הנביא הקדוש[עתה״ש] במסגד, נעמד, התרחק מספר צעדים והתיישב באחת מפינות המסגד כדי להטיל את מימיו. כמה מבני הלוויה של הנביא[עתה״ש] קמו כדי לעצור אותו ממעשיו. הנביא[עתה״ש] עצר אותם וציין שכל הפרעה לאדם זה תגרום לו לאי נוחות ואולי אף לנזק. הוא ביקש מבני לווייתו להניח לאיש לנפשו ולנקות את המקום מאוחר יותר.

עמידה בהסכמים

הנביא הקדוש[עתה״ש] הקפיד מאוד בכל הנוגע לעמידה בהסכמים. באחד המקרים הגיע אליו שליח שהיה במשימה מיוחדת, ולאחר ששהה בחברתו מספר ימים, הוא השתכנע באמיתות האסלאם והציע להכריז על דבקותו בו. הנביא[עתה״ש] אמר לו שלא יהיה זה מן הראוי לעשות כן, משום שהוא נמצא שם כנציג, ולכן עליו לחזור אל מטה הממשל שלו בלי לרכוש נאמנות חדשה. אולם אם בסופו של דבר, לאחר שישוב לביתו, עדיין יחוש משוכנע באמיתות האס־לאם, יוכל לחזור כאדם חופשי ולהצהיר על קבלת האסלאם (*אבּו דַאוֻוּד*, פרק על אל-וַפַאא׳ בִּ-אל-עַהְד).

יחס-כבוד כלפי משרתי האנושות

הוא העניק יחס-כבוד מיוחד לאלה שהקדישו את זמנם וכספם לשירות האנושות. השבט הערבי, בַּנוּ טַאאִי, פתחו במעשי עוינות נגד הנביאעתה״ש, ובקרב שהתחולל כתוצאה מכך, כוחותיהם הובסו ונלקחו מספר שבויים מביניהם. בין השבויים הייתה בתו של חַאתִם טַאאִי, שהיה ידוע בנדיבותו המופלגת בקרב הערבים. כאשר בתו של חַאתִם סיפרה לנביא הקדושעתה״ש על הוריה, הוא התייחס אליה בהתחשבות רבה, וכתוצאה מהשתדלותה, הוא ביטל את כל העונשים שהוטלו על בני שבטה בעקבות מעשי התוקפנות שלהם.

(*חַלְבִּיַּה*, כרך 3, עמ׳ 227).

ישנם צדדים כה רבים באופיו של הנביא הקדושעתה״ש, עד כי לא ניתן להתייחס אל אופיו באופן הראוי במסגרת יריעה כה קצרה.

חייו של הנביאעתה״ש – ספר פתוח

חייו של מייסד האסלאם הקדושעתה״ש דומים לספר פתוח. אין זה משנה היכן תפתח אותו, תמיד תגלה פרטים מעניינים. חייו של אף מורה רוחני או נביא אחר לא זכו לתיעוד כה מפורט וכה נגיש ללימוד ומחקר כמו חייו של הנביא הקדושעתה״ש. אמת הדבר ששפע העובדות המתועדות העניק למבקרים מרושעים הזדמנויות. אולם אף נכון הוא שכאשר בוחנים את הביקורות ודוחים אותן, האמונה והמסירות הנוצרות בעקבות קריאת הפרטים אודות חייו, לא היו יכולות להיווצר בהשראת אף חיים אחרים. חיים מעורפלים יכולים להימלט מביקורת, אולם הם אינם מצליחים לייצר אמונה

וביטחון בקרב המאמינים בהם. מספר אכזבות וקשיים ייוותרו תמיד. אולם חיים כה עשירים המתועדים בפירוט רב כמו חייו של הנביא[עתה״ש] מעוררים מחשבה ולאחר מכן אמונה. כאשר מפריכים את הביקורת והאשמות השווא, חיים שכאלה זוכים להתחבב עלינו באופן מלא ולעד.

עם זאת, יש להכיר בכך שלא ניתן לספר, אף לא בקצרה, סיפור חיים כה גלוי וכה עשיר. ניתן רק לנסות להציץ לתוך סיפור חיים זה. אולם אף הצצה כזו משתלמת. לספר דת, כביכול, יש כוח משיכה מועט, אלא אם כן משלים אותו ידע אודות המורה הרוחני שלו. דתות רבות פספסו נקודה זו. דת ההינדו, למשל, מאמינה בכתבי הקודש של הודה (Ved[ע״ה]), אולם כתבי קודש אלו אינם מסוגלים לספר לנו דבר על הרישים (Rishis) שקבלו את כתבי הקודש הללו מאלוהים. הצורך להשלים מסר באמצעות תיאור של השליח אינו בא לידי ביטוי בקרב מאמיני ההינדו. לעומת זאת, אנשי האקדמיה היהודים והנוצרים אינם מהססים להוקיע את נביאיהם שלהם. הם שוכחים שהתגלות שלא החזירה בתשובה את המקבל אותה אינה יכולה להביא תועלת רבה לאחרים. אם מקבל ההתגלות מרדן ועיקש, עולה השאלה, מדוע אלוהים בחר בו? האם היה חייב לעשות זאת? אף אחת מההנחות אינה נראית הגיונית. המחשבה שהתגלות אינה מצליחה להחזיר בתשובה חלק מהמקבלים אותה, אינה סבירה בדיוק כמו שבלתי סביר לחשוב שלאלוהים אין כל חלופה מלבד בחירה באנשים שאינם מסוגלים לקבל חלק מההתגלויות שלו. עם זאת, רעיונות מסוג

זה מצאו דרכם לדתות שונות, אולי בגלל המרחק המפריד אותם כעת ממייסדיהן, או משום שהאינטלקט האנושי, עד הופעת האס־לאם, לא היה מסוגל להבחין בכך שהרעיונות הללו שגויים. מידת החשיבות והערך שיש לקיומם יחד של ספר והמורה הרוחני שלו, הובנה כבר בשלב מוקדם מאוד של האסלאם. אחת מבני הזוג הק־דושות של הנביא[עתה״ש] הייתה עַאאִשַׁה[יח״ב] הצעירה. היא הייתה בת שלוש עשרה-ארבע עשרה כאשר נישאה לנביא[עתה״ש]. במשך כשמו־נה שנים היא חיה איתו בקשר נישואין. כאשר הנביא[עתה״ש] הלך לעולמו הייתה כבת עשרים ושתיים. היא הייתה צעירה ולא ידעה קרוא וכתוב, אולם עם זאת, ידעה שאי אפשר להפריד בין הלימוד למלמד. כאשר התבקשה לתאר את אופיו של הנביא[עתה״ש], ענתה מייד שאופיו היה הקוראן (*אַבּוּ דַאוֻוּד*). הוא עשה מה שהקוראן לימד ; ומה שהקוראן לימד עשה. העובדה שאישה צעירה ואנאלפ־ביתית הצליחה לקלוט אמת שחמקה מעיניהם של אנשי אקדמיה הינדים, יהודים ונוצרים, רק מוסיפה לתהילתו של הנביא[עתה״ש].

עַאאִשַׁה[יח״ב] ביטאה אמת גדולה וחשובה במשפט קטן וקצר : לא ייתכן שמורה רוחני כן וישר ילמד דבר אחד אולם יעשה דבר אחר ; או יעשה דבר אחד אולם ילמד דבר אחר. הנביא[עתה״ש] היה מורה כן וישר. אין ספק כי זה מה שעַאאִשַׁה[יח״ב] רצתה להגיד. הוא נהג על פי מה שהטיף לו, והטיף על פי האופן בו נהג. הכרת הנביא[עתה״ש] היא הכרת הקוראן, והכרת הקוראן היא הכרת הנביא[עתה״ש].

- סוף -